EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

„În iarna anului 1928, mi-a fost dat să întîlnesc în casa lui Iuri Tineanov un om de litere... profund încredinţat că nu există taină a artei scriitoriceşti pe care el să n-o cunoască. Discuţiile s-au purtat în jurul problemei romanului; omul de litere susţinea că ar fi un gen care l-a depăşit pînă şi pe un Cehov, aşa că nu-i de mirare că literatura contemporană n-o prea scoate la capăt cu romanul. I-am adus unele obiecţii, dar el, cu ironia în care a excelat întotdeauna, şi-a exprimat îndoiala în privinţa aptitudinilor mele pentru această creaţie complexă. Înfuriat la culme, am declarat că de mîine chiar mă apuc să scriu un roman, şi anume unul consacrat însăşi persoanei dumisale. A rîs de mine, dar fără temei. A doua zi, într-adevăr am început să lucrez la romanul SCANDALAGIUL SAU SERILE DE PE VASILIEVSKI OSTROV."

(VENIAMIN KAVERIN)

LEI 6.00

Lei 5,25

68

1968

VENIAMIN KAVERIN • SCANDALAGIUL

CM

VENIAMIN KAVERIN

SCANDALAGIUL

COLECŢIA MERIDIANE

CM

Coperta de *Anamaria Smigelsch*

В. Каверин

Скандалист,
или
Вечера на Васильевском острове
(роман)
СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ
В ШЕСТИ ТОМАХ
Государственное издательство
художественной литературы
Москва 1963

Veniamin Kaverin

Scandalagiul

sau
Serile de pe Vasilievski Ostrov

roman

În româneşte de
Teodor Pîcă şi *Suzi Recevschi*

Editura pentru Literatură Universală

Bucureşti — 1968

AICI ÎȘI ȚINEA PRELEGERILE PROFESORUL-ADJUNCT NIKOLAI VASILIEVICI GOGOL-IANOVSKI

1

Lîngă el, masivă și înfricoșătoare, dormea prăvălită consoarta, anume parcă alcătuită, ca să-i stea alături.

Era nevastă-sa, femeia căreia îi zîmbea mereu. Da, da, îi zîmbea mereu, era obligat să-i zîmbească. Cu groază își aruncă privirea spre ea, contemplîndu-i o clipă spinarea dezgolită. Părea însăși întruchiparea sorții, o soartă oarbă și veștedă, de pe care alunecase plapuma.

Se întoarse înciudat cu fața la perete și deodată își aminti vechiul tertip pe care-l folosea ca să adoarmă cît mai repede cu putință. Trebuia să-și lunece în sus ochii sub pleoapele închise și să se străduie a-și încîlci în minte toate gîndurile, mimînd clipa care precede somnul. De data aceasta însă, nu izbutea să adoarmă. În depărtare, un tramvai zornăia prelung la cotitură, iar cercevelele ferestrelor, răsfrînte pe

tavan, îi aminteau de altele, fără de număr, nopți, de oricare din nopțile profesorului Lojkin. De fapt, toate celelalte erau aidoma acesteia, atîta doar că pe atunci erau alte vremuri. Dar, luna a rămas aceeași, același scîrțîit de tramvai, aceeași oboseală.

Nu mai avea rost să rememoreze ziua lăsată în urmă prin încăperile Bibliotecii publice, ori în sălile de curs ale universității. Să fi fost într-adevăr ziua aceasta azi? Sau, cine știe, poate că a fost ieri, ori acum un an, ori doi ani, sau zece, cînd cobora scara de parchet uscat, pînă la secția manuscriselor, unde bătrînul cu un umăr scălîmb îi adresa obișnuitul salut: *„Soyez le bienvenu, monsieur!“* Filele îmbîcsite ale manuscriselor i se perindau înaintea ochilor: acum zece ani, acum cincisprezece ani, căuta cu înfrigurare să descifreze filigranele de pe aceste file fragile, tutunii, mucezite de lanțul mut al veacurilor; limpezea și confrunta textele pentru care odinioară fuseseră uciși, arși pe rug sau zvîrliți în gropnițe și lăsați să putrezească atîția oameni. Toată viața se ocupase de monumentele literare ale ereziilor și sectelor din secolele XV și XVI.

Și cel mai dezolant i se păru faptul că moșneagul cumsecade n-a lăsat să-i scape nici o singură zi, că-și rostise salutul în iulie 1914, în februarie, ca și în octombrie 1917...

Dar, în definitiv, de ce te miri, dragă amice? Bătrînul nu era decît un om politicos; tatăl și bunicul său fuseseră custozi ai secției de manuscrise, așa că, la urma urmelor, ce treabă avea

el cu revoluţia rusă ori cu Pacea de la Versailles ? Îi răsărise în minte acest bătrîn numai şi numai pentru că ziua de astăzi semăna ca două picături de apă cu cea de ieri, de acum trei ani, cu oricare din zilele profesorului Lojkin.

Una singură se deosebea de toate celelalte — ziua cînd pentru întîia oară a coborît treptele line, ca la teatru, s-a aşezat la masă şi, frecînd lentilele pince-nez-ului, şi-a aţintit ochii tineri, miopi totuşi, pe desenul în pătrate al pereţilor construiţi din rame de lemn şi coperte de cărţi...

Îşi scoase mîna de sub plapumă şi, trecînd-o peste obraz, pipăi urmele lăsate de ochelari la rădăcina nasului.

— Profesore — îşi spuse el cu haz — dragă amice, nu năzui să afli un înţeles deosebit în...

În ce? Netezi cutele plăpumii şi îşi duse mîna la ochi. Era o mînă de grămătic, rătăcind fără ţel, înstrăinată de atribuţia-i firească.

Dar tot ce adunase el atîta amar de vreme, an cu an, ştiinţa din maldărele de hîrtie uscată care foşnea în jurul său zi de zi, clipă de clipă?...

„Prea bine, şi-acum ce să fac cu ea ?“ se întrebă el, aproape în şoaptă, dar îndată fugi de întrebare, simţindu-se umilit de comparaţia jignitoare, care îi trecuse prin minte în urmă cu cîteva zile.

La drept vorbind, nici el nu ştia ce să facă cu ştiinţa lui... O păzea, aşa cum păzeşte cîinele fînul...

Un tramvai trecu în goană zăngănind la cotitură, cercevelele ferestrelor îi răsăriră în faţă,

ca frunza-n iarbă, totul era ca de obicei, nimic nu se întîmplase, continuarea în numărul viitor...

N-avea nici un motiv să se frămînte. Ştiinţa — o certitudine, el o stăpîneşte, ştie ce să facă cu ea, şi apoi, e prea bătrîn ca să-şi schimbe profesia. Fleacuri, prostii, răul venea mai curînd din faptul că la înmormîntarea de astăzi s-a uitat prea îndelung la faţa uscată a mortului — se prohodea un vechi prieten, profesorul Erşov, care se stinsese într-un ospiciu.

Simţi cum îl năpădeşte mirosul de tămîie şi îşi aminti discursul funerar stupid pe care îl rostise preotul ; scîrbit, trase o gură de aer şi se săltă mai sus pe perne, prinzîndu-se cu mîinile de tăblia patului. Se vede că Erşov îşi pierduse minţile din pricina singurătăţii. Se zice că nu s-a însurat, tocmai pentru a putea deveni un mare învăţat. Poate că făcea mai bine dacă se însura, zău aşa !

Bărbatul însurat trăieşte ca un cîine, dar moare omeneşte ; burlacul însă trăieşte omeneşte şi moare ca un cîine. De pildă el, Lojkin, familist cum e, are şanse să moară omeneşte, demn, poate chiar în propria locuinţă, şi nu la ospiciu. Dar de asta va avea să se îngrijească nevastă-sa, soarta sa, care stă în aceeaşi casă cu el, doarme în acelaşi pat cu el, mănîncă la aceeaşi masă cu el, ba îi mai pretinde să-i şi zîmbească.

— Şi totuşi, ce s-ar întîmpla, mă rog, dacă nu i-aş mai zîmbi ? se întrebă el, dar, răsucindu-şi îndată mintea, îşi mută gîndul la altceva, încercînd să se convingă că acest altceva era chiar chestiunea la care cugeta de aseară şi

pînă... — se uită la ceas — și pînă la orele trei și jumătate din noapte. O chestiune extrem de importantă, o preocupare pendulînd între disputa științifică și plata chiriei... Apropo, unde o fi vîrît blestemata aia de chitanță pentru luna trecută ?

Tocmai atunci veni și clipa din pragul somnului, clipa cunoscută de mult, pe care o simți taman cum o simțea de fiecare dată, așa că se lăsă în voia ei cu voluptate. Plutind între somn și trezie, cu ochii ușor întredeschiși, dar nemaiavînd noțiunea timpului scurs de cînd conștiința își curmase istovitoarea ei activitate, se întoarse pe burtă și-și întinse picioarele. Tramvaiul din depărtare mai zumzăia și acum la cotitură ca un bondar, însă el nu mai putea desluși că, de fapt, nu era tramvaiul (zăngăneau balamalele de la poartă); de jos din stradă, răzbătu o glumă, rostită cu glas înăbușit, și totul dispăru în neant. Dormea.

El doarme, iar la celălalt capăt al orașului, în cel mai pustiu ungher de pe Vasilievski Ostrov, la dracu-n praznic, într-o casă șubredă, în care plouă și din care locatarii se mutaseră de cînd lumea, de teamă că se va nărui, un bătrînel mărunt, cu bărbuță roșcată și cîrlionțată, șade în bucătărie, la masa mînjită toată de cerneală, cu obrajii în mîini și cu ochii țintă la geamul înnegrit de fum. Nu se vede nimic altceva decît imaginea mîinilor susținînd pata lăbărțată a feței, a frunții, a bărbuței care-și risipește conturul pe suprafața difuză a geamului. Dar bă-

trînul privește stăruitor, cu atenția încordată, de parcă ar vedea cum însuși Vasilievski Ostrov umblă haihui cale de trei cvartale de acolo, de-a lungul celor patru răspîntii, cu șapcă în carouri pe cap, cu pantaloni largi de marinar și țigară lipită de buzele uscate.

În cele din urmă, se ridică, își leapădă paltonul strîmt din postav gros, pe care încă nu-l scosese de cînd se înapoiase de la slujbă și, mormăind cuvinte neînțelese, bîzîind și chicotind, se apucă să-și strîngă lucrurile.

Pune într-un rucsac cîteva cămăși, un plastron scrobit și o cutie de țigări de foi, în care-și ține gulerele, creioanele și scrisorile vechi. Desprinde de pe perete o fotografie spălăcită — o figură provocatoare de femeie care îl fixează cu un aer atent și plin de șiretenie — și o învelește într-o foaie de ziar.

Lumina din fereastră se schimbă atunci cînd el se culcă în sfîrșit, fără să se dezbrace, pe patul gol, sub plapuma de vată. Nu mai bîzîie, nu mai mormăie. Lumina se schimbă mereu în cadranul ferestrei, anunțînd zorile. Bătrînelul adoarme.

În expresul de Moscova doarme Nekrîlov — scriitor scandalagiu și filolog. Doarme, ținînd cu o mînă inertă paltonul ce-i alunecă de pe umeri, cu capul sprijinit de cărțile sale, pe care le duce prietenilor și pentru care Universitatea nu-i va acorda niciodată vreun titlu. Și vede în vis orașul alergînd în întîmpinarea sa. Somnul, ca o sentinelă, stă de strajă orașului de la așezările pescarilor de pe Ohta pînă la ostrovul Golodai.

Nu veghează decît miliţienii din post, paznicii podurilor şi acei ce dorm ziua, ca să poată munci noaptea.

Împreună cu miliţienii, cu muncitorii de noapte şi cu paznicii, veghează şi omul care va scrie această carte peste cîţiva ani. Stă la lumina unei lămpiţe de noapte improvizate chiar de el, stă pînă dimineaţă aplecat peste lunga scrisoare a unui provincial demodat, care încă nu s-a dezbărat de obişnuinţa uliţelor înguste, unde auzi răsunînd propria-ţi voce: „Mă preocupă oamenii pe care aici nimeni nu-i bagă în seamă, poate fiindcă nu ni-i putem închipui totuşi existînd în afara timpului şi a spaţiului nostru, scrie el. Printre ei există bătrîni care s-au născut într-o epocă, au crescut într-alta şi se străduiesc zadarnic să trăiască într-o a treia. Zadarnic! Şi totuşi, cîtă dîrzenie emoţionantă se ascunde în aceste bătălii pe care le dau cu ei înşişi, în micul lor univers! Ce frămîntări de conştiinţă! Ce dileme insolubile! Ce impasuri! Mai există aici şi alţii, pe lîngă care nu poţi trece cu nepăsare. Aceştia sînt singuratecii. Duşmănindu-se între ei, fiecare răspunde numai pentru el însuşi şi nu se simte cu nimic obligat faţă de un vecin, faţă de iubită, faţă de propriul frate. Deşi căliţi în focul războiului şi al revoluţiei, ei trăiesc numai pentru persoana lor şi rămîn indiferenţi faţă de părinţi — fiindcă în această privinţă, se acordă cu spiritul epocii, care cultivă desconsiderarea părinţilor. Ei nu resping ideea că lumea e ruptă în două, că lupta este inevitabilă, dar nici nu se socot datori să poarte această idee cu dînşii în

buzunarul lateral al hainei, împreună cu chitanţa pentru chirie şi cu recipisa unei scrisori recomandate. Legaţi de mîini şi de picioare de imperativele timpului lor, ei îşi demonstrează în fiece clipă că, de fapt, e vorba de o legătură afectivă; ştiind prea bine ce înseamnă izolarea, singurătatea, se tem ca nu cumva să piardă şi această ultimă legătură.

În sfîrşit, cel de al treilea grup îl formează copiii celor dintîi şi fraţii mai mici ai celor din a doua categorie — o generaţie aspră şi visătoare, care la şaisprezece ani a primit botezul mitralierelor războiului civil şi care, după aceea, n-a pierdut nici una din iluziile ei..."

2

Au trecut, şi nu cred să mai revină vreodată, acele fantastice vremuri cînd Rusia grămăticilor a intrat în scena istoriei încălţată cu pîslari şi cu condeiul în mînă. Cu condeiul într-o mînă, şi cu registrul de intrare şi ieşire în cealaltă, ea s-a ivit în locuri unde mai dăinuiau sobele de teracotă. Năpădit de clienţi şi plin de ifose, sobarul spărgea o gaură de coş, bătea cu ciocanul în burlane, de-ţi lua urechile, lipea cu lut sobiţele de tuci, zise *burjuiki*, fuma, se burzuluia, răzuia tencuiala tavanului. Aşa începea fondarea oricărei instituţii. Apoi curierii serveau ceaiul de morcov, casierul pleşuv sufla în palmele îngheţate, şi lacrimi negre, babane, cădeau din burla-

nele sobelor peste noii conțopiști. Grămăticii, azvîrliți în vilele cu sobe de teracotă, s-au împăcat cu gîndul că amărîta zeamă de linte, pe care o mîncau acasă după slujbă, era prețul cu care își vînduseră întîietatea lor iluzorie în revoluția rusă.

Astfel intelectualitatea, cu mîna pe registrul de intrare și de ieșire a hîrtiilor, a jurat credință celei de a patra stări.

Puțini sînt aceia care au rămas în postul ce-l dețineau în acele zile memorabile.

Poate doar vreun năpăstuit de soartă, cu bărbuță roșie, singura care năruiește aerul impozant al instituțiilor noastre reorganizate, poate doar unul ca ăsta mai șade și acum pe scaunul tocit, cu spinarea gîrbovită, fără să lase din mînă tocul murdar și ronțăit la capăt.

3

Această bărbuță roșcovană își făcea veacul într-una din editurile importante ale Leningradului. Ea aparținea calculatorului semnelor de tipar; personaj enigmatic și desprins de lumea reală. Nu numai tocul, dar și degetele sale erau pătate de cerneală. Avea obiceiul să bîzîie.

Cînd pătrundea grăbit în vestibul, cu pas săltat ca de dans, portarul, în timp ce-i lua paltonul, își rotea îngrijorat privirea, încercînd să ghicească în care geam se zbate neastîmpărata de muscă. Bîzîitul înceta o clipă, cînd cal-

culatorul trecea prin fața camerei dactilografelor, și revenea în spațiul liber, mărginit de balustradă, din cancelaria comună. Dar de astă dată nu mai era un simplu bîzîit, ci toate zgomotele nopții : fîsîitul apei în țevi, trosnetele dușumelei uscate, scorojirea tapetului.

Iată-l instalat la micul său birou neconfortabil, cam rudimentar, înghesuit între dulapuri, departe de ceilalți slujbași ai secției redacționale. Din această clipă zgomotul se devălmășea cu niște mormăituri în care se mai pot desluși terminații și începuturi de cuvinte, prepoziții și interjecții.

Sediul acestui zgomot se afla aici, între dulapuri.

Aici, omul cu bărbuța roșie putea să dea frîu liber bucuriei sau tristeții, nemulțumirii sau enervării, nedumeririi ori neliniștii sale.

Dar simțea oare vreo bucurie, nemulțumire, neliniște ?

În cei nouă ani în cursul cărora n-a scăpat niciodată prilejul de a-și face orele de servici cu o corectitudine ireproșabilă, nu știu dacă a schimbat o singură vorbă prietenoasă cu vreunul din colegii săi. În acest răstimp, în spatele său s-a ridicat o instituție uriașă, în care forfoteau fel de fel de oameni, de lucruri, hîrtii, cărți, mașini de scris, pe scurt, un cazan infernal fierbea în spatele său zi de zi, de la nouă pînă la patru. El însă nu lua în seamă nimic, și nimic nu-l impresiona.

Funcția de calculator al semnelor de tipar s-a născut din neîncredere. De ce l-au ales tocmai

pe el pentru această funcție, și nu pe altul, rămînea un semn de întrebare. De bună seamă, fie bărbuța, fie bîzîitul, au constituit pentru directorul editurii niște semnalmente certe ale spiritului de neîncredere. Oricum ar fi, editura îl învesti cu dreptul de a suspecta pe scriitori, pe traducători, pe oamenii de știință. Așadar, cu creionul în mînă, sta aplecat peste istorie, politică, economie, matematică, literatură, și pe toate le punea la îndoială. Iar editura realiza din asta un cîștig echivalent cu suma destinată simbriei lui, nici mai mult, nici mai puțin.

După toate aparențele, era unul din acei oameni dubioși și neștiuți de nimeni, care, din cînd în cînd, apăreau la editură nebăgați în seamă și dispăreau tot așa, nebăgați în seamă. El n-a dispărut. Dimpotrivă, a supraviețuit celor mai mulți redactori, darămite șefilor de birou și secretarilor tehnici. Încovoiat ca un compas peste micul său birou, calcula semnele, bîzîind mereu. Ele se mișcau necontenit în fața ochilor săi, aidoma unor mici soldați de plumb, rîndurile aliniindu-se în pagină. Deveniseră o obsesie: le vedea pe fundul farfuriei cu supă, în oglindă, în vis. Păreau aidoma cu praful de plumb pe care în zadar ar fi încercat să-l sufle în vînt ori să-l scuture. Era obișnuita boală a tipografilor, și la vîrsta lui o suporta greu, nu se putea nicidecum deprinde cu ea.

Nimeni nu-i spunea pe nume. Careva din mucaliții de prin partea locului îl botezase Haldei Haldeievici, și cu toate că uneori, nu știu de ce, nu răspundea la acea poreclă, în-

deobşte făcea impresia că nu găseşte în ea nimic jignitor...

Dar anumitor persoane din redacţie nu le îngăduia niciodată să-l strige Haldei Haldeievici.

Aceştia erau scriitorii. Nu putea să-i sufere. Îi privea cu neîncredere, nu numai în virtutea atribuţiilor sale, dar şi din convingere personală. Îi păreau nişte oameni neastîmpăraţi, gălăgioşi, neserioşi. Se învîrteau cîte două, ba chiar trei ceasuri dintr-o secţie în alta şi vorbeau într-una, sporovăiau fără noimă.

Uneori trăgea cu urechea la aceste interminabile discuţii. Toate erau pe acelaşi calapod. Fiecare povestea celuilalt despre el însuşi, şi aştepta laudele interlocutorului. Ori se lăudau unul pe altul. Le era teamă să se ciorovăiască. Îndrugau elogii la adresa propriei lor persoane, de jurai că sînt actori, iar pe deasupra mai şi minţeau.

Haldei Haldeievici înţelegea de ce iroseau ei atîta bunătate de timp la editură, fără nici o treabă. Asta le ţinea loc de slujbă. Reprezentau una din secţiile editurii, dar o secţie agitată şi dezmăţată, o secţie ambulantă...

4

Fără a-şi întoarce capul, dădu uşor din umeri, se încruntă şi, rezemîndu-şi bărbia în pumn, îşi aţinti pe fereastră privirea îngîndurată. Zări

pentru a suta oară zeița pe jumătate goală cu mașina de cusut la picioare, un crîmpei de cer care-i evoca o bezea, și acoperișul proaspăt vopsit al casei vecine. Dădu din umeri și se răsuci pe scaun cu o uitătură piezișă, iscodind pe cineva de cealaltă parte a paravanului de placaj. Apoi îi făcu cu ochiul lui Wilfrid Wilfridovici Tootsman, fost judecător de pace, onorabil tată de familie care se ocupa cu expediția corecturilor. Judecătorul de pace, aproape speriat de purtarea atît de sociabilă a tăcutului său vecin, veni mai aproape.

— Vreau să te previn, dragă prietene, da, am vrut să te previn — spuse Haldei Haldeievici în șoaptă, îndreptînd degetul mare al mîinii stîngi îndoit cu venin în direcția paravanului — pentru orice eventualitate, ține minte... E un pungaș! Un pungaș și un pișicher!

Wilfrid Wilfridovici se uită cu teamă la degetul amenințător și, fără a scoate o vorbă, se înapoie la corecturile sale.

Peste cîteva minute, omul pe care-l vizase Haldei Haldeievici adineauri se ivi în pragul biroului cu o servietă sub braț.

Părea foarte tînăr, un june, aproape imberb, cu buzele pline. Fața sa încă neconturată, dar expresivă, era umbrită de niște ochelari grei, hexagonali, cu ramă de baga. Îi pusese abia de o săptămînă, iar pînă atunci i se zicea Kiriușka Kekceev și-l ajuta pe custodele de manuscrise la calcularea semnelor de tipar.

— Plec astăzi la Moscova — spuse el fără grabă, apropiindu-se de birouașul la care sta

Haldei Haldeievici — dacă nu te incomodează, fii bun şi pregăteşte-mi pînă la patru conceptul proiectului meu.

Intorcînd privirea într-o parte şi apucînd cu mişcări grăbite creionul mînjit de cerneală, Haldei Haldeievici dădu afirmativ din cap cu un aer posac. Se încruntă, o umbră de rău augur i se aşternu fugitiv pe fruntea năpădită de păr, pe sprîncenele stufoase, pe bărbuţa cîrlionţată. Kekceev avea nişte mîini scurte. Îşi curăţa unghiile cu briceagul. De după sticlele hexagonale te priveau condescendent doi ochi de puşlama, dar erau de fapt ochii unui negustoraş carierist. Mai ghiceai în el pe copilul ghiftuit.

5

Profesorul Lojkin numea (bineînţeles numai în forul său interior) „sfîrşit de vară“ sau „a doua tinereţe“ ideea obsesivă că ar trăi într-un cerc vicios, o idee primejdioasă, care imprima întrucîtva un caracter de şubrezenie, de bivuac, existenţei sale confortabile şi aşezate pe temelii solide.

Descoperi subit că în fiecare zi practica exact aceleaşi deprinderi, constînd din cuvinte şi gesturi, ce se succedau într-o ordine stabilită o dată pentru totdeauna, cu o precizie aproape astronomică. Ele se repetau zi de zi, oră de oră.

Automatismul cu care-şi ţinea prelegerile, confrunta manuscrisele, prînzea, cina, trăia ală-

turi de nevastă-sa, i se păru deodată şocant. Uneori (lucru pe care de altfel nu voia să-l recunoască nici faţă de el însuşi) simţea o dorinţă vagă să le dea dracului pe toate şi să plece în provincie, unde să se îndeletnicească cu creşterea iepurilor, a găinilor, şi cu pescuitul.

Tocmai ideea aceasta primejdioasă răsărea brusc în desfăşurarea normală a unei prelegeri ţinute pentru a mia oară, al cărei subiect îl cunoştea la fel de bine ca masa lui de scris ori ca faţa neveste-si. Rămînea dus pe gînduri, şi fraza, pierzîndu-şi deodată înţelesul, îi luneca de pe limba uscată ca o gutapercă. Atunci, studenţii schimbau priviri pline de tîlc şi bileţele, aşezau degetele arătătoare în semn de cruce. În aceste clipe, în locul ideii care îi scăpase, îi răsărea în minte povestea cîntăreţului Battistini, care-şi încheiase cariera la flacăra lumînărilor mortuare aprinse de publicul Operei din Milano. Şi, la drept vorbind, de la crucea formată din încrucişarea degetelor arătătoare ale studenţilor şi pînă la lumînarea mortuară nu era decît un pas...

Aceeaşi idee, de astă dată sub formă anecdotică, îi veni într-o zi în minte în cursul unei discuţii serioase cu un istoric binecunoscut, care îi ceruse o informaţie. Discutau în uşa sălii de lectură. Sala de lectură, cu cititorii înşiraţi de-a lungul meselor, cu abajururi de un albastru-verzui, ca nişte supraveghetori puşi pentru menţinerea ordinei şi liniştii, părea o lume ireală. El, reputat profesor de literatură, un veteran al acestei linişti, un general al abajurelor albastre-

verzui împrăștiindu-și cercul de lumină peste cărțile deschise, tocmai el ar fi trebuit să vibreze de emoție, păstrînd însă tăcerea în asemenea atmosferă solemnă, căci ar fi fost penibil să întrerupă cu reflecții de altă natură discuția savantă...

Dar nu se lăsă cîtuși de puțin pradă emoției. Dimpotrivă, deodată avu o viziune : se făcea că toată această preaslăvită oaste de cititori — uite, și moșul acela țicnit, cu picioare strîmbe, și cu sumedenia de ordine, decorații și insigne pe piept, și anemicul adolescent purtînd un pince-nez de ținută academică, și ceilalți obișnuiți vizitatori ai bibliotecii — fără să-și dea seama de acest lucru — stau și citesc goi-goluți, așa cum i-a făcut mama. Evident, era o idee stupidă, și pe bună dreptate, venerabilul istoric nu putea înțelege de ce se scutura profesorul Lojkin de rîs, de-i căzuseră ochelarii de pe nas.

În general vorbind, în ziua aceea profesorul Lojkin făcu istoricului o impresie dezagreabilă, penibilă chiar. Îi făcu impresia unui renegat.

O săptămînă mai tîrziu, ideea primejdioasă se infiltră și în casa profesorului, alarmînd-o serios pe onorabila sa soție...

Lucrul de căpetenie care o preocupa pe Malvina Eduardovna era să ascundă față de toți profesiunea ei anterioară — înainte de căsătorie fusese moașă. Și tăinuirea cu străşnicie a acestei profesiuni alcătuia tot rostul vieții ei. Își născocise un alt loc de baștină și alte neamuri decît cele adevărate. Tremura la gîndul că

putea întîlni din întîmplare, pe stradă ori la teatru, pe vreuna din pacientele ei. Era în stare să cîntărească nopţi de-a rîndul vreun cuvînt imprudent, care, după părerea ei, fusese rostit dinadins, cu intenţia de a face o aluzie la arta moşitului.

În clipele de franchete, profesorului îi plăcea să spună că ea era tînără, iar lumea, din compasiune pentru el, nu-l contrazicea.

Se aflase nu ştiu de unde că, într-o anumită privinţă, Malvina Eduardovna, în ciuda vîrstei ei, era foarte exigentă faţă de acest om, care se dedicase filologiei.

Lucrurile s-au petrecut cît se poate de simplu. La ora cînd Malvina Eduardovna se aştepta în mod firesc ca soţul s-o deranjeze pentru îndeplinirea îndatoririlor conjugale, profesorul Lojkin puse din senin cîrligul la uşa cabinetului său. Urechea Malvinei Eduardovna înregistră zgomotul cîrligului ca pe un sunet absurd şi totodată suspect.

Făcînd apel la toată buna creştere pe care o poseda, rămase culcată sub plapumă cam un sfert de ceas, fără să se urnească.

În cele din urmă însă, presimţind că toate eforturile ei de a adormi vor rămîne zadarnice, se sculă şi, aruncînd halatul peste umerii ei monumentali, bătu la uşa cabinetului.

Se strădui să uite numaidecît ceea ce-i fu dat să audă drept răspuns. După două-trei zile, îl convinse pe bărbatu-său că la uşa lui bătuse de fapt servitoarea, pe care ea o trimisese cu un pahar de ceai pentru profesor.

— Cară-te, hai, cară-te, măicuță... cică ar fi zis Lojkin. Zău așa... Ajunge cu joaca... S-o lăsăm pe altă dată ! N-are nici un haz, m-am săturat !

În aceeași noapte de nesomn, veghind ca o bufniță, Malvina Eduardovna ajunse la concluzia că în căsnicia lor s-a produs o răzvrătire, dovadă că sistemul ei de conducere a dat faliment ; trebuia deci să ia măsuri radicale sau cel puțin să arate că cea de a doua tinerețe a profesorului Lojkin a început cu încuviințarea și asentimentul ei, al Malvinei Eduardovna.

Cîteva zile mai tîrziu, în timp ce stăteau la masă, îi dădu de înțeles soțului că, după părerea ei, ar trebui să schimbe întrucîtva felul lor de viață — „să ducem o viață mai mondenă, să primim și noi lume, să ne ducem la cinematograf, la teatru". Lojkin, rostogolind pe fața de masă un cocoloș de pîine, repetă mîhnit în sinea lui : „Da, să primim lume..." Malvina Eduardovna avusese pe vremuri grijă să-i alunge prietenii și, în adîncul sufletului, nu i-o putea ierta, deși nu pomenea nici un cuvînt despre acest lucru.

În prima zi de duminică, tot văitîndu-se într-una, trase pe el o cămașă scrobită, își trecu butonii și se chinui să-și lege cravata în fața oglinzii. Atunci Malvina Eduardovna remarcă pentru prima oară că, în vremea din urmă, soțul ei parcă nu mai era cel din totdeauna. Deabia în fața oaspeților ea pricepu ce s-a întîmplat : gîtul negru, slab și zbîrcit al profesorului Lojkin ieșea din gulerul de o albeață sclipitoare,

întocmai ca gîtul unui idol japonez. Din pricina ochilor și chiar a ținutei, începea să semene cu un japonez.

Mereu cu gîndul la acest fapt, ea ieși în întîmpinarea oaspeților cu un zîmbet silit pe buze.

Printre cei dintîi sosi academicianul Viazov, un bătrîn deșirat, adus de spate, cu un barbișon firav, ca iarba de baltă ; un om extrem de inteligent și de caustic, a cărui moarte o așteptau patru profesori, în speranța că vor ocupa fotoliul său de la Academia de științe.

Bătrînul bolea, dar nu murea. Dimpotrivă, ori de cîte ori se înzdrăvenea după boală, socotea drept o datorie imperioasă să facă o vizită fiecăruia dintre pretendenți. Cu barba tremurîndă, mijindu-și ochii într-un surîs ironic, asigura pe respectivul pretendent că acesta slăbește, că arată rău și că, în ultimele zile, s-a schimbat atît de izbitor, încît e de nerecunoscut. Relata cu lux de amănunte istoricul maladiei sale, recomanda medici, uneori arăta pînă și analizele, comentîndu-le punct cu punct. La plecare, smulgea soției pretendentului promisiunea ca, din ziua aceea, să vegheze cu toată grija asupra sănătății soțului.

Lojkin îi era drag, în schimb, preocupările lui științifice îi inspirau numai dispreț.

Dădu peste el în sufragerie și, mîngîindu-și barba, îl privi lung : Lojkin arăta prost ; sta încovoiat, cu mîna rezemată de masă și asculta conversația cu atenția încordată. Avea fața perplexă și gravă. Părea jenat. Făcea impresia că

asistă la cine știe ce eveniment neplăcut, dar important și inevitabil.

— Te-a dat gata și pe dumneata, Stepan Stepanovici, spuse Viazov și se așeză, lovind cu bastonul în podea.

Lojkin, venindu-și în fire, se repezi spre profesor cu un elan de care se minună el însuși, îi spuse că de mult voia să-l vadă și să stea de vorbă cu dînsul. De fapt, în ultima jumătate de an, nu-și amintise de Viazov nici măcar o singură dată și nu simțise cîtuși de puțin dorința să stea de vorbă cu el. Totul era minciună curată și, deși conștient de ea și furios pe sine, îi dădea mereu înainte. Viazov clipi din pleoapele-i pleșuve, și-și umflă mustața căruntă și tutunie.

Malvina Eduardovna își chemă în sfîrșit soțul ca să primească musafirii nou-veniți.

Profesorul de filologie clasică Bleablikov, ca un liliac în surtucul său negru și lung, apăru în ușa sufrageriei. În urma lui venea soția sa, o femeie măruntică și burtoasă, îmbrăcată într-o rochie simplă. Lojkin îi sărută mîna cu un surîs convențional. Toți repetau aceleași fraze.

În sufragerie, Bleablikov scoase o tabacheră grea, cu monogramă, și ciocăni îndelung în capac cu cartonul țigaretei, ceea ce însemna că se pregătea să povestească un cancan, o anecdotă ori o istorioară. Le înseila într-o manieră greoaie, plată, cu o rea-voință sau invidie pe care nu știa să le disimuleze, și cu toate acestea, trecea în cercul profesorilor drept un neîntrecut om de spirit, avînd întotdeauna la-ndemînă o vorbă de duh.

De astă dată, întîmplarea pe care o relata profesorul de filologie clasică era menită să-l prezinte în rolul de cavaler cruciat, hotărît să apere mormîntul sfînt de tentativa necredincioşilor de a pune stăpînire pe el. În urmă cu două săptămîni, facultatea primise din nou dispoziţia să-şi revizuiască programele.

— Ne aflam în faţa unei dileme — povestea Bleablikov — adică trebuia ori să schimbăm din nou titlurile cursurilor, ori să facem concesii, şi, aşa cum am spus la consiliul facultăţii, să-i luăm lui Demostene dreptul la cuvînt...

Anecdota debuta anost. Lojkin se sculă discret de la locul său şi ieşi în antreu în întîmpinarea altor musafiri.

Un grăsan neastîmpărat, care nu sta locului o clipă, eruditul custode al Muzeului Puşkin, îmbrăţişă pe stăpînul casei, împingîndu-l uşor îndărăt şi, rîzînd în hohote, îl trase ca să-l prezinte tinerei sale soţii. Tînăra soţie, o cucoană uscăţivă şi roşcovană, tipul şoarecelui de bibliotecă, îi zîmbi din vîrful buzelor. Lojkin, uitînd pe moment patronimul grăsanului, îi privea încurcat. Apoi, bîlbîind un nume la întîmplare, se întoarse împreună cu cei doi în sufragerie.

Anecdota lui Bleablikov se apropia de sfîrşit. Toată lumea asculta cu atenţie încordată.

— Nikolai Lvovici, poţi să scrii ce pofteşti şi să iei orice poziţie, striga Bleablikov. În el se deşteptase brusc seminaristul fanfaron ; se bătea cu pumnul în piept, ba chiar îşi umflase pieptul, proptindu-şi mîna pe genunchi.

Malvina Eduardovna îl puse la curent pe soţul ei, relatîndu-i totul în şoaptă: Facultatea însărcinase pe unul din docenţii săi să întocmească referatul. Iar docentul menţionase în acest referat că studiul istoriei Greciei şi a Romei trebuie să ducă la stîrpirea prejudecăţilor religioase.

— Şi eu să semnez o asemenea hîrtie? răcnea Bleablikov către invizibilul docent. Acest act de profanare? Această insolentă imixtiune în sanctuarul oricărui om onorabil?

Intră servitoarea, zăngănind farfuriile. Malvina Eduardovna îi aruncă o privire mînioasă.

— N-am mai scos o vorbă şi mi-am descheiat vestonul — spuse Bleablikov şi nu lipsi mult ca să-şi descheie vestonul cu adevărat — mi-am sfîşiat cămaşa de sus pînă jos şi i-am aruncat în obraz crucea!

Era un gest neaşteptat şi întrucîtva necuviincios.

Viazov zîmbi cu tîlc şi molfăi sarcastic din buze.

Lojkin nu reuşea să priceapă: care cruce? de unde a mai apărut şi crucea? În cele din urmă, se dumiri că Bleablikov aruncase pe masă crucea pe care o purta la gît. De ce? Ei da, ca să demonstreze că el nu vrea să renunţe la convingerile sale religioase.

Toţi tăceau, chiar şi Malvina Eduardovna. Pentru societatea adunată în seara aceea în casa lui Lojkin, devotamentul faţă de religie constituia zălogul probităţii morale, dar un ză-

log secret, cu care nu şedea bine să te lauzi. Soţia mărunţică şi burtoasă a lui Bleablikov îl privea mustrător.

Schimbară subiectul discuţiei. Soţiile, făcînd cerc în jurul Malvinei Eduardovna, dezbăteau în amănunt problema servitoarelor şi a copiilor. Servitoarele, evident, erau murdare, obraznice, hoaţe, se duceau să se plîngă la sindicat. Copiii, din contra, erau înzestraţi cu aptitudini excepţionale, învăţau minunat şi, din cînd în cînd, se îmbolnăveau. Despre slugi vorbiră mai cu seamă femeile fără copii.

Bărbaţii adunaţi în cabinetul lui Lojkin se lansară într-o discuţie pasionată despre tineret, despre aşa-numiţii „formalişti". Nu-i judecau prin prisma specialităţii lor. Erau prea bătrîni pentru aşa ceva, încărunţiseră în ştiinţă. Nu-i stingherea faptul că tinerii erau preocupaţi de problemele „formei" în literatură ; parcă Veselovski ori Potebnea nu şi-au îndreptat şi ei atenţia asupra acestor probleme ?

Nu, ei detestau spiritul însuşi al ateismului şi al negării sceptice, pe care oamenii aceştia îl aduceau nu în ştiinţă, ci în viaţa intimă, de toate zilele.

Acest spirit se transformase într-un adevărat sistem, destul de periculos pentru viaţa birocratică, oarecum înrudit cu revoluţia însăşi şi care lor li se părea străin şi inutil.

Mai mult, „formaliştii" tratau problemele lor cu o grabă supărătoare, cu dezinvoltură şi inconstanţă de băieţandri.

Nici nu apucau să-şi dea examenele de magistru[1], şi se grăbeau să înlocuiască istoria literaturii — pare absolut ridicol — cu cinematografia. Lepădau cît colo referatele teoretice, slabe, dar poate că nu chiar nule, preferînd pălăvrăgeala sau beletristica! Scriau romane. Ba, se pare, chiar versuri!

În fond, erau nişte oameni decăzuţi, care abandonaseră cercul tradiţional de preocupări academice fundamentale, preferînd o viaţă de vagabondaj, o viaţă dezmăţată şi plină de agitaţie.

„Decăzuţi?" Lojkin voia să obiecteze, dar se răzgîndi. Cu atît mai mult cu cît custodele cel grăsan povestise chiar atunci, tulburat şi gîlgîind de plăcere, că unul din aceşti decăzuţi întreţinea trei familii la Moscova şi trăia cu o chinezoaică. Se făcură comentarii pe seama chinezoaicei, dar în şoaptă, pentru ca să nu ajungă la urechile doamnelor.

Serata menită să inaugureze cea de a doua tinereţe a profesorului Lojkin se apropia de sfîrşit. Lojkin şedea obosit, îl chinuia o cumplită durere de cap, părea că îmbătrînise. Malvina Eduardovna, neputîndu-şi stăpîni căscatul, se uită la ceas pentru cea de a doua sau a treia oară, cînd veni vorba despre Dragomanov.

Era inerent să se întîmple aşa, nu fiindcă Dragomanov ar fi avut ceva comun cu neastîm-

[1] Magistru era primul grad ştiinţific acordat de către universităţile din Rusia prerevoluţionară persoanelor care reuşeau la un examen special şi-şi susţineau disertaţia în şedinţă publică.

părații nimicitori ai tradițiilor științifice, și nici fiindcă ar fi fost un decăzut în accepția cea mai strictă a cuvîntului ; aduseră vorba despre el, pentru simplul motiv că în cercurile academice din care făceau parte și musafirii lui Lojkin exista consemnul de a nu se vorbi nimic despre acest om.

Viazov, mîngîindu-și barba ca o iarbă de baltă cu reflexe verzui, se ridică de pe locul său, frînt din șale, și porni prin cameră cu o figură amenințătoare și cu țigara strînsă în pumn.

„Parcă-i un diac din vremurile lui Ivan cel Groaznic — îi trecu prin minte lui Lojkin. Nu-i mai lipsește decît tichia și pana de gîscă înfiptă după ureche."

Diacul tuna și fulgera, făcînd gesturi largi cu țigara în mînă. Apoi tăcu, și privirea ochilor săi tutunii cu reflexe verzui făcu ocolul musafirilor. La auzul numelui lui Dragomanov, custodele cel gras făcu o mină speriată, Bleablikov se încruntă și trase adînc aer pe nas, iar doamnele veniră mai aproape.

— La drept vorbind, omul despre care ați binevoit să pomeniți este aproape un geniu — spuse Viazov, fără a se adresa cuiva anume, apoi slobozi pumnul și vîrî țigara în gură. Pe vremuri speram să descopăr în el un demn urmaș al lui Șahmatov sau Baudouin. Lucrările sale de lingvistică sînt de o subtilitate aproape inaccesibilă inteligenței umane. Ei bine, alaltăieri, vă cer iertare, și-a făcut apariția la curs în izmene. Este bănuit, și nu fără temei, că ar face trafic de opium. Feriți-vă de el !

6

Din maldărul de cărţi îngrămădite pe pervazul ferestrei răsări un bot ascuţit. Un ghem cenuşiu, turtindu-se, îşi croia drum pe sub dicţionarul japono-rus. Între dicţionar şi volumul gros al „Analelor Academiei de ştiinţe" se căsca un tunel. Cu lăbuţele proptite pe pervaz şi tîrîndu-se pe burtă, un guzgan îşi făcu apariţia în univers. Universul acesta îl constituia odaia lui Dragomanov. Soarele atîrna deasupra lui, prins de cer printr-un şnur lung şi înfăşurat într-o şosetă găurită. Răsărea între cinci şi şase după-amiază şi asfinţea la miezul nopţii. Era alunecos, cald şi, din cînd în cînd, se legăna. Era necomestibil şi periculos, dacă te atingeai de el.

Peste soare se întindea bolta universului, un cer plesnit pe ici-colo, din care căzuse plocon o masă, un scaun, un pat, nişte cărţi. Cerul se sprijinea de tapet, care se scorojea şi se îndoia sub greutatea lui. Părea fundul unui ceaun răsturnat cu gura în jos.

La masă şi în pat îşi făcea veacul un bărbat şchiop şi gălăgios, care împiedica guzganul să umble în acest ceaun şi să se înfrupte din făină şi cartofi. Bărbatul acesta cînta, tuşea, împingea scaunele, se perpelea în culcuş, de scîrţîia patul sub el, zgîria hîrtia. Cîteodată se scula de la masă cu ochii holbaţi şi începea să se plimbe de colo-colo.

Se plimba o oră, două, trei, între masă şi pat, între pat şi masă, se plimba şi surîdea. Apoi se culca pe pat şi scotea fum pe nări.

Scotea fum pe nări, de-l ameţea pe bietul şobolan. Atunci, luîndu-şi inima în dinţi, acesta înainta curajos pînă în mijlocul odăii, se căţăra pe scaun şi fixa lung şi dojenitor faţa nerasă cu ochii închişi, ciubucul ars, în care înotau nişte bulgăraşe negre, aidoma cocoloaşelor de pîine.

Uneori, Dragomanov, ducîndu-şi degetul la ochi, îşi ridica o pleoapă şi se uita drăgăstos la el. Şi nu cred să-l fi luat drept o arătare.

Dimineaţa, înainte de a pleca la cursuri, lega conversaţii prelungite cu vizitatorul său.

— Domnule, mă bate gîndul sinuciderii — zicea către şobolan — vezi matale, oricum mi-e scris să mor pe sub vreun gard. Mi s-a urît cu viaţa neobişnuită pe care am avut onoarea s-o trăiesc. Mi s-a urît să-mi tîrîi picioarele la universitate şi să împuiez capetele altora cu o ştiinţă pe care nici eu însumi n-o pricep de fel. Ai să-mi zici : Ba o pricepi ! *Vous me flattez, monsieur*, eşti cît se poate de amabil. Dar află că nu numai eu, ci nimeni nu o pricepe. A sosit timpul, dragul meu, să isprăvesc cu acest cîntec !

Şobolanul îl privea fără să clipească. Dragomanov îl chema, făcîndu-i semn cu degetul, îi azvîrlea o coajă de cartof, îl fluiera ca pe un căţel şi încerca să chiţcăie pe şobolăneşte.

— Mă respecţi, domnule ? striga el. Foarte bine. Respectă-mă, căci ocup o funcţie în Aparatul de stat ! Destul că mă desconsideră profesorii, mă mănîncă ploşniţele, şi nişte nătărăi îmi

răpesc timpul. La treizeci și trei de ani mi-e sîngele ca la cincizeci, și inima ca la șaptezeci. Dacă m-aș spînzura, probabil că mi s-ar ierta purtările scandaloase de la Institutul de cercetări și de la Muzeul asiatic. Vreo doi discipoli, vreo trei rude îndepărtate, care încă n-au șters-o în străinătate, și colegul Leman îmi vor urma sicriul. În camera mea se va muta un student roșcovan, acela care se plînge de vecinătatea latrinei, iar dumneata te vei ghiftui din cartofii lui, precum te ghiftuiești acum din ai mei. Pentru dumneata, domnule, nimic nu se va schimba. Deci, mă sfătuiești s-o fac? Aud?

Șobolanul tăcea, apoi, privindu-l pe Dragomanov cu dezgust, bătea în retragere spre tunel. Omul nu era inofensiv, căci ar fi fost în stare să-l strivească cu călcîiul, să-i spargă capul cu un volum greu. Așadar, îl disprețuia...

7

Căminul studențesc mai păstra obiceiurile cărora le datora gloria din anii războiului civil. În locuința administratorului stăteau și acum veterani care se ciorovăiau necontenit pe tema privilegiilor de care se bucurase rectorul mort în 1907, în comparație cu rectorul mort în 1914; etajele se mai deosebeau și acum fiecare prin mirosul lui caracteristic, iar „colegul" Leman, student, autor și colecționar de necrologuri, mai rătăcea încă pe scările căminului.

Ziua mai semăna cu cea de odinioară, dar noaptea se schimbase.

Bucătăria și sala cazanelor — încăperi preferate pentru petreceri, întîlniri amoroase și dispute filozofice — nu mai erau decît o bucătărie și o cameră a cazanelor, atît, și nimic mai mult; ele nu mai purtau amprenta memorabilă a epocii.

Nimeni nu apucase să uite agonia acestei epoci nefaste, de neînțeles, și totuși înțeleasă. Seara ea ardea în lămpile aprinse, pe marginea plitei reci, iar după miezul nopții mai arunca ultimele-i flăcări în camera cazanelor. Cazanul rămînea cald și după miezul nopții, căci de dragul lui furam hoțește lemne din stivele adunate pe malul Nevei și le tăiam cu rîndul.

Noaptea începea o dată cu stingerea lanternelor opace de pe coridoarele care dădeau nu spre Neva, nu, ci spre aerul de deasupra Nevei, spre vîntul de pe mal.

Ne duceam toți la bucătărie cu lămpile în mînă. Plita imensă, prietenoasă, tocită de vreme, părea o zeitate scundă, care aștepta prinosurile.

Lămpile se înșirau pe ea rînduri-rînduri, luminînd cărțile deschise, frînturi de fețe, jocuri de șah. Era un sălaș vesel, populat de umbre și șobolani. Șobolanii, socotind toate acestea ca pe o cucerire personală, se înmulțeau ca șobolanii, făceau larmă și se încăierau cu mîțele pe la colțuri. Chițcăiau. Își amenajaseră clubul în lada cea mare pentru lemne. Și în fiecare seară jucau la cîte o nuntă.

Aici lumea citea, discuta, juca şah, cînta. În încăperea de-alături mai pîlpîiau tăciunii de sub cazan.

Epoca se stingea.

8

Dragomanov nu era iubit la cămin. Locuia lîngă scara de serviciu, unde ardea în permanență o lămpiță chioară și nu distingeai niciodată de-i zi ori noapte ; era un ciudat printre ciudații care mai rătăceau prin preajma universității. Prosperitatea, care pătrunse în cămin în cel de al șaselea și al șaptelea an al revoluției, nu se atinsese de el. În camera sa, în viața lui personală, mai dăinuia și acum războiul civil, iar cărțile de la bibliotecă le ducea și acum în raniță.

Șobolanul cu care conversa în fiece dimineață era moștenitorul direct al acelora care în urmă cu cîțiva ani fuseseră martorii întîlnirilor amoroase din camera cazanelor și al disputelor filozofice din bucătărie.

Lumea se temea de el. Toți știau că se droghează, și că avea trecutul tenebros al unui vîntură-lume, al unui cartofor, al unui ratat.

Studentele nu-l agreau. Studenții vechi, care, la beție, mai îngăimau printre dinți „Gaudeamus", îl socoteau nevrednic de încredere.

Numai colegul Leman, un roșcovan tăcut, îngîndurat, tuns perie, nutrea o profundă considerație pentru el.

Ea izvora din interesul științific al naturalistului. Dragomanov îi aparținea. Dragomanov era un necrolog viu, la fel de atrăgător ca istoria guberniei Moghilev, de care se ocupa Leman. Era drept ca o lumînare, solemn, imperturbabil și zdrențăros de jos pînă la gît, adică pînă la gulerul din care se înălța capu-i falnic de filozof ; venea la Dragomanov și tăcea. Îl socotea tovarășul său de idei. Contururile fantastice ale anului 1919 îi jucau și lui înaintea ochilor. Îl observa pe Dragomanov. Promitea un necrolog inimitabil, unic în felul său.

Locatarii căminului își băteau joc de Leman, slujeau noaptea cîte un parastas la ușa lui, îi trimiteau scrisori de dragoste din partea frumoaselor decedate, iar poznașii intrau pe întuneric în camera lui, înfășurați în cearșafuri, și îi cereau să răspundă pentru erorile care s-au strecurat, chipurile, în necrologurile sale.

Ședințele în cursul cărora citea biografia pilduitoare a vreunui cinovnic, arhiereu, militar neînsemnat, se transformau într-o adevărată sodomă ; zăngăneau și geamurile sub presiunea hohotelor de rîs.

Cu toate acestea, simțeai că e un om condamnat.

Poate că tocmai presentimentul morții îl îndemna mereu să se ocupe de morți, ba și pe cei vii să-i vadă în cadrul îndoliat cu ornamente, pe care îl desena la infinit în caietele sale de note.

Dragomanov însă își bătea crunt joc de el. Îi turna tot soiul de brașoave, povestindu-i că

fusese comisar-adjunct al poporului pentru afacerile externe, că vreme de doi ani a colindat bordelurile Siriei și Palestinei, că șchioapătă de cînd căzuse ca acrobat de pe trapezul celebrului circ Hagenbeck.

Leman îl credea. „Om de o rară și remarcabilă hărnicie și neîntrecut cunoscător al limbilor străine, răposatul a servit la Comisariatul Afacerilor Externe — scria el noaptea, la lumina unei candele. Ca trimis al facultății în Siria, răposatul a studiat, timp de doi ani de zile, etnografia țării... Activitatea neprecupețită pe care răposatul a desfășurat-o la circul Hagenbeck..."

În jurul său se ridicau mormane de necrologuri. Le găseai sub pernă, în garderob, în sertarele biroului. Lavaboul, pervazele ferestrelor, patul — gemeau de ele. În tăcerea cenușie din faptul zorilor, în strîmtoarea căminului, ele vorbeau limba a mii de morți, din ce în ce mai solemnă, mai decentă, mai tristă...

Cine știe, poate că Dragomanov spunea adevărul?

9

Auditoriul lui Dragomanov se compunea din zece sau doisprezece studenți, care studiau lingvistica, în pofida unui viitor nesigur. Printre ei era și unul Naghin, care, concomitent cu prelegerile de la universitate, frecventa și Institutul de limbi orientale.

Rudele cu vederi practice și studenții celorlalte facultăți și școli superioare îi tratau de sus. Și pe drept cuvînt, căci lingvistica nu prețuiește mare lucru în comparație cu arta construcției vagoanelor de tramvai !

Totuși, studenții în lingvistică nu erau niște extravaganți ori niște visători. Pur și simplu nu puteau altfel. Nu țineau la tradițiile vechii studențimi. „Zilele vieții noastre", cu balurile, cu asociațiile studenților concetățeni, cu ceata de prieteni nedespărțiți li se păreau baliverne, literatură. Rar dacă vedeai pe vreunul din auditorii lui Dragomanov în tunică studențească. Universitatea era pustie atunci cînd își făcură apariția în sălile neîncălzite, unde profesorii, degerați de frig, își țineau cursul numai în virtutea inerției, silindu-se să treacă cu vederea ceea ce ei numeau „moartea culturii ruse".

Universitatea era pustie, dar rămăsese știința, care însemna pentru ei mult mai mult decît însemnase pentru generația mai vîrstnică. Nu era știință pur și simplu, ci știință cu orice preț, și, ca atare, devenea aproape o cauză personală.

Dragomanov ținea cursul de „Introducere în lingvistică", curs care, în expunerea lui, era disciplina cea mai dificilă din facultate.

Rareori se întîmpla să ajungă la universitate la timp, ba uneori dispărea cîte două, trei săptămîni, alteori, printr-un bilețel, invita auditoriul la el acasă și ținea prelegerea curentă undeva, prin vreun colț, în coridorul căminului.

Cea mai nearătoasă dintre studentele sale îi spunea „geniu și dezmăț".

10

Ziua în care cercul de universitari adunaţi în casa profesorului Lojkin, călcînd legămîntul tăcerii, îl acuzară pe Dragomanov de nelegiuiri nemaipomenite, acea zi văzu totala prăbuşire a carierei sale universitare.

Pentru prima oară de la începutul anului veni la curs punctual.

Trecu de-a lungul băncilor cu capul sus şi se rezemă de tablă cu mîinile la spate. Purta un palton prefăcut dintr-o manta soldăţească şi o raniţă care-i rămăsese pe umeri din anul 1919. Îi plăcea să spună despre manta că e o îmbrăcăminte de neînlocuit, bună pentru orice anotimp al anului : „Degeaba erau ocărîţi intendenţii noştri..."

În ziua aceea era galben ca ceara şi îşi scărpina mereu spinarea de tablă, ridicînd ba un umăr, ba celălalt.

Se scuză, explicînd auditoriului că acest scărpinat neîntrerupt era o consecinţă directă a folosirii opiului : „Zău că nu-i din cauza păduchilor, ci a opiului !" — dar lumea îi mai ierta şi altele.

Aţintindu-şi ochii indiferenţi asupra unuia dintre studenţi, îşi începu prelegerea despre teoria limbii comune indo-europene, vorbită în vremuri străvechi. O mai expusese şi altă dată. Orice „introducere în lingvistică" se încheia cu această teorie, iar nenumăratele lucrări de lingvistică scrise încă de pe timpul lui Schlegel şi Bopp se întemeiau şi ele pe această teorie.

Dar Dragomanov declară în ziua aceea că nu ar putea jura că este de acord cu ea.

Începînd deodată să graseieze, expuse sistemul său de argumentaţie cu creta în mînă :

Teoria indo-europeană, după părerea sa, n-a fost în stare să explice unele fapte, care cer imperios un loc în ştiinţa limbii. Spera să construiască pe baza acestor fapte un sistem nou, care să scoată la lumină stadiul graiului omenesc într-o fază premergătoare celei indo-europene şi apropiată de izvoarele primare.

Era ora cinci. În lumina crepusculară a zilei de iarnă care învăluia sala de curs cu numărul doisprezece, Dragomanov părea o pată cenuşie pe tabla mînjită cu cretă. Se lepăda de Schlegel şi Bopp, aşa cum Luther s-a lepădat de catolicism. Şi îi cită cuvintele fără să zîmbească : „Acesta mi-e crezul, şi nu pot altfel".

Naghin nu prididea cu notiţele. Multe îi erau neînţelese şi se cam zăpăci. În sală se aşternuse aproape întunericul, şi de mult ar fi trebuit aprinsă lumina, dar el scria, scria neîncetat cu caractere din ce în ce mai mari.

Dragomanov era murdar de cretă din cap pînă în picioare, mişcările sale dobîndiseră o siguranţă şi o degajare aristocratică.

Biruind amurgul întocmai ca liliacul, trase concluziile. Aceste concluzii aduceau o adevărată derută şi panică în ştiinţă.

Dar nu isprăvi. Se petrecea ceva neprevăzut. O vagă agitaţie înfioră auditoriul. Naghin smuci creionul de pe hîrtie şi îşi roti privirea.

Nimeni nu rostea o vorbă, numai o tuse subţire se rostogoli peste băncile din fund şi amuţi.

Dragomanov sta în faţa tablei, căzut pe gînduri şi cu sprîncenele strînse într-o expresie chinuitoare. Tăcea. Mişcarea bruscă cu care încercă să înlocuiască cuvîntul neterminat făcu să i se descheie mantaua. Îşi plimba pe pereţi privirea stinsă, căznindu-se zadarnic să-şi amintească despre ce anume vorbise, de ce se afla aici cu creta în mînă, în faţa auditoriului dezorientat, care se estompa în clarobscurul înserării.

11

Se trezi în timpul nopţii şi, încreţindu-şi faţa cu năduf, îşi trase braţul de sub plapumă. Îl deşteptase un foşnet, foşnetul şi chiţcăitul unui şobolan. Îşi luă ţigările şi scotoci în buzunarul vestonului după chibrituri. Dar nu le găsi. Se aşeză pe pat. Ar fi vrut să fumeze ; îşi simţea gura plină de salivă, inele colorate i se roteau în faţa ochilor, şi, cum prea bine o ştia, doar fumul de ţigară le putea risipi. Dar n-avea chibrituri.

Se sculă şi, scărpinîndu-se, se îndreptă spre comutator. Dar cînd să întindă mîna, îşi aminti că fusese întrerupt curentul în tot căminul, din pricina unor reparaţii. Cu alte cuvinte, să rabde pînă dimineaţă ?

Răsturnă un scaun, smulse cearşaful atîrnat la fereastră. Dincolo, se întindea grădina uni-

versităţii şi zăpada înnegrită, în care ghiceai arţarii desfrunziţi. Camera nu se lumină cîtuşi de puţin.

Nervos, strivi ţigara între dinţi şi se întoarse pe pat. Trebuia neapărat să fumeze, căci inelele colorate îl apăsau dureros pe ochi şi creşteau lungindu-se în spirale.

Tremura, sprijinit în palme şi muşcînd din ţigară, pînă îl cuprinse disperarea. Doar or fi ele undeva, afurisitele alea de chibrituri !

Îşi săltă greoi picioarele peste cealaltă margine a patului şi dibui la întîmplare în acel „undeva", adică în spaţiul întunecat dintre perete şi pernă.

Îl buimăci un chiţcăit, dăduse cu mîna peste un şobolan. Pe loc se cutremură de furie. Ridică perna şi o aruncă din răsputeri în direcţia chiţcăitului, acolo unde şobolanul se înfrupta din cartofii lui. Un ghemotoc moale începu să alerge pe pat de colo-colo ; omul se aruncă peste el ; prinzîndu-l sub pieptul său, îl strînse şi-l strivi între degete. N-avea chibrituri, n-avea... n-avea...

Sugruma şobolanul cu degetele, iar animalul ţipa şi se zbătea să-i scape. Îl zgîria, dar nu simţea durerea. În cele din urmă, chiţcăiala se preschimbă într-un ţipăt aproape omenesc, striga după ajutor, cerşea cruţare. Tapetul se încovoia şi se scorojea, acel fund de ceaun răsturnat cu gura în jos îi cădea în cap. Murea...

Peste cîteva minute, găsi chibriturile sub pernă. Tot zicîndu-şi că-i un neurastenic, îşi exa-

mină mîinile. Erau zgîriate și mușcate. Pete negre de sînge se întindeau pe cearșaf și pe plapumă.

12

— Iată, în ultima vreme se vorbește aici că trebuie să luptăm împotriva creștinismului sau a religiei în general. S-o stîrpim din rădăcină ! În ce mă privește, habar n-am. Poate că așa trebuie. Pesemne așa o fi, eu însă știu una și bună și anume că, înainte de a-l stîrpi, adică creștinismul, se cuvine mai întîi să-l sădim. Iată, feciorul-meu Alexandr... e arhitect. De fapt, nu-i cine știe ce de capul lui, dar cu toate astea am citit cu plăcere cartea pe care a scris-o despre ăia, cum le zice... parcă futuriști. Și, precum spuneam, într-o bună zi ajunge dumnealui într-un sat. Așa, și pe drum, dacă nu mă-nșel, s-au năpustit lupii asupra lui. El, bineînțeles, s-a apărat, ba parcă a și tras, sau a aruncat în ei cu crengi aprinse. Lui i-au plăcut toate astea, că-i băiat cu imaginație. Așadar, a ajuns în sat și a găsit acolo zarvă mare — lumea aștepta o nuntă, zăbovită undeva pe drumul de la oraș. Feciorul-meu le-a istorisit povestea cu lupii și — ce să vezi ? — s-a stîrnit bocet neînchipuit în norod și s-a pornit tot satul pe plîns. Mai întîi n-a priceput nimic, dar pe urmă l-au lămurit oamenii. Tot satul, vedeți dumneavoastră, a hotărît că tinerii însurăței s-au prefăcut în lupi. Păi nu-i asta păgînie cu-

rată ? De aceea şi ziceam eu că dintîi trebuie să sădim creştinismul la ţară, şi de-abia pe urmă să luptăm împotriva lui... să-l stîrpim !

Lojkin, zgribulit, mic, înecat în şubă, şedea la masa verde, ovală ca o masă de joc, din sala de consiliu a Institutului de cercetări ştiinţifice... În sală era frig ; sufla în mîini, ca să şi le încălzească şi, privind distrat portretul lui Veselovski atîrnat deasupra bibliotecii joase, asculta peroraţiile lui Viazov despre păgînism şi creştinism.

Alături, sta un bărbat întocmai ca un gnom cu un singur ochi. Era un vestit cercetător al limbii şi literaturii japoneze şi numai Dumnezeu ştie de ce venise la această întrunire consacrată lui Gogol, privit din punct de vedere etnografic. Gnomul asculta cuvintele lui Viazov cu un surîs sarcastic. Înţelegea, pesemne, că miezul problemei nu rezida în lupta dintre păgînism şi creştinism.

„În fond, aici nu-i vorba despre lupta dintre păgînism şi creştinism — îşi spuse Lojkin în gînd — dar atunci despre ce anume-i vorba ?"

Profesorul Jaravov interveni în discuţia referitoare la creştinism. Clipind nervos din ochi, îl trase pe Viazov de mînecă şi se lăsă repede pe speteaza scaunului.

— Fiindcă veni vorba despre stîrpire — spuse el — ştii dumneata, dragă Ivan Ilici, cine este acuzat cu precădere la Petersburg de stîrpirea religiei ?... Eu.

Clipind cu ochiul, se uită la feţele zîmbitoare şi surîse şiret.

— N-am glumit! Chiar eu! Ştiţi, acum un an am ajutat pe un tînăr să intre în serviciul Academiei de ştiinţe. Dacă nu mă înşel, mă rugase pentru dînsul scumpul nostru Konstantin Alexeevici, care îi e un fel de rudă, a şaptea spiţă.

Îl căută cu privirea pe Konstantin Alexeevici, care absenta de la consiliu şi îl desemnă cu un gest curtenitor al mîinii şi cu o mişcare a sprîncenelor.

— Zilele trecute vine la mine tînărul ăsta — mărturisesc că nici nu l-am recunoscut cînd l-am văzut. Avea o atitudine... aş zice — protectoare. Asta încă n-ar fi nimic! Dar de la primele cuvinte, începe să-mi facă morală... Şi de ce, mă rog dumneavoastră? Ei bine, fiindcă, în cărţile mele despre primele veacuri ale creştinismului, dau dreptate ereticilor, subminînd astfel bazele religiei. „Prin aceasta, zice, dumneavoastră vă dovediţi a fi un asiduu simpatizant al bolşevicilor!"

Toată lumea izbucni în rîs, inclusiv celebrul gnom. Profesorul Jaravov era ultimul om pe care îl puteai bănui de simpatie faţă de bolşevici. Era unanim şi bine ştiut că nu acceptase nici măcar noua ortografie. De fapt, adevărata sa faimă data de la apariţia unui articol jubiliar în care, vrînd să sublinieze protestul său faţă de reforma ortografiei, n-a folosit nici un cuvînt care se scria odinioară cu *i* scurt sau cu litera „iati". Într-adevăr, era complet nevinovat! Auzi, simpatie faţă de bolşevici! O, într-adevăr, era din cale-afară de ridicol!

Rîseră cu toții.

Numai Lojkin, refugiat în șuba sa ca într-o mănăstire, își rotea de colo-colo ochii copilăroși, ca un om neajutorat. Știa prea bine că aici nu era nicidecum vorba de stîrpirea religiei. Stîrpirea religiei nu constituia decît un eufemism. Întîlni privirea lui Viazov, în care i se păru că ghicește o ușoară compătimire, și-atunci, cuprins de o neașteptată dușmănie, porni să scotocească în servietă. Se simțea stingher, pierdut, istovit.

Cînd începu comunicarea, se supuse unui aspru interogatoriu.

„Ce cauți aici, la masa asta? Ce faci aici, Stepan Stepanovici?" se întrebă el cu asprime.

„Mă aflu la Institutul de cercetări, unde se prezintă o comunicare, și eu o ascult", își răspunse umil.

„Acești oameni pe care-i cunoști de zece, de douăzeci, de treizeci de ani, se ocupă oare de aceeași știință ca și tine? Îți sînt dragi? Ce știi despre ei?"

„Da, da, se ocupă de aceeași știință ca și mine. Știu... Într-adevăr, ce știu despre ei, bunăoară, despre omul acesta? — cît pe ce să se întrebe Lojkin cu voce tare, în timp ce se uita la profesorul de slavistică, cu figură de conțopist și care făcea pe pricăjitul. Știu... că Academia de științe prusacă l-a acuzat de plagiat... că Academia de științe rusească, supărîndu-se pe cea prusacă, l-a ales membru activ. Și mai ce?... Ah, da! Că, fiind învinuit de plagiat și deci speriat rău, își începea fiecare prelegere cu cu-

vintele: «Firește, nu sînt un geniu...» Şi mai? Că nu se-nțelege cu soția. Şi mai?... Cum așa, nimic mai mult? Dar, dacă nu mă înșel, sîntem colegi de universitate?"

În felul acesta îi luă pe toți la rînd. Nu ținea la nici unul. Nu avea prieteni printre ei. Era un străin în mijlocul lor. În schimb, știa cîte două-trei anecdote despre fiecare în parte.

13

Nici nu începuse bine comunicarea, că toți dormeau. Toți, pînă la unul!

Chiar și acei care-și căneau mustața și se socoteau tineri. Ai fi zis că un vînt adormitor legăna peste masa ovală capetele acestea albe, cărunte și pleșuve. Gnomul, cu pleoapa lăsată pe ochiul teafăr, sforăia de-a binelea. Viazov moțăia liniștit, cu pumnii sprijiniți în baston și cu bărbia rezemată în pumni. Jaravov, bălăbănindu-și capul ca un cerșetor, picotea deasupra mesei, aci fîsîind zgomotos, aci plescăind din buze. Un bătrîn necunoscut, aducînd a muiere, hlizit, pesemne, de felul său, zîmbea senin în somn și pupa aerul cu buzele.

Numai Lojkin nu putea să doarmă. Vrînd-nevrînd, ascultă o parte din comunicare. Profesorul emerit de Istoria literaturii ruse, foarte emoționat, afirma cu prefăcută siguranță de sine că toate personajele lui Gogol se împart

în patru categorii de trîntori : simţitori, chibzuiţi, activi şi combinaţi.

Recenzentul său oficial, un fost profesor de liceu, ales colaborator al Institutului de cercetări, fiindcă era rudă de departe cu unul din secretari, îl fixa cu capul căzut pe o parte şi cu gura căscată într-o expresie tîmpă.

Lojkin îşi adună pe nesimţite cărţile, închise servieta şi ieşi din sală. De bună seamă, nu şi-ar fi irosit vremea de pomană nici la consiliu, dacă ar fi avut la îndemînă toate filele textului de care se ocupa în perioada aceea.

Dar nici acasă nu putea s-o şteargă, fiindcă, după comunicare, urma să se discute candidatura unuia dintre studenţii săi. Se străduia întotdeauna să-şi căpătuiască discipolii ; se zbătea pentru ei, îi îndruma şi făcea demersuri, începînd cu primul referat studenţesc şi terminînd cu disertaţia.

Aşa că, se aciui în cămăruţa din spatele cabinetului V. I. Lenin unde stătea de obicei portăreasa cea îmbufnată, cu legătura ei de chei. Femeia lipsea, ducă-se în plata Domnului ! Dar uite că-i lipsea şi fila cea mai importantă din „Povestea împărăţiei Vavilonului" !

De altfel, nu se îndoia că soluţia sa era cea adevărată. Tihonravov se îndepărtase cu totul de subiect, iar Jdanov tălmăcise greşit textul. Numele enigmatic de Malkatşka, Malkatoşva, care îl derutase pe redactorul Paliei lui Rumeanţev provenea incontestabil din cuvîntul ebraic *malkat-svo*, ceea ce, în limba rusă, însemna Regina din Saba. Intui cît se poate de clar tot procesul

substituirii. Nu-şi putea închipui acest nume transcris în elină! Da, indiscutabil că sursa de inspiraţie a acestei povestiri enigmatice era un vechi text ebraic, din care au rămas două cuvinte netraduse în limba rusă. Să fie într-adevăr două? Nu era foarte sigur în privinţa celui de-al doilea, căci lipsea o filă, şi încă cea mai importantă.

Astă-seară avea să verifice ipoteza sa, a doua zi va sta de vorbă cu ebraistul, iar peste două-trei săptămîni va ţine probabil comunicarea despre descoperirea sa în cadrul societăţii pentru scrieri antice de pe Fontanka. Şi din nou capetele albite se vor legăna ca bătute de vînt deasupra mesei şi, picotind, vor asculta numai cu sfîrcul urechii istoricul vechiului text rusesc „Povestea împărăţiei Vavilonului".

„Şi se logodi cu o domniţă, fiica regelui perşilor, şi o pofti să intre în sala cea de cleştar. Iară el sta pe scaunul domnesc din astă sală. Şi a intrat regina în sala cea de cleştar şi a văzut ea o punte şi i s-a arătat apa. Şi şi-a sumes regina şalvarii..."

Iar cînd se vor trezi, vor aduce obiecţiuni şi probabil foarte iscusite. „Povestirea împărăţiei Vavilonului", ehei, auzi vorbă! Care dintre ei nu cunoştea literatura scrisă în jurul acestei probleme?

Cu un oftat, deschise servieta şi scoase cărţile. Se opri asupra textului copiei sinodale, în stare perfectă, dar de dată recentă. Se afundă din nou în lectura lui, încercînd să n-audă comunicarea despre trîntori, care curgea de cea-

laltă parte a peretelui, ca un susur lenevos, așa cum apa curge noaptea și susură alene în țevile învechite.

Dar cînd se ridică, satisfăcut că a găsit în textul cercetat zeci de amănunte care-i confirmau ipoteza, dincolo de perete domnea o tăcere desăvîrșită.

Vîrî cărțile în servietă și trecu grăbit în sala de consiliu.

Sala era pustie și cufundată în întuneric, doar prin geamurile ușor mate, ca de mică, pătrundea reflexul zăpezii ori lumina felinarelor de pe chei. Scaunele, păstrînd mișcarea persoanelor care s-au ridicat de la masă, stăteau în neorînduială, la oarecare distanță de ea.

Lojkin se retrase uluit și închise fără zgomot ușa grea.

Ce necaz, cum a putut să se întîmple una ca asta? Furat de text, a uitat totul și a lăsat să-i scape comunicarea... Cît despre comunicare, ducă-se pe apa sîmbetei! Dar candidatura! L-or fi trîntit oare?

Socotind în minte pe cei care ar fi putut vota contra protejatului său, și numărînd voturile pe degete, coborî în subsolul aidoma unei catacombe, ocupat de cancelaria de jos.

Se lovi în beznă de lada cu gunoi și, distrat cum era, îi ceru scuze. Un bec chior ardea deasupra pendulei. Se uită la ceas și se îngrozi. Aoleu, dar mult a mai zăbovit în cămăruța portăresei, aplecat peste copia sinodală! Și afurisita aceea de babă pe unde o fi umblînd, căci în jur

nici țipenie de om, iar ușa de la intrare era încuiată.

O zgîlțîi cu vuiet vreme de două-trei minute, dar în zadar...

Bătrîna sta seara uite colo, pe banca de lîngă sala de disecție. De zeci de ani ședea fără nici o treabă pe banca aceea și tocmai acum, cînd aveai mai multă nevoie de ea, a dispărut. Și-o fi tîrînd picioarele pe undeva, prin sălile de curs... Sau, și mai rău, s-o fi dus acasă și a luat cheia cu dînsa. Te pomenești că va fi nevoit să înnopteze aici. Dar poate că... Într-adevăr, poate că ușa Facultății de orientalistică mai e deschisă.

La înapoiere, subsolul cu cancelaria, atît de familiar încă din anii studenției, i se păru ciudat de străin. De unde au mai apărut toate aceste nișe, și unghere, și boltițe joase, s-ar zice acoperite de mușchi ? Nu erau aceleași locuri, ci o clădire străină, să juri că-s cele douăsprezece colegii ale lui Petru I.

Coborî, bombănind, din coridor, pe scara Facultății de orientalistică. Dar, ce Dumnezeu ! Și aici ușa era încuiată.

Cu șuba fluturînd în jurul trupului său pirpiriu, se înapoie tăcut în coridor și ațipi, încălzindu-și mîinile de țevile caloriferului aproape rece.

Ședea în fața sălii de curs numărul cinci. Numărul cinci, da, da, își amintește de ea... Pe vremuri își ținea prelegerile aici... Pe vremuri, își ținea prelegerile aici răposatul...

Și brusc hotărî că l-au închis dinadins... I-au jucat un renghi. Au făcut cu el o glumă de prost-

gust. Mîine, toată lumea va şti că a petrecut o noapte întreagă în clădirea pustie a universităţii, chircit, întocmai ca un cocoş cocoţat pe prichiciul hornului. Vor scorni că şi-a ieşit din minţi, că n-a găsit alt loc unde să-nnopteze decît sub o bancă ! O să-i certe pe prosector, pe portăreasă, lui îi vor exprima simpatia lor, iar pe la spate vor rîde, vor rîde, se vor tăvăli de rîs !

Sări ca ars şi se repezi în pas săltăreţ de-a lungul coridorului, gesticulînd cu servieta, zbîrlit tot, cu părul vîlvoi, leit un cocoş bătrîn jumulit şi înfuriat. Dar se potoli pe dată. Prostii ! Cine putea să-i facă o bucată ca asta ? Cine putea să prevadă că, neobservat de nimeni, va zăbovi pînă noaptea tîrziu în cămăruţa portăresei, cufundat în lectura copiei sinodale ? De altfel, nici n-avea duşmani, afară de... Şi numără numaidecît vreo zece.

Îl enerva zgomotul răsunător al paşilor săi. Sau poate că-l speria, dar nu voi s-o recunoască nici faţă de el însuşi. Se aşeză în pragul sălii cu numărul unsprezece. Unsprezece, da, da, îşi aminteşte de ea, e aceea cu placă comemorativă... Aici îşi ţinea prelegerile... Aici îşi ţinea prelegerile răposatul...

Aruncă o privire înceţoşată în lungul coridorului care se mistuia în spaţiu, mai bine zis, în teama de spaţiu.

Profesorul şterse în batistă, cu migală, sticlele pince-nez-ului. Teama de spaţiu... Într-adevăr, suferise de această boală încă în liceu, în copilărie...

Căzu pe gînduri. Universitatea pustie, cufundată în tenebre, necunoscută, îi apăru deodată ca o țară pîrjolită... Era cîmpul de luptă unde s-a sfîrșit tocmai acum bătălia surdă pe care a pierdut-o generația lui, a profesorului Lojkin. Da, generația sa a pierdut bătălia și s-a retras cu pierderi incomensurabile, cu pierderi ireparabile : singurătatea, bătrînețea și moartea. Și trădarea ! Căci au fost trădați : ratații i-au trădat de dragul carierei, iar transfugii, de dragul unui loc mai bănos.

Cît despre el, despre profesorul Lojkin, l-au aruncat ca pe o otreapă în această țară a ruinei, în spațiul gol și plin de rezonanțe al cîmpului de luptă. A pierdut bătălia. Cine mai avea nevoie acum de toate aceste povestiri despre măcelul lui Mamai și împărăția Vavilonului ? Da, a fost învins în luptă. S-a pierdut pe sine, dar l-au pierdut și alții.

Rămase multă vreme așa, cu mîinile la spate, în fața bibliotecii, descifrînd titlurile de pe cotoarele înnegrite ale cărților.

— „Dicționar istoric cu privire la scriitorii dinspre partea duhovnicească ai bisericii greco-ruse, care au viețuit în Rusia", citi el cu glas tare și molfăi din buze supărat.

Nu-u, nu acolo stătea dicționarul acesta... Dicționarul Bolhovitinov ? Nu stătea acolo. După cît își amintea, acolo se aflau întotdeauna analele secției lor, analele secției ruse.

Dădu din mînă a lehamite și porni mai departe. Nu-i nici o grozăvie, putea să doarmă și

stînd în capul oaselor. Totuşi, la comunicare n-a aţipit, în timp ce toţi ceilalţi, dar toţi pînă la unul, dormeau duşi. Poftim, lui nici acum nu-i era somn!

Ajunse în cele din urmă la acel loc de pe coridorul universităţii, care i-a fost întotdeauna nesuferit. Care îi este nesuferit de treizeci de ani. Pentru el, coridorul nu era la fel peste tot. Locul cu pricina ţinea parcă de cabinetul de ştiinţe naturale. Sau, mai exact, de scheletul din cabinetul de ştiinţe naturale. Scheletul care stătea proţăpit în geam ca o gogoriţă... Dar dă-l încolo!...

Profesorul scoase un fel de măcăit şi făcu calea-ntoarsă, în direcţia bibliotecii.

Treizeci de ani... Ehehei! Acum treizeci de ani el era docent. Acum treizeci de ani, frica lui de căpetenie era ca nu care cumva să greşească vreo denumire ori să încurce vreo dată. Pe atunci, nu greşea!... Dar acum, se mai întîmplă uneori. Ba se întîmplă să mai încurce şi cîte o dată, ei şi?

Lumina pală închipuia un desen geometric pe pătratele parchetului. N-avea rost, se-nţelege, să se ducă jos în cancelarie, să vadă cît e ceasul. Pînă dimineaţă, mai era încă mult, aşa că avea tot timpul s-o facă. Şi, de altfel, asta constituia singura lui preocupare, singura distracţie din această noapte. Ca atare, nu se cuvenea s-o repete prea des. La ce cugetase oare?...

Se instală din nou lîngă calorifer, cu capul sprijinit în mîini.

Nu, acum e prea tîrziu să alerge după cea de a doua tinereţe, de vreme ce pe prima o ucisese cu... cu ştiinţa? Aşa s-ar părea, cu ştiinţa!

Ochii săi pe jumătate închişi, aproape adormiţi, se opriră fugitiv pe uşa întredeschisă a sălii numărul unsprezece şi conştiinţa lui îi reţinu imaginea o clipă. Apoi o privi cîtăva vreme, chibzuind, şi se trezi de-a binelea.

Foarte palid şi cu urechile clăpăuge, ca un japonez autentic, sări de pe bancă, uitînd de servietă şi de pălărie. În sală, bineînţeles, nici ţipenie. Îl izbi un miros de praf, lumina tulbure a zorilor se aşternea printre pupitrele mîzgălite. Se opri în prag, cu o uşoară înclinare a capului. O înclinare ce putea trece drept un salut. Într-adevăr, salutase. Se purta ca şi cum îl aşteptau studenţii în sală. Ca într-un vis hipnotic urcă la catedră şi, îndoindu-şi puţin trupul, se lăsă încetişor pe scaun.

Nu, niciodată, nici măcar pe vremea primelor sale prelegeri, nu i-a zvîcnit inima atît de puternic cum îi zvîcneşte acum în faţa acestei săli goale.

Dar despre ce să-i vorbească? Despre singurătate? Bătrîneţe?

Despre ce alta totuşi afară de istoricul textului „Povestea împărăţiei Vavilonului"?

Îşi aţinti ochii înceţoşaţi pe băncile din faţa sa, mîzgălite, prăfuite, inerte. Pe urmă îi întoarse spre placa comemorativă: „Aici îşi ţinea prelegerile profesorul-adjunct Nikolai Vasilievici Gogol-Ianovski..."

— Prea bine, nu mă predau — spuse el cu încăpățînare și, frecîndu-i fruntea cu degetele, repetă ceva mai tare : Nu mă predau !

SCANDALAGIUL

1

Nimic nu te făcea să bănuiești că un petec de pămînt, înfruntînd Neva și ceața, le ațînea calea. Din clipa în care Naghin coborî pe gheața fluviului, se simți înstrăinat de oraș, de timp, de spațiu. La această oră, între podul Ravenstvo și podul Locotenentul Schmidt domnea universul ideilor. Ele izbucneau din gura lui Dragomanov învăluite în aburi. Dragomanov înainta pe o cărăruie îngustă, presărată cu fulgi mărunți ca o măzăriche vîrtoasă, și vorbea despre asimilarea vocalelor. În timp ce o fîșie uscată de gheață dispărea în spatele lui, alta, aidoma unui negativ, apărea în față. În stînga și în dreapta, pînă în port, se tolănise, nesfîrșită, ceata monotonă, difuză a Sankt-Petersburgului, a Petrogradului, a Leningradului.

„...Nu există nici o certitudine — își spuse Naghin iarăși — că această discuție are loc în Rusia, în Uniunea Republicilor, în anul de grație o mie nouă sute douăzeci și patru. Poate că și traversarea Nevei, și dialogul dintre el și Drago-

manov din această seară, toate se petrec într-o altă vreme şi poate că un alt pămînt, un pămînt deosebit, aparţinînd unei universităţi din veacul al nouăsprezecelea, se întinde dincolo de hotarele cetii."

Şi-l imagină pe strălucitul arabist, profesorul Senkovski, tînăr şi plin de ifose, cu faţa ciupită de vărsat, sarcastică, ascunsă în gulerul de blană al mantalei, tăind de-a curmezişul Neva lui Puşkin. Fireşte, nu întîmplător îşi amintise de Senkovski. Dimpotrivă, se documenta asupra lui de mai bine de un an de zile, şi totuşi nu se putea hotărî să purceadă la o lucrare originală.

— ...Că toată această muzică a izvorît din enumerarea variaţiilor fonetice, bazate pe îmbinarea consoanelor — auzi el deodată şi îşi dădu seama că nu asculta şi nu înţelegea mormăielile lui Dragomanov, care gesticula cu braţul său lung.

— Dar bine, Boris Pavlovici, pentru această lucrare ar fi trebuit să-l citească măcar pe Vandriès, răspunse el într-o doară.

Din fericire, Dragomanov nu-l auzi ; Vandriès n-avea nici o legătură cu subiectul în discuţie.

— De altfel, în afara oricăror calcule, e limpede că aceste îmbinări vor predomina. Dragomanov se opri din mers, apoi, aruncînd înainte piciorul şchiop, făcu un pas mare. E suficient să calculezi mintal raportul dintre vocale şi consoane în limba vorbită, să zicem, în fraza : „Bruck, Bruck, unde ţi-a fost capul cînd ai calculat repetiţiile fonetice ?"

O femeie cu o scurtă flauşată şi căciulă cu urechi le ieşi înainte, pentru ca să dispară îndată în pîcla din urma lor.

Naghin zîmbi şi simţi cum i se încreţeşte pielea feţei uscată de ger. Dar nu zîmbea acelei femei, ci alteia. „Ştiu că aş putea deveni cineva, dar spune-mi şi dumneata cum să mă descotorosesc de fustele astea ale mele ?" — îşi aminti el. Vorbeau despre pictură. În seara aceea o vedea pentru prima oară.

— Da, e foarte amuzant, întări el la nimereală, dar după cîteva clipe, în timp ce-l ajuta pe Dragomanov să urce pe cheiul îngheţat, constată cu mirare că însoţitorul său începuse de mult să-şi desfăşoare filozofia artei circului.

— Va veni timpul — spunea Dragomanov cu sînge rece — cînd lumea se va duce noaptea, cu troicile, ca să-i asculte pe poeţi şi filozofi, întocmai ca pe ţigani. Ei vor trăi în şatre o viaţă de nomazi, se vor mînca între ei de invidie şi se vor stinge. Atunci artiştii de circ robuşti, veseli şi obtuzi la minte, vor prelua puterea şi vor etala în faţa lumii adevărata artă a pieţelor, a cheiurilor şi a bulevardelor. Ei vor crea republica artiştilor de circ, aidoma statului platonian al filozofilor. Arată-mi o altă artă care să fi respectat cu aceeaşi rigoare, de-a lungul veacurilor, principiul selecţiei naturale ? Un om în pielea goală întinde o frînghie şi, arborînd un zîmbet cinic, umblă pe sub nori. Nici un poet din lume n-a înfruntat o atare primejdie, pentru a-şi etala arta sa, nici unul n-a ajuns atît de aproape de cer.

Naghin nu se putea dumiri dacă interlocutorul său glumeşte ori vorbeşte serios. De bună seamă, glumea. De altfel, în dosul admiraţiei lui faţă de circari, se ghicea invidia infirmului.

Se întorceau de la unul din nenumăraţii prieteni ai lui Dragomanov, un acrobat care îşi zicea Kayro Sato. Nu era japonez, ci rus sadea. De altfel, se vădea şi după numele lui adevărat.

Intrară în curtea universităţii ; din ghereta îngropată sub omăt, îi privi bănuitor, din urmă, şuba paznicului în care se pierdea un bărbat mititel, cu părul alb.

Cînd Naghin voi să-şi ia rămas bun, Dragomanov îl întrebă scurt : „Un ceai ?“ — şi, fără să aştepte răspunsul, porni mai departe. Se opri lîngă căsuţa rectorului şi, doar ca să se afle-n treabă, încercă să citească un afiş lipit pe uşa de la intrare. Naghin aprinse un chibrit şi adăposti flacăra cu palma. Prietenii şi cunoştinţele răposatului profesor Erşov anunţau ora şi locul unde se va oficia înmormîntarea. Dragomanov îşi aruncă ochii pe afiş şi dădu din mînă cu indiferenţă.

— Cunosc, l-am citit, mormăi el plictisit.

Clădirea din curtea universităţii, denumită „Jeu de paume“, se înălţa neprietenoasă în umbra nopţii, tăindu-le drumul. Trecură pe sub un portal în curtea interioară, spre căminul universităţii.

Naghin deschise uşa şi rămase pe loc, lăsîndu-l pe Dragomanov să treacă înainte. Acesta se strecură cam anevoie înăuntru, se întoarse numaidecît spre celălalt, cu faţa inexpresivă şi

îi întinse mîna. Părea că de-abia așteaptă să se debaraseze de studentul său. Cît despre ceai, nu mai pomeni nici un cuvînt.

Retrăgîndu-și mîna dintr-a lui Naghin, repezit și brutal, trînti ușa în urma sa și începu să urce scara pe întuneric, bocănind soldățește cu piciorul șchiop, iar cu cel sănătos alunecînd femeiește.

Fără să țină seama de ora tîrzie, cînta mulțumit o șansonetă, cu vocea lui de bas.

Cînd ajunse în dreptul odăii sale, plasată destul de aproape de bucătărie, îl împresurară mirosurile nocturne ale căminului. În odaie ardea lumina. Se încruntă și trecu în revistă persoanele pe care le-ar fi putut găsi înăuntru. În cazul cel mai fericit putea să fie unul din creditori, căci făcea împrumuturi fără nici o jenă chiar și de la persoane aproape necunoscute ; în cazul cel mai rău, i s-a întors nevasta. Probabil că această ultimă supoziție îl îndemnă să deschidă brusc ușa.

Un bătrînel cu figură fină și o bărbuță căruntă, foarte îngrijită, sta în genunchi lîngă masă și bîjbîia cu amîndouă mîinile pe podea. Rămas în genunchi, se zgîi la Dragomanov cu ochii săi albaștri, în care se citea spaima și neajutorarea. Omul acesta nu părea să fie unul din creditorii aceia perseverenți, în stare să-și viziteze datornicul chiar și în puterea nopții ca să-i ceară banii. Cu soția lui Dragomanov semăna încă și mai puțin.

Sta acolo pierdut și nenorocit.

Dragomanov zîmbi, îl salută şi se aşeză pe pat. Îl încîntau ochii albaştri, candizi, şi bărbuţa căruntă, fasonată, după moda academiei.

— Lojkin — mormăi stînjenit bătrînul şi întinse mîna la întîmplare. Nu pricep, şi nu pot să pricep cum mi-am pierdut pince-nez-ul. Cred că s-a spart, pentru că a zornăit foarte tare. Să sperăm că măcar una din lentile a rămas întreagă.

— Daţi-mi voie să vă ajut, răspunse Dragomanov cu seriozitate.

Luă o umbrelă veche şi se apucă să scotocească cu ea pe sub masă. Trase pînă în mijlocul camerei o movilă de coji de cartofi, capete de scrumbii şi alte gunoaie. Lojkin, neînţelegînd ce-i cu ele, le atinse cu piciorul. Dragomanov se ruşină şi, supărat, împinse movila înapoi.

De-abia atunci băgă de seamă că patul era nestrîns, că pe masă, alături de manuscrise, zăceau resturi de pîine, că peste bec spînzură un ciorap găurit, iar pe fereastră atîrnă, în loc de perdea, un cearşaf murdar. Se ridică în picioare şi îl privi pe Lojkin cu un aer sumbru. Profesorul, care se transformase într-un copil nevinovat cu ochii albaştri şi cu bărbuţă de academician, se străduia zadarnic să împingă un vătrai sub pat.

Dragomanov îşi recăpătă calmul, iar după scurt timp găsi pince-nez-ul, care — aşa cum se întîmplă întotdeauna cu obiectele pierdute — era în locul cel mai expus vederii.

— L-aţi găsit ? întrebă Lojkin cu faţa luminată.

Dragomanov privi gînditor pince-nez-ul şi deodată îl împinse sub o gazetă care zăcea pe

fereastră. Nu ştia nici el ce urmărea. Cu o clipă în urmă nici măcar nu-i trecuse prin minte să facă o glumă atît de bizară, mai bine zis sinistră, cu distinsul său vizitator. De fapt, era obosit şi voia să doarmă.

— Nu ! răspunse el categoric, nu l-am găsit. Dar luaţi loc, Stepan Stepanovici. O să-l găsim. Doar nu l-o fi înghiţit pămîntul !

Lojkin se aşeză pe dibuite.

— Vezi dumneata, îmi vine foarte greu să stau de vorbă fără ochelari, spuse el, mîhnit. Mă cunoşti ?

— Am avut deosebita plăcere să audiez cursurile dumneavoastră pe cînd eram în anul al doilea şi al treilea al universităţii noastre, răspunse Dragomanov cu o politeţe nesilită.

— Şi eu am auzit multe despre dumneata, Boris Pavlovici. Chiar foarte multe... Te deranjez poate ? De fapt, e tîrziu, şi dumneata, probabil, aveai intenţia să te culci ?

— Nici vorbă de aşa ceva. Eu mă culc abia pe la trei-patru...

— Curios... mormăi Lojkin cu grabă şi deodată roşeaţa sfielii îi coloră faţa — cînd am venit încoace, ştiam foarte bine despre ce voiam să discut cu dumneata, şi acum parcă mi s-au încîlcit toate în cap şi nu mai ştiu cu ce să încep.

Dragomanov îl urmărea cu o satisfacţie ascunsă, pe care nu voia să şi-o mărturisească : un profesor titular roşea în faţa lui, roşea şi se pierdea cu firea. Asta îl amuza. Care va să zică, răzvrătirea sa — ce-i drept, o răzvrătire de proporţii reduse, limitată la dimensiunile

universităţii, altfel zis, monedă măruntă — a reuşit, s-a încheiat cu victoria lui. Îşi manifesta răzvrătirea, locuind într-o odaie murdară, legînd prietenie cu pungaşii, făcînd scandal la consiliile ştiinţifice.

De altfel, Lojkin îşi reveni numaidecît. Cu buzele strînse demn şi trecînd dinadins cu privirea peste Dragomanov, spuse :

— Să nu-ţi închipui, Boris Pavlovici, că am venit la dumneata, să-ţi cer o favoare. E drept că am venit aici din proprie iniţiativă. Totuşi am de gînd să-ţi vorbesc ca unul dintre cei mai vechi membri ai breslei din care faci parte şi dumneata.

Dragomanov scotoci prin buzunarele vestonului şi întinse profesorului un pachet de ţigări, cu un zîmbet nepăsător. Erau nişte ţigări proaste, calitatea a treia.

— Vă ascult, răspunse el cît se poate de serios. Deşi nu-mi dau seama prea bine ce subînţelegeţi prin acest cuvînt. La ce breaslă vă referiţi ? La universitate ?

Lojkin se ridică în picioare şi începu să se plimbe prin cameră, poticnindu-se printre scaune şi suflînd greu.

— Vezi dumneata, eu nu cred că o breaslă, o corporaţie, oricare ar fi ea, poate să impună membrilor ei anumite reguli de conduită.

— În timpurile noastre...

— Mai ales în timpurile noastre. Şi, în orice caz, n-aş vrea să iei intenţiile mele drept o jignire. Dar, pe mine unul, toate acestea mă preocupă în cel mai înalt grad...

Dragomanov se trase mai aproape de masă, își propti cotul de un vraf de cărți și își sprijini tîmpla în palmă.

— Și ce vă preocupă anume? întrebă el îngîndurat, dar nu se știe de ce, nu auzi răspunsul. Lojkin îi vorbea cu un glas egal și scăzut, ca prin somn. Răsucea un creion printre degete și părea extrem de agitat — întocmai cum li se întîmplă oamenilor în somn. Dragomanov îl privea printre pleoapele mijite. Își aduse aminte, că acum zece sau doisprezece ani, pe cînd era student în anul întîi, îl întîlnea zilnic pe Lojkin ieșind pe ușa universității cu un joben înalt și pardesiu cu revere de mătase. Studentul din anul întîi, căruia fiecare profesor i se părea locțiitorul lui Dumnezeu pe pămînt, saluta sfios. Profesorul își ridica ușor jobenul, cu un aer politicos și rece. Și ochelarii în ramă de aur, alții, nu aceia ascunși sub gazeta de pe fereastră, sclipeau în soare ca solzii de pește... Pe vremea aceea, un sistem perfect, finit, pășea pe pămînt în joben lucios ca oglinda și într-un pardesiu cu revere de mătase.

— L-ai cunoscut? auzi el undeva foarte aproape și se dezmetici.

— Scuzați-mă, n-am fost atent... pe cine ați spus?

— Pe profesorul Erșov?

— Bine-nțeles! Se putea să nu-l cunosc? rosti Dragomanov instalîndu-și și celălalt cot pe masă.

— Omul acesta s-a dedicat științei de la vîrsta de optsprezece ani, spuse Lojkin pe un ton so-

lemn, oarecum demodat. A trăit ca un sihastru, nu vedea pe nimeni, muncea din zori și pînă noaptea tîrziu. În tinerețe a iubit cu pasiune o femeie admirabilă și vrednică de tot respectul — am cunoscut-o personal — și n-a ezitat s-o cedeze altuia. A renunțat la prieteni și nu și-a permis nici cel mai neînsemnat capriciu. Și toate acestea numai fiindcă avea siguranța absolută că, datorită acestei fermități nestrămutate, va deveni un savant cu renume cel puțin european. Săptămîna trecută i s-a slujit prohodul. Nimic n-a ieșit din omul ăsta. Nici de însurat nu s-a însurat, și nici savant n-a ajuns. La drept vorbind, în douăzeci și cinci de ani n-a scris decît o singură carte, și aceea din cale-afară de proastă, nici nu se poate citi.

— Dacă nu mă-nșel, a înnebunit? întrebă Dragomanov cu vocea somnolentă.

— Așa-i, a înnebunit — confirmă Lojkin grăbit — a înnebunit în ziua în care-și sărbătorea douăzeci și cinci de ani de activitate științifică. Lumea spune că a luat o foaie de hîrtie, a împărțit-o în douăzeci și cinci de căsuțe și, făcînd bilanțul muncii sale, s-a smintit.

Dragomanov clătină din cap în semn de compătimire.

— Nu prea mi-aduc bine aminte — mormăi el îngîndurat — dar dacă nu mă-nșel, dumneavoastră, Stepan Stepanovici, predați la universitate din anul nouă sute opt sau nouă sute nouă.

Lojkin se opri în mijlocul camerei, se posomorî la față, păru deodată îmbătrînit, iar gîtul

negru şi zbîrcit i se lungi, ieşind afară din guler.

„Parcă-i un japonez", notă Dragomanov subit.

— În definitiv, ce crezi dumneata, că şi eu trebuie neapărat să-mi ies din minţi la cel de al douăzeci şi cincilea jubileu?

— N... nu, nu o cred, răspunse Dragomanov politicos. Nu este de loc obligatoriu, ce vă face să credeţi că...

Lojkin îl privi o clipă şi izbucni în rîs.

— Vezi dumneata, aici se ascunde o imensă greşeală — zise el şi se aşeză din nou — adică nu imensă, ci, dimpotrivă, o greşeală infimă, atît de măruntă, încît cu greu e băgată în seamă. Dar greşeala care s-a strecurat în enunţul unei probleme capătă proporţii astronomice în cursul rezolvării. Un bătrîn slavist, încremenit peste manuscrisele sale, asistă la o şedinţă festivă a Academiei de ştiinţe şi îşi spune în gînd că, prin vocaţia sa, ar fi trebuit să se facă reporter. Subit, ajunge la concluzia că totul e un fleac, o inepţie. Şi, pe deasupra, cel mai îngrozitor lucru este faptul că, în douăzeci şi cinci de ani, a uitat pînă şi datele problemei...

Mai rosti cîteva fraze, apoi tăcu. În jurul său domnea liniştea. Timp de o clipă avu senzaţia că în odaie nu se mai afla nimeni în afară de el, că era singur faţă în faţă cu nişte obiecte fără de rost, care şi-au pierdut semnificaţia şi conturul. Clipi buimăcit şi dădu să se ridice de pe scaun. Dragomanov dormea, retras în umbră, cu capul culcat pe braţe, respirînd uşor, neauzit.

2

Între podul Ravenstvo şi podul Locotenentul Schmidt, Neva stă tolănită în noapte sub veşmînt de zăpadă, scăldat în razele unei frînturi de lună ; ceaţa s-a destrămat, iar spaţiul redat oraşului triumfă, se luminează, pregătindu-se să primească ivirea dimineţii de iarnă.

La acest ceas, Naghin păşeşte între podul Ravenstvo şi podul Locotenentul Schmidt, cu mîinile la spate şi capul dat pe spate, scrutînd cerul negru şi petecul de lună.

O zi s-a isprăvit. Universitatea, lingvistica, Dragomanov, sînt date uitării pînă mîine dimineaţă. E liber şi se poate gîndi la femeia pe care a văzut-o astăzi pentru întîia oară.

O cheamă Verocika Barabanova. Şi ce-i cu asta ? Nimic deosebit ; şi-a amintit numele ei aşa, pur şi simplu.

În apropiere de chei aruncă o mănuşă în zăpadă, mai face cîţiva paşi, execută sprinten o piruetă, ridică mănuşa şi o oferă zîmbind... Cui ? Dă supărat din umeri. Copilării, aiureli... Literatură !

Cu toate acestea întinde mîna cuiva, ca să-l ajute să urce malul abrupt. Lîngă el însă nu e nimeni, merge singur şi scena aceasta pare, desigur, extrem de comică.

Aci zîmbind jenat, aci rîzînd uşor, se avîntă pe lunecuşul caldarîmului bătătorit din faţa ancorelor Amiralităţii.

Naghin descoperă un foc aprins la capătul Prospectului Nevski, se apropie de el şi încearcă

să-şi aprindă o ţigară, apoi, cu buzele îngheţate, dar vesele, îl întreabă ceva pe miliţian.

Miliţianul îşi freacă obrajii cu una din mănuşi, apoi scutură zăpada topită de pe gulerul mantalei. Fără motiv, Naghin se porneşte pe rîs. Flecăreşte fără sfîrşit, apoi, nu ştie nici el de ce, oferă unui trecător toate ţigările sale. Lumea rîde de Naghin, dar şi el rîde de sine însuşi, nu se mai recunoaşte de loc.

Focul se stinge, lumea se împrăştie, în cele din urmă îşi dă seama că a sosit timpul să se înapoieze acasă, că noaptea e pe sfîrşite, că este îndrăgostit.

Dar poate că nu-s decît copilării? Aiureli? Literatură?

3

Propriu-zis, în fundătura Nalicinîi nu se ridica decît o singură casă. Dumnezeu ştie cine era caraghiosul de la *Otkomhoz*[1] căruia îi dăduse prin gînd să bată în poartă un ditamai felinarul, cu numărul treizeci şi patru. Căci fundătura nu se putuse lăuda cu atîtea imobile nici în timpurile dinainte de război. De asemenea nici denumirea de „fundătură" nu prea avea sens. Revoluţia, detestînd fundăturile, s-a străduit din răsputeri să spargă şi să dărîme, cărămidă cu cărămidă, clădirile care barau calea

[1] Secţia de gospodărie comunală.

cetăţeanului pedestru. Şi astfel a transformat fundătura în stradelă. Cu toate acestea, pietonii ispitiţi să se plimbe pe această stradelă constituiau o raritate. Doar cîte un peticar tătar, beat în ciuda legii musulmane, trecea legănîndu-şi sacul gol şi înjurînd ruseşte, iar copii vagabonzi, răsăriţi ca din pămînt, fugeau în urma lui, azvîrlind cu pietricele, legîndu-se de „halatul" lui şi cîntînd cît îi ţinea gura :

„...Vai, păgînul de tătar
a pus mîţa-n buzunar..."

De altfel, în casă locuiau mai mult peticari şi copii vagabonzi. O aleseseră, poate, fiindcă pe maidanele din apropiere se depozitau, fireşte fără autorizaţie, mormane de gunoi. În preajma stradelei Nalicinîi, se înălţau adevăraţi munţi de gunoaie. Erau Pirineii locului, pe care peticarii stăteau din zori şi pînă în noapte, scormonind cu cîrlige şi beţe.

Naghin locuia la etajul al patrulea, într-un apartament ruinat, igrasios şi neîngrijit. Proprietarul, un tătar bătrîn, mai mult mort decît viu, zăcea într-un salon imens şi pustiu din mijlocul casei, şi, cu ochi de paralitic, urmărea cum neamurile şi coreligionarii îi prădau avutul. Îl îngrijea o bătrînă, care, în fiece săptămînă, făcea cîte o criză de furie. Şi atunci larma, bocăniturile şi răcnetele turbate din spatele peretelui îl trezeau pe Naghin în timpul nopţii. Bătrîna zvîrlea cu scaunele, îl blestema pe bolnav, înjura ba tătăreşte, ba ruseşte. N-ai fi putut spune ce anume o nemulţumea. Dar o

scotea din sărite pesemne bătrînul, cu tărăgăneala morții sale.

Naghin nu mai încerca să adoarmă, ci se plimba îndelung prin odaie, înfășurat în pătură, și urmărea în întuneric vîrful înroșit al țigării. Cuvintele necunoscute i se întipăreau în minte cu caractere arabe, apoi îl copleșea din nou oboseala, care părea să-l fi părăsit după cele două-trei ore de somn. Lucrase mult în zilele din urmă și nu numai ca să înăbușe simțămîntul înstrăinării sale de goana înverșunată a evenimentelor care îi lunecau prin fața ochilor cu fiece rînd al presei.

Era un simțămînt amar, căci nu trecuse decît o jumătate de an de cînd nu se mai preocupa de revoluție, ca să se dedice exclusiv științei. Și, parcă prevăzînd toate greutățile unei întoarceri, căuta să se convingă că această înstrăinare era de mare folos științei, căreia îi jurase credință cu toată ardoarea celor nouăsprezece ani ai săi. I se părea că timpul s-a oprit în loc, să-i aștepte pe cei foarte ocupați, pe cei care, nopți în șir, stau aplecați asupra culegerilor de documente arabe, pînă cînd un văl neguros se așterne peste semnele neciteţe și subțiri ca piciorușele de albine, cu care sînt scrise. Dar mai avea și alt motiv să tremure pentru sîrguința lui — un motiv foarte simplu și totodată foarte complicat, care se repetă la nesfîrșit și totuși este unic pe lume...

Nu putea să se mai înșele pe el însuși, nu-l mai ajuta nici ironia — se dăduse bătută și fugea alungată, de-i sfîrîiau călcîiele. Ce dracu !

Merita oare să se dea de ceasul morții pentru jocul în care s-a vîrît? Pentru o lingvistică în care dragostea și-a băgat nasul? Pentru Dragomanov, de care se temea, deși nu voia s-o recunoască nici măcar în adîncul său cel mai tainic? Poate c-ar fi mai bine să se mute la Institutul de silvicultură, în comuna organizată de economiști — concetățenii și prietenii săi? Măcar să scape de veșnicele sale mustrări de conștiință, că nu merge în pas cu timpul, că nu citește ziarul cu săptămînile. Da. Și să uite de Verocika Barabanova. Mai ales că nici n-are alte amintiri decît acelea din singura seară petrecută împreună la acrobatul lui Dragomanov. Și dacă asta era dragostea, atunci să uite de o dragoste cu care nu are ce face.

În cele din urmă, munca asiduă și fără menajamente, dorința aprigă de a întoarce pe dos întreaga sa gîndire lingvistică, puseră stăpînire pe el. Părea că era de ajuns să răsucească o manetă în creier, pentru ca să spulbere amintirea nopții de pe Neva, sau a afurisitei babe din spatele peretelui, și conjugarea arabă să-i ciocănească din nou în cap ca un metronom uriaș, așezat deasupra locuinței tătarului, deasupra casei, deasupra stradelei.

Nori roșietici pluteau prin preajmă; în noaptea aceea de pe Neva visase ca un copil în delir, dar, în definitiv, ce importanță avea că a întîlnit o femeie drăguță, pe care s-ar putea să n-o mai vadă niciodată? Prostii, și atît! Romantismul, literatura îi umblă prin sînge, și-l

împiedică să învețe temeinic sistemul arid al conjugării arabe.

Se cufundă cu totul în studiul gramaticii, memorînd cuvintele și torturîndu-și ceasuri de-a rîndul gîtlejul cu sunete guturale. Profesorul său, un om tînăr și pedant, începuse să-i zîmbească amabil, iar cele două fete cam răscoapte — colegele lui de an, pe vremuri funcționare la Societatea ruso-palestineană — începură să-l urască.

O singură dată și-a întrerupt munca, și asta dintr-o simplă întîmplare.

În seara aceea traducea pentru prima oară din Coran. Traduse sura întîia, scurtă, dar plină de o clocotitoare inspirație. Trebuia s-o descompună în forme gramaticale, dar uită s-o facă. O citi cu glas tare, netinînd seamă de gazda lui care bolea dincolo de perete, nici de baba ce dormea ușor, ca un dulău de pază.

Dar n-apucă să termine, căci îl întrerupse o bătaie ușoară în ușă. Era o bătaie delicată, cu unghia ori cu verigheta. Naghin se ridică, împinse scaunul, ciuli urechea. Nimeni nu putea bate în ușa lui la o oră atît de tîrzie. La început își închipui că ori vreun greier lovește în tapetul dezlipit, ori niscaiva șoareci se jucau cu bucățele de tencuială pe la colțuri.

Auzi o a doua bătaie. Cam îngrijorat, se duse să deschidă. Un bătrîn mărunțel, cu bărbuță creață, cu palton de postav gros și pantofii încălțați pe piciorul gol, stătea în pragul camerei și bîzîia. Însuși bătrînul părea cam speriat de

îndrăzneala sa. Naghin, prea obosit să se mai mire, îl privi în tăcere.

— Nu-i chip să adorm, se plînse bătrînelul şi, furişîndu-şi deodată privirea pe lîngă Naghin, începu să cerceteze odaia cu un interes vădit. Poate că aţi putea învăţa în şoaptă sau măcar cu glas scăzut. Oricît mă strădui, mi-e peste putinţă să adorm. Am stat să-mi reamintesc pe toţi colegii mei de şcoală, am răsuflat pînă în adîncul rărunchilor, aşa cum te sfătuiesc doctorii să faci la insomnie, dar degeaba ! Numai de aceea am cutezat să vă deranjez... Scuzaţi-mă...

— Dar ce cauţi dumneata aici ? îl întrebă Naghin. Cum ai nimerit aici, în apartamentul ăsta ?

— Am nimerit în apartamentul ăsta ca chiriaş ; ocup o cameră, explică bătrînul pe îndelete şi adăugă în şoaptă : Stau aici de două săptămîni, da, de două săptămîni. Nu m-aţi băgat de seamă pînă acum, se vede, fiindcă învăţaţi peste măsură.

Înălţă capul şi zîmbi ; faţa, năpădită de cîrlionţi, aducea puţin cu aceea a unui cîine.

— Chiar de două săptămîni ? repetă Naghin grăbit. I se păru deodată că toată această muncă dusă între patru pereţi cu gramatica arabă era în felul ei o sminteală.

— Încă o dată, vă rog să mă iertaţi ! repetă bătrînul jenat. Încă o dată, iertaţi-mă... Am bătut pentru orice eventualitate... Poate că nu face nimic, chiar dacă citiţi cu glas tare. O să-mi dau osteneală să adorm. Noapte bună...

Mai aruncă o privire în camera lui Naghin, îi întoarse spatele și se depărtă pe coridor. Era Haldei Haldeievici, calculatorul semnelor de tipar, conțopistul care bîzîia.

Dar, lucru ciudat! Privindu-l din urmă, Naghin avu impresia că mai văzuse undeva mersul acesta, legănarea dezordonată a brațului stîng, felul lui de a-și da capul pe spate la fiecare pas; bătrînul îi amintea de cineva. Oare de cine?

— Dimpotrivă, iartă-mă dumneata pe mine! Eu te-am împiedicat să adormi. Noapte bună! strigă el, venindu-și în fire, cînd nu mai era nimeni pe culoar și, închizînd ușa, se întoarse la studiul său. Dar, de astă dată, sura întîia i se păru de o elevație exagerată, mult prea literară. Închise Coranul, stinse lumina și începu să se dezbrace.

4

Nekrîlov deschise ochii și, după o clipă, îi închise la loc. Ochii săi nu se deschideau, dar nici nu se închideau. Pesemne că mijise soarele și îi venise și lui timpul să facă ochi, să se scoale. Ori poate să se răscoale. Dar împotriva cui să se răscoale? Sau la ce bun să se scoale? Ei da, îl așteptau discuții de afaceri. Așadar, se va scula. Și se va răscula.

De-abia atunci își dădu seama că e întins pe un divan străin, într-o cameră de care nu-și

amintește. Înnoptase la Sușcevski, un om simpatic, dar bețivan și scriitor mediocru. Pe lîngă aceasta, mai și prindea seu ; de pildă, paravanul acela cu barza nu exista acolo anul trecut. „Ăștia de aici hibernează în bîrlogurile lor leningrădene și se pricopsesc — își spunea el. Sușcevski n-are voie să se pricopsească. Dacă-și mai cumpăra și un birou îmbrăcat în piele, atunci s-a isprăvit cu scrisul lui."

Muțenia din jur și mahmureala de dimineață puseră stăpînire pe el. Se sculă supărat și cenușiu ca o cîrtiță și își trase în grabă pantalonii. Pe masă găsi un bilețel rezemat de chiseaua cu frișcă : „Viktor dragă, mănîncă. Mă întorc pe la cinci. Azi-noapte te-a sunat Dragomanov. Dar întrucît n-am uitat experiența de ieri, nu m-am putut hotărî să te trezesc."

Pufăind într-una, își răsturnă în creștet toată apa din rezervorul lavoarului.

„O să mă duc la Dragomanov pe la patru — hotărî el — păcat că n-are telefon." În doi timpi și trei mișcări, înghiți tot ce se găsea pe masă. Feliile de carne rece îi plăcură. Poate că și el ar trebui s-o ducă tot așa — cu un paravan ca acela și cu carne la micul dejun ?

Și pe loc hotărî să nu plece din Leningrad, pînă n-o să facă scandal.

„Toată chestia e că li s-a urcat la cap — bombănea el pentru sine, în timp ce zgîria pe o chitanță oarecare cîteva cuvinte de răspuns către Sușcevski. Da, li s-a urcat la cap, au ajuns să se creadă scriitori atît de mari, că nici măcar nu se mai pizmuiesc între ei. Dacă mai

e pe ici, pe colo cîte-o invidie, şi aceea din ce în ce mai rară, apoi e numai între neveste. Dar şi ele şi-au găsit o ocupaţie. Bărbaţii se gratulează unul pe altul, şi nevestele cumpără mobilă. Curînd or să-şi îmbrace divanele cu huse, iar pe mine or să mă certe că încă nu mi-am cumpărat o pălărie de fetru. Nişte clasici!"

Îşi aduse aminte de un zdrenţăros care hoinărea prin Petersburg în urmă cu optsprezece ani şi trăia numai din pomenile elevilor de liceu. Cînd zărea pe vreunul, vagabondul lua poziţie de drepţi şi-i spunea: „Domle clasic! *Caro, arbor, linter, cos!* Domle clasic! Sic!"

Şi „clasicii" îl hrăneau cu sandviciurile lor.

5

De cincisprezece ani încoace, adică de la apariţia primei sale cărţi, îl apăsa faptul că numele său, Viktor Nekrîlov — Ne-krîlov, suna ca un pseudonim prost ales. Îl încerca mereu simţămîntul ciudat, pe care îl are omul în clipele de luciditate deplină, cînd propriul său nume i se pare străin.

Numele său nu-i da pace. Îl împiedica să lucreze. Clipă de clipă îi simţea gustul. Părea un pseudonim. Or, el detesta pseudonimele.

Pînă atunci izbutise să ducă o existenţă fără griji. Ar fi trăit şi mai uşor, dacă nu l-ar fi obsedat conştiinţa rolului său istoric. Şi, întradevăr, avusese acest rol, dar tîrîndu-l de atîta

amar de vreme după sine prin articole, foiletoane şi scrisori, şi-l uzase ; începea să pară că nu-l avusese niciodată. Cu toate acestea, se simţea oricînd dispus să intre în istorie, fără să ia cîtuşi de puţin în consideraţie, dacă era ori nu era invitat s-o facă.

Nu-l puteai numi fatalist. Ştia să-şi diriguiască soarta. Totuşi, trupul său ca şi obrazul bucălat aveau ceva femeiesc. Poate că, datorită sentimentalităţii moştenite de la un bunic, un muzicant neamţ. La drept vorbind, îi plăcea să lăcrimeze. Şi acestea erau momentele îngrozitoare.

Ducea timpul de căpăstru, şi biografia îi ieşea mai bine decît literatura. Totuşi, literatura, care nu se sfătuieşte cu nimeni şi nu cere îndreptar nimănui, îi schimba concepţiile. Se tînguia în cărţile sale că viaţa îl împinge departe de o activitate autentică ; de fapt însă, nu-şi da nici el seama că umblă după himere.

Despre el şi prietenii săi scria cărţi bune. În realitate însă, îşi trădase prietenii încă de mult, căci avusese nevoie de ei numai pentru a-şi omorî singurătatea ori oboseala. Acum se îngrăşa şi obosea din ce în ce mai rar.

La drept vorbind, cheltuise cu prietenii atît farmecul cît şi tinereţea sa. Dar cum amîndouă erau valori nerecuperabile, Nekrîlov, de bine, de rău, se dispensa şi de una, şi de cealaltă. De altfel, mai era încă foarte iubit, şi totul părea să fi rămas ca odinioară. Toţi nutreau o slăbiciune pentru el şi, deocamdată, îi iertau multe păcate.

Pe vremuri, toate prindeau viață în jurul său, trepidau, mergeau valvîrtej. Pe atunci, nu prețuia de loc viața lui de boem, impulsivitatea și vorbele de duh care îi erau proprii. Acum le prețuia pe cîteșitrele chiar mai mult decît se cuvenea. Din zi în zi îi înțelegea și îi gusta tot mai puțin pe oameni. Uneori acest sentiment se extindea și asupra cărților.

Era chel, nestăpînit și vanitos. Femeile îl împresurau ca un nor gros, încît, uneori, din pricina fustelor, nu mai vedea nici pe soția sa, și nici soarele.

Dar creația lui era aproape consumată. De fapt, scria numai despre el însuși, și biografia devenea o sursă insuficientă de inspirație. Singur își tăia craca de sub picioare. Existau ieșiri cu duiumul. Dar socotea drept lașitate să se refugieze în istorie sau în istoria literaturii. Și nici nu se gîndea să moară la treizeci și opt de ani, răpus de un glonte rătăcit.

6

Se ciocni în ușa editurii de Nikolai Puteatin, un om superb, într-o blană superbă.

Puteatin era gras și neglijent. Seninătatea cu care trăia și lucra stîrnea invidia literaților circumspecți din noua generație. Era seninătatea proprie grăsanului și scriitorului care nu se sperie de greșelile sale. Considera literatura rusă ca

pe o moștenire personală, și numele străvechi pe care-l purta întreținea în el această convingere.

Nekrîlov îl recunoscu numaidecît după pieptănătura de diac și după blana aruncată, cu o magnifică nonșalanță, pe umerii grăsani ; îl recunoscu și se bucură. Uite pe cine voia el să umilească dis-de-dimineață ! Nici măcar nu se obosi să prevină ofensa printr-un intermezzo oarecare.

— Ce scrii ? îl întrebă el repede. Un nou roman ? Toți scriu romane. Toată lumea. În cîte volume, în trei, în patru, în cinci ?

Puteatin îl privi speriat. Nu prea înțelegea glumele. De altfel, în cazul de față, cuvintele nici nu aveau iz de glumă.

— Într-adevăr, scriu un roman, chiar dacă n-o să fie în trei volume, spuse el cu un aer vinovat. Dar la voi, la Moscova, ce se mai aude ? Și acolo ați început să vă ocupați de asemenea treburi ?

— Ce-mi dai, dacă-ți povestesc subiectul dumitale ?

Puteatin își îngustă ochii și izbucni în rîs.

— Nu, nu vreau — spuse el răgușit și tușind din pricina rîsului, ca să-și dreagă glasul — îmi cunosc subiectul foarte bine... Zău, mai las-o-ncolo cu subiectele dumitale...

— Rău faci că nu vrei ! Nekrîlov nici măcar nu zîmbi. Ai putea să profiți serios de pe urma povestirii mele.

— Știi ceva, am să mă descurc eu cumva și singur, fără ajutorul dumitale, spuse Puteatin cu răceală, dînd semne de supărare.

— Ba nu, fără ajutorul meu n-ai să poţi, fiindcă eşti un scriitor slab — mormăi Nekrîlov în grabă — înţelegi la ce mă refer: dumneata şi Ehrenburg scrieţi tot timpul despre unul şi acelaşi lucru. Nu te supăra, Ehrenburg e un scriitor interesant. Tema este aceeaşi. Oameni înrudiţi, care se află în lagăre diferite. Nu se schimbă decît rudenia. Ori e tatăl cu fiul, ori e mama cu fiica, ori e vorba de surori. Aşa-i că am ghicit? Albul nimereşte la cel roşu. Ca prizonier. Roşul îi dă sau nu-i dă drumul. Oricum, e de necitit.

Toate astea vădeau, fireşte, o atitudine neloială şi inoportună. Nimeni nu-l provocase la această discuţie. Nici el însuşi nu ştia încă dacă trebuia să-şi dea în vileag dispreţul pentru relaţiile sale de prietenie şi poate chiar de afaceri, de aici din Leningrad. Dar era iritat. Paravanul cu barza, carnea rece, mobila — nu, trebuia să le umilească pe toate! Se simţea ca un stăpîn care descoperă că, în lipsa lui, s-au petrecut neorînduieli în casă. La Moscova nu şi-ar fi permis să vorbească aşa cu literaţii. Acolo domneau alt ton şi alte relaţii.

Nimerise la ţintă şi rănise. Puteatin se fîstîci şi, clipind din ochi, începu să îndruge cuvinte fără noimă: că totul pornea din naivitate, că „Rasia este o mare putere“, că Nekrîlov era rupt de literatură, că el însuşi era un venetic, un rus de peste hotare, un Ivan Fedorov din Paris... „Să zicem, un Tolstoi, Lev Nikolaevici Tolstoi...“

— Un Tolstoi? îl întrerupse Nekrîlov clătinînd din cap cu vehemenţă. Nu e vorba de

Tolstoi. Nu, nicidecum. Ştii cine eşti dumneata? Îl privi pe Puteatin cu nişte ochi licărind de veselie şi răutate pe figura-i cîrnă cu craniul chel.

— Dumneata eşti un Staniukovici! El n-a scris numai povestiri marine. Povestirile marine sînt cele mai bune. Dar are şi romane în trei, patru şi cinci părţi. Uite, romane din astea scrii dumneata. Citeşte-le! Seamănă grozav, în teoria literaturii, fenomenul acesta e denumit convergenţă!

7

Ajunse la Dragomanov pe la şapte şi ceva şi nu la patru, cum îşi propusese de dimineaţă.

Discuţiile de afaceri de la editură se încheiaseră cu victoria lui. Atacase, călcase în picioare pe toţi şi pe toate şi plecase cu bani.

La prietenul său sosi încă furios, dar însoţit de o femeie.

Trei chinezi plescăind din limbă copilăreşte se retraseră, cedîndu-le camera şi pe însuşi Dragomanov.

Femeia, cu palton de blană, era tăcută, bălaie şi foarte frumoasă. Nekrîlov o prezentă — Verocika Barabanova. Dragomanov făcu o plecăciune şi spuse că a mai avut o dată plăcerea s-o întîlnească pe Vera Alexandrovna în casa artistului de circ Kayro Sato.

— Aşadar, o cunoşti, e o fată bună ; o vezi cum e, ei bine, pictează, spuse Nekrîlov cu un glas îndurerat. Îi luă pălăria şi o instală într-un fotoliu.

— Ascultă, Borea, de ce mai stai şi acum aici ? începu el zorit. Ce rost au chinezii, căminul ăsta ? La ce bun toate astea ? N-ai bani ? Sau aici la voi nu se poate căpăta altă cameră ?

— Uite ce-i, am de gînd să mă duc la negrii bantu din Africa Centrală — răspunse Dragomanov gînditor şi foarte serios — şi mi-am zis că, pînă la plecare, nu face să mai schimb odaia. Afară de asta, de ce aş face-o ? E o casă foarte confortabilă. Am totul la îndemînă.

Nekrîlov se uită la el, întrebîndu-se dacă glumea ori vorbea serios. An de an glumele lui Dragomanov se transformară în biografie, şi încă într-una nu prea agreabilă, după cît se vedea : o cameră delăsată, murdară şi cu podeaua presărată cu mucuri de ţigări.

„N-are bani, nu se pretează la cîştiguri facile“ — îşi spuse Nekrîlov.

— Borea, cei din Moscova au multă consideraţie pentru tine — spuse el, trecînd dinadins peste Africa şi răspunzînd propriilor sale gînduri despre Dragomanov — au consideraţie pentru noi toţi. Află că scriu despre tine în ultima mea carte. A apărut un articol despre tine, l-ai citit ? În „Presa şi Revoluţia“. Totuşi ascultă, măi Borea, camera asta... Pentru ce pozezi în Robinson Crusoe ? De dragul muncii tale ?

Se plimba prin odaie, pipăind obiectele cu mîna. Apucă un suport de os pentru condeie

care sta pe masă, îl balansă, îl suci, îl învîrti, îl mîngîie cu degetele. Asta îl ajuta să vorbească.

— Prea bine, dacă eu sînt Robinson, atunci tu eşti reprezentantul maimuţelor de pe insula sa nelocuită, răspunse Dragomanov alene, cu vocea sa de bas.

Nekrîlov izbucni în rîs, iar Vera Alexandrovna zîmbi.

— Bine zici — răspunse el iute — într-adevăr, sînt reprezentantul maimuţelor. Eu însă am greşit, căci tu nu eşti un Robinson, ci un personaj mai plicticos. Ştii, Vsevolod Ivanov are o nuvelă unde apare fiul unui negustor, care s-a retras în deşert şi s-a făcut sihastru. Dar oamenii au început să-l viziteze, ca să i se închine, iar deşertul s-a umplut de case şi astfel a răsărit un oraş. Şi atunci, sihastrul a plecat aiurea, dar lumea s-a dus iarăşi să i se închine şi iarăşi s-a umplut deşertul de case, şi a răsărit un nou oraş. Uite un sistem foarte bun pentru popularea deşerturilor ! se întrerupse el însuşi, rîzînd. Deci, despre tine a scris Ivanov. Fiindcă odaia ta a rămas o mostră a anului nouăsprezece, în timp ce în jurul ei s-au ridicat clădiri noi.

Dragomanov dădu din mînă.

— Vorbeşti de cu totul altceva decît ar trebui, măi Vitea — spuse el îngîndurat — parcă tu o duci mai bine ? Ştiu eu că nu stai pe roze. Am aflat din ziare că te ocupi de cinematografie. Ce, asta-i treabă serioasă ?

— Chiar aşa, se ocupă de cinematografie şi mă amărăşte şi pe mine, spuse Vera Alexandrovna cu multă afecţiune.

Purtarea ei te făcea să deduci intimitatea dintre ea și Nekrîlov. Din cînd în cînd el venea lîngă dînsa și, fără să-și întrerupă rechizitoriul la adresa felului de viață al lui Dragomanov, o mîngîia, o lua ba de mînă, ba de umăr.

„Drăguță femeie!" își spuse Dragomanov.

— Da, da, ia descoase-l, să-ți descrie mai amănunțit, cum o duce dumnealui la Moscova, spuse ea în cele din urmă și, ridicînd puțin mîneca paltonului, se uită la ceas.

— Viktor Nikolaevici, dacă vrei să mai trecem pe la sala de concerte, e timpul să pornim.

— Vezi ce-mi face, Borea? adăugă Nekrîlov pe un ton mai plîngăreț și o prinse de mînă. N-am apucat să schimbăm nici două vorbe... Înțelegi, știu și eu foarte bine că cinematograful este o artă destinată copiilor arierați. Uite ce-i, la sala de concerte are loc o serată literară. Dacă ești liber, vino cu noi. Dă-l dracului de cinematograf! Mai bine să-ți spun ce gîndesc despre lingvistică în teoria literaturii.

8

— *Vanitas vanitatum et omnia vanitas!* [1]

Kekceev căpătase obiceiul de a debita banalități în limba latină în scurtul popas petrecut la Facultatea de filologie a Universității din Le-

[1] Deșertăciunea deșertăciunilor, și toate sînt deșertăciune.

ningrad. Dictoanele latinești îl ajutau să-și rotunjească frazele și să disprețuiască oamenii care nu dobîndiseră o cultură clasică. Nu scăpa nici un prilej de a perora cîteva expresii latinești în fața mai-marilor săi. Bunăoară : *„Timeo danaos et dona ferentes"* [1] sau *„Omnia mea mecum porto"* [2] le aplica fără greș și fără excepție în toate ocaziile, fie că era vorba de evenimente internaționale sau de întîmplări în legătură cu slujba sau cu persoana lui. Părea o glumă, dar în același timp impunea oamenilor oarecare respect, cu atît mai mult, cu cît în cei zece ani de război și revoluție, latina fusese binișor dată uitării, chiar și de către latiniști.

În plus, aceste aforisme se potriveau de minune cu figura lui de tînăr urs și cu aerele ce și le dădea purtînd ochelari din străinătate și pălărie de fetru.

Rostise acel *„Vanitas vanitatum et omnia vanitas"* în legătură cu programul seratei literare care urma să aibă loc în sala de concerte a Academiei. Kekceev ședea în loja laterală din dreptul estradei și făcea spirite, de altfel, cu măsură, pe seama dactilografei ca o libelulă, care-i trăgea ocheade de jos, de la parter, pe seama doamnei rotofeie de la „Priboi" [3], care-i dădea tîrcoale cu o grație monumentală, pe seama blănii

[1] Mă tem de greci, chiar cînd vin cu daruri !

[2] Tot ceea ce am, port cu mine (adică înțelepciunea este zestrea cea mai prețioasă).

[3] Între 1922—1927, Editura Comitetului de partid al Petrogradului, care tipărea literatură social-politică, economică și beletristică.

roşcovane care năpădise gîtul ei, în sfîrşit, pe seama scriitorilor care făceau gălăgie în culise, pregătindu-se să intre în scenă.

Un tip bărbos şi tăcut, şeful serviciului comercial, îl asculta politicos.

Pe estrada luminată, un june frumuşel, cu urechile roşii, probabil prezentatorul şi responsabilul programului, se foia de colo-colo de vreo jumătate de ceas. Lumea îl urmărea cu simpatie.

Cuvîntul de deschidere al seratei îl ţinu un bărbat cu pantaloni largi, timid şi prea puţin cunoscut. Era mic de stat şi vorbea în şoaptă, ca pentru sine. Totuşi, cei din sală izbutiră să priceapă că era nemulţumit de tovarăşii săi de drum. După părerea sa, scriau altceva decît ar fi trebuit să scrie şi alunecau pe panta unei ideologii suspecte. În general vorbind, dădeau mult de furcă. După părerea raportorului, aceşti scriitori trebuiau supravegheaţi în permanenţă.

După el veni la rînd un poet cu glas tunător. Avea un trup uriaş şi pieptul lat ca o lespede. Cînd, bătîndu-se cu pumnul în piept, încredinţă pe toţi cei de faţă că „peste pajiştea înnegurată străluce steaua sa“, în sală răsună, stingîndu-se încet spre galerie, un dangăt ca zvonul clopotului de înmormîntare.

Asistenţa îl răsplăti cu aplauze îndelungate.

După el îşi făcură apariţia prozatorii. Primul şi cel de al doilea fură ascultaţi pînă la capăt. Cel de al treilea nu isprăvi. O rumoare veni din fundul sălii de spectacol, şi toate privirile se întoarseră într-acolo.

Curiozitatea, năvălind ca o furtună, zbura printre şirurile de scaune, răsucind ochii şi umerii spectatorilor.

Nekrîlov, înaintînd în pas puţin săltat şi trăgînd de mînecă un palton de blană din care se iţea faţa îmbufnată a Verei Alexandrovna, străbătu sala în tot lungul ei. Se ducea în cabina artiştilor ; dar cine ştie de ce, sala era în aşa fel construită, încît nu se putea ajunge în cabină decît urcînd pe estradă.

În urma lui venea Dragomanov, bocănind nepăsător cu piciorul lui şchiop.

Bărbosul de la serviciul comercial, care nutrea un interes foarte viu pentru toate celebrităţile, fără excepţie, îl înghionti pe Kekceev în coastă şi i-l arătă din ochi pe Nekrîlov.

— Cine-i ? întrebă Kekceev, tresărind brusc.

— A venit iar de la Moscova — răspunse bărbosul printre dinţi — nu-l cunoşti ? Îl ştie toată Moscova şi tot Leningradul. E Nekrîlov.

Prozatorul citea cu voce nefirească un fragment despre albgardişti, iar doamna rotofeie de la „Priboi" şuiera pe nas într-un fel cu totul indecent, şi blana roşcată de pe gîtul ei se clătina, legănată de răsuflarea vecinului.

— Nu de el te-am întrebat ! Ci de femeia care era cu dînsul... mormăi Kekceev.

9

Beletristul Suşcevski, un pierde-vară şi un beţivan, bătea domol tactul într-o tobă uitată

de muzicanţi în cabina artiştilor. Se întorsese chiar atunci de pe estradă. Uitînd unde se afla, vorbise la nesfîrşit şi atunci junele cel cu programul, înnebunit, recursese la ajutorul timidei soţii a lui Suşcevski, rugînd-o să trimeată soţului ei un bileţel. În bileţel scria: „Valka, isprăveşte!" Şi el isprăvi numaidecît, întrerupîndu-se la jumătatea cuvîntului.

Se întoarse jenat în cabina artiştilor şi, neştiind ce să facă tocmai din pricina jenei, se apucă să bată încetişor toba. Aici era minunat, pe cînd în sală domnea o tristeţe cumplită, aşa că era foarte bucuros că se înapoiase. Nevastă-sa îi ocolea privirea, iar el, amărît, îi tot dădea linguşitor explicaţii.

Dar plictiseala, mai plicticoasă decît praful, se furişă peste estradă, pătrunzînd şi în cabină. Poate că de aceea Nekrîlov fu întîmpinat cu mai multă bucurie şi însufleţire decît de obicei. El spunea ceva precipitat învălmăşindu-şi vorbele cu ale celorlalţi: îi prezentă pe toţi însoţitoarei sale, şi chiar acei care îl bîrfiseră în absenţă intrară în vorbă cu el.

Îl sărută pe Suşcevski şi încercă s-o sărute şi pe nevastă-sa. Îi mulţumi pentru feliile de carne rece şi declară că o prinde de minune cravata de pionier. Ea, deşi avea un băiat mărişor, se îmbujoră la faţă, încurcată, neştiind ce să-i răspundă.

El însă îşi continuă flecăreala cu altul, apoi cu un al treilea.

Dragomanov, drept, calm, grav, fără să salute pe careva, oferi Verei Alexandrovna un scaun, apoi se așeză lîngă ea.

— Vera Alexandrovna, iartă-mă, dar ce i-a venit lui Viktor să ne care la această Académie des Sciences ? o întrebă el pe un ton glumeț.

Văzînd însă că Vera Alexandrovna abia își mai stăpînea lacrimile, tăcu. Ora era înaintată, și, în drum spre sală, ea îl rugase stăruitor pe Nekrîlov să renunțe la serată și să meargă direct... Unde ? Acasă la ea parcă.

„O fi promis prietenilor ei că-l va aduce pe Viktor" — își zise Dragomanov, ghicindu-i gîndurile.

O privi cu un aer serios și schimbă subiectul. Ceilalți din jur făcură la fel, abordînd cu totul alte chestiuni decît cele pe care ar fi dorit să le discute. Îl flatau pe Nekrîlov, erau amicii lui cei mai buni, toți îl băteau pe umăr, toți se interesau de cărțile sale, de treburile sale. Singur Sușcevski spuse lucrurilor pe nume, și numai fiindcă era beat.

— Ascultă, Viktor, mi se pare că nu prea scrii ceea ce s-ar cuveni — îi spunea el lui Nekrîlov, șovăitor și clipind din ochi, totuși destul de clar. Am citit ultimul tău articol și nu mi-a venit să cred. După părerea mea, nici nu l-ai scris tu, pe onoarea mea ! Mai știi, poate că-ți comanzi articolele altcuiva. Nu pricep, dragă, lămurește-mă ce se întîmplă ?

Nekrîlov însuși nu pricepea. În definitiv, articolele astea erau niște fleacuri. El scrie o

carte. Da, pentru carte răspunde, bineînţeles. Va fi o carte adevărată. O va publica în „Krug", în decembrie.

În clipa aceea fu rugat să urce pe scenă. Serata trebuia salvată. Acceptă...

Retras şi însingurat, Dragomanov luă de pe masă o cărţulie uitată de cineva acolo, o deschise şi citi : „Ştii tu oare cîte gloanţe ruginesc de dorul frunţii lui Mitka ?" Un ochi îi tresări speriat, şi mîna ca arsă puse cartea la loc. Despre gloanţele care „ruginesc de dorul frunţii lui Mitka" scrisese, fără îndoială, tipul acela cu plete lungi şi favoriţi de visător, şi cu sacou de catifea !

Ca pe vremuri în liceu, Dragomanov făcu o ciucă şi aşeză astfel, neobservat, mîna pe masă, ţintind sacoul de catifea.

Pe omul acela începu să-l urască.

Lăsînd mîna cu ciuca pe masă, îşi întoarse privirea spre chipul tulburat al Verei Alexandrovna. Ea îl luă pe Nekrîlov deoparte. Era seara ei. Îl privea cu obidă.

— Dar înţelege, Viktor... Sîntem aşteptaţi. Eu plec chiar acum — auzi Dragomanov.

Nekrîlov ezita. Era încurcat. Ar fi vrut să se producă. Îşi şi formulase cuvîntul pe care avea să-l rostească pe estradă.

— N-o să spun decît două vorbe — căuta el s-o înduplece — ajungem îndată. Mă-nţelegi, nici nu se cade să vii la timp. O să întîrziem. Numai puţin.

Era ridicul, îşi bîţîia capul cu un aer disperat, dar fără nici un folos.

Dragomanov își desfăcu pumnul cu precauție și, vîrîndu-și mîna în buzunar, se apropie de ei.

— Borea, explică-i tu — spuse Nekrîlov cramponîndu-se de el — trebuie să iau cuvîntul ! Nu pot să jignesc lumea.

Dragomanov îi dădu dreptate, confirmînd că, într-adevăr, nu putea să jignească lumea. Apoi luă blana Verei Alexandrovna, dar ea i-o smulse din mînă și se repezi la ușă.

— Tu rămîi aici, hai, rămîi tu ! spuse Dragomanov împăciuitor. Și îți garantez, Viktor, că eu și Vera Alexandrovna vom petrece de minune și fără tine. *Mes compliments, monsieur*, adăugă el cu o voce admirabilă de bas.

10

Un beletrist cu alură de ofițer citea cu glas îndurerat o povestire extrem de amuzantă, cînd Vera Alexandrovna se ivi pe estradă. Beletristul își ridică sprîncenele cu aroganță și se opri din citit.

Ușoară și zorită, Vera trecu pe lîngă el ca o săgeată, coborî scărița, ajunse la parter și deodată se îngrozi la gîndul că toată sala era cu ochii pe dînsa, așteptînd să se isprăvească odată defilarea ei inoportună printre rîndurile de auditori și scaune așezate în întuneric.

Kekceev ședea pe balustrada lojii, cu mîna agățată de reverul vestonului. Bărbosul tăcut își pleca tot mai des urechea la aforismele lui, dar

ceva mai circumspect. Kekceev făcea pe interesantul. Transformat din senin în licean dintr-a opta, secția clasică, servea complimente doamnei de la „Priboi". Făcea tot felul de ghidușii — altminteri, cu măsură.

Liniștea subită din sală îi atrase luarea-aminte. Își întoarse privirea : ființa încîntătoare de adineauri străbătea estrada în grabă, aproape în fugă.

Avu impresia că venea drept spre el. Și, într-adevăr, Vera Alexandrovna trecu grăbită pe lîngă dînsul. Deodată se opri. Eșarfa colorată pe care o purta la gît, fîlfîind în urma ei, se agățase de o tăbliță cu număr chiar în apropierea lojii lui. În semiîntunericul în care era cufundat parterul, lui i se păru — cu două degete își îndreptă ochelarii pe nas — că fata, oprindu-se doar o clipă, desfășoară eșarfa de la gît și o aruncă jos, ferindu-se de ea ca de un val de fum.

Și eșarfa, întocmai ca fumul, coborî lin pe dușumea.

Kekceev sări jos și se repezi la eșarfă. Bărbosul, supărat, mormăi ceva în urma lui.

În clipa aceea apăru și Dragomanov pe estradă, smucindu-se din mîna prezentatorului care-l trăgea îndărăt de manta. Beletristul își curmă la jumătate lectura, închise cartea și se îndepărtă sumbru de pupitru. Nu mai era doar supărat, ci turba de mînie. Cu pas îndîrjit și cadențat, mărșăluind parcă, străbătu furios estrada. Mărșăluia fără să-și dea seama.

Iar în întîmpinarea lui Dragomanov se năpustiră larma, scandalul, harababura, tărăboiul. Lumea îl primi cu fluierături, huiduieli, înjurături. Dar el înainta impasibil, șchiopătînd parcă dinadins și în pofidă. Trecea privind în jur cu o indiferență aproape automată.

Expresia feței sale nu se schimbă nici atunci cînd se convinse că Vera Alexandrovna plecase fără el.

Kekceev o ajunse din urmă în vestibul, își ceru scuze și îi dădu eșarfa. O sorbea din ochi. Avea un obraz splendid, și nu numai obrazul. Se pricepea doar la femei.

Ea îi mulțumi și porni spre garderobă.

El îi luă paltonul din mîini, cu un zîmbet grav și o ușoară rumeneală în obraz. Nu mai știa dacă degetele sale atinseseră într-adevăr mătasea netedă a rochiei de pe umerii ei, sau fusese doar o iluzie.

11

„Tovarăși, în clipa de față mă interesează o singură problemă... Ba nu, două. Două probleme. Probleme extrem de simple, mult mai simple decît acelea ce v-au fost expuse astăzi, fie chiar și de Sușcevski. Prima problemă este: «Pentru ce ați venit astăzi aici?» și cea de-a doua: «În general vorbind, face oare să ducem mai departe literatura rusă?»

Suşcevski v-a citit un fragment despre un ofiţer de gardă care ducea pe braţe o unguroaică în pielea goală. Iată ce am notat: «cu ochii, nasul, fruntea, cu toată faţa îngropată în pîntecul ei mic». Presupun că, în cazul de faţă, unguroaica este o femeie şi nu un dans. Dar să porţi o femeie în felul acesta, e cu neputinţă. O ştiu din proprie experienţă. N-ai cum respira. Şi trebuie să respiri, chiar şi cu o unguroaică goală în braţe. Dacă nu respiri, ea ar putea să se supere.

Dar ia să vedem cu ce prilej s-au adunat atîţia auditori în sala de concerte a Academiei, unde îndeobşte se face muzică vocală ori instrumentală, fiindcă sala nici măcar nu este destinată lecturii? Printre voi se află, desigur, şi vreun contabil bun. Propun să-l invităm să calculeze numărul orelor de lucru, pe care le-aţi pierdut.

Tovarăşi, aici la dumneavoastră la Leningrad şi la *Gosizdat* [1] poate fi văzută o persoană care-l imită pe Staniukovici, şi cu toate acestea se consideră un scriitor celebru.

După părerea domniei sale, aşa trebuie să scrii, fiindcă astăzi fac literatură şi unii care nu l-au citit niciodată pe Staniukovici. Staniukovici n-a scris numai povestiri marine, el are şi romane groase. A scris, bunăoară, despre doi fraţi — unul, ofiţer timonier, şi celălalt, locotenent — care iubeau aceeaşi femeie, dar femeia iubea pe

[1] Editura de stat.

un al treilea, pare-mi-se un miciman care pînă la urmă se dovedește și el frate cu primii doi. Acesta era un copil găsit. Sînt de acord că cititorul contemporan nu-l cunoaște pe Staniukovici. Dar înseamnă oare că trebuie să-l imităm? N-n-aș crede-o! Poate că trebuie să-l reedităm, dar în orice caz nu face să-l imităm.

Tovarăși, mie unul nu-mi pare rău că ați pierdut atîta timp. Îmi pare însă rău că scriitori care promiteau — și noi i-am crezut — că vor începe literatura de la capăt, se îndeletnicesc cu repetarea unor scrieri din trecut. Ei nu procedează just. Este nejust să frustrezi viitorul chiar dacă asta te scutește de efort.

Tovarăși, am sosit ieri din Moscova. Scriitorii de acolo suferă și ei de diverse beteșuguri, dar de altele. La Leningrad însă te poți înăbuși de prea multe omagii. Scriitorii umblă pe Nevski ca niște automate cu pălării de fetru și se complimentează unul pe altul, de nu-și mai pot trage suflarea de atîtea omagii. Au prea multă considerație pentru profesiunea lor, ca să poată scrie bine. Își cumpără mobile și confecționează huse, încît pînă și cărțile lor apar în huse, și nevestele poartă huse, iar în scurt timp n-au să mai dea mîna cu mine, fiindcă nu mi-am cumpărat și eu pălărie.

Ei continuă literatura, dar pentru atîta lucru nu merită să-și facă veacul în cușca maimuțelor de la Casa artelor și să capete o rație de academician de la Casa oamenilor de știință.

Tovarăși, care dintre dumneavoastră nu a scos pînă acum o ediție de opere complete?“

Tuna şi fulgera împotriva prietenilor săi, a duşmanilor săi, a literaturii sale.

Cînd se porni să vorbească despre omagiere, despre Casa artelor, despre pălării, se gîndi că pe bună dreptate Dragomanov îl numise reprezentantul maimuţelor de pe insula lui Robinson Crusoe.

Iar cînd demonstră, că fenomenele nu trebuie să fie numite, ci arătate, îşi aminti de femeia pe care a jignit-o numai ca să spună toate acestea, şi se convinse pe dată că cel puţin pe ea n-ar fi trebuit s-o jignească.

12

Nu se cădea s-o jignească.

În seara aceea ea adormi tîrziu, cu ochii umflaţi de plîns...

Se întristă cînd îşi dădu seama că se afla într-o casă străină.

În jur se ridicau pereţi ciudaţi, iar în faţa ei şedea un bătrîn necunoscut, care-şi clătina cu ironie capul. Cine-o fi ? Bunicul ? Îşi căută din ochi şevaletul şi, din întîmplare, dădu de fereastră : grîu înalt, minunat, ca-ntr-o pictură, se legăna pînă-n zare. Soarele acoperea jumătate din cer. Pălea în depărtări.

„Nu străluceşte şi nici nu încălzeşte“, îşi spuse ea ameţită şi se uită din nou la bătrîn. Acesta îi arăta din ochi cerul. Era calm, deşi soarele pălea, pălea mereu, schimbîndu-şi culoarea. Pă-

rea un talger de tablă, nu soare strălucitor. Se îmbolnăvise.

— Acuşi o să se oprească, ce ne facem? îl întrebă ea îngrozită. Apoi întreg pămîntul deveni ciudat. Nu puteai zice că se leagănă, dar se răcea. Fără îndoială, venise sfîrşitul lumii.

Urcă glonţ în camera ei şi se apucă să răscolească şi să-şi aleagă rochiile. Uite pe-asta, rochia albastru-închis, cu broderie. Ar fi poate cea mai potrivită pentru sfîrşitul lumii... Cu patina ei întunecată...

Împături rochia albastră cu broderie într-o valijoară şi se privi în oglindă. Nu, nu părea speriată.

Jos la uşă staţiona un fel de omnibuz cu acoperişul turtit. Se urcă în el şi porni într-o direcţie necunoscută. Călătorea singură, maică-sa nu era cu ea. Grîul foşnea pe sub roţi. Pentru sfîrşitul lumii poate c-ar fi fost mai bine să îmbrace o rochie verde, aceea pe care o prefăcuse din jacheta de mătase.

O trăsură de lux cu surugiu cîrlionţat zboară pe urmele omnibuzului. În trăsură, cu mîna pe umărul birjarului, stă urmăritorul cel cu buze pline şi ochelari masivi, într-o ramă hexagonală de baga. E alb ca varul, aşteaptă ceva, zăpada i se învîrtejeşte deasupra capului, trăsura se apropie mereu.

O ajunge din urmă. El sare jos, iar ea îl priveşte cu milă şi tace anume, ca să vadă cît de greu îi vine lui să rostească cuvîntul.

— Mă iubeşti, dragă prietene — răspunde ea, rîzînd — iar eu aş vrea ca dumneata, uite

așa cum te afli acum — în picioare și cu capul descoperit — să alergi cu trăsura asta după mine toată viața, pînă la moarte...

A doua zi dimineață se gîndi îndelung la visul ei. Îi era necaz. Căci, cu voia dumneavoastră, de unde și pînă unde îl visase ea pe tinerelul acela care a ajuns-o din fugă aseară pe scări și i-a ținut paltonul în vestibul ? Cu ce drept i-a apărut în vis ? Cu capul descoperit, într-o trăsură... Ce prostii !

Își trase supărată plapuma pînă la nas. Putea să mai lenevească vreo cinci minute și de-abia pe urmă să ia ceaiul, să se îmbrace și, oh, Doamne ! să termine afurisita aceea de natură moartă. Dacă n-o termină astăzi, o pățește !

În fața unei oglinjoare plesnite își strînse grabnic părul într-un coc, ca-n secolul al optsprezecelea. Și părul ei căpătase parcă o nuanță roșcată. Așa cum arăta acum, aducea cu Maria Antoaneta.

Ceaiul s-a răcit de mult pe masă, dar ea a uitat de el, furată de tabloul pe care-l blestemase cu puțin înainte.

Ah, dacă ar reuși să reprezinte în așa fel bucata de stofă și sticla pe care le zugrăvea, încît ele să nu apară ca reflectate în oglindă, ci să creeze impresia că planează în spațiul interastral !

În ultima vreme căpătase o oarecare timiditate în lucru, pe care nu era în stare să și-o învingă. O simțea în fiece mișcare a degetelor.

La urma urmei, așa-i trebuie. De ce a irosit atîta bunătate de timp cu palavrele astea, care nu făceau nici cît o ceapă degerată în comparație cu adevărata muncă !

Își frecă îndelung vopselele, gîndind la toate astea. Ar trebui să-și ocupe serile, căci serile libere îi dau ghes să-și plece urechea la această muzică. Să fie a naibii, dacă va mai trăda pictura cu orice ar fi, măcar și o singură dată în viață.

Ducîndu-se la oglindă, se pofti singură să rostească un jurămînt în toată regula.

„Cetățeano, fii bună și jură imediat că, începînd de astăzi, nu va mai exista pentru dumneata nimic altceva în afară de pictură — vorbi ea imaginii sale, cercetîndu-și cu răceală nasul, care arăta jalnic așa nepudrat cum era. Jură că vei privi restul lucrurilor ca pe niște inepții, ca pe un rezultat al unui dezechilibru nervos și al unei imaginații morbide." „Jur, jur, jur !" — strigă ea și reveni la șevalet.

Desenă pînă la prînz, pe urmă bău ceaiul rece și se spălă. În timp ce se spăla, ajunse la concluzia că doar o singură persoană o iubea, o înțelegea, era gata de orice sacrificiu de dragul ei și n-o va înșela niciodată. Și această persoană de toată încrederea era ea, Verocika Barabanova, cel puțin așa cum se prezenta în clipa de față — cu prosopul în mîini, cu genele și tîmplele ude, cu capotul cel vechi pe care îl numea *mein grüner Rock*. Și, bineînțeles, cu coculețul din creștetul capului, evocînd coafura franțuzoaicelor din secolul al optsprezecelea.

Numai ea și nimeni altcineva.

„Așadar, o cunoști, e o fată bună, o vezi cum e, ei bine, pictează" — își aminti ea și, aruncînd cu furie prosopul pe pat, dădu fuga la natura moartă care plana undeva în spațiul interastral. Învîrtind în mînă penelul ca pe o spadă îndreptată împotriva pașnicei naturi moarte, ce se transformă brusc într-un dușman personal, înfățișă pe sticlă un drăcușor insolent care-și lingea coada. Pe urmă, aruncînd cît colo penelul, se lăsă pe un scaun și vărsă torente de lacrimi, fără să se miște, fără să clipească din ochi, cu privirea țintă la pata verde de pe tapet. Dar bine, fetițo, doar nu s-a întîmplat nimic ; la drept vorbind, totul nu-i decît o aiureală, nervi, rezultatul unei închipuiri tulburate, atît și nimic mai mult ! Nu există nici un el ! „Care el ? Nekrîlov ?" — „Totuși, parcă v-ați mai întîlnit, Vera Alexandrovna..." — „Așa ?... Nu-mi amintesc."

Părăsind locul în care se refugiase, mai plînse puțintel în fața oglinzii. Cu acest prilej constată că, de fapt, lacrimile o prindeau. Prea bine, și acum va lucra !

Lucră toată ziua pe nerăsuflate. Rase drăcușorul. Pictura îi reuși de minune.

Natura moartă era pe sfîrșite, cînd Vera simți o foame ucigătoare. Aruncă pe dînsa blana și se repezi la cantină, fără măcar să-și spele mîinile mînjite de vopsea.

Ospătarul pe care-l cunoștea, un tip ce semăna cu Lloyd George, îi aduse o cafea și budincă de orez.

La înapoiere, în preajma casei, o ajunse cineva din urmă şi îşi scoase pălăria cu o politeţe exagerată. Îl recunoscu numaidecît. Era mai urît decît în vis şi, din păcate, avea nişte degete scurte şi buzele prea pline. Mai ghiceai în el şi pe copilul ghiftuit.

IMPERATIVUL VREMII

I

Nu mai avea nimic de făcut decît să-şi lase fruntea peste braţele încrucişate şi să îngîne încetişor cîntecele lăutarilor orbi. Naghin nu mai era în stare să bea. Berea înspumată, vîscoasă, îl făcea să scrîşnească din dinţi de scîrbă. Dar mai era şi muzica, singura pe care ar mai fi putut s-o asculte.

Un chiştoc lipit de piciorul măsuţei se legăna sub boarea răsuflării sale. Îşi aminti de ţigări. Chemă chelnerul şi îi vîrî în mînă o monedă de douăzeci de copeici. Omul îi aduse o cutie de ţigări.

Cu capul în mîini, cu ţigara între buze, se legăna deasupra mesei în tactul melodiei zăngănite, ce se tînguia şi se jeluia, de-i sfîşia inima.

Nu se miră de fel cînd zări în faţa lui pe vechiul său amic, moşul, vecinul de cameră.

Bătrînul şedea pe marginea scaunului, curăţel şi îngrijit, în paltonul de postav gros şi cu pa-

pionul înnodat fără cusur. Se uita la Naghin și clătina din cap mîhnit. Bineînțeles, putea să fie o halucinație. Dar bătrînul grijuliu era viu ca toți viii : ar fi putut să-l atingă și să vorbească cu el.

— Vezi, iubitule — se adresă el bătrînelului — n-o duc rău. Beau. Mănînc. Vrei să iei și matale ceva ? Nu știu de ce, dar eu unul nu mai pot să beau. Cel mult poate o să gust un pic de porto... Vrei ?

Haldei Haldeievici clătină din cap dojenitor.

— Poate că te stingheresc ? spuse el și adăugă intimidat, coborînd glasul : Poate că aștepți pe cineva sau...

— Nu aștept pe nimeni. Sînt pur și simplu beat. M-a dat gata ! Sînt bătut, învins.

— Oricine are nevoie de odihnă, de odihnă are nevoie oricine — spuse Haldei Haldeievici convins — măcar ca să-și refacă puterile. Cum așa ? Se poate una ca asta ? Ai să te îmbolnăvești ! Nu e prima noapte...

— Nici prima și nici ultima. Și nu noapte. Adică nu numai noapte. Nimic nu mai e cum a fost. Închipuie-ți că nici măcar conjugarea arabă nu mă mai salvează.

Haldei Haldeievici desfăcu mîinile într-un gest de neputință. Lui Naghin îi amintea de altcineva. Teribil îi amintea... Dar de cine ? Mai era cineva care desfăcea mîinile ca el, și sta tot așa pe marginea scaunului ! Sta și clipea serios.

— Se poate să te prăpădești cu firea în halul ăsta ? întrebă Haldei Haldeievici, aplecîndu-se peste masă.

— Şi ce-ţi pasă matale? Spune-mi mai bine de ce-mi aminteşti dumneata de profesorul... Chiar aşa, de profesorul Lojkin — se dumiri el în cele din urmă — aceeaşi figură! N-ăi fi chiar Lojkin? Nu cumva eşti şi dumneata profesor?

Haldei Haldeievici îl privi rece. Vîrîndu-şi încet mîna între nasturii paltonului, îşi îndreptă spatele. Înălţă capul şi se lăsă pe spătar.

— Profesorul Lojkin are onoarea să-mi fie frate — spuse el nepăsător — dar un frate cu care sînt învrăjbit de douăzeci şi cinci de ani. Şi pe care îl dispreţuiesc.

Naghin îl urmărea îngîndurat. Bărbuţa roşcovană a lui Haldei Haldeievici ţîşnea în sus; privea semeţ şi ireconciliant. Stătea ţeapăn, demn, cu buzele strînse şi umerii ridicaţi.

— Nu mai spune, dragă! se minună Naghin cu toată sinceritatea. Va să zică, eşti frate cu Lojkin, cu profesorul?

— El este frate cu mine. Şi-apoi, la drept vorbind, de unde şi pînă unde mi s-a izvodit dumnealui profesor? Ce, fiindcă a scris şi el o broşurică despre ştundişti?[1] Şi tot numai de ei scrie! L-am citit. Nu ştiu, zău, nu ştiu ce să zic. Nu pare prea original. Scrie într-o limbă simplistă şi fără pic de bun-gust. Zici că-mi seamănă? Nu l-am mai văzut de vreo două-

[1] De la *die Stunde* — ora. Sectă evanghelistă-baptistă care a luat fiinţă la Württemberg pe la sfîrşitul secolului al XVII-lea din iniţiativa lui Jacob Spener. In sudul Rusiei a apărut pe la mijlocul secolului al XIX-lea.

zeci și cinci de ani. Dar nu-mi pare rău nici atîtica, chiar așa, nici atîtica nu-mi pare rău. Cît despre asemănare... mă rog, dacă găsești că semănăm... — și Haldei Haldeievici lovi ușor cu palma în masă. Ei bine, nu mă mîndresc de loc!

Naghin închise ochiul stîng și își duse la dreptul pumnii așezați în chip de lunetă.

— Dumneata, ca și dînsul, porți ceva ce se poate numi bărbuță! constată el, cuprins de o neînțeleasă duioșie pentru Haldei Haldeievici. Deși a dumitale e mai altfel la culoare și-i mai nostimă. Dar asta subliniază și mai mult asemănarea din punctul de vedere al fizionomisticii. Totuși, de ce să te dușmănești atîta cu cineva, și încă cu un frate? La urma urmei, stai în același oraș cu dînsul, nu-i așa?

— Fratele meu, profesorul Stepan Lojkin, e un desfrînat, putred pînă în măduva oaselor, care se dedă nestăpînit unor desfătări pur animalice. E un neobrăzat. Și un violent.

Haldei Haldeievici se încruntă, se bosumflă, se încinse la față. Privirea lui Naghin alunecă pe lîngă el, țintind tejgheaua cu gustări, muzicanții, pe vecinul lățos, ce scîncea cu părere de rău după sticla golită pe care o tot învîrtea în mîini — și, deodată, Naghin lovi cu coatele în masă, lăsînd capul să-i cadă în mîini.

Haldei Haldeievici sări de pe scaun, alarmat.

— Ai face bine să te duci acasă, e timpul; da, e timpul să te duci acasă — spuse el afectuos și îi atinse mîneca — vai de mine, se poate una ca asta! Vrei să-ți distrugi sănătatea?

Zicînd acestea, fugi la tejghea, scormonind într-un portmoneu mic și prăpădit.

Naghin îl lăsă să-i înfășoare fularul în jurul gîtului, să-i încheie paltonul cu un ac de siguranță și porni în urma lui Haldei Haldeievici, cu capul plecat, ștergîndu-și cu palma obrazul scăldat în lacrimi.

— E un vînt năprasnic, și cu dezghețul ăsta e mare lunecuș, e lunecuș mare ! mormăia Haldei Haldeievici.

2

De unde o fi răsărit ceaiul de zmeură pe care bătrînul i-l dădu în seara aceea ?

Îi dădu ceai de zmeură, pînă ce Naghin năduși de șapte ori ; îi prăji jumări de ouă, apoi îi făcu patul pe îndelete : întoarse salteaua pe partea cealaltă și bătu bine pernele. Vedea de el cu o grijă înduioșătoare. Naghin bău zmeura, mîncă jumări, frigănele și niște tartine, ca un copil cuminte, apoi se dezbrăcă și se culcă la fel de cuminte. Se culcă și răsuflă din adîncul rărunchilor, se lăsă învelit cu plapuma și mantaua sa, și cu paltonul de postav al lui Haldei Haldeievici. Se simți mai ușurat. Colindatul pe străzi și prin birturi, poeziile recitate acolo, muzicanții orbi, gata ! isprăvise cu ele. Ducă-se dracului ! Mîine se va scula la șase dimineața și se va pune pe lucru.

— Da, da, aşadar, ce-i cu fratele dumitale? zise el, ridicînd puţin capul şi privindu-l pe Haldei Haldeievici cu nelinişte.

— Haide, ajunge, ajunge, dormi, puişorule, mormăi Haldei Haldeievici, şi totul se topi în negura, dulceaţa şi tihna somnului.

Şi prin căldura ce începea să-i cuprindă trupul, îl văzu pe Haldei Haldeievici potrivind pe masă un ciob de oglindă şi turnînd apă fierbinte în pahar. În mîinile sale răsări — fantasmă modestă — un pămătuf năpîrlit. Se bărbierea sîrguitor, agale, şi totuşi cu furie parcă. Această furie juca pe buzele sale mînjite cu săpun.

Haldei Haldeievici îşi rase bărbuţa roşcovană, desfiinţînd-o cu totul şi, aidoma unei mici maimuţe smochinite, ieşi din cameră în vîrful picioarelor, dar victorios, dispărînd în eternitate, în relaxare, în somn.

3

Dacă Haldei Haldeievici ar fi ştiut însă că, lichidînd atît de categoric singura podoabă a feţei sale, nu-şi va atinge ţelul, ci, dimpotrivă, va accentua numai asemănarea cu hapsînul, desfrînatul, nebunul de frate-său, s-ar fi abţinut de la fapta sa necugetată.

Profesorul Lojkin devenise un răzvrătit. În noaptea de douăzeci şi şase aprilie îşi rase şi el bărbuţa.

Mărunţel, dar grozav de voios în halatul aruncat voiniceşte pe un singur umăr, îşi trezi nevasta şi, frecîndu-şi încîntat cu degetele obrajii netezi, îi spuse :

— Ia te uită, Malvocika, cum îţi place ? Nu-i mai bine aşa ? Mie-mi pare că da. Să ştii că-i mai bine ! Chiar mult mai bine !

Şi, fără să aştepte răspunsul Malvinei Eduardovna, somnoroasă, dar împietrită de groază, porni cu paşi repejori spre cabinetul său.

Se plimbă multă vreme de colo-colo, oprindu-se din cînd în cînd ca să mîngîie cotoarele cărţilor şi cîntînd domol, dar cît se poate de jovial. Cînta o şansonetă veche :

Nu plînge, fata mea,
Ca vrednica soţie,
Căci fecioria ta
În zori n-o să mai fie.

Din oglindă îl privea o feţişoară mică şi zbîrcită, cu o bărbie ce i se părea străină, necunoscută. Era o bărbie de copil, garnisită cu un gurgui caraghios de care uitase.

Asta însemna o adevărată răzvrătire. Dăduse o lovitură iremediabilă sistemului vieţii de cabinet, care, de altfel, se sprijinea într-o măsură oarecare pe bărbuţa sură, profesorală, academică.

Dar, spre stupoarea Bibliotecii publice şi a Academiei de ştiinţe, lucrurile nu s-au limitat la lichidarea bărbuţei. A doua zi, Lojkin veni la curs cu nişte ochelari imenşi, cu ramă groasă, mai potriviţi pentru un regizor de cinema, un ziarist sau un avocat începător, decît pentru un

profesor titular al Universității din Leningrad. Intr-adevăr, puteai să-ți pierzi capul privind universul prin astfel de ochelari.

El însă nu se descumpăni, ci, dimpotrivă, acționă cu siguranță de sine și, mai cu seamă, cu dezinvoltură, cu o dezinvoltură neobișnuită. Își schimbă frizura; acum își pieptăna în sus părul grisonant, cu un moț cochet în creștet. Dezgropă din fundul garderobului o jiletcă arhaică, împletită, cu nasturi de chihlimbar și o îmbrăcă numaidecît. Nimerise bine, deoarece chiar în perioada aceea veni și la noi, din străinătate, moda jiletcilor de acest fel.

În decurs de două-trei zile îngrămădi în cabinetul său o sumedenie de cărți zdrențuite și murdare, printre care și romanul consacrat lui Anton Krecet, precum și seria celor treizeci și cinci de fascicule despre călăul orașului Berlin.

Numai bunul Dumnezeu știe ce căuta Lojkin în aceste cărți !

Le citea stăpînit de curiozitatea unui școlar de clasa a doua; citea cu ușa încuiată, la adăpost de privirile nevestei și ale jupînesei. Încruntat, îndreptîndu-și de fiecare dată ochelarii masivi, scormonea în aceste cărți, doar-doar va dibui... nici el nu știa prea bine ce voia să dibuie. Pesemne vreo posibilitate de a face haz de ideea sa, aceea a sfîrșitului de vară sau, mai precis, a celei de a doua tinereți.

De la Anton Krecet și de la călăul orașului Berlin trecu la proiectul său.

Era redactat într-un stil foarte sec, amintind stilul omului de afaceri, și scris cu caractere

voit neciteţe — ceea ce ne face să credem că profesorul se temea că proiectul putea să cadă cîndva în mîini străine.

Conţinea ceva în genul unei formule de renunţare, iar obiectele renunţării sale erau înşiruite pe puncte. Ele erau, printre altele, pince-nez-ul, bărbuţa şi (scris cu semne convenţionale) soţia sa, Malvina, cu toate rubedeniile reale ori născocite.

După soţie, în aliniatul imediat următor, profesorul renunţa la locuinţă.

4

S-ar fi putut ca profesorul Lojkin să nu-şi fi tradus niciodată în viaţă proiectul acela, ci, dimpotrivă, să-l fi păstrat printre hîrtiile sale ca pe vestigiul unei idei foarte nostime, dar fără consecinţe în existenţa sa atît de venerabilă, dacă la scurt timp după alcătuirea lui nu l-ar fi vizitat colegul Leman.

Acesta sosi trist şi solemn într-o manta ruptă, care şedea pe umerii săi plăpînzi ca o togă senatorială. Se opri în uşa cabinetului, zîmbind cu sfială.

Moţul său roşcovan atîrna melancolic şi grav.

Lojkin îl pofti să ia loc şi se lăsă în fotoliu. Cabinetul era rece şi neprimitor. Storul era tras. Pe birou se înşirau mai multe volume cu semne de carte mari, albe — ultimele vestigii ale unei lucrări abandonate. Îşi întoarse de la ele privirea ostenită.

— Cu ce te pot servi ?

Colegul Leman scoase din buzunarul mantalei un caiet de note cu un cadru îndoliat pe copertă și însemnă ceva fără grabă. „Lojkin, Stepan Stepanovici, profesor“, mormăi el.

— Am găsit în indexul bibliografic lista cărților dumneavoastră, domnule profesor — spuse el respectuos — și, vedeți, aș vrea să aflu... Sînt cărți groase (și arătă grosimea cu degetele) sau broșuri ?

Lojkin își șterse ochelarii. Era cam încurcat.

— De ce crezi că-s broșuri ? Ba nu, sînt chiar cărți.

— Vă mulțumesc.

Lăsîndu-se pe spătarul fotoliului și ducînd aproape de ochi caietul său, colegul Leman zmîngăli cu creionul îndelung.

— Unde v-ați născut ? întrebă el pe neașteptate și, de astă dată, cu oarecare severitate.

Lojkin se uită la dînsul clipind de zor și se înspăimîntă.

Vizitatorul era o creatură roșcovană, tăcută, imperturbabilă, solemnă. Nu rîdea de fel. Dimpotrivă, îl privea pe Lojkin cu ochi triști.

— De fapt, m-am născut... M-am născut în sud, îl informă Lojkin oarecum buimăcit.

— Cum așa, în sud ? Leman puse creionul pe masă și se uită la profesor peste pince-nez. Mie mi s-a spus că v-ați născut în gubernia Moghilev. Nu e chiar în sud...

— Ba nu, în sud. La Nikolaev, bombăni Lojkin cu glasul mai scăzut.

Leman îl privi lung și dojenitor.

— De... cum doriți, spuse el în cele din urmă. Dar poate că altcineva s-a născut în gubernia Moghilev ? Soția ori fiica dumneavoastră ?

Lojkin, plin de nedumerire, își suci gîtul supărat.

— Scuză-mă, dă-mi voie, dar cum vine asta ? întrebă ciocănind nervos cu degetele în birou. De fapt, ce vînt te-a adus la mine ? Cu ce te pot servi ?

— Să vedeți, mă ocup mai ales de morții din gubernia Moghilev, îl lămuri Leman. Și tocmai de aceea m-am adresat dumneavoastră. Dar dacă nu-i așa, va trebui să vă trec în rubrica mixtă. Domnule profesor, în ce an ați absolvit liceul, liceul real sau liceul militar ?

Lojkin ridică din umeri, dădu să se scoale de pe scaun, dar se așeză din nou. Colegul Leman sta în fața lui cu ochii mijiți, plini de îngîndurare ; lumina verzuie a abajurului se reflecta pe figura sa calmă. Aștepta.

— Dă-mi voie, domnul meu, de ce ții să afli și la ce îți pot sluji toate aceste informații ? îl întrebă Lojkin supărat. Ce nevoie ai dumneata să știi în care an am absolvit eu liceul ?

— Ca să am date complete despre dumneavoastră, explică Leman cu modestie. Vedeți, domnule profesor, asta poate să-mi ușureze simțitor munca pe viitor. Să zicem că moare cineva, și nimeni nu știe nimic despre el. Moare și dispare fără să lase nici cea mai mică urmă. Eu am descoperit însă o metodă strașnică de a evita regretabila stare de lucruri. Și totodată o metodă

extrem de simplă : alcătuirea anticipată de necrologuri.

— De ne-cro-lo-guri ?

— Necrologuri autorizate — se grăbi colegul Leman să riposteze — dacă doriți, puteți să-l redactați sau chiar să-l scrieți personal.

Lojkin sări ca ars, cu mîinile proptite de birou, cu ochii ieșiți din orbite ca ai unui bezmetic, cu buzele tremurînd, cu răsuflarea tăiată.

— Ne-cro-lo-guri ? întrebă el iarăși, simțind că se înăbușă. Ai spus ne-cro-lo-guri ?...

Ducîndu-și mîna la inimă, își trecu limba peste buzele uscate.

— Afară ! Afară ! Ieși de-aici ! strigă el furios și, fără să se uite la Leman, care se retrăgea intimidat, se îndreptă cu pași grei spre măsuța pe care se afla o carafă cu apă. Era cenușiu ca un șoarece. Îi tremurau picioarele.

5

Lojkin zăbovi peste noapte în cabinetul său. Rămase acolo pînă dimineață. Nu se culcă, nu mîncă nimic și nu răspunse nici un cuvînt la îndemnurile Malvinei Eduardovna, deși ea uză de autoritatea de care se bucura altădată și depuse toate sforțările ca să-l convingă să ia prin ușă o ceașcă de bulion cu friganele. În zăpăceala și emoția ei îi vorbea nemțește. Dar bulionul cu friganele rămase neatins toată noaptea pe măsuța de lîngă ușă.

Totuşi, pe la ceasurile cinci dimineaţa, profesorul începu să fluiere. Sta la fereastră cu mîinile la spate, cu ochii mijiţi. Boarea umedă a dezgheţului se răspîndise în stradă, peste pavelele de lemn umflate, care apăreau ici-colo din omătul muiat. Picura. Primăvara îşi vestea sosirea. Vrăbiile se înşiruiau pe grilajul grădinii, subţiat din pricina dezgheţului. Profesorul fluiera.

Proiectul, proiectul său lua proporţii, transformîndu-se într-o poveste, o mistificare, aproape o escrocherie grandioasă, de un rafinament neîntrecut. Îi va duce pe toţi, căci n-o să-i treacă nimănui prin cap că el ar fi în stare să le joace o asemenea festă. Şi totuşi o va juca. Chiar aşa. Un necrolog încuviinţat ? Foarte bine, va scrie şi va publica propriul său necrolog. Şi, umflîndu-şi buzele cu o bucurie răutăcioasă, născoci pe loc începutul : *„Profesorul Stepan Lojkin, care a decedat pe data de 19 a lunii curente, a fost, de fapt, prin vocaţie, un muzician. În tinereţea sa răposatul S.S. a fost un excelent contrabasist."*

Se furişă în vîrful picioarelor pînă la uşa cabinetului şi o deschise cu grijă. Lumina mai ardea şi acum în iatac, iar Malvina Eduardovna, obosită de veghe, adormise pe patul lat. Aşa cum sta, cu buzele strînse, părea supărată rău în visul ei. Părul rar era prins în spelci, la ceafă, bătrîneşte.

Lojkin se uită la dînsa o clipă, apoi privi locul liber de alături. Era locul lui. Clipi repede din

ochii umeziți, se posomorî și, dînd din mînă, se duse la garderob.

Vestonul acela cenușiu în dungi parcă atîrna aici, în colțul din dreapta, pe un umeraș. De fapt, trebuie să ia și jiletca. Asta să fie oare? Apropiindu-se de ea cu lămpița, se poticni de covorașul din fața patului și fu cît pe ce să cadă. Malvina Eduardovna dormea înainte.

Lojkin se înfurie și, răzgîndindu-se în privința jiletcii, o atîrnă la locul ei pe umeraș. Oare ce mai avea de făcut? Se strădui să nu se uite la nevastă-sa. Trebuia să mai... Ea era aceea care-i amintea întotdeauna... Trebuia să...

Se înapoie în cabinetul său cu vestonul sub braț.

Jenat, ascunzîndu-se parcă de el însuși, trase afară sertarul biroului. Acolo zăceau notate conjecturile asupra textului „Povestea împărăției Vavilonului", din pricina cărora stătuse o noapte întreagă în clădirea pustie a universității. Le va lua cu sine. Mai avea cîte ceva de finisat. Vîrî și vestonul în servietă, făcîndu-l sul, așa cum fac soldații mantalele.

Aruncînd priviri scrutătoare într-o parte și-ntr-alta, ajunse pînă în antreu. Servitoarea, somnoroasă, îl privea cu ochi speriați.

— Spune-i Malvinei Eduardovna că plec din oraș, mormăi Lojkin în timp ce-și punea paltonul.

Își ridică gulerul și luă servieta.

— Mă duc la sora mea, la Nikolaev, adăugă aproape în șoaptă și apucă clanța ușii cu degetele țepene.

6

O femeie stă culcată ; are rochia mototolită și un surîs nefiresc pe buze. E soția cuiva.

Stă culcată. Are rochia mototolită. O rochie cenușie. Și un surîs nefiresc pe buze.

Spațiul, pe care cu o clipă în urmă nu-l putea defini, prinde conturul unei camere. O cameră străină. Uite o masă. Deasupra mesei atîrnă o lampă. Un cap de cerb cu coarne ramificate și cu un băț între dinți îl fixează pe Nekrîlov cu o privire nepăsătoare. În oglindă se leagănă perdeluțele de la ferestre. Un pat. Pe pat stă culcată o femeie. Are rochia mototolită. E soția lui Volka. Soția lui Vladimir Krasovski, prietenul său. Nu poate uita nici o clipă lucrul acesta. Volka e un băiat deștept. Îi este tare drag. Se căiește...

Ba nu, nu se căia. Se așeză pe pat, cu mintea goală. Ar fi vrut să mănînce ceva.

7

Pînă alaltăieri n-o remarcase. Se știa că Krasovski era căsătorit cu o femeie frivolă, care pleca adeseori spre destinații necunoscute. Krasovski i-a povestit o dată, că soția sa era suedeză și că-l învățase să înjure pe limba ei. Afară de asta, se mai știa că femeia avea pasiunea sportului. Sau poate că nu ea avea pasiunea sportului, ci soția lui Sușcevski sau a altcuiva.

Uneori îl stingherea în timpul discuţiilor cu Volka. Dar, de dragul prietenului, se străduia să rămînă politicos cu ea.

Alaltăieri — parcă alaltăieri a fost — trecînd pe la Krasovski, nu l-a găsit acasă.

Odaia era curată şi bine rînduită. Pe pervazul ferestrei se vedeau nişte flori, sau poate nu flori, în orice caz era ceva verde şi roz. Elsa — aşa o chema — cu mînecile suflecate si bujori în obraz, se cocoţase pe tăblia patului şi fixa pe perete, în ţinte, o faţă de masă pluşată.

Se uită la flori, apoi la ea. Pe urmă o întrebă cînd s-a întors, dar află că nu plecase nicăieri. Pe urmă... Pe urmă (încerca să reconstituie)... Pe urmă a ajutat-o să coboare de pe tăblia patului. Faţa de masă atîrna strîmb. El s-a urcat s-o îndrepte şi a îndreptat-o, a sărit sprinten pe duşumea şi a complimentat-o, mărturisindu-i că s-a făcut mai frumoasă.

— Spune-mi, pe cine ai insultat ? Femeia se poate schimba atît de izbitor numai după ce insultă pe cineva.

De fapt, nu se pricepea să facă curte. Devenea îngrozitor de politicos, oferea de băut si ar fi trecut drept un seducător banal, probabil, dacă nu ar fi fost la mijloc infantilismul lui. El era acela care imprima declaraţiilor sale aparenţa unei pasiuni autentice.

Lui Krasovski i-a declarat în aceeaşi seară că are o soţie frumoasă.

— Volka, spune-mi, cum ai reuşit s-o convingi ? S-a supărat rău ?

A doua zi a ascultat o conferință despre viața literară, și-a cumpărat pantofi, apoi s-a dus la baia publică, dar a găsit-o închisă. Pe urmă a mai rezolvat cîte ceva sau chiar foarte multe, a umblat cu Elsa să cumpere șampanie, s-a certat la studioul cinematografic cu unul din directori și i-a spus lui Sușcevski despre ultimul său roman că, citindu-l, ai senzația că ți-ar scîrțîi nisip între dinți.

A sosit și ziua de alaltăieri. Uite lampa cu franjuri de cristal. În oglindă se leagănă perdeluțele de la ferestre. Un pat. Pe pat stă culcată o femeie. Cu rochia mototolită. Iar deasupra atîrnă o cuvertură plușată, pe care și el a agățat-o strîmb.

Simțea că-l cuprinde deznădejdea. O saltea străină! O femeie străină, aproape necunoscută! Ar trebui să-i spună măcar cîteva cuvinte, dar era sleit de puteri.

Își înșela prietenii, cum înșeli femeile, deși îi iubea. Dar se străduia să nu-și înșele prietenii cu femeile lor. Ea era nevasta lui Volka, deci ar fi trebuit să-i dea pace.

Se vînzolea prin cameră cu pas săltat și pipăia obiectele. Răsturnă cu capul în jos peisajul agățat deasupra biroului.

— Tabloul ăsta atîrnă de atîta timp deasupra mesei lui Volka, încît amenință să intre în patrimoniul literaturii.

Elsa rîdea. Peste un sfert de ceas, l-a chemat la masă.

El s-a apucat să toarne ceaiul în pahare, cu o îndemînare demnă de invidia oricărei gospo-

dine. Apoi i-a arătat pantofii pentru a douăzecea oară.

— Frumoşi ? a întrebat-o scurt. I-am cumpărat ieri de la un cizmar. Nu mi-am dat seama că am plecat din Moscova fără pingele. Toate prăvăliile erau închise. Douăzeci şi opt ! E scump ?

Pe urmă a început să-i povestească Elsei despre fiică-sa.

Reuşi să consume o jumătate de kilogram de brînză de Olanda, în timp ce demonstra ce lucru minunat e să ai copii; căuta s-o convingă (lucru cel puţin incorect) să facă şi ea cît mai repede cu putinţă. Asta avea să-i prindă bine lui Volka.

— Ocupaţia fetei mele, bunăoară, este să pună la îndoială realitatea şi finalitatea universului. Ea bănuieşte că aici nu-i lucru curat. Soţia mea nu-i dă voie să-şi strice jucăriile. Eu cred însă că nu trebuie s-o împiedicăm. Aşadar, le stric împreună cu ea pe ascuns de maică-sa.

Dar cînd interlocutoarea sa, la rîndul ei, dădu să vorbească despre copii, el se răsuci pe scaun, îl prinse urîtul, ba chiar începu să geamă.

— Îngăduie unui păcătos nepocăit să dispară între felul întîi şi felul al doilea, spuse el cu o neaşteptată dezinvoltură.

8

Cea mai remarcabilă însuşire a unui profesor de filologie cînd merge pe stradă este aceea de

a uita cu desăvîrşire unde se află. Dus pe gînduri şi strîngînd la piept servieta, din care se văd cărţile, parcă ar sta locului, iar strada, aidoma firelor de telegraf sau unei străzi filmate, se mişcă ritmic de o parte şi de alta şi se sfîrşeşte atunci cînd se sfîrşeşte şi gîndul...

Profesorul de literatură rusă înaintează pe strada Gogol; e buimac. Un viscol năprasnic de primăvară izbeşte în sticlele ochelarilor lui semeţi, zăpada udă se topeşte pe după gulerul paltonului. E buimac, strada s-a sfîrşit o dată cu gîndul, acum începe piaţa. Din servietă nu se văd cărţi, nu...

E mîneca unui veston cenuşiu, în dungi.

„Dacă aş traversa în pofida gheţuşului... Sau poate aş tăia drumul, deşi e desfundat... Ori să înot pînă dincolo cu tot dezmăţul ăsta..."

Profesorul de literatură rusă are nişte şoşoni uriaşi. Nu se poate hotărî să traverseze, să taie drumul, să treacă înot sau să facă ce-o face, numai să ajungă dincolo.

În jur, nici ţipenie de om, doar o droşcă umedă staţionează în colţul străzii. Ce-ar fi s-o ia ? Încercă prudent gheaţa cu bastonul. Are să ia droşca, să-l treacă pe celălalt trotuar.

Ajutorul mult aşteptat îi pică din senin, ca zăpada din cer.

Un bărbat cu şapcă de pilot şi scurtă de blană trece ca vîntul pe alături, cu pas săltat, şi mormăie ceva printre dinţi.

Îşi întoarce capul spre el. Şi face calea-ntoarsă. Îl întreabă politicos, dar grăbit :

— Nu puteţi să traversaţi? Daţi-mi voie să vă ajut.

Profesorul priveşte încurcat obrazul lui rotund, ochii vii, dar lipsiţi de expresie.

Susţinut de mîna puternică a celuilalt, se decide să se aventureze cu şoşonii săi uriaşi peste poleiul străzii şi, în cele din urmă, aterizează pe celălalt trotuar.

Nekrîlov duce mîna la cozoroc, salutînd milităreşte. Nu, ochii săi nu-s lipsiţi de expresie, ei îl privesc pe profesor cu duioşie.

— Am fost rănit la cap şi uit lesne numele — spune el aproape cu respect — dar vă cunosc. În o mie nouă sute paisprezece, aţi vorbit împotriva futuriştilor la şcoala Tenişev.

Şi dispare după colţ, un om uşor, voios şi grăbit, un om din altă epocă.

Profesorul rămîne iarăşi singur. Stă şi tace. Strînge la piept servieta din care nu se văd cărţi! Ci mîneca unui veston cenuşiu, în dungi. Şoşonii săi alunecă din nou. E buimac.

9

Camera era mult prea decentă, ca să îngăduie scandaluri. Tăblii de stejar tapetau pereţii jur împrejur, înşirîndu-se într-un brîu monoton. Deasupra unui vraf de farfurii atîrna portretul unei bătrîne cu ochii migdalaţi, ca ai unei persane. Mobila era o combinaţie de lemn şi piele rece.

Părea de necrezut că, în urmă cu nouă ani, temperatura acestei camere era atît de scăzută, încît locatarii ajunseseră să încurce toate partenerele între ei. Tocmai despre asta povestea Nekrîlov.

Destupa sticlele cu stîngăcia omului prea puternic pentru o astfel de treabă.

Se aflau la una din reuniunile pe care prietenii le organizau ori de cîte ori Nekrîlov sosea la Leningrad. El confundase de mult ştiinţa sa cu literatura sa. Dar printre ei nu se găsea nici un scriitor. Nu venise la Leningrad de dragul scriitorilor. Tot ceea ce realizase de valoare erau lucrările sale de teorie literară şi cheia acestor lucrări o deţineau prietenii săi leningrădeni. Îi preţuia. Pentru el, ştiinţa constituia problema vitală. De o mie de ori fusese pe punctul de a se întoarce la ea. Dar îi puneau stavilă Moscova, cinematograful, onorariile. Poate şi femeile. Aşadar, printre ei nu se aflau scriitori.

Filologii luaseră loc în jurul mesei din sufragerie, instalaţi pe mobilele numai lemn şi piele, sub privirea bătrînei persane, atîrnată deasupra farfuriilor de porţelan.

Mulţi îi erau necunoscuţi, dar aproape toţi se considerau învăţăceii lui. Chiar şi cei infideli.

Se lua mereu la harţă cu lumea, pe cîtă vreme Dragomanov îi trata pe toţi cu dispreţ şi plictis; discipolii însă (acei dintre ei care aspirau la disertaţii şi prosperitate) nu voiau să continue disputa dascălilor lor. Ei nu înţelegeau că a concilia aceste dispute, însemna a sărăci ştiinţa însăşi.

Şi ce prieteni! Dacă el nu avea prieteni, atunci cine-i mai avea? Privi lung la Krasovski, palid şi frumos ca şi odinioară, la care, ca şi odinioară, ghiceai alura militarului, moştenită de la şase generaţii de înaintaşi. Iată un ofiţer de stat-major care ştie cît de greu se scriu cărţile! Nekrîlov încă nu uitase povestea cu soţia lui. Şi se uita la Krasovski cu o privire vinovată.

Şi Dragomanov! Ochii săi dădură de Dragomanov şi era cît pe ce să verse vinul.

Dragomanov şedea examinîndu-şi mîinile cu o răbdătoare stăruinţă, nemulţumit şi agasat de larma din jur. Păstra o atitudine rece.

Lîngă el sta o aspirantă care se sucea şi se încolăcea ca un zmeu. Trecură cîteva clipe pînă cînd Dragomanov să-şi dea seama că fata repeta una din prelegerile lui. Închise un ochi, iar cu celălalt, încetişor, somnoros, cerceta masa împodobită cu salate, peşte şi băuturi, apoi oamenii pe care nu-i pizmuia, dar nici nu-i iubea.

După ce făcu ocolul tuturor, începu să amestece cu linguriţa un terci alburiu — o mîncare orientală preparată chiar de el din făină de grîu, zahăr şi unt, peste care turnase apă clocotită.

Aştepta.

Nekrîlov îl privi din celălalt capăt al mesei şi uită deodată despre ce se vorbea la dreapta şi la stînga lui.

— Borea! îl strigă el şi, împingînd în faţă paharul, îi arătă că bea în sănătatea lui. Dra-

gomanov îl salută înclinînd capul cu o politețe cam indiferentă și ridică ușor păhărelul.

Era o trecere în revistă a efectivului, o cercetare a pozițiilor. Părăsind știința, trăind la Moscova printre străinii de care se lovea la tot pasul în cinematografie, Nekrîlov înțelegea că el și prietenii săi își schimbaseră rolurile. Altădată venea aici ca o autoritate recunoscută, pentru a verifica forțele și a redresa echilibrul compromis. Acum nu mai era cazul să joace pe stăpînul casei în care s-au produs nereguli. Dezordinea începea să-i ceară lui socoteală. Îi cerea socoteală, bunăoară, Dragomanov. Așa, va să zică, îi cerea socoteală? Foarte bine, o va căpăta.

10

— Tovarăși! Vreau să fac o propunere, începu Nekrîlov calm. La Moscova există o revistă care se intitulează „Levîi flang". Acolo putem face scandal.

Nu cunoștea numele tinerelului cu fețișoară ascuțită și ochelari, care părea că abia absolvise Peterschule. Tinerelul obiectă că nu făcea să se dedea la scandaluri, deoarece ele au devenit un fapt banal!

— Bine. De acord. Un fapt banal. Dar nu de asta este vorba. Vorba e că voi trebuie să vă publicați operele. Sau poate nu vreți?

Numele aspirantei guralive și răutăcioase, cu gesturi bărbătești îl știa însă foarte bine. Aspiranta bărbătoasă îl informă că avea un articol, dar bănuia că această revistă nu-l va tipări. Era prima palmă. Cu alte cuvinte, leningrădenii respingeau revista pe care o conducea aproape în întregime el. Afirmau că este o publicație dubioasă și făceau haz pe seama ei. Nekrîlov acceptă provocarea. Începea răfuiala.

— Tovarăși, să vedem ce este „Levîi flang" — strigă de astă dată cu glas mînios și asurzitor. Ei bine, „Levîi flang" e totuna cu pălăriile pe care le-am lăsat în vestibul. Am ocupat locurile, și pe urmă ne-am dus să bem ceai. Tovarăși, trebuie să ne ocupăm locurile. Nu putem rămîne impasibili. Boris Dragomanov...

Se ridică, și fotoliul se rostogoli cît colo cu zgomot.

— Boris Dragomanov mă privește cu un singur ochi. Pe celălalt îl ține în rezervă. Glumește.

Că Boris Dragomanov ar fi glumit era ultimul lucru care s-ar fi putut spune. Ochiul stîng rămase închis, dar cel drept începu să scapere de mînie. Avea fața gălbuie, deși tînără încă. Fața unui om care știa prea multe. Poate că știa dinainte — și asta era lucrul cel mai înfricoșător — chiar și ceea ce el, Viktor Nekrîlov, intenționa să spună despre dînsul.

— Nicidecum, nu e cazul, mormăi Dragomanov abia auzit.

Dar Nekrîlov nu-l mai asculta. Nu asculta pe nimeni. Răcnea :

— Tovarăşi, destul ne-am amăgit cu vorbe de duh. Am vrut să facem haz pe seama realităţilor contemporane, dar pînă la urmă dreptatea a fost de partea celor care au tăcut mîlc. Credeţi-mă. A fost o vreme cînd am luat peste picior toate editurile! În acest scop am părăsit ştiinţa şi n-am făcut bine. Dar nici voi, cei de aici, nu faceţi ceea ce ar trebui. Nu munciţi. V-aţi culcat pe lauri. Sînteţi calmi. Tovarăşi... Glasul lui acoperea rumoarea din jur. Vreau să vă explic de ce sînt împotriva calmului. Vorbeam despre „Levîi flang". Tovarăşi, să nu credeţi că eu huzuresc. Cînd mă aşez la birou, nu ştiu nici despre ce şi nici cum să scriu. Nu posed nimic în afară de memorie şi... şi ştofă de scriitor. În schimb trăiesc viaţa epocii mele şi ştiu ce înseamnă acest lucru; îmi apăr cauza. Dar voi?

Tînărul de la Peterschule ripostă că, în concepţia sa, epoca este o casierie din care uneori, în cazul unei reuşite totale, poţi stoarce bani, de exemplu, patruzeci de ruble pentru o coală de tipar de lucrare ştiinţifică. Cam afumat, vorbea pe un ton provocator şi solemn, de parcă ţinea un toast.

Nekrîlov îl asculta cu bunăvoinţă, dar în acelaşi timp, pus pe harţă.

— Cîţi ani ai? Douăzeci şi doi? Pentru douăzeci şi doi de ani ai realizat prea puţin! Aici nu-i vorba de bani. Crede-mă măcar zece la sută. Tovarăşi, unele triburi de hotentoţi măsurau timpul cu ajutorul focului. Aprindeau

un copac, și el ardea încet. Am scris undeva despre acest obicei. În consecință, ei socoteau timpul încet, fără grabă. Pe urmă s-au strămutat pe alte meleaguri, unde copacul ardea de cîteva ori mai repede. Și oamenii au murit. În trei ani. Tovarăși, mai avem multe de discutat! Să nu socotim timpul cu unități de măsură diferite. El ne aruncă din știință în beletristică. El ne-a înfulecat după bunul său plac. Să renunțăm la glume și să profităm de imperativul vremii!

— Imperativul vremii? ripostă Dragomanov cu dispreț și plictis, întrerupîndu-l pe Nekrîlov și ridicînd mîna sa îngustă, mai curînd feminină. Dumneata profiți de imperativul vremii? În ce scop? Ca să clădești o literatură fictivă?

Nu isprăvi. Nekrîlov izbi de perete paharul cu vin pe care-l ținea în mînă. Țintise bine, și paharul nu lovi nici fereastra din stînga și nici pe cea din dreapta, ci spațiul dintre ele, de altfel, destul de îngust.

Spărsese paharul și acum stătea întors către Dragomanov cu fața crispată.

Toți tăceau.

Tăceau și acei care înțelegeau că furia lui Nekrîlov nu mai era cea de altădată. Nu era primul pahar pe care-l spărgea de perete. Făcea scandal fiindcă se simțea observat.

— Tocmai asta e, bombăni Dragomanov, fără să se adreseze cuiva în mod special. Asta e... timpul! Spargi paharele. Urli!...

Krasovski se ridică clătinîndu-se, îl apucă pe Nekrîlov de mînecă și-l așează alături de el.

— Vitea, bea apă, spuse el blînd, sau poate votcă, hai, bea ceva. Şi potoleşte-te.

— Ce zici, eşti de acord cu mine? N-am vorbit bine?

— Eu? Evident. Sînt de acord şi ai vorbit foarte bine. Hai, bea puţină apă.

Nekrîlov înghiţi dintr-o răsuflare un pahar cu apă şi se ridică, ştergîndu-şi buzele umede cu dosul mîinii. Se grăbea. Nu mai termină ce avea de spus.

Plimbîndu-se agitat pe intervalul strîmt dintre fotolii şi masă, frecîndu-se de obiecte, vorbea, vorbea la nesfîrşit. Răcnea şi nu mai recunoşteai în el pe oratorul cu verbul spumos din sala de concerte a Academiei, gata să renunţe la legături de prietenie, la o femeie sau la o anumită stare de suflet numai de dragul unei vorbe de duh.

Era furia grea a omului care-şi apără dreptul său la furie. Era o luptă pentru putere, pentru a-şi înfrînge invidia faţă de deşteptul acela gălbejit şi cu privirea în ceaţă. În acest timp, deşteptul acela gălbejit şi cu privirea în ceaţă îl asculta, mîncînd impasibil o bucată de peşte. Înşira ordonat oscioarele pe marginea farfuriei.

Nekrîlov spunea că rău fac stînd liniştiţi pe poziţiile negativismului, că pe vremuri scriau despre dirijarea artei spre alte limanuri şi că este inadmisibil să joace rişca în loc de şah, cînd jocul era în toi şi norocul le surîdea. Spunea că-l doare inima văzînd infinita suficienţă, care şade la această masă chiar sub ochii lui, iar

Dragomanov n-avea dreptul să mănînce peşte, aşa cum mînca acum, de vreme ce credea că literatura noastră nu este literatură, ci o catastrofă...

Spuse acestea scrîşnind din dinţi; maxilarele mari, puternice i se repeziseră înainte, şi se vedea că e gata să izbucnească în plîns.

— Hai, dragă, las-o-ncolo, ce te... Vremea noastră n-a trecut încă, spuse Dragomanov afectuos.

11

Urmă o noapte aidoma celor şapte zile în care, dacă ar fi să dăm crezare lui Alexei Tolstoi, a fost prădată lumea. Sticle goale se tăvăleau în mijlocul camerei, iar în jurul lor, prinzîndu-se de mîini, frămîntau podeaua studenţi ageamii şi aspiranţi nemaipomenit de deştepţi, cu ochelari.

În camera de alături, alţii jucau cărţi.

Era foarte tîrziu cînd un aspirant bălai şi cu picioare lungi, aducînd întrucîtva cu o girafă, declară că vrea să cînte.

Era beat şi poate că de aceea cînta cu voce de mezzosoprană.

Lasă-l pe criticul constrictor
Să facă zarvă terifiant
Dar ave Caesar, ave Victor,
Aspiranturi te salutant !

Haida-de, era Nekrîlov un Victor, un victorios ? Oare învinsese cu adevărat ? Poate că ar

fi trebuit să se apere în loc să atace ? Dar nici la ei, aici, nu mergea totul strună. Totuşi se simţea învins.

Aplaudă voios pe aspirantul cel bălai, apoi îl trase pe Dragomanov de mînă şi-l aşeză pe divan alături de el.

— Ştii, Borea, spuse prin larma şi prin mahmureala pe care trebuia s-o biruie, ca să poată găsi cuvîntul potrivit, conform cu ultimele cercetări... Au studiat-o în Germania... Aşadar, conform cu ultimele cercetări, mortalitatea pricinuită de răni este incomparabil mai mare în armata învinsă decît în cea victorioasă.

12

Reţinea întotdeauna numele oamenilor pe care îi jignea, pentru ca să le telefoneze a doua zi. Dacă desfiinţa un scriitor pentru o povestire proastă (sau bună), a doua zi îi spunea: „Mi-am amintit că aveai acolo un episod drăguţ".

În societate, se certa cu lumea, iar în singurătate, se împăca cu ea...

Se ridicau zorile, ningea, şi fulgii de nea readuceau omenirea la bunele maniere.

Nekrîlov înainta de-a curmezişul pe Vasilievski Ostrov, clătinîndu-se pe picioare, dar nu-şi dădea seama că era beat, ci lua beţia drept oboseală.

Cui trebuia oare să-i sune astăzi şi ce anume avea să discute cu oamenii pe care îi jignise ?

Pe Piataia linia, dădu peste un cîine pe care îl examină îndelung şi supărat. Cîinele şedea la o poartă ca orice cîine, lăţos, abătut, hămesit. Şi, cu toate acestea, rîdea de el. Îşi arăta colţii botului întredeschis, îşi pleoştea urechile şi se trăgea îndărăt. Rîdea, îşi bătea joc de el.

Pentru orice eventualitate, Nekrîlov îi dădu numărul său de telefon.

— Sună-mă, javră, şi spune-mi că n-ai vrut să mă jigneşti, că sînt un deschizător de drumuri în literatură. Că sînt o celebritate.

Aruncă o privire peste cîine, în curte. Cunoştea această casă ce arăta ca o cutie poştală. Această casă, care semăna şi cu o masă de scris, avea un geam spart pe palierul etajului al doilea sau al treilea. A stat o dată pe acest palier lîngă geamul spart şi a urmărit fulgii care cădeau pe lîngă deschizătura cu douăzeci de laturi, ca la cinematograf.

Aşteptase pe cineva...

— Pe cine am aşteptat, măi javră, ce-am căutat aici? Eşti de acord cu mine că literatura noastră nu-i literatură, ci o catastrofă?

Acum ştia cine locuieşte în această casă. Aici, în această casă care aducea cu o valiză, locuia Verocika Barabanova.

Urcă scara mormăind, cîntînd sau fluierînd un marş. Ce bine le cunoştea pe toate! Pentru a cîta oară se ducea la o femeie care nu-l aştepta, pentru a cîta oară cunoştea dinainte fiecare gest, fiecare cuvînt? Se simţea un nelegiuit, tristeţea îi da tîrcoale.

Într-adevăr, un geam era spart la cel de al treilea palier. Ningea altfel decît atunci, mai greoi, mai obositor. Verocika locuia aici. Trebuia s-o vadă, pentru că el pleca în aceeaşi seară.

Îi deschise o fată desculţă, înfăşurată într-un palton bărbătesc. Nekrîlov trecu pe lîngă ea şi apucă pe coridor mormăind, fredonînd ori fluierînd un marş. Zări în faţa lui şase ori, mai degrabă, douăsprezece uşi, ca un cadru repetat de şase sau de douăsprezece ori.

Zîmbi şi deschise larg pe aceea care îi era mai cunoscută.

În cameră era lumină şi neorînduială. Iar şevaletul sta cu faţa la perete. În spatele paravanului se afla patul, liniştit ca un concediu. Îşi aruncă ochii pe după şevalet şi după paravan. Pe şevalet zări o pînză acoperită cu tuşe de penel în relief, pe care se simţi îndemnat să le atingă cu degetul, ba chiar să le zgîrie cu unghia.

După paravan zări o femeie, care nu era soţia, sora sau amanta vreunui prieten. Pentru asta îi fu profund recunoscător.

Se aşeză pe un taburet scund şi, timp de o clipă, o privi cu o curiozitate copilărească. Ea dormea ghemuită strîns. Şi el, în copilărie, dormea la fel. De fapt, nici nu ştia dacă a fost vreodată copil. Dar cum dormea oare acum ?

Nu, nu se simţea un nelegiuit, ci numai însingurat şi beat. Şi nu dorea nimic. Şi nici nu se mai revolta împotriva calmului. Nenorocirea venea spre el în rînduri strînse. Nu i se întîm-

pla pentru prima oară. Altădată însă ştia cum s-o întîmpine.

O deşteptă, dar nu fiindcă începea să se teamă de tot ce era în jurul său. Nu, o idee îi încolţi în minte, unde mai mustea şi acum o superstiţie puerilă, rămasă din şcoală. Îşi propuse următorul lucru: dacă ea, trezindu-se, va spune: „Ţi-ai ieşit din minţi", el va fi mai tare decît nenorocirea ce-l păştea... Dar dacă va spune: „Unde ţi-e capul?", va însemna că îl aşteaptă liniştea, sfîrşitul biografiei lui, va însemna că duce o existenţă falsă.

Şi o trezi. Ea deschise ochii şi îi întinse mîna aproape fără să se mire. Avea o mînă subţire ca o lumînare. Nekrîlov i-o sărută, fără să scoată un cuvînt. Dar nu ghicise. Ea înfăşură strîns plapuma în jurul trupului, îşi îndreptă părul prelins pe obraz şi spuse apoi cu izbîndă în glas, care nu părea însă mult mai voioasă decît solitudinea lui:

— Dragă Viktor, m-ai sculat prea devreme. În orice caz, nu te porţi cavalereşte cu o femeie care, mai ieri, era îndrăgostită de tine. Mai ales că azi am o grămadă de treburi. Mă mărit.

13

Verocika se îmbrăca în spatele paravanului; el vedea marginea bluzei de la pijama printre canaturile care se căscau la balamale. Altceva nu mai completa conturul ei. Aşa cum sta pe divan, zîmbind ironic, cu un picior îndoit sub

el și rotindu-și talpa, semăna cu o caricatură a lui Chamberlain.

— Verocika, nu se poate să te măriți, se adresă el acelei margini de bluză și canaturilor ce se căscau la balamale. Pari un copil prea deștept, ca să faci una ca asta. Este exclus! Ai să ajungi rău. Vei fi ca o cățelușă de rasă ajunsă pe mîini proaste.

Își întinse mădularele și se culcă pe divan, ghemuindu-și sub cap fularul său verde.

— Vreau să pictez, auzi el. Un cot gol apăru o clipă deasupra paravanului. Mi-am interzis totul cu excepția picturii. Dragă Viktor, nu te osteni să-mi sucești capul. Sînt hotărîtă.

— Cu cine?

— Ce anume?

— Cu cine te măriți?

— Nu ți-e indiferent?

— Îl omor!

Ascultă în tăcere polilogia ei, în care spunea că, în curînd, avea să împlinească douăzeci și patru de ani și că totu-i nerozie. Că ea nu voia să depindă de nimeni — „și numai așa va avea tot ce n-ar putea avea altfel". Că ea a prevăzut totul și că n-a ținut seamă numai de ea însăși, că-i era dat să fie nefericită. Că vrea să se spînzure. Că vrea să se mărite. Că în fiecare zi devine mai nepăsătoare. Că e silită să poarte rochii care n-o prind. Că vrea să devină *Fräulein* și să împletească ciorapi. „Și-o să-i împletesc la nesfîrșit, fiindcă nu știu să fac călcîiul." Că-i e scîrbă de ea însăși. Că lucrul cel mai important era să picteze un tablou care

să dea impresia de vid, de puritate şi transparenţă. Şi că ieri a distrus pînza cea mai bună. Şi, în sfîrşit, că nu poţi ierta o ofensă cît timp încă n-ai uitat-o.

Nekrîlov o asculta cu un zîmbet vag. Se acoperi cu paltonul şi îşi puse sub cap o pernuţă din acelea care ornează divanele. Ofensa... va să zică, asta e. Nu trebuia s-o jignească. Şi nici măcar nu-i telefonase a doua zi.

— De ce te măriţi ? o întrebă el mîhnit, cu capul căzut pe o parte. Fiindcă eu te-am jignit ? Dacă nu mă înşel, stai la etajul al treilea. Vrei ? Mă arunc pe geam chiar acum ! Dacă mă prefac în bucăţele, juri să i-o povesteşti lui Borea ? Cum îl cheamă ?

— Pe cine ?

— Pe omul acela. Pe bărbatul dumitale.

— Kirill.

— Şi mai cum ?

— Kekceev.

— O să stau de vorbă cu el. Am să-i explic că faceţi o greşeală. Borea îl ştie ? Am să i te răpesc. E deştept ?

Drept răspuns la această întrebare foarte simplă fu nevoit să asculte un raport detailat, deşi cam dezlînat, despre Kirill Kekceev. O obosesc oamenii prea deştepţi. Se simte mai bine cu el decît în compania scriitorilor ori a pictorilor. De altfel, nici nu-l cunoaşte încă. E un tip cînd prea abil, cînd stîngaci, o dată timid, alteori impertinent. E îndrăgostit de ea. Simţi că are o fire extraordinar de tenace, că va face o carieră strălucită. Deunăzi, i-a vorbit despre ca-

riera lui cu înflăcărarea misionarului care vorbește despre convertirea sălbaticilor. E rotofei. Vorbește latinește. E foarte tînăr. Un filfizon. Face pe grozavul. E comic. Mănîncă mult. Și nu se pricepe de loc la pictură.

Nekrîlov zvîrli paltonul de pe dînsul și se sculă. Îi sărută mîna cît se poate de cuviincios și vesel în același timp. Toate erau iarăși în perfectă regulă. Se simțea treaz, neobișnuit de treaz și cu mintea limpede. Străbătu camera întinzîndu-se și mișcîndu-și brațele în lături. Îl încerca dorința să apuce, să mototolească, să înnoade ceva. Voi să înnoade vătraiul, dar Vera Alexandrovna i-l luă din mînă și-l așeză la locul său.

— Te răpesc și de sub pirostrii, declară el, bătînd-o ușor cu palma peste mînă. Pictezi frumos. Ești drăguță. Am mai scris undeva despre toate astea. Și nu pot admite să te măriți cu omul acela. În primul rînd — pronunță cuvintele răspicat — nu-l iubești. În al doilea rînd, ăsta nu-i om. Ci boală curată.

EA ERA DRĂGUȚĂ, ȘI EL O IUBEA. DAR EL NU ERA DRĂGUȚ, ȘI EA NU-L IUBEA

I

Necazurile n-au frînt-o pe Malvina Eduardovna, ci, dimpotrivă, i-au trezit brusc energia, simțul practic, ba chiar și inteligența. A doua

zi după enigmatica dispariție a soțului ei, se redeșteptă într-însa eleva combativă și principială a cursurilor de moașe; subliniez, de moașe, și nu a altor cursuri. Își supuse slujnica la șase interogatorii consecutive, cu arta unui anchetator încărunțit la postul său. În concluzie: profesorul fluierase, apoi s-a îmbrăcat și a ieșit. Urmau informații contrare bunului simț. Profesorul n-avea nici un fel de soră la Nikolaev. Pe vremuri locuise acolo o mătușă, care a murit în o mie nouă sute optsprezece. Dar era greu de crezut că Lojkin se dusese la mormîntul ei.

Timp de două ore încheiate, Malvina Eduardovna vociferă la miliție cu o energie neobosită și fluturînd — din nu se știe ce motive — cartea de muncă. Cei de acolo îi arătară lista tuturor cetățenilor din Leningrad care și-au pus capăt zilelor în ultimele douăzeci și patru de ore. Pe ea figura un contabil fără slujbă, care nu se putuse împăca cu gîndul că comitetul de bloc îl trecuse în categoria liber-profesioniștilor; de asemenea o fetiță de doisprezece ani, care lăsase un bilet laconic: „Cauza — viața m-a decepționat". Dar profesorul Lojkin nu era trecut pe această listă.

De la miliție, Malvina Eduardovna porni direct la Academia de științe. Socotind că secretarul nu prezenta suficientă garanție, ceru să fie primită de către președinte în persoană. Nu reuși să-l vadă, dar află că: Academia de științe îi exprima toată compasiunea, îi făgăduia să ia toate măsurile care depindeau de ea

şi că, de altfel, ceea ce reieşea chiar din tonul convorbirii, se aşteptase întrucîtva la o năzdrăvănie de acest gen din partea profesorului dispărut fără veste. Aşadar, toţi s-au aşteptat, afară de ea. Numai ea n-a prevăzut o ispravă ca asta.

Malvina Eduardovna plecă de la Academie cu capul sus şi plină de rîvnă. Dar întoarsă acasă, simţi deodată tot abisul nenorocirii ei. Doamne Dumnezeule, era privită ca o femeie părăsită de bărbatul ei!

Pe la neamuri nu s-a dus. Rămîneau prietenii. Doar Stepan Stepanovici avea desigur prieteni, camarazi de pe băncile universităţii! Nu era el iubit? Stimat?

După trei zile de căutări zadarnice, ea îşi puse o rochie de mătase neagră, aproape o rochie de doliu, care foşnea trist la fiecare pas, îşi luă lornionul şi porni la Viazov.

2

Cînd zări barba lungă, tutunie a lui Viazov şi umerii săi gîrboviţi, de înţelept, îi tremurară buzele de milă pentru ea însăşi. Dar se stăpîni, mulţumindu-se să ducă batista la ochi. Viazov (o întîmpină în vestibul) se înclină în faţa ei cu o uşurinţă surprinzătoare pentru vîrsta lui şi, cu simpatie, îi ridică mîna spre buze. După care ea depuse pe fruntea lui o sărutare sonoră. Toate aceste fapte se desfăşurară într-o deplină tăcere, aş zice în chip solemn, ca şi cum Lojkin n-ar mai fi fost printre făpturile pămînteşti.

Ținînd-o de braț, Viazov o conduse în camera sa, împinse fotoliul mai aproape de cămin și o ajută să se așeze, apoi se așeză și el la birou. Ea sta dreaptă, cu batista mototolită în mînă și cu buzele strînse.

— Ivan Ilici, cum vedeți, am venit la dumneavoastră. În dumneavoastră îmi pun toată nădejdea. Doar ați fost întotdeauna prietenul nostru...

Spuse aceste cuvinte cu hotărîre, deși, de fapt, el nu fusese totdeauna prietenul lor. Dimpotrivă chiar, vreme de cîțiva ani relațiile lui cu Lojkin se răciseră din pricina Malvinei Eduardovna. E bine știut că, nu o dată, băgase ea zîzanii între bărbatu-său și prietenii lui.

Viazov o ascultă cîteva clipe.

— Va să zică, nu l-ai găsit pe Stepan Stepanovici? o întrebă el netezindu-și mustata cu pumnul. Poate că a plecat în străinătate? Chiar astă-noapte m-am gîndit la această posibilitate. Și mi-am zis că s-o fi dus la Paris.

Malvina Eduardovna își ridică sprîncenele cu mirare.

— Cum așa? Doar n-avea pașaport pentru străinătate...

— Și ce-i dacă n-avea? Asta n-are nici o importanță. Știți, am avut un amic, pe Moracevici, senatorul. Nu Moracevici cel de la poliție, ci altul cu același nume. Așadar, într-o zi — cel puțin așa mi-a povestit nevastă-sa — s-a întors omul parcă de la o ședință a Consiliului

de Stat, a luat masa şi a plecat. La Paris. Acolo i-au pierdut urma. Apoi l-a văzut cineva într-un port mediteranean. Trăia printre greci şi se ocupa cu pescuitul.

Malvina Eduardovna îşi desfăcu mîinile cu un gest de neputinţă.

— Ce-i drept, adăugă Viazov după o scurtă gîndire, nu prea îmi vine să cred una ca asta despre Stepan Stepanovici. Acest Moracevici era un nerod. Dar la miliţie ?... Aţi întrebat la miliţie ?

— La miliţie nu se ştie nimic, spuse Malvina Eduardovna, absolut nimic. Acolo zic că această chestiune îl priveşte pe Stepan Stepanovici personal — şi îşi strînse buzele cu un aer jignit — că poate să trăiască unde pofteşte şi că eu n-am dreptul să-l împiedic.

Viazov trase spre el cutia cu tutun şi îşi răsuci o ţigară cu degetele sale uscăţive şi uşor tremurînde.

— Hm, asta-i interesant... Acest punct de vedere al miliţiei e totuşi o noutate. Cum adică ?... Să fie o legislaţie nouă ? Cu alte cuvinte, dacă un om a dispărut fără urmă, are tot dreptul s-o facă ? Va să zică, vreau — dispar, nu vreau — nu dispar ! Libertatea voinţei, adică — indeterminism. Eu am auzit deunăzi că indeterminismul parcă n-ar mai fi la modă acum. Cînd colo, exercită influenţă pînă şi asupra legislaţiei. Cum spui, va să zică, ăştia, întemeindu-se pe principiul libertăţii voinţei, refuză pînă să-l şi caute ?

— Nu refuză, dar nici nu promit nimic.

— Curios, foarte curios. Iaca, înainte poliția nu se putea lăuda cu cultura ei filozofică. În schimb, lucra mai precis și, evident, cu mai mult succes. Și Alexandr, feciorul meu, a dispărut o dată fără urmă. Ce-i drept, era încă mic pe vremea aceea. Dacă nu mă înșel, îl pierduse dădaca... Ba nu, dădaca l-a pierdut pe Andrei. Cît despre Alexandr, și-a împuiat capul cu scrierile lui Gustave Aimard și a șters-o spre America. M-am adresat atunci la poliție. Și l-au găsit. L-au reținut undeva la o haltă lîngă Moscova.

Malvina Eduardovna sta dreaptă și era albă ca varul. Făcea impresia că povestea lui Alexandr îi trezea un viu interes. Cînd Viazov isprăvi, ea își duse batista la ochi și izbucni în plîns.

— Să-mi fi lăsat măcar un cuvînt ! În ajun s-a închis în cabinet și a stat acolo toată noaptea. Nici bani n-a luat cu el. A plecat numai cu servieta.

Viazov, întunecîndu-se, începu să-și mîngîie barba rară. Se ridică și îi atinse mîna în semn de compătimire.

— Malvina Eduardovna, crede-mă pe cuvînt, ai să-l găsești. Nu văd nimic deosebit în povestea asta. O fi obosit. S-a dus să se odihnească undeva, s-o fi plimbînd acum prin Țarskoe Selo. Se va recrea și se va întoarce.

Malvina Eduardovna își șterse ochii înlăcrimați și-și suflă nasul.

— Ba nu, nu, Ivan Ilici, îmi spuneți asta numai ca să mă consolați. O știu, o știu prea bine. Nu i-a fost milă de bătrînețele lui. Înțeleg totul foarte bine. N-a plecat singur.

Viazov lovi o dată cu bastonul în podea și o pironi cu o privire uimită. Apoi își strînse ochii într-un surîs ironic și scoase un șuvoi de fum pe nas, pufăind zgomotos.

— Și cu cine a plecat, mă rog ?

— Cu o femeie, spuse Malvina Eduardovna înțepată, veneau la el studente, chipurile, pentru examene ; în fiecare săptămînă veneau. Începuse să se ferchezuiască și să mă evite. L-a îmbrobodit vreuna, l-a îmbrobodit...

8

Cînd insomnia s-a transformat în străduință de a adormi, dar fără succes, Dragomanov s-a sculat și a ieșit pe culoar zgribulit, încălzindu-și degetele la subsuori.

Culoarul dormea, dar și în somn duhnea a ciorbă.

Dragomanov trecu șchiopătînd pe lîngă becurile mate.

Se lovi de studentul cel sfrijit, rămas de pomină de cînd cu discursul ținut la înmormîntarea profesorului Erșov, căci nici atunci nu scăpase prilejul să se plîngă de vecinătatea latrinei.

— Ce se-aude cu closetul ? îl întrebă Dragomanov cu amabilitate.

De sus, de la etajul al doilea, încă mai răzbea ecou de glasuri sparte, zgomot de paşi. Acolo, la etajul al doilea, se aduna noapte de noapte clubul flecarilor, din care făceau parte toţi studenţii anului întîi, ferm hotărîţi să nu pună frîu vieţii şi s-o ducă în chefuri şi în petreceri.

Dragomanov coti după colţ, pătrunse în zona unei atmosfere mai gospodăreşti şi, oprindu-se în faţa uşii lui Leman, o împinse cu piciorul.

Luna dormea în pat împreună cu Leman.

El sta cu capul înfundat în pernă, cu umerii înguşti ieşind de sub pătura soldăţească, de culoare cenuşie.

Arăta în somn ca un măscărici ieşit la pensie, ca un clovn cu părul roşu, stors de ultima picătură de vlagă.

Dragomanov îl privi cu necaz. Totuşi nu se îndură să-l trezească. Şi nu numai că nu-l trezi, dar — cu un gest grijuliu — îi acoperi călcîiul de copil, scăpat de sub pătură.

Pe urmă se aşeză la birou.

Masa de scris a lui Leman părea orînduită o dată pentru totdeauna : în dreapta şi în stînga se ridicau teancuri de cărţi aşezate în ordine. Lîngă sticla de cerneală se vedea o busolă. Leman se mîndrea cu această busolă — darul unui ofiţer de marină beat, care căzuse în extaz în faţa propriului său necrolog.

Dragomanov se uită la ac. Nordul mai era şi acum opus sudului, estul, vestului. Nu-şi părăsiseră locul, nu-şi schimbaseră rolurile.

Apoi cercetă cărţile plictisit.

Constată că Leman citea despre yoghini, despre radio, despre metoda cea mai rapidă şi mai simplă de a învăţa hipnoza. Alături zăcea pe birou o lucrare despre Bielorusia, transcrisă cu migală, care începea cu cuvîntul : „Ajunge !..."

După ce citi fără prea mult interes că bieloruşii descindeau direct din iafetizi, Dragomanov puse manuscrisul deoparte. Apoi dădu peste un caiet curăţel, cu tartaje de muşama. Pe copertă, decupat cu briceagul cu o desăvîrşită iscusinţă, următorul titlu :

ÎNSEMNĂRILE MATERIALE
ALE LUI IVAN LEMAN
STUDENT AL SECŢIEI DE ISTORIE

iar mai jos, cu litere mai mici :

Anexă : cîteva date cu
caracter autobiografic

Înviorat, Dragomanov se trase mai aproape de lumină. Cum adică ? Studentul Ivan Leman de la secţia de istorie scrie memorii ? Toată lumea îl socoate un bleg, un netot, şi cînd colo, pe tăcute, el face însemnări. Te pomeneşti că intenţionat face pe mironosiţa, pentru ca să poată observa, nota şi înregistra totul, nestingherit.

Dragomanov deschise caietul şi se adînci în lectura lui, palpitînd de curiozitate. Leman scria următoarele :

„După ce am citit tot ce am găsit pe la mine ori de împrumut, de la alţii, după ce am cugetat, şi nu o dată, la tot ce mai dăinuie în capul meu bătrîn, în sfîrşit, după ce m-am scîrbit de toate, stau de o lună de zile fără nici o treabă, deci, mă plictisesc de moarte. Ce-i de făcut? Să lucrez oare în grădina de zarzavat ori să mă duc să hoinăresc prin împrejurimile sihăstriei pe care mi-am impus-o de bunăvoie? Dar nu-i chip din pricina arşiţei de peste zi. Să plec la vînătoare? Pe o atare vreme n-ai ce împuşca şi, afară de asta, tăunii nu le dau pace cailor..."

Dragomanov îşi miji ochii şi suci caietul în mîini, nemaiînţelegînd nimic.

„Care cai? În ce grădină de zarzavat? Ce-i drept, parcă a plecat undeva în timpul verii? Dar «în capul meu bătrîn»? Se vede că s-a ţicnit..."

Citi mai departe:

„Aşadar, cum să-mi umplu ziua şi, mai ales, cum să scurtez orele nespus de lungi dinaintea prînzului? Să scriu?... Cred că de mult uitam scrisul, dacă nu întreţineam astă învăţătură cu o corespondenţă neînsemnată, care nu poate oferi un material de preţ. Dar ce este oare de preţ? Bagatelele nu prezintă nici un interes şi de aceea nu se cuvine să scrii la întîmplare despre tot ce nimereşte sub vîrful penei tale. Aşadar, îmi rămîne un singur subiect: timpul meu. Vreau să-mi descriu viaţa şi întîmplările cele mai de seamă pe care trăitu-le-am de-a lungul ei şi care rămasu-mi-au sădite în amintire. Nu crează nimeni că, prin astă măruntă îndeletni-

cire, vroiesc a mă înghesui cu tot dinadinsul în soborul creatorilor de literatură. Nici vorbă! Ştiu de cîtă înzestrare, de cîtă luminare, de cîtă pricepere, învăţătură şi elocinţă au trebuinţă scriitorii care i s-au dăruit ori sînt hărăziţi să vestească peste veac viitorimii răsunătoarele fapte de vitejie ale voinicilor, gloria domnitorilor, suferinţele noroadelor. Am de gînd să scriu despre mine şi pentru mine şi ai mei, prin urmare, voi scrie precum mă pricep, fără să-mi iau drept pildă pe alde Xenofon ori Livius, şi fără să năzui a mă ridica pe culmile mînuitorilor măieştri ai cuvîntului din veleatul nostru şi din veleaturile apuse. Stilul meu, asemenea faptelor, fi-va simplu, dar sincer, drept care invoc ajutorul zeului meu : adevărul."

Stupefiat, Dragomanov îşi freca fruntea cu palma.

Leman scria într-o limbă admirabilă. Mai mult, într-o limbă care presupunea o vechime de cel puţin un veac şi jumătate.

„Născutu-m-am în gubernia Moghilevului ; un tînăr de douăzeci şi unu de ani, sub imboldul unei porniri reciproce, s-a însurat cu maică-mea, Anna Ivanovna Korenkova, o codană de şaisprezece, şi în a zecea lună de fericită convieţuire, unirea lor a fost încununată de ivirea mea. Să fii întîiul născut al unor părinţi tineri, zdraveni şi neprihăniţi (lucru pe care-l voi susţine cu tărie, cel puţin pentru una din părţi), şi să fii alăptat la sînul mumei, înseamnă să capeţi, o dată cu viaţa, o zidire trainică, un sînge curat, sevă sănătoasă... Ăst lucru se poate vedea

în toate vrednicele crescătorii de cai și alte dobitoace.

Priviți acest tînăr frumos la chip și cu purtări alese: toate trăsăturile obrazului și toate mișcările trupului nu grăiesc ele oare că este odrasla clipelor mute și dulci de seară, cînd, după o plăcută preumblare sub clar de lună, două ființe bune și simțitoare se dăruiesc încîntărilor amorului neîntinat, în tihna unei case singuratice?"

Aplecat peste masă și pufăind din țigară, Dragomanov citi caietul pînă la sfîrșit.

În continuare, Leman istorisea că mama sa după ce a adus pe lume un al doilea băiat, a rămas văduvă; nici nu împlinise douăzeci de ani; fiind persecutată de mătușile ei, s-a măritat a doua oară.

Că tatăl său vitreg a încercat să-l înece în eleșteul din apropierea satului Kotleakovka, dar n-a apucat să-și ducă fapta la îndeplinire, căci l-au împiedicat niște săteni în trecere pe acolo.

Că, scrutînd cît putea mai afund zarea amintirilor, vedea ca într-un vis cum l-au dus la învățătură la Minsk, și l-au lăsat în grija unei femei pe nume Varvara; acolo a trăit „într-o amarnică trîndăvie", bătînd ulițele și „într-un nemaipomenit belșug de poame, din care se înfrupta din plin". Că înclinările vătămătoare izvorîte din acest fel de trai l-au împins cu timpul la desfrîu. Că slobozenia de a se lăfăi în dezmăț, pe care i-o lăsa tutoarea sa, femeia Varvara, ar fi trebuit să crească în el toate nă-

ravurile samavolniciei. Dar educaţia bielorusă, deşi proastă, nu numai că l-a ferit de o deplină pierzanie, dar a sădit în el regulile de morală, mila faţă de aproapele său şi buna-cuviinţă.

Dragomanov puse încetişor caietul la loc.

Erau memoriile altcuiva.

Bietul Ivan Leman, student al secţiei de istorie! Le copiase de undeva. Poate din Radişcev? Sau din Karamzin? Lîngă necrologurile sale atît de solemne şi decente nu mai lipseau decît nişte memorii solemne. Îl atrăsese sonoritatea acestor rînduri. Cuvintele aveau cadenţa unor clopote de aramă, aproape rezonanţa unei rugăciuni.

„Slobozenia de a se lăfăi în dezmăţ... Deplină pierzanie."

4

Studenţii din anul întîi, care o duceau numai în chefuri şi petreceri, nu mai bocăneau în podea, iar lămpile de pe culoar erau stinse, cînd Dragomanov ieşi din camera lui Leman. Se înapoia în odaia lui; bineînţeles, nu ca să mai încerce să doarmă. Voia să prindă orele de perfectă luciditate ale dimineţii, să poată lucra.

Albeaţa virginală a omătului aşternut pe Neva se răsfrîngea în geamul său, şi în această lumină obiectele din odaie păreau micuţe ca nişte copii. Dragomanov se aşeză la masă cu

ochii limpeziți și deschise manuscrisul — scria un studiu amplu despre limba poetică sub raportul lingvisticii.

Dar ceva îl stingherea în lucru, mîinile parcă nu-l ascultau, creionul era bont. Clătinîndu-și capul cu ciudă, se întoarse în camera lui Leman.

— Leman ! Măi copist de materiale, măi materialistule, spuse el rîzînd sacadat și trase pătura de pe celălalt. Măi Ivan Leman, student al secției de istorie ! Îți cer iertare că te-am deșteptat.

Leman gemu încetișor, adunîndu-și picioarele goale, păroase. Clipea speriat și da din mîini, ca și cum ar fi alungat pe cineva.

— Leman, o veste importantă, spuse Dragomanov din nou și se așeză pe pat. Cred că poți trimite la ziar unul din necrologurile tale. Un profesor, adăugă el și începu să-l gîdile pe Leman în tălpi. Un profesor titular și nu unul oarecare. Membru corespondent al Academiei de științe... Da-da ! Și-a dat duhul ! A murit, fără să lase vreo urmă, fără să sufle o vorbă. Îl cheamă Lojkin, Stepan Stepanovici. Poți scrie în memoriile tale : „A fost și nu mai e !“

5

De la examen, Naghin se duse drept la Dragomanov. Îi plesneau tîmplele, îl dureau ochii, dar vedea clar toată logica pînă la ultima filă, de parcă ar fi avut-o în palmă. Nu putea pricepe cum reușise să cadă.

Dragomanov nu era singur.

În mijlocul camerei stătea un bărbat gol pușcă ; Naghin îl recunoscu. Îl văzuse în niște fotografii.

La drept vorbind, omul acela nu stătea, ci țopăia în jurul unor boarfe făcute sul, lovindu-și șoldurile și pîntecele.

Dragomanov îl privea zîmbind.

Își întoarse ochii spre Naghin și izbucni în hohote de rîs, văzîndu-l cum stă în pragul ușii, nehotărît : să intre ori nu. Atunci și bărbatul cel gol îl zări pe Naghin.

Păși peste dormeză și brusc îi întinse mîna.

— Nu te speria, spuse el. Nekrîlov. Borea, cine-i dumnealui ? Un student de-al tău ? De vreme ce nu-i femeie, poftește-l să ia loc. Și dă-mi apă. Vreau să mă clătesc.

Intră cu amîndouă picioarele în ligheanul lavaboului și într-o clipă umplu toată camera cu stropi de apă și săpun.

— Ce să mă fac cu Sușcevski ? spunea și în acest timp își freca umerii voinici cu lufa. Zice că scriu prost. E adevărat că scriu prost ? îl întrebă el repede pe Naghin. Ești student ? Ce spun studenții despre mine ? Și, întorcîndu-se zgribulit către Dragomanov, adăugă : Pricepi, ia-l pe Sușcevski, bunăoară. I-ai văzut camera ? Cărțile ? Nu înțelege care este imperativul prezentului.

— Ei bine, nici eu nu înțeleg, spuse Dragomanov cu un aer gînditor, și, la drept vorbind, cine poate afirma că știe care e acest imperativ. De fapt, toate au importanța lor.

Dar Nekrîlov trecuse la alt subiect. Îşi freca picioarele puternice şi netede cu lufa şi vorbea despre altceva :

— Am fost tare beat ieri ? Pare-mi-se că am spart nişte farfurii ? Poate că nu am avut perfectă dreptate. De altfel, timpul va arăta cine a avut dreptate. Vezi tu, însă, învăţăceii tăi nu fac ceea ce ar trebui să facă.

— Nici ai tăi.

— De acord, nici ai mei. Noi ne-am ocupat de teorie, ca să putem îndrepta arta spre o cotitură. Dar ei ? Ei scriu articole, numai pentru că nimeni nu le-a scris înaintea lor. E nejust, e absurd, nu-i nimic de capul lor. Or să iasă cel mult nişte prodecani. Sau secretari de facultate. De ce te ocupi dumneata ? îl întrebă pe Naghin.

— De Senkovski, de baronul Brambeus...

Naghin se îmbujoră şi începu să scotocească prin buzunare în căutarea unor ţigări pe care nu le avea.

— Rău. Vezi, Borea, ei nu-şi dau seamă în ce scop o fac. Spusese aceste cuvinte cu un ton triumfător. Vor să scrie cărţi corecte, în spiritul tradiţiei. Vor să cîştige stima academicienilor. De ce tocmai Senkovski ? La ce-ţi foloseşte ?

— A fost arabist, îl lămuri Naghin extrem de intimidat. Mă ocup şi eu de arabă şi aş vrea... Senkovski are nişte studii interesante despre teoria hexametrului...

— Haide, Naghin ! Curaj, croieşte-l ! spuse Dragomanov voios. Aha, habar n-are de hexametru, poţi să-l bagi în cofă, arde-l !

Nekrîlov izbucni în rîs, se scărpină după ceafă, şi se aşeză în lighean, revărsînd apă împrejur.

— Vreau să spun, isprăvi Naghin, învingîndu-şi cu greu sfiala, că a comentat sistemul versificaţiei arabe, bazîndu-se pe teoria sa asupra originii hexametrului.

De fapt, nu asta voia el să demonstreze şi nu în acest scop se consacrase ştiinţei. Dar, la drept vorbind, cum ar fi putut să se destăinuiască acestui bărbat în pielea goală ?

Nekrîlov îşi tăia unghiile de la picioare cu un briceag.

— Borea, e interesant ce spune ? întrebă el. S-ar putea să fie. Ştii ceva, scrie un articol pe această temă. Cum te numeşti ? Şi cum se face că pînă astăzi nu te-am văzut nicăieri ?

În sfîrşit, îşi puse cămaşa. Dar cum nu putea s-o încheie, rupse un nasture şi-l vîrî în buzunarul vestonului lui Dragomanov.

— Ţine-l, Borea, are să-ţi prindă bine, că eşti burlac.

Îndepărtă abil ligheanul cu apă, şterse podeaua cu mătura şi făcu curăţenie lună, cum camera lui Dragomanov nu mai cunoscuse de multă vreme.

— Trebuie să-ţi cumperi un bufet — declară Nekrîlov în timp ce strîngea de pe fereastră nişte pahare cu mucuri de ţigări şi o scrumieră plină cu coji de cartofi — ba să te şi însori... Pentru scurt timp. Un an ori doi. Cu cine să te însurăm ? Apoi, adresîndu-se lui Na-

ghin: Cu cine să-l însurăm? Trebuie. Să te însurăm. Cu o femeie cumsecade, fără veleităţi literare. Deci, o persoană neliterată şi nici prea tînără. Vino la Moscova şi-ţi găsesc eu ceva.

Dragomanov, deşi era căsătorit de doi-trei ani, se învoi.

— Dar bagă de seamă, Vitea, că mie îmi plac ştrengăriţele, spuse el cu seriozitate. Femeile glumeţe.

Afişa o imobilitate aproape jenantă în mijlocul vijeliei de mişcări cu care îl gratifica neastîmpăratul Nekrîlov.

Zîmbea din cînd în cînd, arătîndu-şi dinţii galbeni şi îşi scărpina spinarea de spătarul scaunului, dar nu mişca nici măcar un deget ca să-l ajute pe Nekrîlov.

Contempla cu impasibilitate desăvîrşită zelul prietenului de a săvîrşi o adevărată revoluţie în odaia sa.

— Cu toate acestea, îndruga Nekrîlov, cu toate acestea, da, cu toate acestea... Cu toate acestea, plec. Astă-seară. Deşi, poate că nu chiar astăzi. Înainte de plecare trebuie să mai ucid un om, Borea. Află că nu e un citat. Vorbesc serios.

— Şi nici metaforă nu este?

— Nici!

Se aşeză pe divan cu un picior îndoit sub el şi se întunecă la faţă. Pe urmă îl îndoi şi pe celălalt. Şedea turceşte şi îşi rotea tălpile supărat.

— Nu ştiu ce să mă fac cu el. Am să-l omor. Sau am să-l bat. Într-un fel sau altul trebuie să scap de el. Ascultă, Borea, nu cumva îl cunoşti pe individul ăsta ? Unul Kekceev.

Dragomanov se încruntă. Scoase nasturele din buzunarul vestonului, se uită la el mofluz şi îl zvîrli cît colo.

— Îl cunosc pe Kekceev, spuse el ezitînd. Dar ce-ai putea face cu el, asta nu mai ştiu. În orice caz, n-are rost să-l baţi.

— Înţelegi, măi, nu pot îngădui ca Verocika să se mărite cu el.

Dragomanov îşi miji ochii şi clătină din cap cu un aer gînditor.

— Curios, spuse el, scărpinîndu-se din nou, dacă nu mă înşel, ea-i o femeie încă tînără. Şi, pe deasupra, mai e şi foarte drăguţă. Te referi, desigur, la Vera Alexandrovna, nu-i aşa ?

— Mă refer la Verocika Barabanova, răspunse Nekrîlov cu năduf, rotindu-şi tălpile.

Dacă n-ar fi fost atît de absorbit de propria sa persoană, ar fi observat, poate, că studentul al cărui nume îl uitase numaidecît s-a lăsat moale pe speteaza scaunului, încingîndu-se la faţă ca para focului, ca pe urmă să pălească. Dragomanov însă, întorcîndu-şi capul, îşi dădu seama că Naghin nu era în apele lui.

Se ridică şi veni şchiopătînd spre el.

— Ce e, dragă, mi se pare că ţi-e rău ? spuse el îngrijorat. Pari bolnav. Vrei apă ? Ce-i cu dumneata ? Eşti surmenat ?

6

Odaia se zbătea cu huiet sub ochii săi, ca foalele de fierărie. Îi vîjîiau urechile. Își privea mîinile cu o expresie prostească și nu se dumirea cum să numească faptele care se petrecuseră.

Apoi rătăci cam vreo jumătate de ceas pe scările și culoarele căminului. Ajuns într-o aulă goală, se trînti cu fața în jos pe o bancă, și zăcu așa pînă cînd un veteran morocănos, fără îndoială unul din aceia care locuiau în apartamentul administratorului, îl pofti să iasă îndată afară, amenințîndu-l cu degetul.

Situația era cît se poate de simplă. În teoria literaturii, de pildă, ea servea ca exemplu pentru cea mai elementară schemă fabulistică : „Ea era drăguță, și el o iubea. Dar el nu era drăgut, și ea nu-l iubea".

De astă dată însă această situație simplă nu mai putea fi calificată drept aiureală, romantism, literatură.

Naghin zăbovi la poarta universității cu fruntea întunecată și cu dinții încleștați. Pe caldarîm se așternea o gheață primăvăratică, iar pe gheață săltau vrăbii descărnate.

Partea proastă era că ea nu-l cunoștea. N-avea nici cea mai vagă idee despre el. Ar fi trebuit să-i scrie. Măcar că-i urează noroc.

Un docent pe care-l știa, cu paltonul decolorat de ani, trecu pe lîngă el călcînd apăsat, cu mîinile la spate și clipind ca miopii.

Că-i urează noroc.

Paznicul cel micuţ şi cărunt sta pe lavița de lîngă ghereta sa, cu şuba descheiată.

Naghin se repezi spre chei, unde îl întîmpină zăpada troienită şi vîntul de pe Neva. Dar el îşi descheie mantaua şi îşi împinse şapca pe ceafă.

7

— Pentru Dumnezeu, iartă-mă că am cutezat să viu, deşi ne cunoaştem foarte puţin.

Îşi înclină capul în tăcere, apoi îl invită să ia loc, iar ea însăşi se aşază picior peste picior — întocmai ca în seara aceea — şi pantoful cu bareta descheiată, alunecînd de pe labă, se leagănă în degete.

— Iată despre ce este vorba : din întîmplare, am fost martorul unei convorbiri despre dumneata. Îngăduie-mi să nu numesc persoanele. Dar am socotit de datoria mea să te previn.

Ea îşi ridică ochii cu vioiciune.

— Şi ce spuneau ?

— Multe.

Despre el însă, despre el însuşi nu suflă o vorbă.

— Trebuie să te previn... că se pregăteşte un atentat la libertatea dumitale. Că vor să se pună în calea alegerii dumitale. Că pe... prietenul dumitale îl ameninţă o primejdie.

Ea se uită la el, îi priveşte ochii încercănaţi şi căzuţi în fundul orbitelor ; se uită la el tăcută, iar pantoful descheiat, care îi alunecase de pe picior, i se leagănă în degete.

— Şi cine-mi poate garanta că-mi spui adevărul ? Nu te cunosc aproape de loc ; ne-am văzut numai o singură dată.

El se scoală şi face o plecăciune.

— M-am decis la un gest pe care nu l-aş fi făcut niciodată, dacă nu erai dumneata în cauză. Mi-am călcat pe conştiinţă ca să te previn. Mai e nevoie de altă chezăşie ?...

Atunci ea, întinzîndu-i mîna, îi mulţumeşte, iar mîneca despicată se desface de la cot, săltînd şi legănîndu-se la fiece mişcare.

El, fără să scoată un cuvînt, duce mîna la buze şi se retrage cu paşi apăsaţi. O părăseşte pentru totdeauna. Despre el însă, despre el însuşi nu suflă o vorbă...

Conversaţia aceasta imaginară a scornit-o în timp ce-şi cumpăra ţigări de la invalidul costeliv de lîngă Academia de ştiinţe.

— Vă e tare frig ? Mai bine aţi pleca de pe chei... Aici suflă vîntul, îi spuse invalidului cu afabilitate, dar invalidul nu răspunse nimic, ci se mulţumi doar să dea din umeri, şi-şi înfăşură mai strîns fularul rupt în jurul gîtului.

Cînd zăcea pe banca din aula goală a căminului, Naghin hotărîse să se ducă neapărat la Vera Alexandrovna.

Acum însă, în timp ce urca scara, începu deodată să şovăie. Dar dacă procedează ca un băieţandru, ca un licean ?

Poate că un nepoftit, un străin cum este el, nu are nici un drept să se amestece în treburile altora?

Se opri pe palierul celui de al doilea etaj, lîngă geamul spart, şi rămase nemişcat vreme de cîteva minute, urmărind cu o îngîndurare fără sens fulgii grei de lapoviţă ce cădeau prin dreptul spărturii colţuroase.

În cele din urmă, urcă la etajul al treilea, cu ţigara stinsă între buze. Nu se mai gîndea la nimic.

Îi deschise un bărbat cu mustaţă de morsă şi cu o tunică studenţească zdrenţuită. Mesteca. Privi nepăsător faţa tulburată a lui Naghin.

— Pe culoar, a cincea pe dreapta, spuse el trecîndu-şi palma peste mustaţă.

Şi iată-l pe Naghin stînd în faţa uşii a cincea pe dreapta. Cu o mişcare înceată scoase ţigara stinsă dintre buze şi o aruncă jos. Inima sa ciocănea ca un metronom, ba nu, ca o inimă. Cu mintea goală şi cu sufletul atît de tulburat, încît uită să bată în uşă, o împinse. Ea se deschise lin, fără să scîrţîie.

Zări faţa ei. O faţă palidă ce nu vădea împotrivire, cu ochi care priveau nedumeriţi. O faţă palidă, resemnată, cu ochi inexpresivi. Şi mîna care ţinea părul cu o mişcare maşinală.

Îl ţinea, şi, cu toate acestea, părul se despletea.

Deasupra ei zări, ca într-o străfulgerare, o frunte bombată, rece, şi ochelari hexagonali. Prietenul pe care-l ameninţa primejdia... Se-

măna cu un iepure care pătrundea într-o lume de delicii, un iepure cu urechile strîns lipite de cap, într-o expresie de desfătare.

8

Se întoarse acasă ud și cu obrazul atît de răvășit, încît bătrîna, deschizîndu-i ușa, se zăpăci și începu să-i vorbească tătărește.

Trecu în odaia sa cu pas greoi.

În odaie ardea lumina.

Haldei Haldeievici sta la fereastră cu ziarul în mînă, așteptîndu-l probabil pe el. Cînd îl zări, scăpă ziarul jos.

— Cred că m-am îmbolnăvit, spuse Naghin cu glasul răgușit și căzu pe scaun. Avea amețeli și-l lua cu frig. Își freca degetele în tăcere. Tremura tot din cap pînă-n picioare. Încercă să-și dezlege șireturile ghetelor, să descurce nodurile, dar degeaba, căci pe de-o parte șireturile se umeziseră, iar pe de alta, degetele sale refuzau să-l asculte.

Trebuia să ajungă în pat. Dar cum să ajungă cu această apăsare pe ochi și cu pata aceea albă ce juca înaintea lor — perna — care nu putea fi confundată cu nimic.

Haldei Haldeievici sta în fața lui solemn și neobișnuit de elegant în redingota sa cu poale lungi. Tăcea.

Avea prinsă de mînecă o banderolă neagră de doliu, o banderolă modestă.

Dacă nu l-ar fi apucat tremuriciul, dacă odaia nu s-ar fi învîrtit în jurul său, Naghin ar fi remarcat că Haldei Haldeievici avea ochii înroşiţi de plîns, şi că strîngea în pumnul său mic o batistă udată de lacrimi.

— Haldei Haldeievici, întrebă el totuşi, clănţănind din dinţi, asta ce mai e?... După cine porţi doliu? Nu cumva după mine?

— A murit fratele meu, răspunse Haldei Haldeievici cu glasul scăzut, adineauri am citit vestea în gazeta de seară.

Naghin rupse şireturile şi reuşi în sfîrşit să lepede ghetele. Umbla prin cameră, străduindu-se să-şi încleşteze dinţii. Patul rămase undeva în dreapta lui, iar el nimeri în perete şi îşi întoarse faţa, căutîndu-l cu privirea tulbure pe Haldei Haldeievici.

— Sînt pur şi simplu neghiob, un neghiob fără pereche, spuse, desfăcîndu-şi larg braţele ostenite, am nouăsprezece ani, şi cu toate astea, nu ştiu boabă de arabă. Omul ăla gol care ţopăia la Dragomanov e un bandit. Mi-e frică de el. Vai, Doamne, că prost mai sînt! N-o să mai scriu versuri niciodată! Trebuie să mă culc şi să-mi pun perna în cap.

Umbla prin odaie în ciorapi, lăsînd pe podea urme de umezeală...

Timpul, care îl părăsise brusc, se întoarse la miezul nopţii, cînd îşi veni în fire pe pat; îşi prinse capul în mîini, apoi şi-l scoase de sub cuvertură.

Haldei Haldeievici, cu crepul de doliu pe mînecă, sta la picioarele lui.

Pe o măsuţă aşezată în dreptul pernei erau înşiruite felurite sticluţe şi cutioare. Şi un pahar cu ceai. Era un ceai de zmeură de un roşu catifelat.

— Cred că te-ai ales cu o pneumonie, auzi el o voce molcomă, am trimis după doctor. Stai cuminte. Nu vrei să bei ?

— N-am voie să beau, spuse Naghin printre dinţii încleştaţi din pricina febrei, trebuie să scriu o scrisoare. Dă-mi hîrtie şi creion. Dar un creion ascuţit, bun, foarte bun.

Cu mîna tremurîndă, scrise ceva de-a lungul unui petec de hîrtie, pe care Haldei Haldeievici i-l ţinea în faţă pe o carte deschisă.

— Dragul meu, te implor şi te conjur pe cinstea mea, spuse el, dar i se păru că nu se exprimase bine şi încercă s-o dreagă, cinstea mea e chezăşia, dar te rog, găseşte-l, previne-l, predă-i scrisoarea.

Închise gura care nu i se mai supunea. Camera nu se mai învîrtea, ci era zguduită şi azvîrlită încoace şi încolo, hîrjonindu-se cu valurile, cu nişte valuri zbuciumate, iar el înota în acea apă fierbinte, învelit într-o pătură găurită şi udă leoarcă...

Haldei Haldeievici descifră anevoie numele persoanei căreia îi era adresată scrisoarea. Îl cunoştea, slavă Domnului.

Puse scrisoarea într-un plic pe care-l lipi cu grijă. Apoi, ducîndu-şi mîinile la spate, începu să se plimbe de colo-colo prin cameră. Ridică puţin abajurul care acoperea lampa şi-l examină pe Naghin.

Naghin dormea ; avea obrajii scofîlciţi şi buzele crispate de suferinţă, deasupra dinţilor care sclipeau şters.

9

— Nu ştii ce de comedii am în cap ! Ce de tragedii ! Ce de drame istorice ! Tot teatrul rus pînă la ultimul vodevil s-a cuibărit în capul meu ! Zici Faiko ! O fi avînd el condei, dar este un molîu ! Eu însă am vigoare. Să vezi ce cuvinte am găsit ! Astăzi ştii cum se scrie teatru ? Într-o limbă necunoscută ! Bunăoară, în slavona bisericească : „Nu cuteza nimenea a smulge vălul de pre ochii ocîrmuirii, şi nevăzută facă-se aiastă vrere, şi piară în sîmbure nainte de s-a plăzmuit". Astea nu-s cuvinte, e satana însăşi. „Aiastă vrere !" Închipuieşte-ţi efectul acestor cuvinte rostite pe scenă — te-apucă năbădăile !

Puteatin duse la gură o bucată de somon, dar peştele lunecă din furculiţă şi căzu jos ; astfel discuţia despre teatru rămase suspendată în aer.

Secătura care-i servea de secretar se repezi plin de zel să ridice peştele.

Kekceev-senior mesteca. Fălcile lui enorme se mişcau ritmic, măcinînd hrana pe-ndelete.

Sala restaurantului era lungă, albă, primitoare.

O femeie dansa pe estradă, etalîndu-şi picioarele cu dezinvoltură.

Puteatin se uita dezaprobator la acele picioare. Întoarse capul, plescăind nemulţumit din buzele sale cărnoase ; îşi turnă vin.

— După părerea mea, ar trebui să se interzică aşa ceva prin restaurante, adică deşănţarea, spuse el. Avem noroc că nu e Semiakin cu noi. Dac-ar fi aici, n-aş mai garanta de urmări.

— Apropo, ce mai face Semiakin ? întrebă secătura pe un ton slugarnic, deşi habar n-avea cine e Semiakin.

— A murit.

— Zău, a murit ? se minună secătura. Dacă nu mă înşel, era sănătos tun ?

— Plesnea de sănătate ! Putea să ridice o vacă într-o singură mînă ! Dar şi-a făcut-o cu mîna lui. Lua din oră în oră cîte un hap. Pe urmă, nu ştiu de ce, mai punea şi la ochi o unsoare verde, şi pe spate nişte foiţe cu muştar. Şi aşa s-a dus...

— Îl ştiu ; a murit de beţie, îi lămuri nepăsător Kekceev-senior.

Îşi şterse buzele grase cu şervetul, apoi se duse la toaletă, păşind greoi.

Un băiat, cu sumedenie de nasturi pe el, îi deschise larg uşa de sticlă, în temeneli.

În timp ce se încheia, Kekceev se gîndi o clipă dacă să-i dea băiatului un bacşiş ori nu. În cele din urmă hotărî că nu era cazul. Şi nu-i dădu.

Se întoarse la locul său, gras, dar sprinten şi bine dispus. Puteatin începuse să se plictisească în lipsa lui. Erau prieteni ; îi lega profesiunea, dacă nu inima. Pe seama prieteniei

lor circulau nenumărate anecdote, iar caricaturiştii îi prezentau întotdeauna împreună. Era o amiciţie negustorească ; se purtau unul faţă de celălalt ca două case de comerţ deopotrivă de solide şi solvabile.

Îl contempla cu satisfacţie pe Kekceev cum se apropie, cum se aşază, cum îşi introduce şervetul pe după guler, cum ia în mîini furculiţa şi cuţitul, în fine, cum trage în faţa sa jambonul. Puteatin se uită la jambon şi se posomorî.

— Konstantin Ivanovici, mai lasă şi tu mîncarea, măcar din cînd în cînd, spuse el cu reproş, că o să damblageşti. N-are rost să mănînci atîta. O să te îneci în slănină şi ai să-ţi vatămi inima. Uită-te la mine — la muşchii mei. Am o inimă nemaipomenită ! Cronometru. Şi ştii de ce ? Din cauza stomacului. Mi s-a poruncit în vis să nu mai mănînc. Am visat că mă sfîrteca un porc. M-am dus imediat la o ghicitoare. Ştii ce mi-a spus? : „Lasă-te de mîncare, boierule. Lasă-te de tot. Prea înfuleci carne de porc cu ghiotura. D-aia ţi se zgîlţîie inima." Şi am ascultat-o. Nu mai mănînc. Acum mă simt minunat, şi am întinerit cu zece ani. Bagă de seamă, asta nu o spun eu — mi-o spun femeile. Am întinerit, de nu mă mai recunosc.

Kekceev nu-l asculta.

La masa de alături stătea un grup gălăgios de tineri cu cămăşile ca scoase din cutie, însoţiţi de cucoane în rochii excesiv de scurte.

Descoperise printre ei pe feciorul său, Kiriușka, ceea ce îl cam indispunea.

La dreapta lui Kiriușa ședea Evdokia Nikolaevna (o relație practică — bun), dar la stînga lui era Sușcevski (un bețivan și un tip suspect — rău), care sta cu buzele crispate și arunca în jur priviri pline de ironie.

Zărindu-l pe tatăl său, Kekceev-junior îi făcu un semn voios cu mîna. Ridică păhăruțul și-l răsturnă voinicește pe gît.

— În sănătatea ta!

Kekceev îi răspunse cu un gest afectuos. Era întrucîtva mîhnit, dar n-o arătă. Femeile nu-l deranjau, dar amicii lui Kiriușa nu-i prea erau pe plac. „Trebuie să-l însor“, gîndi el și, simțindu-se în cele din urmă sătul, împinse deoparte farfuria.

10

Degeaba își făcea Kekceev-senior griji din pricina feciorului său. Kiriușka propășea. Jurai că e dus de vînt, de un vînt prielnic. Izbutea peste tot.

Cariera i se așternea în față simplă ca a.b.c.-ul. Ea se închega și evolua singură, poate într-un ritm mai accelerat decît și-l dorea el însuși.

Astăzi cariera sta la dreapta lui, voluminoasă, cu părul bălai și carnea albă. Avea niște brațe rotunde, splendide și sta la masa aceea de beți-

vani într-o poză melancolică, cu capul sprijinit într-o mînă — leit ţăranca rusă la gherghef. Se numea Evdokia Nikolaevna şi era soţia directorului uneia din marile edituri leningrădene.

Kiriuşka se întreţinea cu ea de o jumătate de ceas, străduindu-se s-o dezmorţească — ea însă îi respingea avansurile şi, cu toate că bea votcă pe rupte, înghiţind un păhăruţ după altul, rămînea indiferentă, ba s-ar putea spune că devenea şi mai impasibilă.

Aşa cum sta alături de ea, Kekceev părea un băieţaş durduliu şi zelos.

— Evdokia Nikolaevna, spuse el făcînd mai pe beatul decît era în realitate, sînt îndrăgostit de dumneata, pe cuvîntul meu! Pentru prima oară în viaţa mea văd o femeie ca dumneata.

Evdokia Nikolaevna îl privi fără prea mult interes.

— Vezi, ai şi început să minţi, spuse ea trist. Toţi, de cum deschideţi gura, minţiţi!...

— Evdokia Nikolaevna, să-ţi dau puţin vin. Kekceev se ridică pe jumătate şi, întinzîndu-se, apucă o sticlă de porto din celălalt capăt al mesei. Eu unul nu mint şi, dacă vrei, îţi dovedesc chiar în noaptea asta că nu mint. Dă-mi voie, Evdokia Nikolaevna...

— Mai eşti şi obraznic, deşi, după figură, nu s-ar spune, remarcă Evdokia Nikolaevna, legănîndu-şi piciorul cu nonşalanţă. Uite ce-i, am să-i povestesc totul lui Piotr Vasilievici şi o să te zboare din slujbă, cît ai clipi. Toţi sînteţi nişte obraznici şi nişte ticăloşi ; nu meritaţi nici

atîtica să vă iubim. Din cauza unui ticălos de soiul vostru am plîns azi toată dimineaţa. Şi nu mai vreau. Nu mai am nevoie de nimeni, auzi, de nimeni ! Dacă ar exista mănăstiri, cred că l-aş lăsa şi pe bărbatul meu şi m-aş călugări. Dar pentru că mănăstiri nu mai sînt, n-ai pur şi simplu unde să te duci.

Kiriuşka o privi uimit şi îi mîngîie mîna pe furiş. Ea dădu din umeri, dar nu şi-o retrase. Faţa ei exprima indiferenţă.

— Da, da, am să-i povestesc totul lui Piotr Vasilievici, repetă ea şi rîse, şi are să te dea afară pentru obrăznicia dumitale. Precis ! Nu ştiu ce-i cu tineretul de azi ! Parcă aveai de gînd să te căsătoreşti ? Cine te mai poate crede după una ca asta ? Nu, nu te cred.

— Evdokia Nikolaevna, spuse Kekceev şi-i sărută mîna, *Timeo danaos et dona ferentes*. Cît timp dumneata nu mă alungi, eu nu mă voi însura. Într-adevăr, recunosc că mi-a cedat astăzi o domnişoară, şi, ce-i drept, o domnişoară nostimă. Dar să mă căsătoresc ? Nici gînd !... Cum aş putea, de vreme ce sînt îndrăgostit de dumneata, Evdokia Nikolaevna ? Nu mă crezi, şi totuşi nu pot trăi fără dumneata. Vai, ce-i de făcut cu matale ?

Bineînţeles că minţea. Se pregătea de însurătoare. Verocika Barabanova era logodnica lui. Mai mult, la ora aceea îi era soţie, sau aproape soţie. Şi o iubea cu adevărat ; nu de dragul carierei. Dacă altul ar fi îndrăznit să vorbească despre ea aşa cum vorbise el : „O

domnişoară nostimă... mi-a cedat", ar fi sărit la bătaie.

Cît despre Evdokia Nikolaevna, ştia foarte bine ce avea de făcut cu ea. Genunchiul ei plin şi îngăduitor se oferea din rochia scurtă. Ce-o fi, o fi... Şi-ar fi aşezat mîna pe acest genunchi, dacă Suşcevski nu şi-ar fi întins paharul să ciocnească cu el.

— Să bem, înălţimea ta, spuse Suşcevski.

Era beat şi posac. Dădu pe gît paharul şi, fără să-l pună gol pe masă, continuă să peroreze. Vorbea de mult, dar nu-l asculta nimeni. Fiecăruia îi spunea de la obraz ce gîndea despre el, şi lucrul părea atît de neobişnuit, încît toţi îl luau în derîdere.

Unei dudui languroase, care se juca tot timpul cu mărgelele de la gît, îi spuse că-i miroase gura ; unui domn venerabil, cu barbă, cunoscut protector al tuturor scriitorilor debutanţi din Leningrad, îi spuse că, fără îndoială, e ţinut în slujbă numai datorită bărbii, pentru că, de fapt, era un om de nimic, dar barba sa făcea impresie străinilor. Pe Kekceev îl cinsti toată seara cu titlul de „înălţimea ta", îl salută milităreşte, îi prezentă arma cu o sticlă goală. Şi altminteri, scoase pe toată lumea din sărite. Dar nu ştia sau nu voia să bea liniştit.

— Kirill Kekceev, înălţimea ta, canalie, spunea el cu un patetism lenevos, tu nici nu bănuieşti, bă potaie, că trăieşti pe spinarea mea. Te orbeşte setea de putere. Eşti un papă-lapte, un avorton. Dacă ai fi la cheremul meu, ca să pot face tot ce vreau cu tine, te-aş pierde la un

pocher. Dă-mi sticla de porto! În ziua în care vei fi învestit peste tot sectorul literaturii artistice, am să agăț de un băț steagul roșu, am să mobilizez de la Casa presei vreo cîțiva tineri poeți și am să mă duc să apăr revoluția împotriva acestei creaturi, care ești tu!

Bău și puse pocalul întors pe gîtul sticlei.

— Am da un ultimatum cerînd să fii spînzurat tu și alt pungaș, ăla de la contabilitate, care dă avansurile! Am vota o lege în virtutea căreia fiecare cetățean ar avea dreptul să publice măcar o carte în viață, fără să treacă prin mîna redactorilor, am desființa rîndul la casă, am pune în funcțiune încă un lift! Am obține libertatea de mișcare. Am lansa în aer balonul incapabilității care planează peste *Gosizdat* — să se ducă în vînt! Am lua zeițelor pe jumătate goale mașinile de cusut. Ar fi un marș voios asupra celor douăsprezece fecioare adormite, cu care am ști ce să facem.

— Măi Sușcevski, ăsta e un plagiat, strigă din celălalt capăt al mesei omul cu barba de reclamă pentru străini, toate astea ți le-a spus Viktor Nekrîlov în prezența mea.

— Așa, Viktor Nekrîlov! Dacă-i vorba pe-așa, atunci întreabă-l pe omul ăsta să-ți spună despre Viktor Nekrîlov — și Sușcevski îl arătă pe Kiriușka, împungîndu-l cu degetul. Află că are de gînd să-i dea înapoi lui Nekrîlov manuscrisul noii sale cărți. Iepurii domestici gătiți cu hăinuțe după moda străinătății, da, iepurii cu studii superioare încep să-i înghită pe șerpii boa. Vai de capul tău, Kirill

Kekceev ! Vai, că tare ar trebui să te dau la cărţi scumpului tău papa ! Papa e un tip grozav ; o fi el un nemernic, dar n-are suflet de slujbaş ! O fi şi dînsul escroc, ca şi tine, o şti şi el să se strecoare peste tot, dar nu-i slujbaş. Pe cînd tu, tu eşti un birocrat, un carierist, măi Kirill Kekceev, înălţimea ta, canalie !

De-abia atunci băgă de seamă că rămăsese singur la masă, faţă în faţă cu sticlele golite şi cu platourile de gustări pustiite pînă la ultima fărîmă.

Kiriuşka dansa încă de mult cu fastuoasa Evdokia Nikolaevna ; convivii se împrăştiaseră, iar bărbatul cu barba plină de farmec pentru străini se alăturase altei mese, mai potrivită cu vîrsta, intelectul şi poziţia lui socială.

Suşcevski îşi înfipse trist furculiţa într-un schelet de peşte, ultimul şi singurul său auditor. Scheletul nu catadicsi să zică un amin, ci continuă să zacă, neajutorat ca orice schelet, pierzînd, de bună seamă, orice speranţă de a mai fi vreodată învelit în carne.

— Da, frăţioare, asta ni-i viaţa ! Ronţăim castraveciori şi bem votcă, i se adresă Suşcevski, mîhnit.

11

Restaurantul se golise, chelnerii, răsturnînd scaunele cu picioarele în sus, le azvîrleau pe măsuţe ; muzicanţii îşi adunau notele şi le strîn-

geau la locul lor, cînd Puteatin, cam moleşit de băutură, dar încă sprinten şi cu prestanţă, îl găsi pe Kirill Kekceev şi îi spuse, strîngîndu-şi buzele cu înţeles :

— Kiriuşka, vezi, dragă, ce-i cu taică-tău. O fi dormind sau... De altfel, nu ştiu. După părerea mea, nu vrea şi pace să-şi plătească, dragă, consumaţia.

Kekceev-senior trona pe acelaşi scaun de pe care se ridicase doar o singură dată în tot cursul serii, şi atunci numai pentru o nevoie care nu suferea amînare.

Sta acolo imens, puhav, greoi, cu capul căzut în piept, cu mîinile vîrîte în buzunarele pantalonilor largi, şi dormea.

De astă dată nu era figura pe care îi plăcea să o facă la restaurant, după cină, cînd venea nota de plată.

Dormea realmente, cufundat într-un somn adevărat; se vedea după nas, după sprîncene şi după umerii de om care doarme.

— Uite, nu pot să-l trezesc, se plînse Puteatin, şi-apoi nici să-l lăsăm toată noaptea în taverna asta, nu se cade. Oricum, măi Kiriuşka, e om bătrîn. Aşa, Doamne fereşte, poate să-l mai lovească şi damblaua. Se îmbuibă toată ziua cu carne de porc. I-am tot spus eu, dar ce folos ! Nu vrea s-audă. Carnea de porc îngreunează, ştii, acţionează asupra inimii. Eu, dac-aş fi în locul tău, l-aş duce acasă. Fiindcă, uite ce-i : dacă şi-a pus cumva în gînd să moară,

acasă o să-i vină mai la-ndemînă. Nevasta, una, alta, copiii...

Kiriuşka se uită la prietenul părintelui său şi tresări. Puteatin era beat turtă, era formidabil de beat, dar păstra o ţinută degajată, dezinvoltă. De altfel, fără să mai scoată un cuvînt, se îndepărtă şi, după scurt timp, se întoarse cu o mătură luată de la ospătarul care deretica localul. Vărsă peste ea tot vinul rămas nebăut şi, cu o mînă grijulie, o vîrî sub nasul lui Kekceev-senior. Kiriuşka apucă mătura la timp.

Cu acelaşi aer îngîndurat, Puteatin îi spuse verde în obraz două-trei vorbe tari. Apoi îi întoarse spatele şi se îndreptă spre ieşire cu pas ferm, aruncînd înainte picioarele sale voinice.

Kiriuşka îşi privi o clipă tatăl. Puteatin avea dreptate. Tatăl său îmbătrînise. Niciodată nu-l mai văzuse pînă atunci dormind la masă, în restaurant.

Simţi o oarecare milă faţă de el. Şi superioritate. Îl înduioşă capul cărunt al părintelui său şi faţa mare, adormită, pe care se citea o expresie de oboseală, dar şi de forţă.

Zîmbind indulgent, îl apucă de umeri şi începu să-l zgîlţîie. Kekceev nu se trezi. Numai capul i se bălăbăni fără rost şi căzu pe speteaza scaunului. Vestonul se deschise, dezvelind pieptul său voinic. Trase un sforăit puternic.

Brusc, Kiriuşka se aşeză. Se aşeză şi, printre gene, aruncă în jurul său o privire rapidă şi atentă. Nu era nimeni pe aproape — ultimii

ospătari aveau treabă cu palmierii, în timp ce rulau covorul.

Descheie zorit vestonul tatălui. Degetele sale scurte şi grăsulii se mişcau febril. Surîzînd din cauza tulburării, le băgă în buzunarul lateral al tatălui.

Era, desigur, o poznă de băieţandru (de cînd nu mai era student, nu-şi mai îngăduia să-l buzunărească pe tatăl său), dar ce dracu să facă, topise în seara aceea tot salariul cu masa oferită Evdokiei Nikolaevna !

Portofelul tatălui tremura în mîinile sale, degetele se mişcau neîncetat; îşi îndreptă ochelarii cu un gest nervos...

Şi, neputînd să-şi creadă ochilor, îi mai îndreptă încă o dată cu aceeaşi nervozitate.

Haldei Haldeievici, custodele manuscriselor, calculatorul semnelor de tipar, cel mai mărunt slujbaş al secţiei pe care o avea sub ordinele sale, se afla în faţa lui, cu capul ridicat şi cu o mînă trecută în deschizătura redingotei negre, cu poalele lungi.

Stătea nemişcat şi urmărea în tăcere ceea ce, la drept vorbind, dregeau, cu un portofel străin, degetele durdulii şi binecunoscute ale şefului său.

Şeful scrîşni din dinţi şi-şi duse repede la spate mîna în care ţinea portofelul.

— Ce treburi ai cu mine aici ? întrebă el printre dinţi, simţind că devine stacojiu ; şi, fiindcă se străduia să redevină stăpîn pe sine, se încinse mai rău în obraz.

Haldei Haldeievici se legăna în vîrful picioarelor şi îşi juca buzele, fără să rostească nici un cuvînt.

— Nici una, spuse în cele din urmă şi se îndreptă, înălţîndu-şi capul şi mai sus şi vîrînd mai adînc mîna în deschizătura redingotei. N-am nici o treabă cu dumneata. Nici aici şi nici în vreun alt loc. Am o scrisoare pentru dumneata. În urma rugăminţii expeditorului, am căutat să ţi-o predau imediat.

Puse pe masă în faţa lui Kekceev un plic mototolit, îl netezi în grabă cu palma mică şi uscată, apoi îşi reluă poziţia.

— Dacă ai de gînd să răspunzi la această scrisoare — şi din nou se ridică în vîrfuri — te rog frumos să scrii pe adresa mea. De altfel, în clipa de faţă, expeditorul scrisorii se află într-o stare de totală inconştienţă. Nu sînt însă în măsură să-ţi spun dacă, în momentul cînd îşi va recăpăta conştiinţa şi memoria, el va dori ori nu să intre în legătură cu dumneata. Se prea poate să nu vrea.

Făcu o plecăciune, cu mîna dreaptă la spate, ferind-o de o eventuală strîngere, şi porni cu umerii ridicaţi prin localul întunecos, presărat cu mucuri de ţigară.

Mergea agale şi cu demnitate, dar tot pe vîrfuri, după obiceiul multor oameni mici de stat; mergea regăsind cu o privire aproape trufaşă propria sa făptură în oglinzile înnegurate ale localului de noapte, răvăşit.

12

Nekrîlov izbuti să-i întristeze pe toţi în ziua aceea. Dacă nu era încă furios, intenţiona să se înfurie.

Se legăna într-un fotoliu turnant de tip american, cu picioarele proptite de masa în jurul căreia colaboratorii obişnuiau să aştepte răbdători apariţia redactorului; erau de tot felul: marinari cu mustaţă căruntă, care-şi descoperiseră subit talentul literar, scriitoare venerabile, născute prin cel de al şaptelea ori al optulea deceniu al secolului trecut, cu pretenţii cam întîrziate la recunoaşterea valorii lor artistice...

De astă dată, pretenţia de a fi recunoscut venea din partea unui bătrîn cu figura gravă, a cărui asemănare cu Mihailovski era de-a dreptul uluitoare.

Sta în picioare în dreptul ferestrei şi fuma un tutun atît de tare, încît studentei care făcea practică în redacţie i se tăia răsuflarea.

Nekrîlov îl fixă, îmbufnat, cu capul lăsat pe o parte.

Versurile pe care bătrînul le adusese la redacţie erau dedicate „domnişoarei Galina Hristoforovna Reps, răposată la 14 martie după stil nou, în cel de al 87-lea an al vieţii".

Vreo şapteşpe ani cursurilor de bibliotecară
Ai dăruit din viaţă cu ne-ntrecută rîvnă şi plac.
Aşişderea şi banii — leafa de profesoară.
Iată faptele ce cinste-ţi fac!

După ce — cu permisiunea redactorului — citi aceste versuri cu glas tare, trecu numaidecît la un poem închinat lui Newton, care începea astfel :

Binomul şi fluctuaţiile, terestra gravitaţie.
Mişcarea cometelor şi a curcubeului de culori,
A tuturor planetelor şi a pămîntului, în jurul soarelui rotaţie,
Tu cel mai mare dintre descoperitori !

Şi se isprăvea astfel :

Ca un stejar pletos deasupra Rusiei
E profesorul Koni deasupra ţării.

— De ce Koni ? întrebă Nekrîlov devenit deodată extrem de curios.

— Tocmai Koni, şi nu altul, întări bătrînul, stăruind asupra acestui nume, la noi nu se preţuiesc şi, să am iertare, niciodată nu se vor preţui talentele. Ce-ţi închipui dumneata, că e mare scofală de capul lui Newton ? La noi mişună cu ghiotura Newtoni ca ăla. Fluctuaţii, ce să-ţi spun ! adăugă el, nedîndu-şi seama că intra în contradicţie flagrantă cu spusele din poemul său. De ce crezi dumneata că au importanţă ? Fiindcă prezicea timpul, călăuzindu-se după fluctuaţii ? Ei, află că încurca lucrurile şi greşea pronosticurile. Bunăoară, eu am vrut o dată să mă duc la Pavlovsk şi m-am luat după barometru. Acul arăta timp foarte uscat. Cînd ajung la Pavlovsk, n-o să mă credeţi, dar nu că ploua, ci de-a dreptul turna cu

noroi din cer. Pe cînd dacă i-aş fi telefonat lui Koni, pentru nimic în lume n-aş fi plecat. Pe urmă, ori de cîte ori trebuia să întindem rufele în curte, îi telefonam îndată lui Koni. Şi el drămuia ca la farmacie. Dacă zicea c-o să plouă de la două pînă la două şi patruzeci şi şapte de minute — apoi aşa era! Începea la două, iar la cea de a patruzeci şi opta minută, fix, înceta, de parcă ar fi retezat-o cu cuţitul.

Nemaiputîndu-se stăpîni, practicanta îşi astupă gura cu batista şi o zbughi în culoar.

Un scriitor mărunt şi posomorît (pe care îl descoperiră pe neaşteptate în birou), a cărui faţă aducea întrucîtva cu un topor, îşi plimba nasul melancolic în jurul mesei, emiţînd un fel de zbîrnîituri sacadate, ca nişte explozii scurte.

Numai Nekrîlov găsi destulă putere ca să declare aceste versuri extraordinar de frumoase. Mai mult, copie poemul dedicat răposatei domnişoare Reps, să-i rămînă amintire.

Ne iartă, ne iartă, tu mare cetăţeancă...

— Frumos, nu-i mai prejos de Doronin, spuse el, în timp ce copia.

În inocenţa ta, viitorul patriei va să fie.
Răsplată fie-ţi nu pensia de la bancă,
Ci amintirea nepieritoare — iată a noastră-n
veac datorie.

— Trebuie publicată imediat! declară pe un ton extrem de serios şi ascunse foaia scrisă în carnetul său de note. Acu hai, rade-ţi barba! E timpul să faci scandal!

13

Dar după ce bătrînul plecă, şi în locul lui îşi făcu apariţia Suşcevski, cu ochii pe jumătate închişi din dispreţ pentru întregul univers, iar în urma lui, Puteatin şi, în spatele lui Puteatin, un moşneag mustăcios, cu părul sur, tuns scurt, care aţipi numaidecît în jilţul de lîngă birou, Nekrîlov se indispuse din nou. Clătinîndu-şi supărat capul, îl asculta pe Puteatin care-şi rostea tiradele grandilocvente despre literatură.

— Li-te-ra-tura ! Ce este literatura, după părerea ta ? zicea Puteatin. Se adresa cu precădere mustăciosului, care izbutea să moţăie şi în acelaşi timp să asculte. Literatura este un organism ! Tot ceea ce am scris eu are o alcătuire organică ! Reprezintă epoca ! Este o forţă !

Nekrîlov lătra şi urla în sinea lui. Era plictisit. Il aştepta cam de o jumătate de oră pe Dragomanov, a cărui carte încerca s-o recomande (fiindcă nu exista în tot Leningradul om care să se îngrijească mai puţin decît el de propriile sale cărţi); şi acest Dragomanov, care se oprise la anul una mie nouă sute nouăsprezece, care pierdea manuscrisele şi trăia întocmai ca un Robinson Crusoe, îl înşela şi nu venea. Prea bine, treaba lui !

Nekrîlov umbla prin redacţie cu o mină sumbră, fredonînd printre dinţi, făcînd cîte un pas de dans şi mîngîind obiectele din jur.

Ajuns în dreptul lui Suşcevski, îi îndesă şapca pînă peste nas, fără să scoată o vorbă, apoi porni iarăşi prin odaie.

Îl aştepta o discuţie neplăcută. Şi cel mai rău era faptul că nu ştia cum să înceapă această discuţie. Sfîrşitul îl avea limpede în minte. Şi tot atît de limpede vedea şi mijlocul. Dar începutul ?

„Trebuie să fiu politicos, îşi spuse el cu părere de rău. Fiindcă dacă-l plesnesc din capul locului, poate s-o şteargă. Da, da, o şterge şi n-am făcut nimic."

— Uite-l pe Suşcevski, spuse deodată şi se opri în faţa lui cu mîinile în buzunare. Suşcevski în carne şi oase ! Spune-mi, dragă, ce te roade ? De ce atîta tevatură ? Adu-ţi aminte de vremurile cînd nu erai în stare să rosteşti două cuvinte, fără să adaugi un „care" şi „virgule". Iar acum eşti tipărit şi reprezinţi marea literatură rusă. De fapt, ar trebui să te bucuri cît e ziua de mare ! Cînd colo, tu faci pe oropsitul !

— Îmi vorbeşti pentru a patra oară despre „virgule" şi „care", ripostă Suşcevski, clătinîndu-şi capul plictisit.

— Chiar şi mîinile le ţii la fel în buzunare. Şi-ţi închipui, desigur, că e suficient să elimini toate „virgulele" şi pe toţi de-alde „care", ca să creezi o capodoperă egală cu „Dama de pică" a lui Puşkin. Află că nu ajunge.

Nekrîlov izbucni în rîs, se scărpină cu înverşunare în ceafă, apoi îşi desfăcu braţele într-un gest de neputinţă.

— Mă predau — strigă el — du-te dracului şi pune cîte virgule pofteşti. Dar ia spune-mi, ce soi de om e Kekceev? Pe oricine-l întreb, se apucă să-mi vorbească de tat-său. Eu însă am treabă cu fiul.

— Kekceev e un om care învaţă să facă ochi dulci scriitorilor, declară Suşcevski supărat. Într-o bună zi o să ne înghită pe toţi. Ce treabă ai cu el? Mi se pare că are de gînd să-ţi înapoieze un manuscris.

Nekrîlov se opri. Se aşeză. Apoi întrebă:

— Ce-ai zis? Un manuscris? Care manuscris?

Redactorul începu să se foiască neliniştit pe scaunul său, se încinse la obraz şi se uită supărat la Suşcevski; pe urmă, îşi întoarse privirea, de astă dată îngrijorată, către Nekrîlov.

— Nu prea ştiu, dar aşa am auzit, mormăi Suşcevski, trecîndu-şi limba printre dinţi. Se pare că intenţionează să ţi-l înapoieze. Manuscrisul. Cartea...

Nekrîlov începu să rîdă.

— Măi Suşcevski, tu ai secretar? întrebă el. Voi toţi ar trebui să vă luaţi cîte unul. Dacă aş sta aici, aş organiza un detaşament din secretarii voştri şi aş deschide focul de pe acoperişul catedralei Kazan asupra editurilor voastre.

— Să vedeţi, Viktor Nikolaevici, aici s-a petrecut ceva curios — mormăi redactorul aşezîndu-şi neliniştit pince-nez-ul — cartea a fost acceptată şi am în biroul meu proiectul de con-

tract. Credeam că lucrurile se vor termina cu cîteva corecturi. Dar Kekceev...

— Lasă, domnule, fleacuri — spuse Nekrîlov și se ridică, simțindu-se împins de un exces de politețe, acea politețe care îi lipsea atît de mult — mi-e totuna. Am să stau de vorbă cu el.

— Îl găsiți la secretariat, pe același palier, pe dreapta, îl lămuri redactorul împăciuitor. Vorbiți cu dînsul. Vedeți dumneavoastră, el stăruie...

Dar Nekrîlov nu se mai afla în cameră. Ieșise, trăgînd printre dinți o gură de aer.

Dincolo de ușă însă, pe culoar, mersul lui deveni mai greoi, ochii mai stinși. Își arătă dinții într-un rînjet și începu să-și clatine capul...

14

Dactilografa secției tehnice, chiar aceea care era ca o adevărată libelulă trandafirie, cu fundițe albe și bleu, se opri în dreptul ușii secretariatului, trase cu urechea, ridicîndu-și ochii spre plafon, și, cu fața îmbujorată de curiozitate, o zbughi mai departe. După cîteva clipe, se întoarse cu două amice, care aduceau întrucîtva cu niște tineri ostași. De asemenea și amicele păreau interesate.

Nu trecu mult, și dactilografelor li se alătură șeful de birou de la comercial.

Acesta, după ce trase şi el cu urechea vreme de două-trei minute, se repezi în goană pe scară şi, apucîndu-l pe Wilfrid Wilfridovici Tootsman de mînecă, reveni împreună cu el lîngă uşa secretariatului.

Dar nici Wilfrid Wilfridovici nu se putu hotărî să intre în încăperea cu pricina.

— Nici o grijă, e Haldei Haldeievici acolo ! El are să-i despartă. Fii pe pace, căci Haldei Haldeievici nu va îngădui să se ajungă la bătaie, spuse el pe un ton ferm şi, cu arătătorul ridicat într-un gest plin de severitate, se retrase de-a-ndaratelea, pînă dispăru de pe palier.

La secretariat, scandalul era în toi. El se rotea în spirală şi în fiecare clipă urca cu cîteva note.

În acest moment tuna ca un trombon, acoperind total cuvintele. Nu mai părea ilar, şi nici măcar vesela libelulă nu mai cuteza să zîmbească.

— Scoate-ţi ochelarii, să te plesnesc peste bot !

Şi un ţipăt. Apoi un scaun zvîrlit bufni cu zgomot pe parchet. Părea că dincolo treceau la bătaie.

La uşa secretariatului se adunase o adevărată gloată.

Dar nimeni nu îndrăznea să intre : Wilfrid Wilfridovici, care în momentele cruciale îşi amintea totdeauna că fusese cîndva judecător de pace, acum răcnea îngrozit de pe palier că „trebuie instituită interdicţia".

Era însă tardiv să se mai instituie interdicţia.

Un sac cu rufe, mic, umflat şi mototolit, se rostogoli valvîrtej pe uşă şi nu se opri decît pe culoar, cu gura căscată proseşte.

Aveai impresia că nu se mai ţine pe picioare, ci pe nădragii care-i cădeau de frică. Pe umeri i se bălăbănea un boţ de brînză nouă, de pe care căzuseră ochelarii.

Părea de necrezut că această făptură descompusă de spaimă era în stare să fumeze o lulea, să dea dispoziţii sau, pur şi simplu, să ocupe un loc în spaţiu.

De altfel, după el, chiar şi locul său era trecut prin foc şi sabie.

Nekrîlov se dezlănţuise. Călca în picioare, ferfeniţind hîrtiile pe care le aruncase de pe birou, proiectînd obiectele care încotro, spărgînd biroul.

Şi spărgea nu numai cu voluptate, dar şi cu multă îndemînare şi pricepere, ca şi cum aceasta ar fi fost îndeletnicirea lui de o viaţă.

Scotea sertarele rînd pe rînd cu o cumplită acurateţă, le azvîrlea jos, le zdrobea cu tocurile şi apoi le făcea bucăţi-bucăţi. Masa se fărîma sub picioarele sale, întocmai ca un pesmet.

Umbla prin birou cu o călcătură elastică, aci lăsîndu-şi capul pleşuv pe un umăr, aci clătinîndu-l sau scărpinîndu-se în creştet, ca şi cum ar fi chibzuit ce mai putea să strice, să strivească, să nimicească. Pe urmă se repezi în urma lui Kekceev.

Mulţimea funcţionarilor făcuse cerc în jurul lui Kekceev, exprimîndu-i compătimirea şi indignarea lor, dar cu toţii rîdeau pe sub mustaţă. Wilfrid Wilfridovici, care între timp dăduse fuga după portar, un biet moşneguţ, explica tuturor, foarte emoţionat, că şi vechiul cod penal interzicea provocările, bătăile şi duelurile. Portarul cel bătrînel îl asculta şi îşi întorcea mereu înapoi privirea speriată. Ţinea în mîini nişte galoşi...

Nekrîlov, cu o singură mişcare, îşi croi drum prin mulţime. Fierbea de mînie. Scrîşni din dinţi în căutarea unui cuvînt.

Suşcevski se apropie de el şi-l luă de mînă.

— Potoleşte-te, Viktor, ce-i cu tine? Ţi-ai ieşit din minţi? spuse, cuprins şi el de o oarecare teamă faţă de Nekrîlov şi evitînd să-l privească în ochi. Vino-ţi în fire. Vrei să-l omori?

— Am o socoteală cu el, cu netrebnicul ăsta, răspunse Nekrîlov răguşit şi aproape fără să deschidă gura.

Un bătrîn impunător, cu favoriţi de general — era majordomul editurii, căruia îi mergea vestea întru iscusinţa cu care aplana scandalurile — zbura pe scări în sus, hotărît şi extrem de grav.

— Fiţi buni şi părăsiţi imediat localul — declară el pe un ton solemn, dar fără să vină prea aproape de Nekrîlov — nu împiedicaţi lumea să muncească.

Nekrîlov făcu un gest de fereală, ca de un nor de praf.

— Ai familie? îl întrebă el scurt. Dacă ai familie, atunci cară-te de aici!

Izbucni o zăpăceală cumplită, urmată de o tăcere monumentală. Casierul cel chelbos, leit Taras Bulba, se strecură prin mulțime, apoi își scutură brațele ridicate spre cer și rosti cu o voce care tremura de emoție:

— Sfatul meu este să chemăm un milițian.

Kekceev sta lîngă scară, agățat cu mîinile de balustradă, gîfîind scurt și străduindu-se să-și strîngă buzele atîrnînde. De mult se silea să explice ceva, să se plîngă cuiva, nici el nu știa dacă doctorului sau procurorului. Vînătaia de sub ochi se întețea din clipă în clipă.

Încerca să-și vîre cravata între reverele hainei, dar degeaba, căci mîinile sale refuzau să i se supună, și cravata i se bălăbănea la gît desfăcută și șifonată.

Nekrîlov se apropie de el cu pași rari, tîrînd după sine pe Sușcevski, care îl mai ținea încă de mîini. Pironi fața brînzoasă a celuilalt, iar nasul i se albi și se încreți de dispreț.

— Am uitat să-ți spun, mă popîndăule — rosti el cu un calm înfricoșător — să-ți iasă din cap că ai să te însori cu ea...

Și toată lumea îl văzu pe Kekceev cum și-a pironit privirea în ochii sumbri ai scandalagiului, exact o fracțiune de secundă, și cum apoi, s-a făcut mai mic, a surîs slugarnic și a încuviințat din cap, abia simțit, de mai multe ori.

15

Dar nimeni nu vedea ce făcea Haldei Haldeievici, care rămăsese la secretariat. Nimeni nu-şi amintea de el şi nimeni nu l-a întrebat de ce nu s-a informat de deznodămîntul unui conflict atît de rar petrecut între zidurile uneia dintre marile edituri ale Leningradului.

Adevărul este că Haldei Haldeievici era singura persoană căreia acest conflict i-a acordat o reală satisfacţie. Nici prin gînd nu-i trecea „să se instituie interdicţia".

Dimpotrivă, în timp ce Nekrîlov se deda la aşa-numitele sale acţiuni ultragiante, vînzolindu-se prin odaie şi distrugînd un inventar public dintr-un local public, el împingea cu multă grijă mobila spre dînsul, scotea grabnic dosarele din dulap. Exulta de fericire.

Apoi, rămas singur, din prudenţă închise uşa şi, cu exuberanţa unui copil, se avîntă într-un dans voios pe hîrtiile lui Kekceev.

Trăgînd într-una de bărbuţă, care crescuse între timp, dănţuia, strivind în picioare dosarele trîntite pe duşumea, dănţuia şi sălta. Apoi îşi scoase manşetele de celuloid, rămăşiţă a modei de altădată, le puse pe masă şi se porni cu nespusă furie să burduşească aerul cu pumnişorii mici, snopind în bătaie un duşman invizibil. Închidea un ochi, scuipa în pumnul mic şi lovea fără greş nasul nevăzut al fostului său subaltern. Aducea cu un ştrengar îndrăzneţ şi bătăuş care, văzîndu-se scăpat de priveghere, a izbutit să se încaiere într-o bătaie straşnică.

Şi se bătea cu voluptate, ca şi cum făţarnicul ăsta, da, făţarnicul şi şarlatanul ăsta, ar fi stat într-adevăr în faţa lui şi l-ar fi privit cu ochii săi de imbecil !

16

Plouă peste cîmpurile golaşe ale Leningradului.

Ninge peste cîmpurile golaşe ale Leningradului.

Ploaia amestecată cu zăpadă încearcă să umple golurile oraşului.

Cade în neştire.

Cade în pat, fiindcă acoperişul a fost trimis pentru reparaţii domnului din San Francisco.

Vatmanul îşi trece mîneca peste geam.

Tramvaiul goneşte de-a lungul bulevardelor, urcă pe poduri, iar pe poduri şinele zăngăne, zăngăne infernal, silindu-te să taci, să-ţi tragi plapuma peste cap.

Şi Naghin tace. Îl preocupă o problemă. O problemă extrem de importantă. Călătoreşte pentru un anumit interes. Ştie că îi vîjîie urechile din pricina chininei, of, pentru ce i-au dat chinina asta ?

Podurile rămîn în urma sa, mistuindu-se în mizeria de afară, în neant, străzile trec pe lîngă el în zbor, în tăcere. O lumină scînteiază.

Naghin se uită pe geam şi se recunoaşte în imaginea întunecoasă, dar străvezie, pe care i-o

întoarce sticla. Nefericita umbră din geam aleargă împreună cu tramvaiul.

E umbra ce se preface doar a fi o imagine răsfrîntă.

E umbra pe care n-o poate vinde şi nici prin alt mijloc nu poate scăpa de ea.

Glasul său îngînă un cîntec pentru copii :

> Cvinti-Conti c-o broască s-a jucat,
> Cvinti-Conti în groapă a picat.
> Cvinti-Conti deşi mamă avea,
> Broasca l-a dus spre a-l îngropa.

Tramvaiul merge pe buclă, a ajuns la capătul liniei. Toţi pasagerii coboară. Naghin rămîne singur. Ţine biletele în mînă, i se par grele.

Nu ştie ce să facă cu ele.

Taxatoarea, ostenită, îl priveşte nerăbdătoare. Naghin pune discret biletele pe bancă, alături de el, şi ia altele. Alţi pasageri urcă în vagon, scuturînd zăpada moale de pe hainele lor. Apoi se aşază la dreapta şi la stînga lui.

El cedează locul unei femei care-şi ţine în braţe copilul adormit.

Apoi intră în vorbă cu un bărbat a cărui căciulă cu urechi este udă. Discută despre vremea de afară.

Îi mai spune că vine de la curs, care a durat mai mult ca de obicei. Şi-i arată omului cu căciula nişte cărţi, pe care le duce cu el, iar celălalt îl ascultă cu simpatie.

Îi spune că ea îşi ţinea părul cu mîna petrecută pe după ceafă. Îl ţinea şi cu toate acestea

părul scăpa de sub mîna ei. Că Kekceev era aidoma unui iepure care pătrundea într-o lume de delicii, un iepure cu urechile strîns lipite de cap într-o expresie de desfătare.

Bărbatul cu căciula udă nu-i ascultă cuvintele fără noimă, dar dă din cap plin de înțelegere. Femeia însă, înălțîndu-și capul, îl privește mîhnită drept în ochi. Copilul doarme în brațele ei, iar ea îl leagănă ușor-ușor și îndreaptă plăpumioara ce dă să cadă.

Și Naghin, făcînd un semn cu mîna ce-i atîrnă greu, începe să-i fredoneze cîntecul copilăriei sale, cîntecul care-i sună în minte, îl urmărește, nedîndu-i pace :

Cvinti-Conti c-o broască s-a jucat,
Cvinti-Conti în groapă a picat.
Cvinti-Conti deși mamă avea,
Broasca l-a dus spre a-l îngropa.

17

Cînd se dezmetici, auzi două glasuri.

Chinina nu-i mai vîjîia în urechi, iar brațele subțiri zăceau slobode deasupra cuverturii. Asculta, fără să-și ridice pleoapele.

Aceste glasuri se asemănau într-un chip uimitor. Se asemănau atît de bine, încît puteai crede că este solilocul unui om obișnuit cu singurătatea și deprins să se adreseze obiectelor neînsuflețite, și care încerca acum să-și demonstreze un anume lucru.

— Dragul meu, de atunci s-au scurs cel puțin douăzeci de ani. Dar ce zic, douăzeci... S-au împlinit douăzeci și șase de ani... Și tot mai ești supărat pe mine? Nici acum n-ai uitat?

Era o voce domoală, obosită, dar lină. Asta nu era Haldei. Căci Haldei, cînd rămînea de unul singur, nu vorbea, ci bîzîia.

— Să uit cum m-ai înșelat? Cum m-ai mințit? Nu, n-am uitat!

Aceste cuvinte, într-adevăr, nu le rostise nimeni altul decît Haldei. Dar cîtă ironie, ce bîzîit veninos vibra în glasul său!

Naghin deschise ochii și se întoarse încet pe o parte.

Dacă n-ar fi fost atît de slăbit, ar fi sărit momentan din pat, căci tabloul care i se înfățișa îi păru colosal de bizar. Ideea vagă că e din nou pradă delirului îl făcu să clatine amarnic din cap, plin de uimire. Cu toate acestea, viziunea care o avea nu prea aducea a delir.

Doi Haldei Haldeievici stăteau față în față...

Sau nu — doar un singur Haldei Haldeievici sta în picioare, acela care îi păru lui Naghin mai autentic. Purta binecunoscuta redingotă, de pe care dispăruse panglica îndoliată, și făcea impresia că nu l-a dezbrăcat de fel din ziua în care Naghin căzuse la pat.

Stătea cu un picior scos înainte, cu mîinile împreunate la spate, iar umerii îi tresăreau într-una.

Celălalt, Haldei cel neveritabil, a cărui figură i se păru cunoscută lui Naghin, nu numai fiindcă semăna cu dublura sa, ședea sfios pe mar-

ginea scaunului în fața celui veritabil. Numai Dumnezeu unul putea să mai descurce ce fel de veșminte purta pe el, cu cîte și mai cîte își înfofolise umerii gîrboviți și picioarele împreunate strîns ! Naghin zări pe el și paltonul din postav gros al lui Haldei Haldeievici, care-i era atît de familiar, și propriii săi pantaloni studențești albaștri-marin, și niște papuci de damă cu vîrfurile încovoiate.

Pe o sforicică întinsă deasupra sobei de cărămidă, între comutator și fereastră, atîrnau niște lenjuri de corp și pantaloni uzi, din care ieșeau aburi, și o haină scorțoasă, deja uscată, care, în timp ce se vîntura, luase poziția unui orator. Mîneca dreaptă era mult ridicată în sus.

— Va să zică, mai crezi și astăzi că atunci m-am făcut vinovat față de tine ? Spune-mi însă care mi-e vina, dacă crezi că nu e tardiv să ne explicăm după douăzeci și cinci de ani.

— Care ți-e vina ?

Haldei dădu din mînă și o duse din nou la spate.

— Aceea că ai profitat de absența mea, ca să-mi furi logodnica. Și alte multe și mărunte pe care nu vreau să le mai înșir, fiindcă mi-e milă de tine. Tu ne-ai nenorocit. Și pe ea. Și pe mine.

Haldei cel neveritabil, înfășurînd mai strîns paltonul în jurul trupului său, îl privi cu ochii obosiți.

— Dragul meu, cît despre faptul care pe care l-a nenorocit, eu pe ea sau ea pe mine... Mai

face oare să vorbim despre asta acum? Şi chiar dacă ţi-am greşit cu ceva, avînd în vedere că au trecut atîţia ani...

— Atîţia ani? Haldei repetă întrebarea cu un ton de dispreţ. Dar dacă eu îţi imput ca pe o crimă deosebit de gravă tocmai anii mulţi care au trecut? Auzi vorbă, au trecut atîţia ani! Dar ia zi-mi, ce-ai făcut tu în toţi anii ăştia? Ai citit cărţi? Ai copiat lucrările altora? Dar ţi-ai amintit de mine măcar o singură dată? Eşti un fariseu, Stepan! Un fariseu şi un nelegiuit!

Haldei cel neveritabil se apropie de sobă şi întinse cu sfială mîinile sale cenuşii, uşor tremurate. Gîtul tuciuriu se ivi din gulerul paltonului; aducea a japonez.

— Mă rog, dacă zici tu că-s fariseu, fie şi-aşa — ripostă el cu vocea scăzută — dar acum ce pot face pentru tine, dragă? Admit că sînt un nelegiuit. Că am citit cărţi. Dar cît o priveşte pe Malvina Eduardovna, s-a măritat cu mine, şi nu cu tine, din propria ei dorinţă şi nicidecum, fiindcă am silit-o eu.

— Aşa, din propria ei dorinţă? Zici că din propria ei dorinţă? Cum adică, ai uitat că după ce m-am întors, mi-ai propus ca, în schimbul logodnicei, să scrii lucrarea mea de diplomă? Of, ce mai umblai cu linguşeli şi temenele! Te cocoşai, nu alta!

Haldei Haldeievici străbătu odaia pe vîrfuri. Se străduia parcă să se înfrîneze. Dar se întoarse mai ţîfnos şi mai mîniat.

— Cît timp va mai trăi suflarea în pieptul meu şi-mi va curge sîngele în vine, n-am să uit, spuse el solemn. Şi n-am să te iert vreodată. Căci n-am fost victima unei soarte vitrege, care poate să abată pe capul omului o năpastă neprevăzută. Tu eşti acela care m-a înşelat, şi atît de cumplit, cum nici o soartă nu m-ar fi putut înşela ! Nu numai eu, dar oricine în locul meu, mai puternic decît mine, s-ar fi răzbunat pe tine pentru obida pe care mi-ai adus-o ! Eşti un fariseu, Stepan, şi nu numai atît ! Eşti un răufăcător şi un hapsîn, un uzurpator, care ţi-ai însuşit bunul altuia...

Haldei Haldeievici se întrerupse singur cu un bîzîit. De altfel, nu mai era un simplu bîzîit, ci o simfonie de zgomote, îmbinînd fîsîitul apei din conducte cu trosnetele duşumelei şi plesniturile tapetului...

Interlocutorul său sta în faţa lui cu capul plecat.

Naghin îl recunoscuse de mult. Era Lojkin, răposatul profesor Lojkin, fratele cel neînfrînat, pervers, înotînd în mocirla desfrîului şi vîndut plăcerilor pur animalice, după care Haldei purtase crepul de doliu (sau poate numai a visat aceasta, sub imperiul bolii).

Şi fratele acesta, rob al pasiunilor violente, şedea lîngă soba de cărămidă tencuită, în pantalonii studenţeşti albaştri-marin ai lui Naghin. Şedea cuminte, chiar foarte cuminte, temîndu-se parcă să clipească din ochi ori să-şi mişte capul.

— Ce rost mai are să mă cerţi pentru această chestiune ? îi răspunse el în cele din urmă şi

oftă. E prea tîrziu acum, după ce am trăit toată viața cu dînsa, cu Malvina. Iar tu, decît să mă cerți, ai face mai bine să te întrebi care din noi a avut parte de mai multă fericire, eu, care în acești douăzeci și cinci de ani nu m-am simțit om nici măcar o singură clipă, sau tu, care ai trăít în singurătatea ta ? Dar ce să mai vorbim acum ? Ea e azi bătrînă, iar noi sîntem la fel, bătrîni. Nu e ridicol oare să ne amintim astăzi cum ne-am certat pe vremuri din pricina ei ?

— Nu e ridicol !

Haldei rămase în mijlocul odăii, înlemnit. Mîinile, pe care le ținea la spate împreunate strîns, tremurau vizibil.

— Nu-i ridicol, repetă el și brusc izbucni în plîns. Trupul lui se gîrbovi, fața i se încreți, și lacrimi mici țîșniră din ochii înroșiți, pe sub sprîncenele stufoase.

Lăsîndu-le să curgă, se căuta mereu în buzunarele redingotei sale de gală, șifonată, parcă neștiind ce să facă cu mîinile. Atunci, îl apucă plînsul și pe celălalt, pe Haldei cel neveritabil, un plîns liniștit, la fel de liniștit, precum ședea el însuși pe marginea scaunului, temîndu-se măcar și capul să și-l miște. Dădu doar o dată din mîini cu un aer îndurerat și începu să plîngă.

Fără să spună nimic și ferindu-se să arate că și-a venit în fire, că a auzit toată discuția de mai sus, Naghin se întoarse discret cu fața la perete și-și trase învelitoarea pînă peste urechi.

îl sufoca o neînţeleasă bucurie. Totodată îl podidi şi o slăbiciune. Îşi şterse ochii, supărat, cu un colţ al cearşafului.

Nu-l văzu pe Haldei Haldeievici, care, încovoindu-se, îl îmbrăţişă, stingherit, pe fratele său, iar apoi îl bătu pe umăr cu mîna sa minusculă, încurajîndu-l şi îndemnîndu-l să nu plîngă, în timp ce el însuşi plîngea.

„UITÎND DE DATORIE, ÎNCĂLCÎND LEGILE ONOAREI, DISPREŢUIND RUŞINEA ŞI ÎNĂBUŞIND GLASUL CONŞTIINŢEI..."

Ministrul Instrucţiunii Publice a binevoit să mulţumească profesorilor universităţii, pentru că au pus suflet în ţinerea prelegerilor, iar studenţilor pentru însufleţirea cu care au frecventat cursurile.

Arhiereul a binevoit să mulţumească parohului bisericii N pentru brava şi însufleţita îndeplinire a îndatoririlor.

Potebnea. *Curs de Gramatică rusă*

1

Profesorul Lojkin fu văzut la căminul universitar cam o oră după ce abdicase la consoartă, la locuinţă, la sistemul vieţii de cabinet.

Un student îl zări ieşind în fugă din odaia lui Dragomanov. Era trecut de şase dimineaţa; pe scara şi pe culoarele căminului domnea o lumină difuză, şi Lojkin răsări în această lumină ca o fantomă gata să dispară în orice clipă. Ţinea în mînă o servietă, şi în mers se străduia să înghesuie în ea o hăinuţă cenuşie.

Dragomanov ieşi în pragul bîrlogului său, şchiop şi voios. Rîdea. Striga în urma lui Lojkin cuvinte neînţelese, care i se părură extrem de ciudate studentului cazat în vecinătatea latrinei.

— De ce o haină? Şi de ce nu pantaloni?

Tăcut ca un spectru, Lojkin trecu acum — într-un licăr — prin deschizătura unei arcade, undeva pe la ultimul palier.

Paznicul cel cărunt şi mic cît Statu-Palmă, de la poartă, fu ultimul om care îl văzu în incinta universităţii.

Se aşternuse polei, şi profesorul, aidoma unui patinator, luneca de-a lungul casei rectorului, strîngîndu-şi speriat şuba în jurul trupului. Paznicul se deşteptă, voi să-i dea o mînă de ajutor, dar pînă să iasă el din gheretă, fantoma se destrămase, profesorul se făcuse nevăzut.

2

Se duse la editura care-i ţinea cartea de un an întreg, neputîndu-se decide s-o publice, dar nici să strice zaţul, şi căpătă o parte din onorariul său. Era o sumă modestă.

Plecă. Fireşte, nu pe meleagurile natale, nici la mormîntul mătuşii, ci la un vechi prieten, coleg de liceu cu dînsul, doctorul Neuhaus.

Neuhaus părăsise Petersburgul în urmă cu treizeci de ani, după un eşec suferit într-o chestiune personală, şi se stabilise într-un tîrguşor de provincie, situat în apropierea unei staţii de categoria a treia de pe linia ferată Nikolaev.

Lojkin nu corespondase cu el niciodată, dar ştia că August, doctorul August Neuhaus locuieşte undeva lîngă Piter sau între Piter şi Moscova. Şi-l amintea aşa cum fusese în liceu, un băiat lung şi deşirat, cam posac, îmbrăcat corect, cu gulerul tunicii de uniformă tivit cu o vipuşcă albă.

Într-un rînd — cînd şi-a luat examenele de magistru — Lojkin i-a trimis una din primele sale cărţi, dar n-a primit nici un răspuns. Îi trimisese cartea din trufie, şi nicidecum din afecţiune pentru vechii săi prieteni, iar dedicaţia nu suna aşa cum s-ar fi cuvenit să sune; dar şi Neuhaus nu i-a răspuns de fel.

Mai apoi, s-a perindat cu paşi egali — cu paşii care au măsurat de multe ori distanţa dintre biblioteca universităţii şi biblioteca Academiei de ştiinţe — ceea ce s-a perindat mai apoi. S-a perindat viaţa.

Sînt exact cuvintele ce şi le-a spus Lojkin cînd, în locul liceanului îmbrăcat corect, cu vipuşcă albă în jurul gulerului, a zărit un doctor, un om în vîrstă, puţin adus de spate, cio-

lănos şi cu nişte mustăţi ca de morsă, în care firele galbene se amestecau cu altele, cărunte.

3

Neuhaus nu-l recunoscu numaidecît, dar pe urmă se sărută cu el, îi scutură mîna şi-l bătu pe umăr nici mai mult, nici mai puţin decît un sfert de ceas.

Izbucni în rîs cu glasul îngroşat şi răguşit din pricina tăcerii, atunci cînd Lojkin îl informă că a venit să se odihnească, şi hohotele acestea răsunau la un asemenea diapazon, încît bucătăreasa, care, probabil, nu-l auzise niciodată pe stăpînul ei rîzînd, se sperie şi veni într-un suflet de jos, din bucătărie, cu mînecile suflecate.

Medicul îl instală pe Lojkin într-un jilţ încăpător, cu perniţa de piele în dreptul capului ; jilţul acesta era singura mobilă moale din casa lui. Încărcă îndată masa cu gogoaşe, peştişori şi cu nişte prăjiturele vechi de un an. Porunci bucătăresei sale să facă numaidecît plăcinte şi-i mai strigă din urmă să nu uite cumva de nucşoară, dăscălind-o să nu repete pozna de rîndul trecut, cînd uitase să pună în aluat nucşoara şi şofranul.

Moleşit şi înduioşat, Lojkin umbla prin odăiţele modeste, ca în toate tîrguşoarele de provincie, şi-l privea pe Neuhaus cu nişte ochi

tandri, cum de mulţi ani nu mai privise pe altul în toată lumea asta.

În timpul cinei, nu se descusură unul pe altul despre chestiunile lor intime, ci luară la rînd pe toţi profesorii lor — pe gravul latinist poreclit Barbă, un tip într-adevăr bărbos, la care au făcut o dată tărăboi, cu care prilej au spart geamuri şi au bombardat pe supraveghetori; pe Sanka, „Voievodul", matematicianul, căruia toţi îi spuneau Sanka, deşi atinsese respectabila vîrstă de cincizeci şi cinci de ani. Ba Lojkin îl şi imită: îşi molfăi buzele, duse o mînă la spate, iar cu cealaltă se scărpină în barbă cu un aer maliţios...

— Ce faci acolo, Neuhaus, netrebnicule? spuse repede. Ai să termini rău de tot, măi Neuhaus. Stai jos! Treci la locul tău! Chiar acu!

Neuhaus se strica de rîs, ţinîndu-se de burtă şi întinzîndu-şi picioarele lungi şi slăbănoage.

Îşi amintiră de Viktorin Pavlov, profesorul de geografie, căruia îi mergea vestea că mamă-sa l-a înscris în „Uniunea poporului rus". Intra în clasă cu pasul rar, cu umbrelă şi baghetă, era mucalit şi, cînd pufnea de rîs, îşi ascundea faţa în mîini. De fapt, cei doi făcuseră o confuzie, căci „Uniunea poporului rus" nu exista în perioada aceea.

Apoi îşi amintiră şi de Mitka „Opincă", profesorul de istorie, care, în timp ce sta la catedră, îşi scotea păduchii cu un pieptene des, şi pe urmă îi strivea cu mult zel de catalog.

Lojkin se amărî aflînd că Sanka fusese spînzurat chiar de bucătăreasa lui în urmă cu treizeci de ani, că „Opincă", înnebunit de persecuția directorului, l-a ciomăgit cu umbrela în prezența inspectorului general, după care ispravă, văzîndu-se izgonit din liceu, dezonorat în fața lumii, a murit la ospiciu.

Dar „Papă-lapte" ? Dar „Linxul", pe vremuri student al Universității din Derpt, care, lăsîndu-se furat de propriile sale povestiri, le arăta, la ora de germană, diversele procedee folosite în arta scrimei, precum și cicatricele sale — urmele vrăjmășiei din totdeauna dintre cele două corporații — Borussa și Victoria.

Doamne, ce școală, ca de popi ! Ce timpuri de neuitat ! Dar și cît de departe au rămas toate acestea, atît de departe, de parcă nici n-au fost vreodată !

4

Lojkin se trezi către ziuă. În cameră domnea semi-întunericul. Zăcea liniștit, cu plapuma trasă pînă la ochi, încercînd să adoarmă, totuși avea presimțirea vagă că nu va mai izbuti. Apoi, cu oarecare efort, își înălță capul de pe pernă și bîjbîi cu mîna în căutarea comutatorului.

Dar nu găsi comutatorul, nici lampa, și nici măcar măsuța de noapte pe care stătea lampa. Nu găsi pince-nez-ul și nici cartea pe care nu apucase s-o termine ieri.

Coborî din pat şi porni desculţ pe scîndurile scîrţîitoare ale duşumelei. Pe scînduri, şi nu pe parchet: era altă duşumea. Se apropie de fereastră şi dădu deoparte perdeluţa. În grădiniţa din faţa casei se aşternea o zăpadă sfărîmicioasă, înnegrită, care se topea. Nişte arţari mărunţi şi golaşi se legănau în bătaia vîntului. Răsăreau zorile. Erau alte zori.

Frecîndu-şi mîinile amorţite de frig, se întoarse şi se aşeză pe pat, înfăşurîndu-se în plapumă. A fugit, da, a fugit, acesta era cuvîntul! Şi-a părăsit nevasta, casa. Nimeni nu ştie unde se află, nici nevasta, nici slujnica, nici Biblioteca publică, nici Academia de ştiinţe.

Pentru ca să poată adormi din nou, nu mai trebuie să recapituleze activitatea zilei lăsată în birourile bibliotecii sau în aulele universităţii. Tramvaiul nu mai duduie la cotituri, cercevelele ferestrelor nu se reflectă pe tavan, şi, chiar dacă se reflectă, nu-i amintesc prin nimic atîtea alte nenumărate nopţi, oricare din nopţile profesorului Lojkin.

În sfîrşit, era liber.

Putea să facă orice îi poftea inima, putea să se culce cînd îi venea cheful şi, tot aşa, să se scoale cînd îi venea cheful.

De asemenea, nu era nevoit să converseze cu lumea şi nici dator să-i ceară iertare pentru faptul că vieţuieşte.

Aici nu existau cărţi, pereţii erau simpli, obişnuiţi, din bîrne, goi.

Şi nu era obligat să zîmbească nimănui.

Neuhaus își petrecea aproape tot timpul liber aplecat peste o tejghea de tîmplărie, cu dalta și rîndeaua în mîini. Îi plăcea să meșterească tot felul de lucruri. Cu excepția fotoliului pe arcuri, destinat oaspeților, tot ceea ce vedea Lojkin în căsuța prietenului constituia opera mîinilor sale.

Era un medic excelent, ceea ce nu-l împiedica, de altfel, cîtuși de puțin să fie un sceptic în profesiunea sa.

— Singurul caz în care cauza urmează efectului — îi spuse lui Lojkin — este acela al medicului care urmează sicriul pacientului său.

Era iubit în oraș, iar țăranii veneau de la zeci de poște depărtare ca să se caute la el. Își trăgea faima de la povestea cu oala de bucătărie. Să v-o spun :

În urmă cu vreo cincisprezece ani, niște mujici în frunte cu căpetenia plășii au venit la dînsul, ca să-l ia într-un sat din împrejurimi.

Acolo găsi culcat sub icoane o namilă de moșneag cu părul și barba cît toate zilele de mari ; moșul trăise și văzuse cu ochii lui Războiul pentru Apărarea Patriei și, conform ordinului celor două capitale, trebuia ținut în viață cu orice preț în vederea centenarului anului 1812.

Răcnea cît îl ținea gura. Avea pe burtă o oală de lut, din acelea care se pun cu bucate în cuptor.

Întorcîndu-se de la spitalul municipal impresionat de proprietatea curativă a ventuzelor,

luase o oală de lut, o săpunise, băgă în ea un mănunchi de caier căruia îi dădu foc și apoi și-o aplică singur pe pîntece în chip de ventuză.

Pîntecele intră tot în oală.

Trei felceri forfoteau, fîstîciți, în jurul moșului. Tustrei se căzneau, sub supravegherea pristavului, să-și strecoare degetele pe sub oală, dar degeaba.

Moșneagul ba îi înjura de mamă, ba le cerea să-l ușureze numaidecît de suferințe, încredințîndu-i că l-a cunoscut pe Bonaparte personal și că ceilalți martori oculari ai războiului mai răzuiseră prin buletinele lor, ca să potrivească data nașterii.

Neuhaus îl cîntări din ochi doar cîteva clipe și, simțind că-l pufnește rîsul, se stăpîni cu greu, din care cauză mustața lui de morsă tremura imperceptibil.

Rotindu-și privirea jur împrejurul lui, zări lîngă cuptor un vătrai. Toți erau cu ochii pe el, curioși să vadă ce va face. Neuhaus puse mîna pe vătrai și, spunînd cu un ușor accent leton: „Acu să te ții, ghiuj bătrîn", izbi cu vătraiul în oală. Oala se făcu țăndări, slobozind pîntecele păros, cu o sută douăzecei și cinci de ani vechime, fript și vătămat rău...

De atunci, pînă și copiii aflați pe o rază de o sută de verste îl știau pe Neuhaus. Era un om fără fasoane și de aceea lumea îi trecea cu vederea ciudățeniile. Se considera drept o ciudățenie, bunăoară, obiceiul lui de a se scălda în rîul din partea locului în fiecare dimineață și pe orice vreme, fie vară, fie iarnă.

A doua zi după sosirea lui Lojkin, doctorul îl trase cu sila la rîu, şi celălalt îl privea cu groază cum îşi leapădă pe mal pantalonii largi şi vestonul uşor din şantung şi se lasă pe vine, îndoind şi dezdoind braţele sale noduroase. Nu acorda nici cea mai mică atenţie vîntului puternic care pe Lojkin îl forţase să-şi lege mai strîns fularul în jurul gîtului şi să ridice gulerul paltonului.

— E foarte indicat, *mens sana in corpore sano!* îi strigă el lui Lojkin şi, după ce isprăvi exerciţiile de gimnastică, sări în apă.

Gheaţa se topise abia de curînd, încît apa era extrem de rece ; totuşi el se cufundă de cîteva ori fără grabă, apoi, îndoindu-se din mijloc, se bătu peste trupul bătrîn, dar bine legat şi, în cele din urmă, ieşi pe mal. Lojkin îl urmări năuc, în timp ce doctorul, proptindu-se vîrtos pe picioarele lungi şi uscăţive, aruncă apa de pe dînsul cu palmele şi începu să se frece energic cu un cearşaf pluşat.

În ziua aceea ar fi trebuit să se ducă la spital, dar, de dragul prietenului său, nu se duse, şi toată ziua au hoinărit amîndoi prin tîrg.

Neuhaus îi arătă oraşul. Indicînd cu mîna o casă, spunea scurt : „Uite o casă“, sau farmacia : „Uite farmacia“, sau poşta : „Uite poşta“. De fapt, nici n-aveai ce vedea. Farmacia era o farmacie, casa, o casă, şi poşta, o poştă ca oricare alta.

Ca toţi oamenii tăcuţi, Neuhaus vorbea măsurat, cu întreruperi şi oprindu-se cînd te aşteptai mai puţin.

După ce-i arătă lui Lojkin farmacia, spitalul și poșta, îi povesti cîteva cazuri din practica sa. Într-o zi, veni la dînsul un milițian cu gura larg căscată. Părea că omul cînta într-una, dar pe mutește. Sucindu-și limba într-un chip chinuitor, îi explică cu chiu, cu vai lui Neuhaus că deschisese gura ca să mănînce niște ciorbă într-un birt, și că a rămas cu ea așa căscată. Birtașul și ajutorul său au încercat să-i închidă gura cu de-a sila, dar n-au reușit.

— L-am pocnit cu pumnul în falcă — explică Neuhaus laconic — firește, era o simplă luxație. Dar pînă să ajungă la mine, îi intrase în gură o grămadă de praf și tot felul de porcării. Cînd a închis-o, era cît pe ce să se înece.

În drum spre casă, Neuhaus își aminti că, la absolvirea liceului, cînd s-au despărțit, Lojkin, el, Kreuter, Popov și încă unul au luat hotărîrea să se întrunească la fiecare cinci ani o dată. Kreuter era acum profesor de matematică la Universitatea din Boston, iar Popov murise cu vreo zece ani în urmă.

În schimb, chiar aici în oraș stătea Jenka Taube în persoană și era în serviciul biroului de statistică al guberniei — „trebuie să-l ții minte, Stepan, era cu două sau trei clase înaintea noastră“.

Deciseră pe loc să-l invite pe Jenka Taube. Și mai deciseră să organizeze în aceeași seară „o zbenguială de pomină“, cum s-a exprimat Neuhaus.

6

Pentru început, Neuhaus s-a apucat să fiarbă nişte vin, în care scop pisă chiar el scorţişoară cu multă stăruinţă, presără în vas cuişoare şi măsură zahărul tos cu paharul.

— Ai să vezi, dragul meu, că încă n-am uitat cum se drege treaba asta. Ţii minte cum fierbeam punci în casa Babaev ?

Lojkin, fireşte, ţinea minte. Casa Babaev era o pensiune, unde Neuhaus locuise ca elev ; fusese diriguitorul ospăţurilor la toate reuniunile liceale.

După aceea şi-a făcut apariţia Jenka Taube, un bătrîn caduc, cu favoriţi cărunţi şi firavi şi cu un nas mobil. Un ochi îl ţinea aproape închis, ceea ce imprima o expresie sceptică figurii sale, iar cu celălalt privea chiorîş.

Văzîndu-l, Lojkin se sperie niţel. Dar Jenka nu-l învrednici nici măcar cu o privire. Adulmecînd aerul, se duse întins la locul unde Neuhaus pregătea vinul.

Îl gustă şi declară că are prea puţină votcă.

— Du-te dracului ! îi spuse Neuhaus cu năduf şi, prinzîndu-l de umeri, îl împinse spre Lojkin.

— Uite-l pe individul cel mai ipohondru din lume — spuse el foarte serios — pîinea pe care s-a aşezat o muscă o unge cu iod înainte s-o pună în gură. Şi, credincios cum este Puterii sovietice, nici pînă astăzi nu s-a hotărît să-şi pună cravată ; umblă cu buton la gît.

Lojkin se uita la moşul acela cu un sentiment de teamă. Într-adevăr, nu purta cravată. Era groaznic.

7

Neuhaus şedea cu picioarele crăcănate şi cu gulerul de la cămaşă descheiat, scuturîndu-şi îndărătnic moţul sur ce-i cădea pe frunte. Aidoma unui husar bătrîn, dar vînjos, cuprinsese în braţe sticlele şi cînta :

Edite, bibite
Collegiales,
Post multa secula
Pocula nulla !

N-avea cine să-i ţină isonul. *Collegiales,* unii din ei, împrăştiaţi prin lumea întreagă, de mult uitaseră că au fost cîndva prieteni cu el, iar alţii preferaseră să se mute în odăiţe strîmte, tăcute şi umede, la adăpost de orice larmă.

Numai Lojkin îl susţinea din cînd în cînd cu glasul lui profund :

Pocula nulla !

Cît de voioşi demonstrau ei altă dată că nu există nemurire !

Pînă la urmă, se înveseli şi Lojkin. Vinul fiert era tare. Jenka Taube minţise că avea prea puţină votcă.

— Dar de Marusia Naveajskaia ţi-aduci aminte ? întrebă el. Ce mîndreţe de fată ! Ce cozi ! Te cam dădeai la ea, August.

Neuhaus cînta, gesticulînd cu braţele fără nici o noimă. Era beat, iar mustaţa lui de morsă atîrna, pleoştită, de o parte şi alta a gurii.

— Dar colina lui Lapin ? Dar casa cu diavoli de pe Gubernatorskaia ? întrebă Lojkin. Dar realistul Mimi, pe care erai cît pe ce să-l îneci la beţia ce-am tras-o după examenele de absolvire ? Şi l-ai fi înecat, fără doar şi poate, dacă n-ar fi sărit vardiştii.

— Şi-mi pare foarte rău că nu l-am înecat ! urla Neuhaus, bătînd cu pumnul în masă. Da, îmi pare foarte rău că nu l-am înecat. Era un filfizon şi un reacţionar ! *„Mimi ! Ce aşa mîndru te zgîieşti, Cînd un porc de cîine eşti ?"* îşi aminti el deodată şi izbucni în rîs, îl îmbrăţişă pe Lojkin, îl ridică în sus şi din nou îl aşeză pe scaun cu multă gingăşie.

— Lasă amintirile şi mai bine bea, dovedeşte că n-ai ruginit de tot, moşmolind mereu în istoria literaturii !

Şi Lojkin se servea într-una. În toată viaţa lui luată la un loc nu băuse atîta cît în seara aceea, în casa lui Neuhaus.

Ba ajunsese să-l privească cu dragoste pînă şi pe Jenka Taube.

— Las-o încolo de statistică şi ocupă-te de astronomie, măi Jenea — îi zicea el, ţinîndu-l pe statistician de mînecă şi minunîndu-se singur de ce îndrugă. Mută-te la Leningrad şi consacră-te planetelor. Numără-le, căci nimeni n-a

făcut-o pînă azi. Şi, mai ales, nu te însura. Nu-l asculta pe August, şi nu te însura. Încă Puşkin a spus că femeia e un soi de căciulă cu urechi.

Jenka îl adulmeca mereu. Tăcea, privindu-l cu un ochi chiorîş, iar cu celălalt mijit a sarcasm. Era căsătorit încă de acum patruzeci de ani, iar astronomia nu-l atrăgea de loc. La el beţia se manifesta altminteri.

Liberîndu-şi mîinile din strînsoarea lui Lojkin, le vîrî în buzunare şi deodată porni prin cameră ţanţoş nevoie-mare, executînd o bătută cu picioarele sale mici şi strîmbe.

În clipa aceea toate se învălmăşiră în capul ameţit de băutură al profesorului Lojkin. Clătinîndu-şi scăfîrlia beată, rătăcea prin odăi, lovindu-se de mobile, ca orice beţiv.

— Profesore... Amice, nu căuta un înţeles deosebit în...

În ce? În ce anume nu trebuie să caute un înţeles deosebit?

În cameră răsări din senin un mustăcios hazliu — postaş sau împiegat la oficiul poştal, neaşteptat ca o arătare de vis. El isprăvi restul de vin fiert, şi tot el aduse din bucătărie pe slujnica lui Neuhaus şi o sili să joace cu batista în jurul lui Jenka Taube, care mai umbla şi acum ţanţoş prin cameră şi, chipurile, juca pe vine, străduindu-se zadarnic să dezdoaie şi să arunce înainte ba piciorul drept, ba piciorul stîng.

Tot mustăciosul îi ceru lui Lojkin să-i prezinte carnetul de sindicalist, declarînd că nu

vrea să se afle în compania unui cetățean care nu făcea parte dintr-o organizație sindicală.

Și parcă Neuhaus l-a culcat sub masă ? Iar împiegatul parcă i-a cerut scuze ?

Și care din ei să fi fost oare — Jenka Taube — care, chiorîndu-se rău, și-a strecurat mîna în sînul bucătăresei, sau el, profesorul Lojkin a făcut-o, iar dumneaei, supărată foc, le-a arătat ciuca, și, îndreptîndu-și rochia, a părăsit camera ?

Nu-și amintea decît o singură scenă : doctorul August Neuhaus, liceanul sexagenar cu trupul vînjos, proțăpit în mijlocul camerei, care cînta azvîrlind peste cap moțul sur și gesticulînd cu mîinile late cît niște blide :

Edite, bibite
Collegiales,
Post multa secula
Pocula nulla !

8

Insomnia îl pîndea din toate ungherele și din geamul cenușiu prin care răzbeau zorii. Sta nemișcat, cenușiu și el. Răsufla imperceptibil și-și simțea inima bătînd mai grabnic. Îi era scîrbă de obiectele din jurul său, de mobila pe care au împrăștiat-o în timpul zaiafetului de aseară, de resturile de mîncare risipite pe masa pătată cu vin.

Un picnic! Da, a fost un picnic. Aşadar, cu asta s-a soldat răzvrătirea sa, pentru asta a trădat-o pe nevastă-sa, cărţile sale...

Se sculă, evitînd să facă cel mai mic zgomot şi se apucă să-şi adune lucrurile, ţinîndu-şi capul cu mîna.

Biruind durerea chinuitoare din degete, scrise lui Neuhaus un bilet de rămas bun. Îi mulţumea pentru primirea cordială şi îi cerea iertare că pleca inopinat, deoarece interveniseră împrejurări neprevăzute.

Găsi o felie de lămîie pe masa devastată în ajun şi, după ce îndepărtă de pe ea cu o linguriţă firele umede de ceai, o mîncă cu lăcomie.

În care aliniat al proiectului său prevăzuse oare această felie de lămîie, şi pe Jenka Taube cel şaşiu, şi pe împiegatul de la poştă cu mustaţa cîrlionţată răsucită voiniceşte?

Pleca din casa lui Neuhaus cu inima strînsă. Răzvrătirea sa dăduse greş.

9

În tren, se gîndi la Dragomanov şi poate că de aceea nu-şi crezu ochilor, atunci cînd îl întîlni în Piaţa Znamenskaia, şi trecu mai departe.

Şi, la drept vorbind, nici nu-l putea recunoaşte cu uşurinţă, căci Dragomanov se schimbase fantastic în cele cîteva zile care despărţeau actuala întîlnire de ultima lor convorbire de la căminul universitar.

Sta rezemat de grilajul monumentului, cu mîinile vîrîte în mînecile mantalei sale mizerabile și se uita în jur cu ochii tulburi. Mantaua cu gaica ruptă atîrna pe umerii săi înguști ca un halat de spital. Obrazul i se făcuse mai mic. În jurul său roiau tîrfe cu fețele uzate și încinse de fard și băiețandri care vindeau hîrtie aromată.

Lojkin reveni și trecu din nou pe lîngă Dragomanov, gata-gata să ducă mîna la pălărie, dar se zăpăci și nu-l salută. Atunci și Dragomanov se întoarse, îl privi cu aceiași ochi tulburi și deodată își scoase căciula în fața lui Lojkin.

— Stepan Stepanovici, i se adresă el politicos. Sînt foarte bucuros că v-am întîlnit în sfîrșit. Am uitat să vă înapoiez pince-nez-ul. Afară de asta, trebuie să vă prezint sincerele mele scuze. Nici acum nu-mi dau seama cum mi-am putut permite să vă vorbesc atît de necuviincios.

Și se avîntară într-o călătorie, o călătorie în căutarea pince-nez-ului rătăcit, a timpului pierdut, a sfîrșitului convorbirii lor.

Dragomanov mergea în față, șchiopătînd ușor, cu capul sus și privirea ațintită drept înainte. Avea înfățișarea unui golan, dar călca mîndru, ca un cetățean al Romei, pătruns de demnitatea omului ce nu socoate cu cale să privească în pămînt. Pășea agale. Cu toate acestea, Lojkin alerga în urma lui, aci ridicîndu-și gulerul, aci îndreptîndu-și fularul, de frica răcelii.

Era neliniştit, ba chiar oarecum necăjit că-l întîlnise pe Dragomanov. Politeţea acestuia îl deruta.

10

Bulevardul 25 Octombrie era pustiu.

În lumina cenuşie a răsăritului arctic nu se zărea nici ţipenie de om, cu excepţia paznicilor înfofoliţi în şube uriaşe, care vegheau pe trotuare, în dreptul vitrinelor întunecoase şi al porţilor negre. Deşi frigul îi răzbise pînă la măduva oaselor, ei mai păstrau imobilitatea solemnă a singurătăţii lor din timpul nopţii.

Bătea vîntul, înnegrind şi topind omătul de pe acoperişuri.

11

— Stepan Stepanovici, vă e drag Nevski Prospekt? întrebă Dragomanov foarte degajat şi puse picior peste picior. Acum şedeau în tramvai. Singura parte din oraş pe care, dacă nu o iubesc, cel puţin o respect, este Vasilievski Ostrov. Cred că dacă Petru ar fi izbutit să creeze din el o a doua Veneţie, ar fi fost locul cel mai agreabil de pe glob. Şi-apoi, sînt acolo pe Vasilievski Ostrov nişte berării minunate. Am vo-

iajat mult prin Orient și am văzut toate acele faimoase cîrciumi din porturi ; într-adevăr, sînt extrem de interesante din punct de vedere lingvistic și a fost o vreme cînd am nutrit o pasiune teribilă pentru argoul din porturile Mării Mediterane. Dar nu întîlnești nicăieri berării ca acelea de pe Vasilievski Ostrov, nici în Orient, nici în Occident. Te duci undeva pe Dvadțat sedmaia linia și deodată, în casa din colțul străzii, din care n-a mai rămas decît colțul, zărești o berărie. Dar ce nu capeți acolo ? Într-adevăr, tot ce visezi ! Cîrnăciori din aceia piperați de-ți taie răsuflarea, fiindcă nu ești deprins cu ei. Și floricele la bere. Clientela e formată din hoți. Patronul, fără îndoială, e și dînsul hoț, dar unul plăcut la chip, venerabil, cu o barbă impunătoare și cu ochii limpezi, tinerești. Te simți acolo ca în sînul lui Avraam...

Lojkin era de acord cu el. Locuia pe Vasilievski Ostrov de mai bine de treizeci de ani. E drept că, de cînd își susținuse teza de magistru, n-a găsit niciodată timp ca să intre într-o berărie. În schimb, cînd era student...

Trei bubuituri de tun izbucniră una după alta la intervale mici. Anunțau începutul inundației. Lojkin se întrerupse în mijlocul frazei și-l privi pe Dragomanov cu îngrijorare.

— Trei picioare peste cota medie, îi explică Dragomanov nepăsător și se ridică ; tramvaiul cobora în fugă pe Podul Dvorțovîi. Deci, cînd erați student, Stepan Stepanovici...

Odaia lui Dragomanov se schimbase parcă și ea din ziua în care Lojkin, însoțit de strania întrebare în legătură cu pantalonii, a fugit de acolo, înfășurîndu-se mai strîns în șuba sa cu un gest neajutorat.

Odaia nu mai era doar murdară, ci oferea o priveliște de coșmar, peste care nu se mai putea trece cu o glumă referitoare la Robinson Crusoe. Podeaua era semănată cu mucuri de țigări și coji de cartofi, pe masă și pe cărți se așternea un strat egal de praf, pe patul nestrîns zăcea perna neagră ca pămîntul. Iar Dragomanov nici nu se mai scuza pentru toată această mizerie, sau poate nici n-o remarca. Odaia avea izul degradării.

Îl ajută pe Lojkin să-și scoată șuba, îi oferi un scaun și el însuși se așeză cu picioarele întinse și încrucișate. Avea înfățișarea unui om obosit. Tăcea.

Lojkin răsucea cu duioșie între degete vechiul său pince-nez, sufla peste sticle, apoi le freca de zor cu batista și se uita în lumină.

În cele din urmă, îl puse pe nas și, cu capul înclinat într-o parte, încercă să descifreze titlul uneia din cărțile de pe masă. Mulțumit că putea citi, se uită la Dragomanov cu o privire întrebătoare.

Dragomanov tăcea. Fața lui nu mai părea obosită, ci plictisită.

Pare-se, nu-l mai distra faptul că un profesor titular roșea în prezența lui. Sau poate nu roșea.

Întinzîndu-se alene spre masă, scotoci sub maldărul de cărţi, scoase la iveală o foarfecă şi se apucă să decupeze foarte atent dintr-o hîrtie... Dar dracu să-l pască ce decupa !

Lojkin îl privi gînditor şi deodată îşi aminti de Viazov frînt din şale, cu ţigara strînsă în pumn şi cu figura ameninţătoare.

„Omul despre care aţi binevoit să pomeniţi, la drept vorbind, are o fire atît de complicată, încît mintea omenească nu o poate înţelege..."

Şi parcă l-a numit urmaşul lui Şahmatov ?...

— Boris Pavlovici, cum se face că încă nu ai ajuns academician ? îl întrebă şi numaidecît se miră de întrebarea pe care o pusese. Fiindcă ai foarte multe lucrări. Şi sînt substanţiale.

— Păi, dacă nu moare nimeni... Nu există fotolii vacante, ripostă Dragomanov indolent.

Lojkin clipi jenat şi-şi scoase pince-nez-ul, nici el n-ar fi putut spune de ce. Poate fiindcă nu se aştepta la acest răspuns.

— Cum adică fotolii vacante ? Voiam să zic... membru corespondent, adăugă el nesigur. Doar eşti încă tînăr...

— Şi ce să corespondez cu ei ? se zborşi Dragomanov din senin. Dacă vreţi să ştiţi, sînt de pe acum corespondent.

Lojkin îşi freca fruntea la rădăcina nasului.

— Într-adevăr ? Nu-mi aduc aminte.

— Păi nu sînt corespondent al revistei „Sibirskaia jivaia starina" ? explică Dragomanov grosolan. De altfel, sînt de acord cu dumneavoastră, adăugă el mai calm. Dar mai întîi trebuie să termin o lucrare de-a mea. Apropo,

poate că tema ei prezintă interes şi pentru dumneavoastră, Stepan Stepanovici. Lucrarea are ca titlu „Raţionalizarea procesului vorbirii“. Mîine, dacă voi fi sănătos, am de gînd s-o prezint la Institutul de cercetări ştiinţifice.

Lojkin se lăsă pe speteaza scaunului, cu bărbia sa despicată, ca de copil, ridicată foarte sus. „Raţionalizarea procesului vorbirii“? Nu reuşea să priceapă. Pe urmă se sperie.

„Feriţi-vă de el“, îşi aminti din nou cuvintele lui Viazov. Cine dracu l-a împins să vină la Dragomanov? Ce avea el de vorbit cu omul acesta?

Dragomanov aşeză pe masă figura pe care o decupase din hîrtie. O aşeză, o netezi cu degetele, o contemplă de departe şi, în cele din urmă, o rupse alene.

— Dar cu proiectul dumneavoastră ce s-a întîmplat pînă la urmă, Stepan Stepanovici? întrebă el tărăgănat.

Lojkin se ghemui pe scaunul său.

— Care proiect?

— Cu privire la vestonul dumneavoastră, continuă Dragomanov nepăsător. Dacă nu mă înşel, aveaţi de gînd să lepădaţi un veston pe pod... Sau poate pe chei?

Lojkin se făcu stacojiu. Buzele lui schiţară un fel de zîmbet, un surîs vag.

— Vai, se poate, Boris Pavlovici? Prostii! mormăi el.

— De ce prostii? Era o idee extrem de interesantă. Un veston şi în veston o scrisorică. Mai e vorbă, mi-amintesc foarte bine. Nici nu ştiţi

cît am cugetat la proiectul dumneavoastră, Stepan Stepanovici, şi am ajuns la concluzia că redactarea acestei scrisori postume cerea o uşoară modificare. Ca să fiu mai exact, nu o modificare, ci pur şi simplu un adaos de cîteva cuvinte. Ce-aţi spune de următoarea variantă: „Cer ca nimeni să nu fie acuzat de moartea mea. Păstrez pantalonii asupra mea în cursul actului de disperare, deşi ştiu că în felul acesta contravin la principiul economiei raţionale..." E ceea ce am strigat în urma dumneavoastră. Dar nu m-aţi auzit...

Lojkin îşi sucea nervos gîtul, lărgind gulerul cămăşii. Pete de roşeaţă apărură pe obrajii săi.

— Voiam să vă fac această sugestie — continuă Dragomanov nemilos — fiindcă numai vestonul n-ar fi putut categoric convinge pe nimeni de moartea dumneavoastră. Am avut un prieten pe cînd mai învăţam la un liceu din Harkov. Şi prietenul acesta, vrînd să pună la cale o mistificaţie de acelaşi gen, a lepădat nu numai tunica, dar şi pantalonii. E drept că după aceea s-a îmbătat la propriul său praznic şi a cutreierat tot oraşul spre a demonstra că, de fapt, a murit de demult, dar dacă ar fi mers pînă la capăt...

Lojkin sări ca ars.

— Vrei să te distrezi pe socoteala mea, Boris Pavlovici? îl întrebă el pe un ton foarte ridicat şi se îndreptă din spate. Îţi închipui poate că, de vreme ce anumite împrejurări m-au forţat să mă adresez dumitale — ceea ce voi regreta de-a pururi — asta îţi conferă dreptul la iro-

nii ? Cum îndrăzneşti să-ţi baţi joc de mine ? Am crezut că voi găsi în dumneata un om demn de puţină afecţiune, dacă nu chiar de stimă. Iartă-mă, te rog, dar m-am înşelat.

Era alb de mînie. Îi întoarse spatele. Cu o mişcare bruscă, se repezi la cuier, smulse şuba şi deschise larg uşa.

13

În 1821, cînd Runici şi Magniţki au acuzat Universitatea din Sankt-Petersburg că, servind obiective străine de interesele ei, „a uitat de datorie, a încălcat legile onoarei, a dispreţuit ruşinea şi a înăbuşit glasul conştiinţei“, universitatea s-a golit şi, după trei zile de sfat, cînd s-a încheiat, în sfîrşit, şedinţa convocată pentru examinarea cazului, unul din profesori, ieşind în stradă, şi-a pierdut controlul şi, pornind drept înainte în pas de marş, a colindat toată noaptea, fără să-şi dea seama pe ce drumuri umblă.

El a străbătut tot oraşul şi, spre dimineaţă, nişte matrozi l-au reţinut la Kolomna, „de unde a fost transportat acasă într-o cumplită stare de slăbiciune fizică şi psihică“.

În aceeaşi stare de absenţă, identică cu a profesorului, rătăcea şi Lojkin pe Vasilievski Ostrov. Îl părăsise pe Dragomanov, refuzînd cu înverşunare să aştepte îndreptarea vremii de afară, unde bătea un vînt năprasnic, însoţit de lapoviţă ; el ieşi din căminul universitar şi, cău-

tînd din nu se știe ce motive să rămînă cît mai aproape de parapetul cheiului, porni drept înainte, strîngînd mai abitir în brațe servieta care i se părea din ce în ce mai grea.

Privi nedumerit sfincșii care îi tăiau calea. Se depărtă de parapet cu un sentiment de neîncredere.

Nu recunoscu monumentul amiralului Krusenstern.

Umbla prin oraș cu capul ușor plecat și cu mîna liberă trecută după reverul șubei sale, pe scurt, cu prestanța pe care o arbora pe culoarul universității. Luna pală mai zăbovea deasupra Academiei de arte frumoase, iar Neva vuia ca o sală de curs.

Mergea nesimțitor la vîntul care îi îngheța capul și-i sufla în spate, purtîndu-l pe aripile lui. Nimic de zis, frumos trebuie să arate el după o noapte de beție și după discuția stupidă cu Dragomanov, care era cît pe ce să sfîrșească cu o criză de nervi ! Și strașnic trebuie să-i șadă cu șuba asta, lungă de mătură trotuarul cu ea, cu alura sa demnă, cu servieta din care nu se zăresc cărți, o, nu — ci mîneca unei haine cenușii în dungi !

Abia cînd ajunse lîngă țărmul mării, se simți frînt de oboseală. Se așeză pe un tarac de lemn strîmbat, care ieșea din zăpada murdară și se uită în jurul său.

Aici se termina orașul, se termina și călătoria sa. Bubuiturile tunului aproape că nu răzbeau pînă la el, sau poate că vîntul le risipea în văzduh. Totuși nu bubuia el fără rost. Chiar și de pe

taracul cel strîmb, din locul unde oboseala îl doborîse în cele din urmă pe profesorul Lojkin, se vedea că nivelul apei crescuse. Începea inundaţia, un fenomen cît se poate de obişnuit pe Vasilievski Ostrov, căci se repeta aproape în fiecare primăvară şi în fiecare toamnă.

14

Nimeni nu-l prevenise pe profesorul Lojkin că, stînd pe tărăcelul strîmb şi privind cu ochii săi miopi ultimele clădiri din port, se expune unei grave primejdii. Ţărmul şi portul erau pustii, nu găseai picior de om pe o rază de două verste. Lojkin rămase oarecum mirat văzînd apa culcată la picioarele lui. O contemplă bănuitor cîtăva vreme, ţinîndu-şi pince-nez-ul cu mîna: apa venea spre el ca un vechi prieten. Şi nici n-avea de gînd să plece. Ba, dimpotrivă, în fiecare clipă se instala tot mai în largul ei.

Dădu din umeri, se ridică şi, ocolind cheiul, apucă pe stradela Nalicinîi, din nou în direcţia portului. Numai Dumnezeu ştie ce-i venise să hoinărească tocmai pe malul mării pe această vreme cît se poate de nepotrivită pentru plimbări.

Şi s-ar fi întors în port, dacă mulţimea nu i-ar fi barat drumul.

Stradela Nalicinîi era ticsită de omenire, care privea curioasă apa ce înainta încet, cu paşi discreţi. Lumea bătea în retragere. Totuşi, nimeni

nu se frămînta. Şi pe bună dreptate, fiindcă inundaţia se săvîrşea într-o ordine perfectă. Apa înainta asemenea oamenilor. Iar lumea se retrăgea.

Un meşteşugar încins cu şorţ verde forma unica notă discordantă cu ordinea din jur. Meşterul, beat turtă, înjura de mamă inundaţia şi o ameninţa cu pumnii de mai multă vreme. Era singurul care nu se retrăgea împreună cu mulţimea. Striga nu ştiu ce despre pompieri, ocărîndu-i că au scăpat din vedere inundaţia şi sălta furios pe treptele de sus ale căsuţei sale becisnice — prima victimă a valurilor, după toate aparenţele.

De altfel, nimeni nu-l lua în seamă, cu toată agitaţia lui. Doar o băbuţă observă cu părere de rău că Ivan Ivanovici iarăşi se ţine de chefuri în loc să-şi vadă de lucru.

Dar cînd apa mătură toată gospodăria lui Ivan Ivanovici din subsol, azvîrlind-o afară în stradela Nalicinîi, cînd calapoadele trecură înot, ca nişte răţuşte, pe lîngă el, atunci se opri din săltat. Făcu un gest de necaz, apoi îşi scoase încălţările rupte, agăţă şorţul de voluta unei console şi intră în apă. Reuşi să prindă unul ori două calapoade, dar cînd se avîntă după un al treilea, se poticni. Fie că nimerise într-o groapă din acelea cum întîlneşti la tot pasul nu numai pe Nalicinîi, dar şi în sectorul cheiului, fie că apa îl trîntise jos, în orice caz, numai Lojkin, care îl urmărea cu atenţie, pricepu pe dată că meşterul se îneacă şi că, fără ajutorul altcuiva, este pierdut.

— Pardon, dar se poate una ca asta? Haideți să-i dăm o mînă de ajutor, altfel se duce la fund, spuse speriat.

Băbuța care îl căinase pe Ivan Ivanovici, împărtăși numaidecît părerea profesorului că meșterul se va îneca.

— Lasă, nu-i nimic, acuși or să vină pompierii — se adresă ea lui Lojkin — și-or să-l scoată ei... Numai de nu l-ar lua apa... Că dacă-l ia, apăi nu-l mai găsești nici mort, măcar să crăpi.

— Pardon, dar... omul mai trăiește, mormăi Lojkin.

— Ba nu mai trăiește, s-a înecat... Doamne, primește sufletul robului tău! spuse băbuța și-și făcu semnul crucii. Vezi ce face Puterea sovetică? adăugă ea și izbucni în plîns.

Neînțelegînd nici el ce-l îndemna s-o facă, Lojkin avansă cu pași înceți prin apă... Auzea oamenii țipînd în urma sa, dar nu le deslușea cuvintele. Avea conștiința vagă că ar fi trebuit să-și lase servieta pe mal, că așa poate să se ude, că acuși are s-o piardă. Totuși mai merse cîțiva pași în direcția cizmarului și se opri, aruncînd în jurul său o privire neajutorată. Șuba lui se ridică la suprafață și instinctiv el încercă cu mîna liberă s-o afunde; picioarele îi amorțiră într-o clipită.

Deodată, cizmarul se ridică; apa îi venea acum pînă la brîu. Se cățără înapoi pe scară, înjurînd ca mai înainte și scuturînd calapoadele pescuite.

Lojkin făcu calea întoarsă, clipind rușinat și pășind cu mare băgare de seamă să nu scape servieta din mînă. Șuba, umflată ca o parașută, plutea pe apă. Un pompier cu figură de streliț din Rusia străbunilor, îl prinse de subsuori și-l scoase la liman.

Atunci țîșni din gloată, bîzîind, un bătrîn mărunțel, care-l urmărise cu interes. Zgribulit de frig, Lojkin bătea pasul pe loc, lipăind din galoși, neștiind ce să facă cu șuba, cu servieta, cu pălăria pe care vîntul încerca să i-o smulgă din cap. Își veni în fire de-abia cînd Haldei Haldeievici se apropie de el și-i puse mîna pe umăr cu un gest autoritar.

— Ia te uită, tu ești ăla ! spuse Haldei Haldeievici foarte sever și pe un ton, ca și cum s-ar fi despărțit în ajun. Ești ud pînă la piele. Hai imediat la mine. Ai să răcești. Trebuie să te primenești !...

ACESTA MI-E CREZUL, ȘI NU POT ALTFEL

1

Dragomanov urma să-și prezinte comunicarea despre raționalizarea procesului vorbirii și principiile ei în aula cea mare.

Nu rămăsese nici un locșor liber la cele patru mese așezate în careu.

Cei cu ochelari mari, bătrînești, erau aspiranții cu frecvență. Cei de la fără frecvență nu purtau ochelari.

Colaboratorii științifici arborau toți o mină gravă și mîhnită, cu excepția unuia din ei, roșcovan ca și căpitanul Dolroy din romanul lui Chesterton, care pur și simplu plesnea de sănătate, și de aceea, vrînd-nevrînd, zîmbea. Surîsul lui răzbătea chiar și prin carapacea gravității.

Membrii titulari, care onorau extrem de rar institutul cu prezența lor, așteptau începutul comunicării, ca să poată adormi. De pe acum puteai zări ici-colo cîte un cap picotind deasupra mesei. Erau printre ei și unii căzuți în mintea copiilor, dar și alții, cărturari emeriți, autori ai multor lucrări. De altfel, toată asistența se compunea în exclusivitate din emeriți. Totuși dacă genialul și amabilul Șahmatov, cu glasul molcom și ochii lipsiți de orgoliu, ar fi intrat în această sală, e cert că n-ar fi găsit acolo nici un continuator vrednic de el. Căci cei de față nu erau decît oameni diligenți, cu lucrări considerabile, dar și cu considerabile greșeli la activul lor.

De mult trecuse ora fixată pentru deschiderea ședinței, și secretarul pusese de două-trei ori ceasul său sub blajinul nas al președintelui.

Dragomanov nu se ivea, și pace.

Un moșneag cu obrajii trandafirii și mustața căruntă, așezat lîngă președinte, își ștergea impacientat pleșuvia.

Privindu-i pîntecele voluminos, aveai impresia că dacă l-ai împunge cu un ac, aerul ar țîșni din

el cu un şuierat tînguitor, ca dintr-o păpuşă de gumă.

Moşul era membru titular al institutului. Nepunctualitatea lui Dragomanov îl enerva. Şi din pricina nerăbdării, părea că în fiece clipă se umfla tot mai mult.

Unul din aspiranţi, observînd această proprietate, rămase stupefiat, îşi scoase ochelarii, îi şterse bine, îi puse din nou. Pe urmă împinse către vecinul său un bilet, care trecu din mînă în mînă. Cineva izbucni în rîs.

Dragomanov tot nu venea.

Blajinul nas al preşedintelui pălea.

Leman îşi făcu apariţia în prag, dar nimeni nu-i acordă atenţie. La universitate era ştiut de toată lumea. Dar la institut nu-l cunoştea aproape nimeni.

Îmbrîncind pe cîte unii la intrare, ca să-şi croiască drum, reuşi să avanseze pînă în mijlocul sălii şi acolo făcu o temenea. Apoi ocoli mesele şi se lăsă calm pe fotoliul destinat referentului.

Puse în faţa sa o servietă, scoase din ea un manuscris, apoi tuşi o dată din adîncul rărunchilor.

— Profesorul Dragomanov m-a însărcinat să-i citesc comunicarea. Este bolnav şi m-a rugat să transmit scuzele sale întregului corp al institutului prezent aici.

— Cred că tot corpul este prezent ? întrebă el sever pe preşedinte.

— Da, aproape... Ba chiar tot corpul e aici, dacă nu mă înşel, spuse preşedintele fîstîcit.

Leman își clătină satisfăcut capul.

— Dar cum așa — spuse președintele și se trase mai aproape de secretar — Grigori Pavlovici, cum vine asta... Totuși, așa, fără referent... Poate ar fi mai bine să amînăm?

— Nu, nu e nevoie să amînați, voi citi chiar acum, spuse Leman. Dar înainte de a trece la comunicare — urmă el pe un ton schimbat, solemn — v-aș propune să ne sculăm în picioare, spre a păstra un moment de reculegere în memoria răposatului profesor Lojkin.

O larmă surdă cuprinse sala și se stinse îndată. Moșul cu mustața sură deveni stacojiu la față și începu să-și facă vînt cu batista. Pînă și colaboratorul cel roșcovan încetă să mai surîdă. Cineva se sculă în picioare.

— Să amînăm, să amînăm... Pînă la confirmarea știrii, neapărat, șopti președintele, dar și el se ridică de pe scaun.

Toată lumea rămase cîteva clipe în picioare, apoi se așeză.

Leman cotrobăia prin servietă cu un aer aferat. Scoase un teanc de convocări și, aplecîndu-se peste masă, înmînă una din ele unui lingvist cu barbă îngustă și aspră ca peria.

— Predați-o, vă rog, vecinului dumneavoastră și tot așa mai departe, din mînă în mînă, îl rugă el reverențios.

Lingvistul își aruncă ochii pe foaia respectivă, citi cîteva rînduri și deodată îl cuprinse o neliniște, o îngrijorare.

Convocarea era bătută la mașină și avea ca deviză: „Rusia trebuie să-și cunoască învățații".

În ea se anunța că în ziua de 3 mai se va ține la cămin o ședință organizatorică a „Societății pentru comemorarea universitarilor decedați“, în cursul căreia specialiștii, deopotrivă cu rudele celor decedați, vor citi necrologuri închinate profesorului Lojkin și altor lucrători ai Universității din Leningrad, dispăruți fără urmă.

Leman citi această convocare cu glas tare. Moțul său roșu sta drept, precum o santinelă de strajă. Gesturile sale erau elegante și convingătoare.

2

Comunicarea începea cu afirmația că în prezent limba este rezultatul dezorganizării care domnea în procesul vorbirii. Reprezentanții unor grupuri sociale și profesionale complet diferite utilizează un material lexical comun. Salariații se exprimă la fel cu șomerii, iar liberii profesioniști ca burghezia.

Admițînd că graiul omenesc se întemeiază pe diferite activități funcționale, Dragomanov propunea clasificarea lui normativă în grupe și legiferarea acestei clasificări de către stat.

Bătrînul cu obrajii trandafirii căscă gura cu un aer tîmp și notă în carnetul său nu știu ce obiecțiune. Necesitatea legii i se părea slab argumentată.

Aspiranții titulari îl priveau pe secretar cu un aer foarte avizat.

— Așadar, trebuie să împărțim graiul omenesc pe grupe — citea Leman cu convingere — și să demarcăm grupele între ele prin hotare riguroase, a căror nerespectare să fie pedepsită cu amenzi corespunzătoare.

Iată aceste hotare :

1. După criteriile profesionale :

a) limbajul tehnic cu numeroasele lui subîmpărțiri,

b) limbajul șomerilor,

c) limbajul persoanelor concediate din cauza reducerii schemei,

d) limbajul delapidatorilor etc.

2. După criteriile sociale :

a) limbajul semidocților care își spun intelectuali,

b) limbajul burgheziei care de asemenea își spune intelectualitate,

c) limbajul liberilor-profesioniști etc.

— În institutul dumneavoastră, de pildă — adăugă Leman de la sine — s-ar putea trasa o linie de demarcație între limbajul membrilor titulari, acela al colaboratorilor științifici de gradul întîi și al doilea, și acela al aspiranților. Și atunci, de la primul cuvînt, va fi evident în care din categoriile de mai sus se încadrează fiecare persoană, ceea ce înainte de toate va atrage după sine o perfectă definire a relațiilor reciproce.

Părea că o zeamă de răchițele invadase chelia bătrînului pîntecos.

— Orientînd limbajul pe diversele linii ale activității vorbirii — citea Leman — vom ob-

ține o delimitare precisă între exprimarea în serviciu, în familie (cu soția și copiii) și în amor. Persoana dornică să cîștige grațiile unei alte persoane, în vederea unei legături intime, va folosi mijloace lexicale complet diferite de acelea pe care aceeași persoană le utilizează într-un raport de serviciu sau într-o altercație cu consoarta. Tot așa persoanele care, dintr-un motiv ori altul, doresc să facă conversație pe stradă, se vor ghida de la caz la caz, fie de normele prevăzute pentru discuțiile cu cunoștințele, sau, spre deosebire de ele, de normele discuției cu oameni total ori aproape necunoscuți. Așadar, individul care vrea să oprească o droșcă, se va adresa birjarului ca unui necunoscut sau cel mult ca unuia pe care îl cunoaște vag. Dar, întrucît birjarul este un liber-profesionist, individul care-l tocmește este dator să introducă în convorbire un bagaj lexical caracteristic și pentru această grupă socială și profesională.

Leman puse hîrtiile pe masă și își strînse ochii într-un mod suspect.

— Cred că aici profesorul Dragomanov ar trebui să aducă unele precizări — spuse el — și anume : să indice cum trebuie să procedeze individul care se simte pur și simplu atras să converseze cu birjarul, fără intenția de a lega cu el relații de producție.

Cineva din flancul stîng pufni în rîs, dar se potoli îndată. Totuși, trezi pe unul din membrii titulari, care își înghionti vecinul și ciuli urechile. În general vorbind, un ce nedefinit plutea în atmosferă, stingherind somnul membrilor

titulari. Bătrînul cu obrazul trandafiriu sta pe jilțul său, umflat ca un balon, feroce, gata-gata să stropească pe cei din jur cu zeamă de răchițele. Colaboratorii științifici de gradul al doilea, neștiind cum să aprecieze comunicarea, așteptau răbdători să vadă atitudinea colaboratorilor de gradul întîi. Pentru moment, singurii care rîdeau fățiș erau aspiranții de la fără frecvență.

— Să vedem ce foloase vom realiza introducînd o organizare științifică a vorbirii conștiente? citi Leman cu o mină flegmatică. Ei bine, vom realiza foloase importante. Procesul vorbirii, potrivit unor calcule aproximative, consumă zilnic aproape două sute de calorii. Omul vorbește între cinci și zece ore pe zi, abstracție făcînd de sforăit. Din cauza dezorganizării care domnește în procesul vorbirii, el cheltuiește pentru obiectivizarea conștiinței sale multă energie de prisos, pe care ar trebui s-o utilizeze într-altă direcție.

— De pildă pentru găsirea unor divertismente judicioase, adăugă Leman de la sine.

„E greu de prevăzut măsurile necesare pentru a promova cu succes principiul raționalizării producției lingvistice. Cred că nu greșesc sugerînd institutului să formeze în acest scop agenți specializați în domeniul vorbirii, a căror obligație să fie supravegherea ordinei lingvistice atît pe străzi și în întreprinderi, cît și în casele particulare. Pe acei ce vor considera că proiectul acesta este ridicol, îi invit să-și aducă aminte că și milițienii dirijează circulația pe străzi recurgînd la influențarea conștiinței sociale și la

un întreg sistem de amenzi. Tot astfel și agenții vorbirii — necesarmente selecționați din rîndul aspiranților de la lingvistică înzestrați cu forță fizică — ar putea aplica o mică amendă cetățenilor care trec dintr-o grupă într-alta fără autorizația respectivă."

Leman își întrerupse lectura din pricina gălăgiei. Membrii titulari, lămurindu-se, în sfîrșit, că lucrarea lui Dragomanov era o batjocură manifestă la adresa lor, țîrîiau plini de revoltă.

Clipind nervos cu ochiul, Jaravov trecu de-a lungul laturii din spate a careului și ieși, trîntind ușa cu indignare. Bătrînul cel apoplectic, cu mustața sură, gîfîia mut, simțind că-l paște dambla. Aspiranții de la fără frecvență aplaudau.

— Iertați-mă — spuse Leman buimac, îndreptîndu-și pince-nez-ul — dați-mi voie. N-am terminat...

Blîndul președinte, hotărîndu-se în cele din urmă la un act de violență, lovi cu clopoțelul de masă. Perișorii săi pufoși, ca ai unui copilaș, fluturau de emoție.

„Cred că, printr-o justă prezentare a situației — scria Dragomanov în continuare — proiectul de mai sus poate căpăta importanța unei probleme de stat, și de aceea rog institutul să-l predea spre elaborare comisiei energetice de competență. Închei cu o mare rugăminte față de toți membrii titulari, colaboratorii științifici și aspiranții aci de față. În 1917, mi... (adică profesorului Dragomanov — adăugă Leman în paranteză) s-a pierdut un manuscris cu titlul

«Despre particularitățile psihofizice ale limbajului profesorilor și al celorlalți membri ai corpului didactic de la Universitatea din Petersburg, apoi Petrograd și ulterior Leningrad», manuscris care numără opt coli de tipar și este bătut la o mașină sistem «Adler». S-a pierdut și respectiva mașină de scris «Adler». Ofer o recompensă onorabilă găsitorilor sau celor în măsură să furnizeze relații asupra locului unde se află mașina."

În acest punct izbucni un vacarm general; răcneau cu toții, fără deosebire de rang. Președintele urla atît de fioros, de parcă îl înjunghiau cu cuțitul. Altcineva flutura amenințător convocarea „Societății pentru universitarii decedați" chiar sub nasul lui Leman. Acoperind huietul, colaboratorul cel roșcovan vocifera că trebuiau să verifice spiritul activității lui Dragomanov, căci Dragomanov dă de gîndit.

Leman se simțea jignit pentru Dragomanov, dar sta fără să crîcnească. Arăta necăjit. Purtarea celor de față i se părea extrem de stranie. Nu sesiza limpede motivul acestei revolte.

Așteptă pînă cînd larma se mai domoli, iar membrii titulari, care săriseră de la locurile lor, căzură îndărăt pe scaune: atunci strînse foile în servietă, ieși din spatele mesei și se îndreptă spre ușă, mergînd pieziș. Toată lumea îl văzu apucînd de un nasture pe grăsanul cu mustața sură și-l auzi plictisindu-l cu lămuriri.

— Parcă am mințit cu ceva, domnule profesor?

Preşedintele se săltă puţin, întinzîndu-se spre clopoţel, pe urmă îşi retrase mîna.

— Conduita profesorului Dragomanov, membru titular al institutului, va fi adusă la cunoştinţa colegiului, declară el şi căzu în jilţul său. Declar şedinţa închisă !

3

Adevărul e că pictura nu-i reuşea ! Nu-i reuşea şi nu putea s-o apere împotriva primejdiei care venea, fără să-i ceară încuviinţarea. Zadarnice erau jurămintele de credinţă, căci nu-i mai ajutau la nimic.

Verocika Barabanova, ce-i drept, nu înşela scumpa ei pictură nici mai mult şi nici mai puţin decît oricare altă fată plăcută la vorbă, cu părul ondulat şi subţire ca mătasea. După trădare urma căinţa, după căinţă, jurămintele. („Fii bună, cetăţeanco, şi jură numaidecît că..."), iar după jurăminte — alte trădări.

Dar ceea ce se petrecea acum nu i se întîmplase decît în vis. Nu mai era o simplă extravaganţă. Avea doi pretendenţi, şi amîndoi cu drepturi asupra ei. Unul — fiindcă ea îi dăduse cuvîntul. Celălalt — fiindcă îl iubea.

Acum urma să aleagă, şi nu ştia ce hotărîre să ia.

Dacă va fi Kirill Kekceev, înseamnă că va putea :

1. Să lucreze liniștită, căci ieri, bunăoară, într-un acces de deznădejde, a făcut ferfeniță, cu cuțitul pentru vopsele, o pînză la care a lucrat neîntrerupt două săptămîni și jumătate.

2. Să doarmă noaptea, căci astă-noapte, bunăoară, a stat tot timpul pe un scaun, îmbrăcată și cu capul rezemat de spetează.

Mai însemnă că nu va fi expusă :

1. Chinurilor pricinuite de odaia ei întunecoasă, în care nu putea distinge liliachiul de verde.

2. Năbădăilor care o apucau din cauza rochiilor ce o dezavantajau.

Și nu va mai permite nimănui s-o sustragă de la lucru. Și nu se va mai întoarce la șevaletul ei ca un copil pedepsit, căruia i-a venit mintea la cap.

Va avea totul. Și nu va avea de fapt nimic.

Viktor Nekrîlov reprezenta o necunoscută absolută. Nu numai că nu oferă nici un avantaj, dar, dimpotrivă, are o grămadă de cusururi :

1. Este căsătorit.

2. Cu el trebuie să lupte.

3. Dispune de prea mult timp liber, și chiar ar fi preferabil să aibă un serviciu. Încerca să-și imagineze antractele lungi, prelungi între scurtele și furtunoasele popasuri la Leningrad, sau chiar la Moscova, în cazul cînd va pleca și ea cu el.

4. Are ocupația sa, prietenii săi, soția și copiii săi.

5. Încă o dată, are soție.

Are o singură calitate : îl iubește.

Dar poate că-l iubește și pe Kekceev ?

Simțea o apăsare în piept, probabil nu era decît nevoia de a plînge. Ironia ei, de care era mîndră, firea ei socotită pe care căuta s-o disimuleze — toate s-au dus pe apa sîmbetei. Efectiv nu știa cum să facă.

Și-atunci recurse la ghicit.

4

Nu turnă ceară și nici nu-și zvîrli pantofii peste poartă. Căci pentru ceară ar fi trebuit să se deplaseze pînă la dugheana de mărunțișuri, iar pantofii, dacă îi zvîrlea peste poartă, s-ar fi găsit îndată un amator care să-i șterpelească. De asemenea, nu se culcă încălțată cu un singur ciorap în nădejdea că, spre dimineață, i-l va scoate cineva : „Sortitule, mascatule, descalță-mă !" Altădată o făcea. Dar sistemul nu rezolva problema de față.

Nu-și legă de cordon un lacăt pe care să-l încuie, iar cheia s-o pună sub pernă : „Sortitule, mascatule, descuie-mă !" Alteori o făcea și pe asta din cînd în cînd. Dar nici acest sistem nu rezolva nimic.

Acum ea ghicea după o metodă proprie.

Și această metodă preferată se baza pe un sistem cu zerouri.

Scria un *V*, ceea ce însemna Viktor, și pe urmă un șir de zerouri, atîtea cîte ieșeau de la sine din mînă :

V00000000000

Sub *U* scria un *K*, ceea ce însemna Kekceev, şi iarăşi atîtea zerouri cîte ieşeau din mînă, cîte scria mîna singură :

K0000000000

Dar ea cunoştea secretul acestui sistem de ghicit. Mîna scria de fiecare dată exact atîtea zerouri după V, încît prima literă tăiată să fie K. Mîna era de acord cu o viaţă tihnită.

Atunci Vera renunţă la ghicit. Îl suspecta că acţionează intenţionat, cu premeditare. Orişicît, mîna se identifica totuşi cu ea, cu Verocika Barabanova. Or, nu trebuia să hotărască ea, Verocika Barabanova, ci întîmplarea.

Atunci începu să ghicească după carte. Îi căzu în mînă un volum de povestiri de Zoşcenko.

Îl deschise la noroc.

„Totul provine fără îndoială din sărăcie şi o tehnică slab dezvoltată", citi ea uimită. Şi izbucni în rîs.

Într-adevăr, toată problema se rezuma la o tehnică slab dezvoltată. Şi, indiscutabil, la sărăcie. Dacă n-ar fi fost sărăcia, poate că n-ar sta să şovăie.

„Ah, preabunii mei domni şi dragi tovarăşi! Rămîi uimit cînd vezi cum se schimbă viaţa şi toate converg spre simplitate..." — mai citi în alt loc. Nu se potriveşte. Categoric, nu se potriveşte.

Deschise cartea la pagina următoare și se înveseli : „Un om se prăpădea literalmente și personalmente" — citi ea solemn. Și ea de asemenea se prăpădea literalmente și personalmente. Uite-o cum stă pe pervazul ferestrei, încercînd să prindă imaginea ei răsfrîntă în geam, își îndreaptă părul și se prăpădește — literalmente și personalmente.

Dar pe cine să-l ia de bărbat — așa ceva nu găsi în carte.

Atunci, încredință spînilor soarta ei.

De astă dată rosti jurămîntul mai solemn ca oricînd :

— Jur — spuse ea în șoaptă, dar foarte convingător — că dacă primul care va apare de după colț va fi un bărbat fără barbă, atunci îl iau pe Nekrîlov. Dacă va fi unul cu barbă, îl iau pe Kekceev.

Zarurile căzură chiar mai repede decît se aștepta. De după colț se ivi poștașul cel bătrîior și traversă strada cu picioarele lui strîmbe, în timp ce tașca i se legăna sprinten pe umăr. Purta barbă. Din păcate, avea o barbă deasă cu fire albe. Gata ! Acum Vera nu mai putea să dea îndărăt. Poștașul, care îi aducea scrisori de un an încoace și căruia îi dădea bacșiș de fiecare dată, a tras-o pe sfoară. Sări de pe pervaz și traversă odaia foarte tulburată. Va să zică... Va să zică... Va să zică, se mărită cu Kekceev.

— Cu care ocazie te felicit, Vera Alexandrovna, spuse ea supărată și își vîrî bărbătește mîinile în buzunarele bluzei.

Vopselele de acuarelă zăceau pe masă și pe toaletă. Suporturile de tablouri erau aruncate de-a valma, unul peste altul. Pensulele se adăposteau într-un vas pentru flori, cu perii în sus. Vera luă una din ele și, dusă pe gînduri, o muie în cănița de ulei.

Cu Kekceev...

Uite cum și-au pierdut strălucirea culorile, probabil că pînza era prost grunduită. Avea ghinion, și pace! Uite, acum va trebui să uzeze de pulverizator ca să acopere pînza cu un strat de lac.

Făcu un efort de voință și se puse pe lucru. Dar treaba nu mergea. Era o zi mohorîtă, culorile se vedeau prost, pînza tremura la fiecare atingere.

Aruncă penelul cît colo. Cu Kekceev...

În definitiv, de ce trebuie să-și distrugă viața din pricina unui factor poștal, fie el chiar și bărbos? Ducă-se naibii de poștaș, ea n-o să accepte una ca asta.

— Am onoarea să-ți prezint o fată proastă — spuse privindu-se în oglindă și o clipă zăbovi cu gîndul la părul ei care avea astăzi o prospețime excepțională, ceea ce o prindea bine — da, proastă și nehotărîtă, care nu știe ce vrea. Care ar trebui să se spînzure, și gata!...

Nu isprăvi. Auzi pași pe coridor. Destinul însuși venea spre ea cu pași greoi și precauți. Cu pașii lui Kekceev. Ar da oricît ca să audă alt mers acum — un mers ușor, săltat.

Paşii se apropiară, apoi nu-i mai desluşi. Cineva încerca să apese cu cotul pe mînerul uşii.

Ea se întoarse, tulburată.

Nekrîlov dădu buzna în odaie, fără să bată la uşă. Braţele îi erau încărcate cu pachete, şi o valiză mare îi atîrna pe umăr, agăţată cu o frînghie. Coridorul era cufundat în întuneric, de aceea călcase atît de atent.

Aruncă toate pachetele pe duşumea, desfăcu fularul de la gît — se sufoca de căldură — şi, prinzînd-o de mîini, o aşeză lîngă el pe canapea.

— M-am pus luntre şi punte în calea lui şi i te-am smuls, spuse el şi-şi dezveli dinţii într-un surîs fericit. E prea tînăr ca să se însoare. La ora actuală preferă celibatul. Ţi-ai împachetat lucrurile, Verocika ? Plecăm peste o oră, la nouă şi douăzeci.

5

Profesorul Lojkin fu pescuit ca o mîţă udă din tradiţionala inundaţie de pe Vasilievski Ostrov. Haldei îl scoase de acolo, îl primeni, îl certă, acuzîndu-l de fariseism şi se împăcă cu el după un pătrar de veac de sfadă.

Pe urmă veni tăcerea şi nedumerirea.

Rătăcea fluierînd prin locuinţa pustie a tătarului şi nu reuşea să priceapă ce i se întîmplase. Mîinile, pe care le ţinea la spate, păreau orfane. În timp ce mergea, le plesnea uşor una de alta.

În ultima vreme cînta din ce în ce mai des. Își aminti chiar și niște cîntece pe care le auzise în copilărie de la slugile din casa atît de respectabilă și cu vază a părinților săi :

— *„Patrulă !"*
— *„Ce vrea boierul ?"*
— *„Fă-te că ai adormit..."*

Apoi a scrîntit-o. S-a abătut de la calea bună.

— Încotro ai luat-o, domnule profesor ? mormăia el. Să se fi aflat oare despre această deviere la Biblioteca publică și la Academia de științe ?

Își amintea din ce în ce mai des de nevastă-sa.

Nu mai era femeia căreia era obligat să-i zîmbească. Acum nu avea cui zîmbi, cel mult tînărului student, a cărui ciudată prietenie pentru fratele său îl uimea pînă în adîncul sufletului. Și nici n-avea cui istorisi la masă cum și-a petrecut ziua — cu povestea împărăției Vavilonului ori cu viețile sfinților. Ziua nu se scurgea acum prin cabinete sau prin săli de curs, ci între odaia lui Naghin (vedea de el în ceasurile în care Haldei calcula semnele de tipar la una din marile edituri leningrădene) și străzile dosnice de pe partea Petrogradului, unde hoinărea ore de-a rîndul. Nimeni nu-l mai mustra, că a ieșit fără galoși sau că a uitat umbrela acasă.

Acum se lăfăia în acea libertate pe care o visase ani în șir — deși refuza să recunoască

acest lucru în forul său interior — o libertate nespus de simplă şi potolită, nu turbulentă ca în casa lui Neuhaus.

Dar n-avea ce face cu ea.

Trecînd într-o zi pe lîngă o grădiniţă de copii, una din acelea răsărite în ultimul timp pe maidanele de altădată, se opri şi contemplă îndelung pe cei mici.

Copiii. Poate că totul i se trage de acolo că n-a avut niciodată copii? Doar i-a dorit, şi încă nespus! Malvinocika însă n-a vrut. Să-i fi avut, lucrurile ar fi luat, poate, complet altă întorsătură. N-ar fi simţit nevoia să facă isprava lui de pomină şi nici nu s-ar fi ales mai apoi cu regrete că a făcut-o. Nu regreta pentru el, ci pentru nevastă-sa.

6

Nici el nu mai ştia cum s-a întîmplat, dar la vreo trei-patru zile după ce poposi la frate-său, îl rugă să treacă pe la Malvina Eduardovna.

— M-aş duce chiar eu, dar ştii, ea... De bună seamă o să mă ocărască...

Haldei Haldeievici încuviinţă din cap, fără să rostească o vorbă, şi se duse să se bărbierească. Apoi îşi puse redingota de gală şi, cu chipul sever, se cercetă îndelung în oglindă.

Potrivit unui obicei pe care îl adoptase în cele două-trei săptămîni din urmă, înainte de a pleca de acasă, intră la Naghin. Tînărul mai

zăcea bolnav în pat, dar de astă dată în mijlocul unui maldăr de cărţi. După boala de care suferise, n-avea voie să se obosească citind. Fidel recomandaţiei medicului, Haldei îi lua într-una cărţile. Astăzi însă avea alte griji — astăzi Haldei era vajnic.

Venind lîngă Naghin, îi pipăi fruntea şi-l întrebă cum a dormit şi ce temperatură are.

Naghin îşi întrerupse lectura şi-l privi curios.

— Doamne, ce figură solemnă ai astăzi! îi spuse voios. Nu cumva te duci la nuntă? Dacă da, atunci nu uita să bei şi în sănătatea mea. Şi adu-mi şi mie ceva bun. O să beau pentru dumneata.

Haldei Haldeievici scutură firele de puf de pe redingotă.

— Mă duc să împac nişte bătrîni, pe nişte bătrîni să-i împac, îi şopti el şi deodată faţa lui se încreţi din pricina rîsului — un rîs mărunt şi mut. Mă duc să-l împac pe Stepan cu nevasta. Vezi bine că nu-şi mai află locul. Îi este urît fără ea. Îi e dor.

Şi plecă. Un ceas mai tîrziu, se întoarse zăpăcit, indispus, posomorît.

Îşi pofti fratele în camera sa, îl aşeză în faţa lui (Lojkin însă, nerăbdător, sări numaidecît în sus şi, emoţionat, străbătu în goană camera), apoi îi spuse grăbit:

— Uite ce-i... Trebuie să te duci s-o vezi, Stepan. Du-te neapărat. I-am spus că vei veni. S-a bucurat grozav.

Lojkin, punîndu-şi şuba şi căciula cu mîinile tremurătoare, o zbughi pe scări în jos, apoi Hal-

dei se înapoie în camera sa. Încuie ușa și se plimbă o mulțime din colț în colț, aci poticnindu-se, aci scoțînd niște exclamații neînțelese și în același timp lovind una de alta, cu deznădejdea unui copil, palmele lui micuțe.

7

Cînd Malvina Eduardovna se convinse că soțul ei a dispărut fără urmă și nu există nici o șansă ca el să se mai înapoieze, nu căzu pradă disperării și nu-și plictisi neamurile și cunoscuții cu lamentări asupra ursitei ce-o lovise.

Făcu o primire foarte rezervată, aproape rece, soției profesorului Bleablikov, care veni s-o condoleeze.

— Stepan Stepanovici a plecat la odihnă, declară ea cu buzele strînse. Se va întoarce în curînd.

Spuse același lucru și studenților care se prezentau la domiciliul lui Lojkin spre a-și susține examenele :

— Profesorul se va întoarce în curînd.

În casă, toate își urmau cursul normal, ca și cum Stepan Stepanovici într-adevăr ar fi plecat la odihnă. Tacîmul lui apărea pe masă zilnic la ora prînzului. Iar seara, servitoarea lăsa pe măsuța lui de noapte paharul cu apă fiartă, pe care profesorul obișnuia s-o bea înainte de culcare.

Cu toate acestea, Malvina Eduardovna se topea de tristețe. Biruită de insomnie, nu mai dormea aproape de fel.

Sta în pat nemișcată și cu urechile mereu ciulite, doar-doar va surprinde o bătaie în ușa de jos, de la intrare.

La început, luptă împotriva insomniei — se culca tîrziu, se plimba înainte de culcare, bea către noapte o infuzie de mac.

Dar degeaba.

Într-o zi intră în biroul soțului ei. I se păru că vede pentru întîia oară nenumăratele cărți înșirate pe polițe, manuscrisele strînse în teancuri inegale pe marginea mesei peste care se întindea un strat de praf sfios, virgin. Mută manuscrisele, șterse praful și, din ziua aceea, n-o mai lăsă pe slujnică în birou, ci îl deretică singură.

Și tot deretician, se străduia neîncetat să găsească unele indicii care să-i dezvăluie motivele plecării lui. De ce a părăsit-o ? Cu ce a păcătuit oare față de el ? Că-și îngăduia uneori să strige la dînsul ? Dar nici ea n-a avut parte de o viață ușoară. Și, la drept vorbind, era atît de simplu oare să trăiești douăzeci și cinci de ani cu un bărbat în întregime absorbit de cărțile sale ?

Din pricina insomniei, gîndurile se încîlceau în mintea ei confuză, ochii îi înotau în lacrimi. Nu înțelegea nimic.

Noaptea, ostenită de plîns, de nesomn, își spunea deodată că nu-l cunoaște de loc. Fără îndoială că nici nu era atît de absorbit de știință.

A uitat cum a fost el în primii ani ai căsniciei lor.

Doar era un om vesel! Glumea, scria epigrame, cînta valsuri la pian. O părea de necrezut, şi totuşi, pe vremuri, el fusese cel mai bun dansator la baluri!

Şi din nou o apuca plînsul — plîngea îndelung, pînă o dobora oboseala, după care nu urma somnul, ci o somnolenţă apăsătoare, cîtuşi de puţin reconfortantă.

Astfel, pitită între insomnie şi alean, în trupul ei se furişă boala.

8

Într-un rînd (cam la o săptămînă şi ceva de la dispariţia soţului ei), simţi către ziuă că i-a amorţit un braţ. Zăcu imobilă cîteva clipe, aşteptînd cu răbdare să-i treacă înţepeneala şi dezagreabila senzaţie că nu e stăpînă pe mîna ei. Pe urmă aprinse lumina. Mîna era umflată, diformă, iar degetele se mişcau ca şi cum n-ar fi fost ale ei.

Îşi strigă slujnica cu glasul slăbit. Dar femeia nu-i răspunse.

Sta în capul oaselor, dreaptă ca o lumînare, numai în cămaşă şi cu plapuma peste picioare. Nu se arăta nimeni. În cameră domnea liniştea, lucrurile din jur rămîneau mute; cu toate acestea, o cuprinse o spaimă neînţeleasă, şi inima îi bătea cu putere.

Stinse lumina și se culcă din nou, ascunzîndu-și brațul umflat sub pernă.

Către dimineață, i se umflară și picioarele, și tot corpul. Porunci slujnicei să-i dea o oglindă și nu se recunoscu, atît de cumplit se schimbase peste noapte. Nasul i se lungise, umbre îi jucau pe fața acoperită de o paloare alb-albăstruie, iar din ochii stinși dispăruse orice licăr de viață.

— Asta e, măicuță ! spuse către slujnică și împinse deoparte cu silă oglinda. Mor... Se vede că ai să rămîi numai tu, ca să-l aștepți pe Stepan Stepanovici...

Îl goni pe medicul chemat de către slujnica înspăimîntată, iar verișoarei sale, care veni s-o vadă, îi trimise vorbă că-i mulțumește pentru bunătate, dar, cu toată părerea de rău, n-o poate primi.

Își trata boala cu dispreț. Ori de cîte ori își cerceta trupul buhăit, i se făcea silă, se oțăra. Gîfîind, cobora pe covorașul din fața patului picioarele ei tumefiate și slutite și încerca să le dezmorțească, deschizînd gura schimonosită de o durere în fața căreia era neputincioasă.

Pe urmă zăcea ore întregi total nemișcată și fără să rostească un cuvînt ; numai din cînd în cînd își mijea ochii stinși, ca și cum ar fi zărit o arătare comică, extrem de hazlie, în toropeala nesfîrșită în care sta cufundată. Îi era urît și nu avea pe nimeni ca să i se plîngă de ucigătorul dor care-i sfîșia inima...

În această stare o găsi Lojkin. Năvăli în odaie, dar încremeni în prag cu pălăria neagră înde-

sată pe cap, cu pince-nez-ul în mînă, cu sprîncenele ridicate într-o expresie de profundă mirare.

9

Ţintuit de boală, Naghin nu izbuti să returneze cărţile împrumutate de la biblioteca universităţii. Le citea aproape cu lacrimi în ochi, căci acum, în timpul convalescenţei, era mai sensibil decît fusese vreodată în viaţă. Tristele poveşti cu fete răpite de haiduci şi murind sub povara prea multor trăiri sufleteşti, cu copii lepădaţi pe sub garduri, care cerşeau sub ferestrele casei părinteşti, cu văduve care respingeau căsătoria cu omul drag, din respect pentru memoria sacră a soţului, îl mişcau neînchipuit de adînc. Uită intenţia sa de a clasifica pe autorii acestor povestiri din vechime, pe care îi citea spre a-şi completa cultura istorico-literară. Lua totul în serios.

Dar printre toate aceste poveşti de dragoste nu găsi nici una singură care să-i amintească măcar cît de cît de propria lui iubire. De altfel, nici nu o căuta. Un subiect în care idila se epuizează fără ca eroul să se întîlnească cu eroina, n-ar ispiti desigur nici pe Weltman, nici pe Polevoi, şi nici măcar pe un oarecare Piotr Burlomski.

Idila sa luase sfîrşit.

Rezolvase schema extrem de simplă a fabulaţiei cu biletul pe care l-a trimis prin Haldei. A

făcut-o, și acum n-o regreta. Nu se îndoia că Vera Alexandrovna s-a măritat cu Kekceev și-i dorea fericire.

„Și ai vrut să te omori, pentru o istorie atît de stupidă ? citea el din Heine cu glas tare, stăpînindu-și cu greu lacrimile. Doamnă, cînd un om vrea să-și tragă un glonte, are întotdeauna destule temeiuri ca s-o facă, crede-mă. Dar de cunoaște și el aceste temeiuri ori ba — asta-i altă chestiune. Jucăm o farsă față de noi înșine pînă în ultima clipă a vieții. Mai mult, ne travestim chiar și suferința, jelindu-ne de dureri de dinți, deși ne prăpădim din pricina rănii din inimă. Dumneata, doamnă, cunoști, desigur, un remediu împotriva durerii de dinți ? Închipuie-ți, pe mine m-au durut dinții din inimă. E o suferință crîncenă, pe care o poți combate foarte bine cu un plumb umplut cu praf de dinți, din acela inventat de către Berthold Schwartz."

Nu știa mai nimic despre scandalul survenit într-una din marile edituri leningrădene. Haldei Haldeievici nu socotea de cuviință să-l pună la curent cu această întîmplare neînsemnată. Răspunzînd stăruitoarelor întrebări ale lui Naghin cu privire la Kekceev, îi spuse laconic :

— Acest cetățean nu se mai află în serviciul editurii. Cu prilejul reducerii schemei, l-au concediat pentru purtarea sa necuviincioasă față de așa-numiții scriitori. A mîncat o bătaie soră cu moartea, domnule !

Dar Naghin nu izbuti să scoată de la bătrîn cum, în ce fel și în ce împrejurări mîncase acela

bătaie. Haldei bombănea, bîzîia, dădea din mîini a lehamite şi cu asta, basta! Poate că nu ştia nimic, sau poate că ştia, dar nu voia să spună.

De altfel, Naghin nici nu mai insistă. Îşi amintea (sau căuta să-şi amintească) cu o curiozitate potolită, aproape cu indiferenţă, despre toate cîte s-au petrecut pînă la boală, pînă la patul pe care s-a perpelit în fierbinţeli mai bine de o lună.

Acum avea alte preocupări.

10

Ca să devii scriitor — cel puţin aşa credea în copilărie — nu trebuie să scrii versuri, nuvele ori romane. Ajungea să născoceşti un cuvînt, doar unul singur, însă un cuvînt care să întreacă în frumuseţe toată opera lui Puşkin, Byron sau Shakespeare. Încercase chiar să-l găsească pe cînd era elev în clasa a patra de liceu.

Acum îl atrăgea ideea dată uitării a simbolurilor cuprinse în obiecte. Nimeni nu observa că mănuşa este aproape o mînă, iar scaunul — un om aşezat, scund şi cu picioarele ca nişte fuse, drept ori adus de spate. Asemănarea dintre lucruri şi om îl uluia.

Străzile pustii ale Petrogradului din anii 1919—1920, care au scos în evidenţă, într-un timp record, structura rectilinie a oraşului, i-au inspirat ideea vagă despre o ţară a geometrilor.

Ba sconnise chiar şi un nume — încă de demult — capului acestei ţări, şi anume Woldemar Coardă Întîiul. Cozile de oameni aflaţi în aşteptare s-au întipărit în minte sub forma unor curbe perfecte. Oamenii descărnaţi nu i se mai păreau pur şi simplu nişte slăbănogi, ci fiinţe care şi-au pierdut cea de a treia dimensiune. Pe urmă a uitat de toate acestea ; totuşi l-a obsedat încă multă vreme gîndul că edificarea artei trebuie să se bazeze pe formulele ştiinţelor exacte. Că universul material, ce se conduce în virtutea anumitor formule, trebuie să intre în literatură sub un nou unghi de vedere.

Şovăise tot timpul, neştiind dacă merita să scrie despre ideea sa. Formulele rămăseseră încă la nivelul liceului, al manualelor, al temelor scrise. Erau prea cuminţi. Şi se lovi de necesitatea unei infirmări (sau de ceea ce i se păru lui a fi o infirmare) răsfoind logica — examenul lui de restanţă pentru anul întîi.

Începu fără nici o plăcere lectura acestei cărţi. Consultînd între timp conspectul, spre a se verifica pe el însuşi, se pomeni deodată în faţa unui semn de întrebare, pus de mîna lui pe marginea unei pagini pe care n-o înţelesese la prima lectură a cursului. Semnul sta în dreptul teoriei lui Lobacevski privind întretăierea liniilor paralele.

Luă în mînă un creion, reciti pagina respectivă şi rămase consternat. Cum vine asta ?

Cu alte cuvinte, ajunge să ne îndoim de o singură axiomă, pentru ca un întreg sistem, utilizat ca bază de lucru de către zeci şi zeci de generaţii, să fie refăcută din temelii ? Era sufi-

cient să respingi doar o singură dată ideea că liniile paralele sînt paralele, pentru ca, pe temeiul principiului infirmării sistemului, să creezi unul nou și tot atît de închegat. Uite omul care, pe drept cuvînt, merita să fie numit cîrmuitorul țării geometrilor, Woldemar Coardă Întîiul.

Așa s-au petrecut lucrurile în noaptea aceea: a început-o cu logica și a terminat-o cu proză.

11

Tătăroaica de alături, care odinioară cădea săptămînal pradă cîte unui acces de demență furibundă, nu mai răcnea acum la stăpînu-său mai mult mort decît viu. Bătrînul muri. Iar rubedeniile lui, vorbind între ele în graiul lor gutural, veniseră și-i luaseră leșul.

Haldei Haldeievici se culcase devreme, așa că nu-i mai bîzîia pe la spate și nu se mai perpelea din colț în colț.

În odaie, unde boala mai stăruia încă, nu se afla nimeni să-l deranjeze. Naghin era singur-singurel, în mijlocul unor obiecte obișnuite. Niște sticluțe pe pervazul ferestrei, alături de cutioare cu tot soiul de hapuri. Lămpița ardea la umbra unui abajur meșterit de mînă de amator, din hîrtie acum îngălbenită și plesnită pe alocuri...

Hîrtia începuse să fumege cînd el aruncă creionul și porni să se plimbe prin odaie, cu sufletul răscolit. Pe masă zăcea un manuscris mîz-

gălit. Iar Naghin se uita la el chiorîş, aproape cu groază. Nu-l terminase, şi nu ştia ce reprezintă de fapt. Aruncîndu-şi ochii pe ceas, rămase surprins văzînd că nu au trecut decît douăzeci de minute de cînd se apucase de lucru.

Ţigările zăceau în locul cel mai tăinuit al mesei de scris, la adăpost de ochii lui Haldei. Medicul îi interzisese fumatul, după pneumonia de care suferise.

Puse o ţigară în gură şi trase fumul cu nesaţ. Nu-i rămînea decît să întretaie liniile paralele. Trebuiau să se întîlnească, chiar dacă ar fi să le silească. Sfidînd timpul şi spaţiul.

Îşi rodea unghiile. „Paralele, paralele" — scrise el ici-colo, pe o foaie de hîrtie, şi schiţă un profil ascuţit, cu nasul coroiat şi buzele subţiri.

„Le voi sili să se întîlnească, trebuie" — scrise el cu caractere arabe mari, admirabil desenate, dar în limba rusă.

Apoi aşternu dintr-un condei, de la un capăt la altul al unei coale :

„Bătea un vînt năprasnic, Neva vuia plină de ameninţări, azvîrlindu-şi spre cer valurile plumburii..."

12

Dădu fuga să-l trezească pe Haldei Haldeievici. Era extrem de emoţionat şi îşi flutura manuscrisul.

— Haldei Haldeievici, dragul meu! spuse Naghin și începu să bîjbîie de-a lungul peretelui, în căutarea comutatorului. Dragă, adăugă el și, apucîndu-l pe Haldei Haldeievici de umăr, îl zgîlțîi și se așeză pe pat. Uite ce-am făcut. Am scris o povestire.

Haldei Haldeievici întredeschise ochii cîrpiți de somn și începu a clipi. Pe urmă scoase de sub plapumă mîna micuță și o mișcă cu un gest, de parcă-l alunga.

— Se poate ?... Cum așa ?... Se poate ? mormăi speriat.

— Haldei, spuse Naghin grav, uitînd că nu se cade să te adresezi unui om respectabil pe numele cu care a fost poreclit. Haldei Haldeievici dragă, te rog numai să mă asculți. Am introdus teoria lui Lobacevski în literatură. Am scris o povestire paralelă. Pe aceeași foaie de hîrtie am reunit două povestiri într-una singură.

Îi înghesuia foile sub nas. Haldei se tot ferea, molfăindu-și buzele.

— Încă nu te-ai înzdrăvenit, băiete. N-ai voie să lucrezi nopțile, nu, nu, n-ai voie, începu să bombăne el.

Naghin puse grijuliu foile pe pat, se așeză pe ele ca să nu se risipească, și deodată îl sărută pe Haldei.

— Aruncă țigara numaidecît! N-ai voie să fumezi, ți s-a interzis, își continuă bombănitul Haldei năucit.

— Haldei Haldeievici, am să arunc țigara. Dar uită-te ce am scris : Le-am făcut să se în-

tîlnească într-o noapte pe Cheiul Universității. Am ticluit totul în așa fel, încît se întrețin ca niște prietene vechi. Nimeni n-o să priceapă o iotă. E vorba de epoci diferite și de diferite țări.

Haldei Haldeievici molfăia din buze cu un aer posac.

— Auzi, noaptea! Noaptea omul trebuie să doarmă, da, să doarmă! Mai ales după o boală rea ca asta. Și nu să umble haimana pe cheiuri.

— Haldei Haldeievici, nici dumneata nu pricepi nimic, spuse Naghin bucuros. Evident, nimeni n-o să priceapă. Și-mi pare foarte bine, zău, îmi pare foarte bine. Ideile noi au fost întotdeauna insultate. Și pe Galileu erau cît pe ce să-l spînzure, pentru că a descoperit mișcarea de rotație a pămîntului.

— Ai scris o povestire? se dumiri în cele din urmă Haldei Haldeievici și se cutremură îngrozit. Pesemne că ți-ai ieșit din minți, din minți ți-ai ieșit, ăsta-i adevărul!...

— Nu mi-am ieșit din minți, pe cuvîntul meu de onoare, spuse Naghin fericit. Dar trebuie s-o citesc cuiva, musai! Dacă n-ai să mă asculți dumneata, mă duc s-o scol din somn pe babă. Dar baba nu înțelege rusa. Deci, am să agăț un trecător din stradă și am să-l car sus. Sau pe portar. Haldei Haldeievici dragă, numai un sfert de oră, zău, un sferteleț și atît...

Îl privea pe Haldei Haldeievici cu o mină atît de jalnică, încît acesta nu-i mai putu rezista.

Chicoti subit și, umflîndu-și perna, se așeză pe pat, cuprinzîndu-și genunchii cu brațele.

— Hai, citește, spuse el, și după ce-i isprăvi de citit, te și culci, te culci, te culci ! Cum se poate... Cum se poate...

13

Întors în odaia sa, nu izbuti să-nchidă ochii noaptea întreagă. Totul era atît de limpede, încît inima îi zvîcnea de emoție. Nu era o povestire. Ci o revenire a spațiului. Rătăcise năucit și sfios printre oameni desprinși din epoca lor. Acum, iată, s-a sfîrșit. Se întoarce. Înțelege totul.

Acești oameni i s-au înfățișat deodată la o distanță bizară, ba nu, tocmai la distanța necesară, ca să-i poată descrie. Și îi va descrie.

Acum nu va mai fi nevoie să se sugestioneze, că timpul va sta să-i aștepte pe acei foarte ocupați, pe acei aplecați nopți de-a rîndul peste dicționarele arabe. Nu și-a irosit timpul de pomană. A apucat doar pe un drum lateral, iar acum se înapoiază bine înarmat.

Proza. Îl trec fiorii. Așadar, pentru ea și-a trădat prietenii, molifții din Institutul de silvicultură, copilăria...

Proza.

Umbla de colo-colo sprinten și voios, balansîndu-și brațele.

14

Line sînt scările Bibliotecii centrale, întocmai ca cele de la teatru! Iar bolțile plafoanelor se întretaie în cruce, precum la mănăstiri.

Aici se înșiră uriașe tomuri străvechi și mohorîte, legate în scînduri de stejar.

Aici se află Biblia lui Gutenberg, prima tipăritură din lume.

Aici poți vedea cartea de rugăciuni cu care Maria Stuart a urcat treptele eșafodului.

Și Coranul din moscheea de la Hodja-Achrar, pe care căzu ucis ginerele lui Mahomed.

Scripturi încinse cu paftale de metal se înăbușă aici pe după geamuri, în dulapuri din lemn de frasin, urmărind succesiunea lentă a custozilor.

Slovele pălesc, hîrtia se gălbejește.

Aici sînt tot felul de cărți cumpărate sau cucerite, aduse din Persia, Turcia, Polonia. Capturate în războaie, răzmerițe, revoluții.

Aici găsești cărți rodite de alte cărți, și cărți plăsmuite întîia oară.

Și cabinetul lui Faust, împodobit cu emblemele stacojii ale celor dintîi tipografi.

Și tot aici se păstrează incunabulele — primele cărți care se înscriu printre primii născuți ai artei tipografilor.

Un glob verde cu teodolit, adus de pe meleagurile arăbești, se înalță pe pupitrul de scris, alături de volume ferecate în lanțuri.

Iar pe arhitrava ce încununează capitelurile coloanelor, e săpată o inscripţie preluată din regulamentul bibliotecilor mănăstireşti :

„Păstraţi linişte şi nu ridicaţi glasul aici unde grăiesc morţii !"

Aici oamenii calcă cu pas uşor, neauzit, căci aceşti oameni tratează cărţile de la egal la egal.

Ei vin tineri şi pleacă bătrîni.

15

Nimic nu se schimbase. Mesele cu cataloage se înşirau ca şi odinioară de-a lungul sălilor spaţioase, şi bibliografii, mult aplecaţi peste ele, scriau fişele cu acelaşi zor.

Printre ei se zăreau cîţiva tineri necunoscuţi.

Lojkin coborî în secţia manuscriselor. Scara parchetată, uscată de vreme, scîrţîia sub picioarele lui, ca de obicei. Nu găsi acolo pe nimeni, cu excepţia unuia dintre asistenţii custodelui — un bărbat încă tînăr, englezit, care-i era antipatic.

Venise devreme. Dar ce să facă dimineaţa singur în pustietatea de acasă ?

Cărţile se aflau la locul lor, pe raftul ce-i era rezervat în dulapul vizitatorilor permanenţi. Se înşirau în ordinea în care le lăsase : de la un in-folio lat — cronica lui Tihonravov — pînă la volumaşele ediţiei Pogodin.

Se aşeză, îşi şterse pince-nez-ul, fixînd cu ochii miopi pereţii capitonaţi cu lemn şi volume.

„Povestea împărăţiei Vavilonului" — uite-o! Care filă îi lipsea, mă rog?

„Ci fost-a regina Malkatîşka, cea de seminţie străină din miazăzi. Şi veni-va dînsa să cerce cu ghicitori pre Solomon, că preaînţeleaptă e."

Restabili îndată legătura: Malkatşka, *Malkat-svo,* regina din Saba, vechiul text ebraic. Mare păcat că, din pricina tuturor daravelelor ăstora, încă n-a stat de vorbă cu ebraistul. Şi nu numai despre *Malkat-svo,* ci mai era acolo şi un alt cuvînt dubios.

„Şi grăit-a Solomon către înţelepţii lui. Ziditi o krajmă cu rîvnă mare."

Krajma. Chiar ăsta-i cuvîntul pe care Jdanov nu l-a înţeles. Ia să vedem dacă figurează în copia lui Piskarev?...

Cînd îşi ridică ochii obosiţi de pe copia lui Piskarev, auzi o convorbire animată alături, în arcada vecină a secţiei de manuscrise.

— Eu îi zic — auzi el — măicuţo, băieţii mei, am doi, împuindu-şi capul cu scrierile lui Mayne Reid, s-au hotărît s-o şteargă în America. Au ajuns pînă la Verjbolov. Şi dacă nu intervenea poliţia, duşi erau. Adresează-te miliţiei, zic către dînsa. Au să-l găsească... Şi s-a dus, dar pe urmă văd că vine îndărăt şi plînge. Să vedeţi, ăia de la miliţie refuză să-l caute. Cică treaba asta îl priveşte personal pe cel fugit, şi chiar de-ar fi să-i fie de trei ori soţie, ea nu are dreptul să-l împiedice. Ia te uită, m-am minunat eu... Ce mai filozofi... Nişte indeterminişti. Altădată poliţia nu poseda o cul-

tură atît de strălucită, dar lucra cu mai mult succes. „Cu toate acestea, zic, nu e cazul să te frămînți. Te asigur că s-a dus la vreun sanatoriu. Are să se odihnească și atunci s-o întoarce." Dar să vedeți că aici mi-a tăiat vorba din gură și nu m-a lăsat să mai scot nici un cuvințel. „Știu sigur, îmi spune ea, că n-a plecat singur... S-a dus cu amanta. Începuse să se ferchezuiască, zice, și l-a ademenit una. Iac-așa. Iar acuma s-a dus la Paris." „Iartă-mă, Malvina Eduardovna, zic eu, cum adică la Paris ? Păi doar n-avea pașaport pentru străinătate..."

Lojkin se scotocea mașinal în buzunarele vestonului. Nu știa nici el ce căuta : un creion, tocul de la pince-nez ? De el vorbeau, de el. Va să zică, a devenit și el un erou de anecdotă. Ca și soția lui Bleablikov, care conducea Universitatea din Kiev în locul bărbatului său. Sau ca slavistul pe care Academia de științe din Prusia îl acuzase de plagiat.

Ce căuta ? Tocul de la pince-nez ? Batista ? Creionul ?

Se sculă cu gura strîmbată într-un rictus și, ocolind dulapurile cu cărți, se duse drept spre locul de unde se auzea discuția. Viazov ședea acolo cu coatele rezemate de niște cărți deschise, pe care le atingea cu barba-i lungă și tutunie. În spatele lui — gnomul, academicianul, cercetătorul literaturii japoneze, cu Jaravov și încă cineva.

Își duse degetele la pince-nez, care licărea în bătaia luminii.

Cel dintîi îl observă gnomul. Se ridică încet. Singurul său ochi clipea alarmat. Apoi se ridicară și ceilalți. Jaravov sări de la locul său cu brațele în lături în semn de nedumerire. Iar bătrînul, cel care chicotea într-una, cu zîmbetul pe buze ca de obicei, se cruci în tăcere și de asemenea se ridică în picioare.

Numai Viazov rămase mai departe pe scaunul său, deși tocmai el fusese acela care, acum cîteva clipe, afirma cu toată certitudinea că Lojkin a murit, că nu era pur și simplu vorba de o dispariție, ci tocmai de moarte.

— Ca om, îmi pare rău de el. Firește, s-a ocupat de fleacuri ; dacă nu mă înșel, la un moment dat intervenise pentru canonizarea lui Pavel Întîi, totuși a fost un om de treabă. A murit.

Și repeta cuvintele : „A murit", pare-se, chiar cu oarecare satisfacție. Cu toate acestea, atunci cînd Lojkin, în pofida afirmației sale, apăru în carne și oase, el se fîstîci cel mai puțin. Căci, cu inteligența sa sceptică, i se părea exclus ca o fantomă să poată vizita, în scopuri științifice, secția de manuscrise a Bibliotecii publice. De altfel, Lojkin nici nu aducea cu o fantomă. Figura lui nu evoca nici pe departe desenele manualelor de geometrie, și tot așa, în locul ceasornicului, nu scoase distrat din buzunar o mînă de viermișori. Sta nemișcat în fața lui Viazov și a colegilor săi, sta fără să rostească nici un cuvînt, zgîrcindu-se doar într-un chip stîngaci, ca

şi cum vestonul ar fi fost strîmt pe el. Tăceau cu toţii.

— Stepan Stepanovici, spuse în cele din urmă Viazov foarte degajat şi se sculă, sprijinindu-se în baston. Se duse spre Lojkin şi-l îmbrăţişă. Dumneata eşti ? Fiindcă noi, mi-i groază măcar s-o spun, te-am şi îngropat. Ne găteam să-ţi facem un parastas.

Lojkin îl sărută cu zgomot nimerind, de fapt, pe barbă.

16

După toate aparenţele, îl întîmpinau cu nespusă prietenie şi ascultau fiece cuvînt al său cu deosebită atenţie.

Jaravov — veşnicul său adversar şi oponent neobosit la toate consiliile ştiinţifice — acum se întrecea în tămîieri şi-l întreba de treburile şi sănătatea lui cu un interes de-a dreptul slugarnic.

Iar bătrînul cercetător arhivist, care aducea cu o babă fleşcăită, hohotea grozav de bucuros, privindu-l drept în ochi.

Pînă şi gnomul, cu care Lojkin se cunoştea foarte puţin, se aciui pe bancă lîngă el, şi-l bătea prieteneşte pe genunchi.

Lojkin rămase zgîrcit la vorbă. Mijindu-şi uşor ochii, îşi ducea mereu degetele la pince-nez cu un gest neliniştit. Ştia cît preţuia această prietenie în realitate.

17

Se înapoie la manuscrisele sale gîrbovit şi cenuşiu la faţă. Unde s-a oprit oare? Ah, da, compara povestirea paliei sinodale cu copia lui Uvarov:

„Şi grăit-a Solomon către înţelepţii săi..."

Nimic nu s-a produs. Ba da, a venit singurătatea. Oboseala. Anecdotele care circulau pe seama lui vor fi date uitării, îl vor uita şi pe el însuşi — aşa cum era în prezent, cu mustaţa sură şi ochii bătrîneşti, osteniţi.

— Credeai că-i tinereţe? Cea de a doua tinereţe? Nu, dragul meu, e bătrîneţea. Ea se aşterne pe umerii tăi. De unde iei însă vigoarea spirituală ca s-o suporţi cu demnitate?

După cîte-şi aminteşte, odinioară ca student, pasionîndu-se de Seneca, demonstrase că viaţa, ca orice lucru de preţ, trebuia să ocupe loc puţin, dar să coste scump. Etalon să fie faptele şi nicidecum timpul. Dar ce fapte puteau servi la evaluarea vieţii lui? Ce-ar putea înscrie el în cele douăzeci de puncte, al căror bilanţ îl duseseră pe răposatul profesor Erşov la demenţă? Şi cît îi mai lipsea lui însuşi pînă la jubileul de douăzeci şi cinci de ani? Cît de lesne argumenta pe vremuri — cu slovele aceluiaşi Seneca — superioritatea omului care a îndeplinit misiunea sa în viaţă, dar a murit de timpuriu — asupra aceluia căruia destinul nu i-a hărăzit decît o viaţă lungă.

Acum ar plăti oricît numai ca să poată considera fără teamă fiece zi, ca şi cum ar fi ul-

tima. Viaţa sa ! Semăna cu lunga şi stupida istorie a lui Tanusius, supranumită *charta cacata* pentru insignifianţa ei. Hotărît lucru, n-avea nici o importanţă cît va mai sta aplecat peste Vieţile Sfinţilor şi peste palii.

Dar răzvrătirea lui ! La drept vorbind, a izbucnit pur şi simplu dintr-un alean, din dorul de a se regăsi pe el însuşi, din durerea de a fi trăit o viaţă ratată, nerealizată.

Dar nimic nu poate fi reluat dacapo, zilele nu se mai întorc niciodată. Ursita neînduplecată, ea îl goneşte în portul tăcut şi umed, la care nimeni nu cutează a renunţa.

Ei da, există o doză de eroism şi în hotărîrea de a pleca, atunci cînd eşti gonit. Cu o condiţie, şi anume : să te prefaci că pleci de bunăvoie.

Iată, el, bunăoară, n-a vrut să se retragă de bunăvoie, ci a protestat, uitînd că timpul rămîne surd la proteste. Cu toate acestea, se duce. Se retrage în domeniul cărţilor sale, şi iertată fie-i răzvrătirea, iertată moartea soţiei !

„Ci zămislească de la el şi plece în ţara ei, să nască un făt, care fi-va Nabucodonosor."

Ridică ochii. Bătrînul cel amabil, cu umăr scălîmb — custodele secţiei de manuscrise, venea spre el agale, cu pasul lunecat, cu capul uşor înclinat pe umăr, şi cu un zîmbet binevoitor pe faţa senină, luminată de nişte ochi albaştri.

Recunoscîndu-l pe Lojkin, ridică în sus braţele într-un elan de bucurie, de parcă îl saluta în numele tuturor foliantelor îngrămădite în spatele său. Apropiindu-se de el, îşi duse mîna la

inimă şi rosti plin de curtenie, cu un glas care căpătase inflexiuni copilăreşti :

— *Soyez le bienvenu, monsieur !*

18

Oameni negri curăţau noroiul de pe asfalt cu nişte lopăţele ascuţite. Plafonul semăna cu tavanele serelor. Cărucioare mînjite cu ulei negru se înghesuiau în faţa vagoanelor de bagaje, lîngă linia moartă de unde locomotivele n-aveau cum ieşi.

Gara construită din piatră şi fier nu se dezminţea.

În schimb, se dezminţea Dragomanov ; parcă nu mai era acelaşi om.

Întinse indiferent mîna Verocikăi, şi, fără un cuvînt pentru Nekrîlov, îi lăsă pe peron, înapoindu-se la bufet. Se tocmi îndelung cu bufetierul. Apoi îşi alese un măr mare şi-l mîncă lacom.

— Cred că trebuie să vă felicit — sînteţi în luna de miere, sau cum i se mai zice, spuse curăţindu-şi dinţii cu limba. Aşadar, pe tine, Vitea, te felicit, iar pe dumneata Vera Alexandrovna, nu. Pe dumneata nu te felicit.

Nu mai rămăsese nici umbră din politeţea lui : se scobea cu degetul în dinţi. N-ar fi trebuit să felicite pe nimeni, ba nici măcar să lase să se vadă că ştie motivul acestei călătorii. Era furibund, femeile astea care gravitau în jurul lui Viktor îi călcau pe nervi. Fuste, lăudăroşenie.

Nekrîlov ciuli urechile, trase o fluierătură, îi ceru scurt să repete, apoi izbucni în rîs.

— E invidios — explică el laconic Verocikăi — dar m-am înțeles cu el. Peste două săptămîni va veni la mine, la Moscova, și am să-l însor cu o femeie foarte cumsecade. Nu prea este ea ștrengăriță, dar o să... o să devină ștrengăriță.

— Peste două săptămîni — spuse Dragomanov măsurat — mă duc undeva la mama dracului. Poate la Buhara. Sau în Persia. Am hotărît, măi Vitea, să trec tot Uzbekistanul la alfabetul latin. Poate că voi reuși să le aranjez o literatură onorabilă.

— Da de ce ții să pleci? De dragul biografiei tale? Nu te duce. Ai universitatea, știința. Te bucuri de considerația lumii. Ș-apoi, cu cine am să mă mai ciondănesc dacă tu pleci?

Dragomanov nu răspunse. O privea pe Vera Alexandrovna. Fericirea reflectată pe fața ei îl enerva.

— Cu nevasta, spuse el în sfîrșit. Da, ai să te ciondănești cu nevastă-ta. Cu discipolii. Au să-ți ceară socoteală pentru scenariile proaste, pentru foiletoanele scrise la întîmplare. Iar tu îi vei da gata. Așa că o să ai ce face.

Nekrîlov își înălță sprîncenele într-o expresie de nemulțumire.

— Pot exista și singur — spuse el supărat — fără discipoli. Învățăceii sînt de fapt resortul tău.

— Doamne, iarăși se iau la harță, spuse Vera Alexandrovna îngrozită. Acuși pleacă trenul, hamalul nostru a dispărut cu bagajele. Boris Pav-

lovici, doar ești un om atît de înțelept. Dă-i dreptate, altfel întîrziem, pe cuvîntul meu.

Nekrîlov îi făcu o mică grimasă afectuoasă.

— Discipolii... Tu le spui totul, rosti el apucîndu-l pe Dragomanov de mînecă. Le-ai povestit operele tale complete. Îți faci de lucru cu ei zi și noapte.

— Nu îndrăznesc să te contrazic din considerație pentru Vera Alexandrovna, i-o-ntoarse Dragomanov ironic. Dar dă-mi voie să-ți spun numai atît : ești prea liniștit în privința ta, Vitea. Ei da, discipolii tăi vor scrie despre tine multe cărți. Acestea vor fi romane. Ei nu se pricep să scrie romane, dar ca să te scoată la liman, vor învăța s-o facă. Vor executa cu bicicleta turul locurilor pe unde ai trecut bătînd toba.

— Of, Doamne, unde-o fi dispărut hamalul ? Uită-te, Viktor, nu e chiar el acolo în dreptul vagonului ?

Fără să aștepte răspunsul, Vera Alexandrovna făcu semne disperate cu mîna și fugi în direcția hamalului.

Nekrîlov nu se urni din loc și nici măcar o privire nu aruncă în urma ei.

— De ce cauți ceartă cu tot dinadinsul cu... (se uită la ceasul gării) cu zece minute înaintea plecării ? Nu vei reuși să te cerți cu mine. În natură nu există discipoli. Tu i-ai născocit, Borea, și cu asta ți-ai luat o belea pe cap. Cu mine nu le merge. Pe tine însă te vor băga de viu într-o casă de fier. Și poate fără ca tu să-ți dai seamă.

La care Dragomanov răspunse cu nişte cuvinte stranii :

— Să ştii că nu-i rău să zaci într-o casă de fier, spuse, dus pe gînduri. Stai sub lacăt şi nu eşti obligat să citeşti clipă de clipă ziarul, ca în vis, sau să ţii săptămînal prelegeri la universitate. De asemenea, nu eşti nevoit să fugi în Persia, ca să scapi de nevastă, de prieteni. De timp. Şi nici nu eşti nevoit să comercializezi ştiinţa.

Nu apucă să termine. Clopoţelul sună de două ori la rînd. Nekrîlov trebuia să urce în tren. Vera Alexandrovna, îngrijorată, supărată, striga ceva de pe platformă şi-i făcea semne. Cei doi se îmbrăţişară. Trenul porni. Nekrîlov sări sprinten pe platformă alături de Verocika.

Şi aplecîndu-se în afară, îl mai zări o dată pe Dragomanov de după colţul vagonului. Ochii săi îl descoperiră pe peronul întunecos, care rămînea în urma trenului ; atunci, ridicîndu-şi braţul în semn de salut, din nou îşi luă rămas bun de la el. Dar Dragomanov nu-i răspunse. Sta drept, cu mîinile vîrîte în mînecile mantalei jerpelite, rotind în jurul său privirea lui înnegurată, total inexpresivă.

19

Nekrîlov se gîndi încontinuu la el.

Chiar şi atunci cînd cîmpiile ascunse în noapte începură a defila din ce în ce mai grăbit prin faţa ferestrelor trenului. Şi cînd însoţitorul de

tren, scund și năsos, intră în compartiment să strîngă biletele. Și cînd lămpița albastră se aprinse, învăluind în lumina ei albiturile pregătite pentru paturi. Și cînd zgomotul ritmic, asurzit, al roților de tren nu mai stingheri somnul nimănui, lăsîndu-l pașnic și tăcut să se aștearnă peste întreg vagonul.

Verocika ședea la fereastră ; părea o fetiță de neam străin, ostenită, cu ochii mari. El vedea că se jenează să se dezbrace în fața lui, căci își descheiase de vreo două-trei ori ultimul nasture al bluzei și-l încheiase la loc.

Se uita la el puțin speriată. Avea brațele subțiri — de-abia acum observase acest amănunt — și niște umeri nostimi, adorabili. O sărută prietenește, spuse ceva și ieși.

Disputa cu Dragomanov îi lăsase în minte o mică idee supărătoare, agățată acolo ca un scai și care prinse a se depăna fără voia lui. Se combătea pe sine însuși, purta o discuție confuză cu onestitatea sa, cu dreptul său de a vorbi și de a proceda așa precum vorbește și procedează.

Umbla pe culoarul îngust al vagonului cu mîinile în buzunare, aci fredonînd, aci bombănind printre dinți. Nu se mai adula pe el însuși, nu se lăuda. Într-adevăr, sunase ceasul să vorbească deschis cu conștiința sa. Disputa cu Dragomanov știe el bine că nu era o dispută de rînd. De fapt, timpul se ciorovăiește pentru ei. Timpul și nu Dragomanov îl amenință cu faptele discipolilor. Timpul va scrie un roman al cărui erou va fi el...

— Dar să învețe întîi a scrie romane, spune el domol, sau fredonează, sau mormăie printre dinți. Așa! Să învețe! Nu e atît de simplu precum pare.

Dar nu de amenințări e vorba. El nu este un laș. Discipolii săi n-au decît să facă, pe bicicletă, turul acelor locuri pe unde el a trecut bătînd toba. Îi va aștepta la start și va flutura steagul. Iar cîștigătorului îi va dărui ultimul său volum. Cu o dedicație amicală. O să le arate el cum trebuie să mînuiască mașina.

De greșeli e vorba. Vorba e, cum trebuie să scrii. Cum să folosești timpul. O greșeală e, poate, faptul că scrie cărți în loc să pună în valoare Siberia, că scrie cărți în loc să construiască avioane, că s-a încuscrit cu literatura.

O greșeală e poate că nu prezintă în cărțile sale oameni, ci numai atitudinea față de ei, că, scoțînd prea mult în relief propria sa personalitate, pune în umbră personajele pe care le descrie, că nu este împăcat cu el însuși.

— Dar e complicat să scrii despre oamenii vii — spune ori fredonează, ori bombăne printre dinți, justificîndu-se — vai, și încă ce complicat! Nu știi ce este esențial și ce nu. Ce-i permis și ce nu.

Aruncă o privire în compartiment. Verocika dormea cu învelitoarea trasă peste piept. Pentru prima oară o vedea cu părul împletit într-o coadă. Era drăgălașă și foarte simplă.

Ca întotdeauna, în tren, noaptea se scurgea încet. Dumnezeu știa cît să fi fost ceasul, dacă se apropia dimineața, cîte gări rămăseseră în

urma trenului. Se înapoie pe culoar. Însoţitorul cel năsos trecu pe lîngă el împreună cu un alt însoţitor, care ţinea în mîini o lanternă şi o legătură de chei. Un nesfîrşit şir de uşi, una ca şi alta, întocmai ca soldaţii, se aliniau de-a lungul culoarului.

La ce se gîndise oare ? Ah, da, se lamenta, îşi regreta greşelile.

— „Mi-e sufletul scăldat în lacrimi" — cum a spus Eisman — mormăi el.

Uite, încă o greşeală ! Ironia, care macină totul în jurul său. Îl împiedică să scrie. Care este mai atroce pentru el însuşi decît pentru oricare dintre adversarii săi. Ce-i de făcut împotriva ei ? Sau poate că nici nu-i cazul s-o dezarmeze ? Nekrîlov se opri.

— Greşeala în acest vagon este lipsa unor ventilatoare pe culoar, spuse printre dinţi, rotind o privire neajutorată în jurul său.

În vagon domnea o căldură sufocantă. Din nou începu să se preumble cu mîinile în buzunare, oprindu-se cînd în faţa unei ferestre, cînd în faţa alteia, dar pretutindeni ochii săi întîlneau aceleaşi pete înnegurate : copaci, taluzuri, cîmpii. Umbla cu pasul lui săltat şi capul plecat pe o parte.

Umbla ca un saltimbanc cam sîcîit, nu prea sigur de el, dar cu toate acestea vesel. Un nesfîrşit şir de uşi se aliniau de-a lungul culoarului, întocmai ca în „Revizorul" în regia lui Meyerhold.

Într-adevăr, era totuşi vesel. Fiindcă în pofida greşelilor şi în pofida ironiei — cine ar

îndrăzni să-i reproşeze că ar fi un om inutil timpului său?

— Uite, Dragomanov, bunăoară... Dragul de el, e un înțelept!... Cui îi foloseşte însă ceea ce a realizat? Ştie multe. Dar cine are nevoie de cunoştinţele sale?

Totuşi — zău aşa — e preferabil să zaci într-o casă de fier, decît să fii un praporgic încredințat că toată compania merge alandala şi numai el mărşăluieşte în cadenţă. Şi zău aşa — e preferabil să pleci în Persia decît să spui poveşti, ca în „Decameron", numai ca să scapi de ciumă. Timpul l-a strivit, şi pe drept cuvînt.

Umbla astfel, de colo-colo, un om nefericit şi totuşi vesel. Pe urmă, se înapoie în compartiment şi se aşeză lîngă măsuţă; acolo rămase îndelung, fără a se dezbrăca, legănîndu-se în ritmul roţilor de tren, cu bărbia rezemată în palme.

Verocika suspină în somn. Deodată o zări. Cuvertura îi lunecase de pe umeri. O înveli grijuliu.

De obicei, cînd privea mai multă vreme un om adormit, totul din preajmă începea să-l sperie.

Dar de astă dată nu se simţi singur. Voi s-o tachineze, totuşi nu-l răbda inima s-o trezească.

— Ei, cum e cu Kekceev al tău? spuse în sinea lui, dar satisfăcut, ca şi cum ar fi rostit cuvintele cu glas tare şi îi scoase limba. Ce om de nimic! Ce tip de conţopist! Şi-i făcu o strîmbătură amuzantă.

— Am procedat foarte bine, că i-am pocit mutra — îi explică el — dar, ca să fiu cinstit, trebuie să recunosc că nu l-am bătut, fiindcă

voia să se însoare cu tine, ci pentru faptul că există. Pentru faptul că l-au atașat literaturii. Pricepi — Nekrîlov se șterse pe gură cu dosul palmei — ei da, fiecare om e necinstit pre limba lui. Or, limba lui Kekceev îmi displace. Iar tu i-ai fi dat ascultare. L-ai fi respectat.

Drept răspuns, Verocika răsuflă domol, foarte supusă. Era de acord cu el. Dar de-i era necesară ori nu, și pentru ce o luase cu el — ei bine, despre acest lucru Nekrîlov nu vorbea și nici nu cugeta la asta. Știa că, oricum, va trebui să mai ia o hotărîre, să mai aibă o explicație, să-l roadă căința. Acum nu era în stare să se căiască, era obosit, voia să doarmă. Se va căi mîine ori poimîine. Nu făcea să-și piardă timpul astăzi cu un lucru pe care-l putea înfăptui a doua zi.

— La drept vorbind — spuse el scoțîndu-și haina — n-am măcar siguranța că soarele va răsări mîine.

20

Doarme în compartimentul strîmt, între pereții standardizați, atît de deosebiți de pereții camerelor de sticlă născocite de către Velemir Hlebnikov — preotul musulman, slujitorul florilor, după a cărui credință umanitatea trebuie să trăiască în încăperi de sticlă în permanentă mișcare. Doarme omul care nu se teme de timp, și între timp orașul se îndepărtează de el, un oraș de asemenea adormit, în care noaptea e sinonimă cu tăcerea.

Cufundat și el în tenebre printre cărțile docile, Lojkin îndură tortura insomniei. Înfășurat într-un palton vechi, pe care l-a transformat în halat, rătăcește în casa văduvită. În sufragerie, pendula bate tic-tacul vremii, în cabinet, șoarecii zgîrie după tapete, în iatac, culcușul e pustiu, cearșafurile, reci. O vorbă înțeleaptă îi sună în ureche ca bătaia unui ceasornic. Își trece mîna peste frunte cu o mișcare ostenită. Unde a citit oare aceste cuvinte amare, cine i le-a șoptit?

— Spui că timpul trece? E o concepție greșită. Timpul stă pe loc. Dumneata treci.

Tremurînd, înfrigurat, se culcă în pat. Străduindu-se să-și încîlcească în minte toate gîndurile, își lunecă în sus ochii sub pleoapele închise. Încearcă să adoarmă, mimînd clipa care precede somnul. Adoarme.

Fiul lui Kekceev, nepot și strănepot de negustori, carieristul, doarme în casa părintească, încrezător, ca un animal.

Chiar acum a expediat o prostituată, dar mai simte și în somn căldura și intimitatea trupului ei. Pieptul lui alb și cărnos respiră regulat sub cămașa desfăcută.

Doarme întregul oraș, de la pescarii de pe rîul Ohta pînă la ostrovul Golodai. Iar Vasilievski Ostrov — Veneția Nordului, cu golfurile astupate de țărînă, și golfulețele transformate în scuaruri și bulevarde, odihnește precum un pește somnoros pe bancul de nisip de pe fundurile Arcticii.

Numai Dragomanov veghează. Stă față în față cu cinci chinezi exilați. Îi învață limba rusă.

Ei țin în mîinile lor galbene, costelive, o gramatică ruso-chineză, grea ca un pietroi. Pe fețele lor uscățive citești încordarea. În ieroglifele ce le străvăd dincolo de slovele rusești, ei simt prezența patriei.

— Draperiile splendide nu ascund nimic, privighetoarea se jeluie, omul s-a retras în munți, maimuța se miră, citește Dragomanov în chineză cu un aer grav.

— Privighetoarea se jeluie, omul s-a retras în munți, maimuța se miră, repetă chinezii docil.

1928

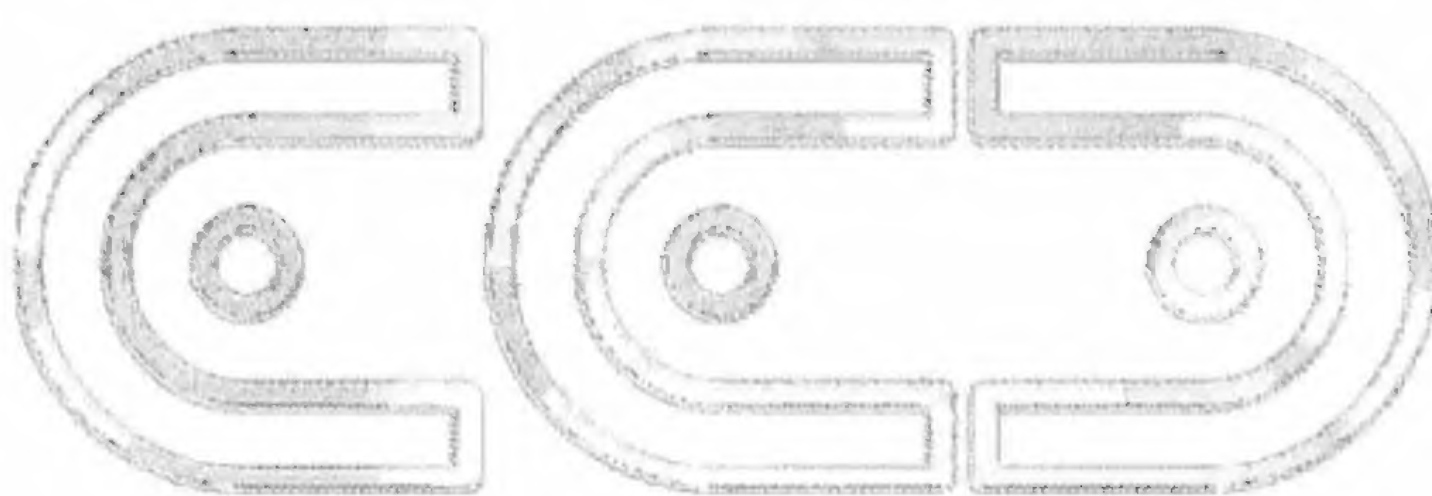
CUPRINS

Redactor : AUREL BUICIUC
Tehnoredactor : AURICA IONESCU

Dat la cules 15.06.1968. Bun de tipar 10.10.1968. Apărut 1968. Tiraj 18.155 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt B mat. de 63 g/m². Format 700×900/32. Coli ed. 10,10. Coli tipar 8,75. A. nr. 6220. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 882—32=59.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, Bucureşti, Republica Socialistă România.
Comanda nr. 1652.

Scanare și prelucrare digitală

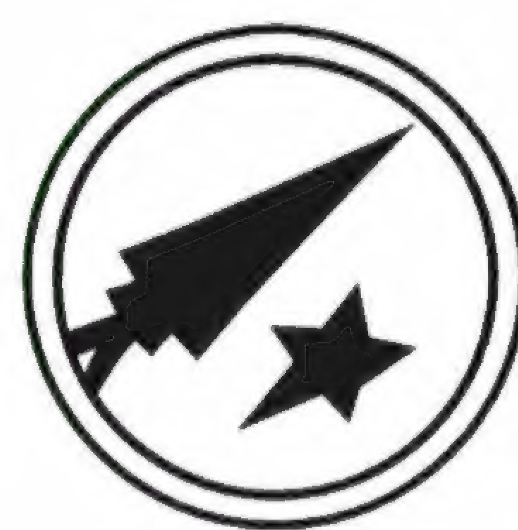

de

Anonim

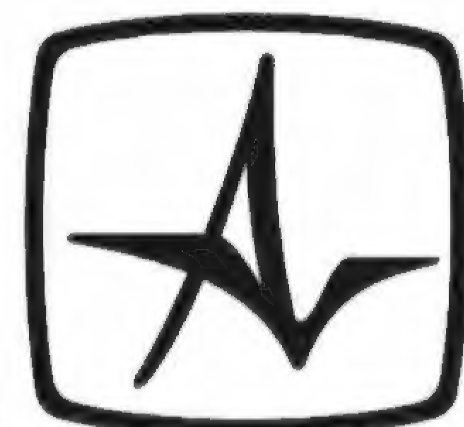

și

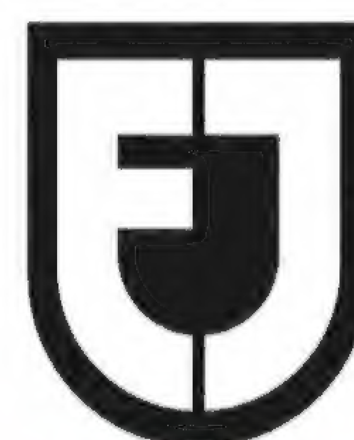
CAT Graur

Antwerpen

2023